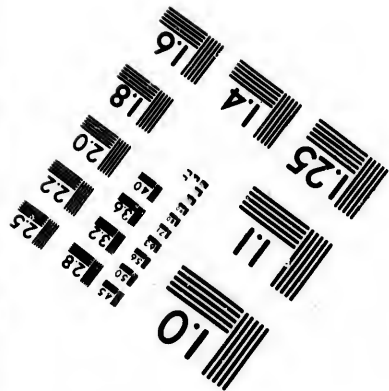
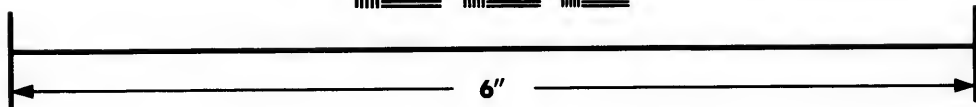
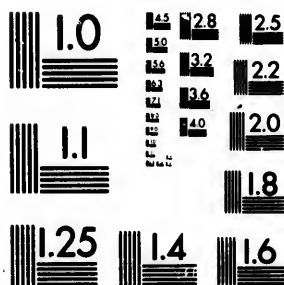

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

128 125
122 120

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

oi

© 1983

Technical and Bibliographic Notes/Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming, are checked below.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

☐ Coloured covers/ Couverture de couleur	☐ Coloured pages/ Pages de couleur
☐ Covers damaged/ Couverture endommagée	☐ Pages damaged/ Pages endommagées
☐ Covers restored and/or laminated/ Couverture restaurée et/ou pelliculée	☐ Pages restored and/or laminated/ Pages restaurées et/ou pelliculées
☒ Cover title missing/ Le titre de couverture manque	☐ Pages discoloured, stained or foxed/ Pages décolorées, tachetées ou piquées
☒ Coloured maps/ Cartes géographiques en couleur	☐ Pages detached/ Pages détachées
☒ Coloured ink (i.e. other than blue or black)/ Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)	☐ Showthrough/ Transparence
☐ Coloured plates and/or illustrations/ Planches et/ou illustrations en couleur	☐ Quality of print varies/ Qualité inégale de l'impression
☐ Bound with other material/ Relié avec d'autres documents	☐ Includes supplementary material/ Comprend du matériel supplémentaire
☐ Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin/ La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distortion le long de la marge intérieure	☐ Only edition available/ Seule édition disponible
☐ Blank leaves added during restoration may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming/ Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.	☐ Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image/ Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.
☒ Additional comments:/ Commentaires supplémentaires:	

Photocopies of 3 large folded maps

This item is filmed at the reduction ratio checked below/
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10X	14X	18X	22X	26X	30X
☐	☐	☐	☒	☐	☐
12X	16X	20X	24X	28X	32X

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

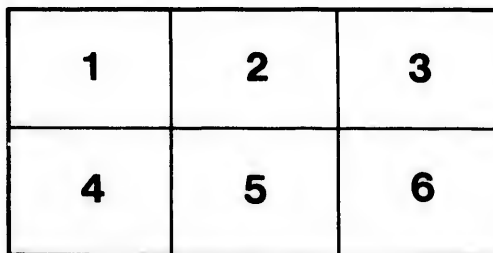
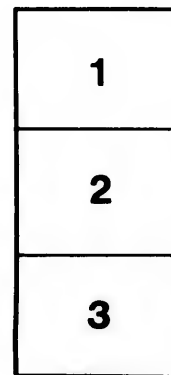
Library of Congress
Photoduplication Service

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol $\rightarrow$ (meaning "CONTINUED"), or the symbol ∇ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Library of Congress
Photoduplication Service

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole $\rightarrow$ signifie "A SUIVRE", le symbole ∇ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

ails
du
odifier
une
mage

errata
to

pelure,
on à

32X

2

T

[Theal, George McCall,
"

KORTE GESCHIEDENIS

VAN

ZUID-AFRIKA

VAN 1486 TOT 1814.

VOOR SCHOOL-GEbruik.

(Met voorbehoud van alle rechten.)

TE BEKOMEN BIJ ALLE BOEKHANDELAARS IN
DE KAAPSTAD.

THE LIBRARY

OF COLLEGE

KAAPSTAD:

GEDRUKT DOOR DE ARGUS MAATSCHAPPIJ, BEPERKT.

1890.

IT773
.T47

L 2955
104

THE LIBRARY
OF CONGRESS

Dit
Afril
is v
groot
allen
van
taal
mij
cene
sche
bezit
werk
niet
Holla
voorg
aan o
waars
kend
✓ Op
opges
Ed.
zonde
✓ W. I
heer
hulp
kaarte
Sprig
noodig

Ka

II 773
.T47

VOORREDE.

Dit boek is slechts eene schets der geschiedenis van Zuid-Afrika, doch men zal vinden dat het alles bevat wat noodig is voor school-gebruik. Het is eene verkorting mijner grootere boekdeelen, waarnaar ik voor het tegenwoordige allen verwijs die verlangend zijn meer van het verleden van dit land te weten, en die in staat zijn de Engelsche taal te lezen, waarin die boeken uitgegeven zijn. Het is mij bekend dat wijlen de Wel-Ed. heer Advokaat De Wet eene volledige geschiedenis van Zuid-Afrika in de Hollandsche taal heeft geschreven, en dat zijn manuscript nog in bezit zijner kinderen is. Daar ik de hoop koester dat zijn werk een dag nog uitgegeven zal worden, meen ik dat het niet recht zoude zijn een uitgebreider boek dan dit in 't Hollandsch te publiceeren, want niet alleen heeft hij mij voorgegaan in het doorzoeken der archieven, maar daar hij aan een der oudste koloniale familiën behoorde heeft hij waarschijnlijk in een stijl geschreven die zeer belangwekkend voor Afrikanders zoude zijn.

✓ Op verzoek van vele vrienden heb ik dit kort-begrip opgesteld, hetwelk in 't Hollandsch is overgezet door Z.H.-Ed. President Reitz, van den Oranje Vrijstaat, met uitzondering van drie hoofdstukken, die door den Eerw. heer W. Robertson, van Calvinia, zijn vertaald. Den Wel-Ed. heer Dr. Van Oordt, van Kaapstad, heb ik te danken voor hulp in het nazien der proeven uit de drukpers. De kaarten zijn verschaft geworden door Z.Ed. Sir Gordon Sprigg, die mij bovendien zulke hulp verleend heeft als ik noodig had om het boek gereed te maken.

GEO. M. THEAL.

Kaapstad, Februari 1890.

De
 maakt
 zeilde,
 Algoal
 vloot
 In
 de Ke
 Europe
 Sede
 om, d
 1503 v
 later v
 genaar
 Hotten
 Zuid-A
 getrach
 In
 In 160
 uitgez
 door d
 poging
 Daar
 Nederl
 door a
 pagie
 na 162
 dezer
 Eene e
 daarva

KORTE GESCHIEDENIS

VAN

ZUID-AFRIKA.

HOOFDSTUK I.

De zuidkust van Afrika werd aan de bewoners van Europa bekend gemaakt door eene vloot van drie kleine schepen die in 1486 uit Portugal zeilde, en die den mond van eene rivier, een weinig ten oosten van Algoabaai gelegen, bereikte. De naam van den bevelhebber over deze vloot was Bartholomeus Dias.

In 1497-8 zeilde Vasco da Gama, een andere Portugeesche zeevaarder, de Kaap de Goede Hoop om, en was de eerste die Indie, over zee, uit Europa bereikte.

Sedert dien tijd zaidden vloeten der Portugeezen alle jaren onze kusten om, doch deden zelden eenige plek ten zuiden van Mozambique aan. In 1503 werd de Tafelbaai ontdekt door Antonio de Sallanha. Zeven jaren later werd de eerste onderkoning van Portugeesch-Indie, Francisco d'Almeida genaamd, te zamen met vier-en-zestig andere blanken, in een gevecht tegen Hottentotten in de Tafelvallei gedood. De Portugeezen vonden niets dat Zuid-Afrika voor hen aantrekkelijk maakte; en zij hebben ook nooit getracht zich ten zuiden van Delagoabaai te vestigen.

In 1591 zeilden Engelsche schepen voor het eerst de Tafelbaai binnen. In 1601 kwam de eerste vloot door de Engelsche Oost-Indische Compagnie uitgezonden hier aan, en na dien tijd werden onze kusten dikwijls bezocht door de Engelschen. Doch, eveneens als Portugal, deed Engeland geene poging om een volkplanting aan de zuidpunt van dit werelddeel te stichten.

Daarna kwamen de Hollanders. In 1595 zeilde de eerste vloot die uit de Nederlanden naar Indie voer de Mosselbaai binnen, en zij werd weldra door andere gevolgd. In 1602 werd de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie opgericht. Hare schepen liepen dikwijls de Tafelbaai binnen, en, na 1620, gingen zij daar geregeld aan. In 1650 besloten de directeuren dezer Maatschappij in de Tafelvallei een ververschings-station aan te leggen. Eene expeditie werd te Amsterdam voor dit doel uitgerust, en aan het hoofd daarvan werd een officier geplaatst die Jan van Riebeck heette.

Ofschoon reeds anderhalve eeuw verlopen was sedert de kustlijn voor het eerst was nagegaan, was het binnenland nog geheel onbekend. Geen blanke was ooit nog zoo ver als tien mijlen binnenslands geweest. De landkaarten van dien tijd waren dus zeer onnauwkeurig, en overdekt met koninkrijken, rivieren, en steden die geen ander bestaan hadden dan in de verbeelding.

DE vijftiende eeuw onzer jaartelling begon haar einde te naderen, en niemand wist hoever ons werelddeel, Afrika, zich uitstreckte. De oostkust, van de landengte van Suez tot den zuider-keerkring, werd door Arabische handelaars bezocht, doch wat daar buiten lag was hun geheel onbekend. De Portugeezen waren toen de stoutmoedigste zeevaarders van Europa. Reeds sinds langen tijd waren zij langs de westkust steeds verder en verder naar het zuiden doorgedrongen in hunne pogingen om een weg over zee naar Indie te vinden, maar zoo dikwijls één der kleine vloten een punt verder zuidwaarts bereikte dan die welke haar voorafging, strekte het land zich nog altijd onafgebroken verder uit zonder van richting te veranderen.

Eindelijk, in 1486, toen Johan II koning van Portugal was, werd eene groote schrede voorwaarts gedaan in de richting waarnaar zij zoo lang en zoo dapper gestreefd hadden. In Augustus van dat jaar zeilden drie zeer kleine schepen, onder bevel van een officier genaamd Bartholomeus Dias, naar het zuiden. Eén was met levensmiddelen geladen, en werd, met negen manschappen om het op te passen, op eene plaats aan de westkust niet ver van den evenaar achtergelaten. De beide andere vaartuigen zetten hun koers voort, en zeilden het verste alstoen bekende punt voorbij. Langs eene dorre kust, die meestal door een dikken mist bedekt was, varende, kwam Dias aan een inham of baai, met een groep eilandjes voor den ingang er van. Daar wierp hij het anker, en voor de eerste maal betraden Christen-menschen den Afrikaanschen grond ten zuiden van den keerkring.

Die inham was dezelfde die van dien tijd bekend staat als Angra Pequena of de Kleine Baai. Woester land dan dat waarop de afgematte zeelieden stapten kon er nauwelijks wezen, en er was geen teeken dat het door menschen bewoond werd, zoover als

zij rondzweerven. Verversching was er niet te vinden, behalve de eieren en 't vleesch van zeevogels die hunne nesten op de eilandjes maakten. Het was geen plek om lang in te vertoeven. Vóór dat hij vertrok richtte Dias een marmeren kruis van zoodat zes of zeven voet hoog op, als teeken dat hij het land voor zijnen koning in bezit had genomen. Gedurende bijna drie honderd jaar stond dat kruis daar boven die akelige woestijn, precies zoo als de dappere Portugeesche zeevaarder het ingeplant had. Toen brak de een of andere onbedachtzame persoon het aan stukken, om naar schatten, die men vermoedde dat er onder verborgen waren, te zoeken, en thans liggen de brokken er van in het museum te Lissabon. De plek alwaar het zulk een langen tijd gestaan heeft wordt Kruis-punt genoemd.

Van Angra Pequena af trachtte Dias de kust in 't gezicht te houden terwijl hij zuidwaarts zeilde, doch in de eerste vijf dagen was de wind tegen, en kon hij niet veel vorderen. Toen kwam er een storm op, en gedurende dertien dagen werden de kleine schepen er door voortgedreven, doch in de rechte richting, want de wind was uit het noorden. Zoodra de storm verminderde werd de koers naar het oosten veranderd, met het doel om de kust weder te bereiken.

Nadat hij een langen tijd had gezeild zonder land te zien, begon Dias te vermoeden dat hij het einde van het vasteland moest voorbij gevaren zijn, en dus wendde hij zijne schepen noordwaarts. Zijn vermoeden was gegrond, want na eenigen tijd zag hij de kust, en tot zijne groote vreugde merkte hij dat die in eene oostelijke richting liep. De plek waar hij het land aandeed kan niet met juistheid worden aangegeven, doch het was een der bochten van het strand tusschen Kaap Agulhas en de Knysna. Men zag groote troepen vee, die de inboorlingen haastig naar het binnenland dreven, daar zij voor de schepen bevreesd schenen te zijn. Het werd niet mogelijk bevonden tot eenig verkeer met dit wilde volk te geraken.

Steeds oostwaarts varende, kwam Dias aan een eilandje alwaar hij versch water aantrof, en waarop hij nog een kruis oprichtte. Het was dat eilandje in de Algoabaai dat nu nog om die reden Santa Cruz—of gewoonlijk naar het Fransch, St. Croix—wordt

genoemd. Hier maakten de matrozen er bezwaar tegen om verder te gaan. Van den levensvoorraad bleef er nu zeer weinig over, zeiden zij, en het provisie-schip was ver achter hen. Zij dachten dat zij toch zeker genoeg voor ééne reis hadden verricht, want niemand had ooit te voren zulke berichten als die welke zij mede te deelen hadden naar Portugal terug gebracht. En bovendien was het blijkbaar dat er achter hen een groot voor-gebergte liggen moest, en dus waren zij van oordeel dat het beter zijn zoude terug te keeren en dat te zoeken.

Nadat hij deze beweringen had aangehoord, nam Dias de hoofd-officieren en matrozen aan wal, alwaar zij te zamen godsdienst hielden, waarna hij hen raadpleegde omtrent wat hem te doen stond om zijn plicht tegenover den koning te doen. Zij antwoordden eenpariglijk huiswaarts te keeren, waarop hij hen een document deed onderteekenen dat te kennen gevende. Hij smeekte hen toen slechts twee of drie dagen verder te varen, en beloofde dat indien zij binnen dien tijd niets zouden vinden om hen aan te moedigen verder oostwaarts te gaan, hij dan zoude terugkeeren. De manschappen stemden hierin toe, doch in den overeengekomen tijd kwamen zij niet verder dan den mond van eene rivier, die of de rivier thans bekend als de Kowie, of de Grootte Vischrivier moet zijn geweest.

Van dit punt keerde Dias terug, en op zijne terugreis naar huis ontdekte hij het groote voorgebergte waaraan hij den naam gaf van Stormkaap, later door den koning veranderd in Kaap de Goede Hoop.

Gedurende de regeering van Johan den Tweeden werden geene verdere pogingen gedaan om een weg, om Afrika heen, naar Indie te openen, doch werden verschillende ontdekkingsreizen langs Syrie en Egypte naar de oostkust ondernomen. In 1495 stierf Johan, en werd opgevolgd door Emanuel, den meest beroemden van al de koningen van Portugal. Kort na zijn optreden werd besloten eene andere kleine vloot uit te zenden, om te onderzoeken of er niet een weg over zee naar de rijke oorden van het Oosten kon gevonden worden. Tot dit doel werden vier schepen, van omtrent een honderd vijf-en-twintig ton vracht, gereed gemaakt. Aan Vasco da Gama, een man van

er tegen om ver-
er nu zeer weinig
achter hen. Zij
is hadden verricht,
aten als die welke
ug gebracht. En
en een groot voor-
n oordeel dat het
zoeken.

rd, nam Dias de
zij te zamen gods-
trent wat hem te
ing te doen. Zij
a, waarop hij hen
men gevende. Hij
verder te varen, en
zouden vinden om
an, hij dan zoude
toe, doch in den
dan den mond van
ls de Kowie, óf de

zijne terugreis naar
araan hij den naam
randerd in Kaap de

eeden werden gene
Afrika heen, naar
e ontdekkingsreizen
nomen. In 1495
manuel, den meest
nl. Kort na zijn
vloot uit te zenden,
r zee naar de rijke
den. Tot dit doel
derd vijf-en-twintig
Gama, een man van

beproofde bekwaamheid, werd het opperbevel gegeven. De be-
manning was, allen te zamen, een honderd en zeventig in getal.

Het was nog geen volle vijf jaar nadat Columbus van Palos
zeilde om een nieuw vasteland in het westen te ontdekken, toen
Da Gama's kleine vloot uit den Taag in zee stak. Vijf en een
halve maand later bereikte hij een inham op de Afrikaansche
kust omtrent honderd vijf-en-twintig mijl ten noorden van de
Kaap de Goede Hoop, waaraan hij den naam gaf van St. Hele-
nabaai. Hier ging hij aan wal om water te zoeken en den
breedtegraad te bepalen. Twee wilden werden bespeurd bezig
kruiden te verzamelen, en met een weinig overleg werd één
hunner gevangengekomen. De gevangene was eerst erg ver-
schrikt, doch toen voedsel hem aangeboden werd verdween
zijne vrees. Da Gama gaf hem eenige kleine geschenken, en
daarna werd hem toegelaten naar zijne vrienden terug te keeren,
wordende hem door teekenen te kennen gegeven hen ook te
brengen om dergelijke geschenken te ontvangen.

Den volgenden dag maakten omtrent veertig inboorlingen met
hunne gezinnen hunne verschijning. Zij werden goed onthaald,
en toen zij vertrokken ging een soldaat, genaamd Fernando
Velofo, met hen mede, ten einde beter met den landaard bekend
te worden. Het scheepsvolk werd toen gebezigt om brandstof te
zoeken, en om kreeften, die in groote hoeveelheid gevonden wer-
den, te vangen. Eenige visschen werden ook met den hoek
gevangen, en een walvisch met den harpoen gedood.

Velofo ging met de inboorlingen mede zoover als hunne eerste
rustplaats, toen hij, afkeerig geworden zijnde van zekeren kost dien
zij hem aangeboden hadden, en waarschijnlijk vermoedende dat
zij menscheneters waren, schielijk begon terug te keeren. Hierop
gingen de inboorlingen hem achterna, en hij, niet wetende of
hunne bedoelingen vriendelijk of vijandelijk waren, doch het
laatste vreczende, maakte alle mogelijke haast om de kust te
bereiken, terzelfder tijd luid om hulp roepende.

De Portugeezen waren aan boord gegaan toen zij Velofo over
een heuvel zagen komen, waarop Da Gama zelf aan wal ging om
hem af te halen. Uit de boot springende om hun landgenoot,
dien zij in gevaar geloofden te zijn, te redden, vielen de Euro-

peanen de inboorlingen aan, en er vond eene schermutseling plaats waarin Da Gama en drie anderen met assagnien gewond werden. De Portugeezen gingen toen aan boord, en de scheepskanonnen werden op de barbaren op het strand gelost.

Zoodanig was de eerste ontmoeting tusschen Europeanen en Hottentotten.

Op den 17den November 1497 zeilde Da Gama van St. Helenabaai, en drie dagen later omzeilde hij de Kaap de Goede Hoop bij schoon weér. Zich oostwaarts wendende, ankerde hij vervolgens aan eene kuaap die hij St. Bras noemde, en die waarschijnlijk dezelfde is als de tegenwoordige St. Blaize. Daar vond hij een groot aantal inboorlingen op hen gelijkende die hij vroeger had gezien, doch die zoo weinig bevreesd schenen dat zij in grooten getale op het strand samendrongen, en naar alles dat hun toegeworpen werd grabbelden. Van deze lieden werden eenige schapen in ruil verkregen, doch zij wilden geen hoornvee verkoopen. De handel werd gedreven door middel van gebaren. De Portugeezen hoorden met genoegen de wijzen, die de inboorlingen op rieten pijpen speelden, aan, doch maakten anders zeer weinig kennis met het volk of het land. Het samenzijn duurde drie dagen. De schepen liepen toen eene nabijgelegene baai binnen, alwaar de schapen aan boord genomen werden, en men ging wederom onder zeil.

Een storm op den 6den December wekte veel vrees bij de matrozen op, doch deed geen schade aan de schepen. Waar zij de kust in het gezicht hielden moet het treffend verschil tusschen de met boomen bedekte bergen van deze kust en de dorre woestijnen van de westkust door allen aan boord opgemerkt zijn. Aan het schoone land dat zij op den 25sten voorbij voeren gaf Da Gama den naam van Natal, ter gedachtenis aan den dag waarop het voor de eerste maal door Christen-menschen aanschouwd werd.

Op den 6den Januari 1498 kwam de vloot aan den mond van eene rivier, waaraan de naam van Rio dos Reys, of Rivier der Koningen, gegeven werd, zijnde de dag die van het feest der wijzen, of koningen, van den Roomschen kalender. De rivier is dezelfde die thans Manisa, of soms ook die van King George,

genoemd wordt, en die in de zee valt aan de noozijde van Delagoabaai. Hier gingen de Portugeezen aan wal, en vonden een vriendelijk volk, zwart van kleur, die koper, ivoor, en voedsel ten verkoop brachten. Deze inboorlingen waren van hetzelfde ras als het volk van de kust van Guinéa, met hetwelk de landgenooten van Da Gama reeds lang verkeer hadden gehad, doch hunne taal kon men niet verstaan. Van de Hottentotten te St. Helenabaai en Kaap St. Bras aangetroffen verschilden zij grootelijks in voorkomen en spraak. Zekere Martin Alfonso bezocht een kraal, en werd door de inwoners zeer goed behandeld. Omtrent twee honderd mannen, in karossen gekleed, kwamen met hem terug, en kort daarna volgde ook hun opperhoofd om de schepen en de vreemdelingen te bekijken. Gedurende de vijf dagen dat de vloot op deze plaats bleef, gebeurde er niets om de vriendelijke gezindheid tusschen de Portugeezen en den stam der Zuid-Bantu te veranderen.

Steeds voortzeilende, deed Da Gama vervolgens Sofala aan, alwaar hij een volk vond dat met de Arabieren handelde; en van daar zette hij zijne reis voort tot dat hij Indie bereikte.

Daar de groote weg naar het Oosten nu geopend was, zeilden er alle jaren vloten uit Portugal. Binnen korten tijd kwamen vele der rijkste eilanden en een groot deel der kust onder Portugeesch beheer, en een uitgebreide handel werd met Europa gedreven.

In 1503 werden drie vloten uitgezonden, de laatste waarvan onder bevel was van Antonio de Saldanha, een man wiens naam nog steeds verbonden is met Zuid-Afrika. Niet wetende waar hij was, ging Saldanha eene diepe baai binnen en wierp het anker. Vóór hem verrees een groote rotsklomp, meer dan drie duizend voet hoog, wiens kruin eene rechte lijn van meer dan een mijl in lengte tegen de lucht afteekende. Aan weerszijden van dezen prachtigen berg lagen spitsen van geringer hoogte, wier voeten zich tot het strand uitstrekten. Daartusschen in lag eene ruime vallei, door wier midden een stroom helder en zoet water vloede. De vallei scheen onbewoond, doch na eenigen tijd maakten eenige Hottentotten hunne verschijning, van wie eene koe en twee schapen gekocht werden. De inboorlingen

wantrouwden, echter, de vreemdelingen, want eens vielen ongeveer twee honderd van hen een partij menschen, die aan wal waren gegaan, aan, en Saldanha zelf werd licht gewond.

Vóór dit gevecht was de bevelhebber tot op den top van de groote platte rots geklommen, waaraan hij den naam van Tafelberg gaf. Eene kloof in de helling er van wees toen, zooals heden nog, de plaats aan, waar men den berg kon beklimmen. Van den top kon hij de Kaap de Goede Hoop zien, en dus, ontdekt hebbende waar hij was, zette hij zijne reis met den eersten gunstigen wind voort. De baai waarin hij ankerde werd van toen af naar hem genaamd Agoada de Saldanha, de waterhaal-plaats van Saldanha, tot dat zij, eene eeuw later, haar tegenwoordigen naam van Tafelbaai ontving.

Op zijne terugreis met de vloot die Indie tegen het einde van 1509 verliet, zeilde Francisco d'Almeida, eerste onderkoning van de Portugeesche bezittingen in het Oosten, de Tafelbaai binnen, ten einde water en versch voedsel voor zijn volk te verkrijgen. Toen de schepen geankerd waren, verschenen er eenige inboorlingen op het strand, en aan een partij der Portugeezen werd verlof gegeven aan wal te gaan en te trachten vee van hen te ruilen. Met dezen handel ging het goed, terwijl er stukjes ijzer en linnen in ruil werden gegeven, en het ging alles op zulk eene vriendelijke wijze toe dat sommige der Portugeezen niet schroomden met de inboorlingen naar een hunner kralen, niet heel ver vandaar gelegen, te gaan. Maar op weg werden eenige dolken en andere kleinigheden vermist, en er werd bevonden dat die gestolen waren, waardoor zekere Gonsalo zoo kwaad werd dat hij besloot zich te wreken. Zijn geweld, echter, kostte hem duur, want in eene vechtpartij met twee der inboorlingen kreeg hij eenige ernstige wonden. Hij en nog een ander, die ook erg geslagen was, verschenen voor den onderkoning, die op dat oogenblik omringd was door zijne voornaamste officieren. Onmiddellijk ontstond er een geroep dat dit gewroken moest worden, en D'Almeida liet zich overhalen tot een aanval op de inboorlingen zijne toestemming te geven.

Den volgenden morgen, 1sten Maart 1510, landde de onderkoning met honderd-en-vijftig man, de beste zijner manschappen,

gewapend met zwaarden en lansen. Zij trokken op naar de kraal en namen eenig vee in bezit, dat zij bezig waren weg te drijven toen de Hottentotten, naar men veronderstelde omtrent honderd-zeventig in getal, hen aanvielen. De wapenen der Portugeezen waren nutteloos tegen de vliegende inboorlingen, die tegen hunne aanvallers eene menigte werptuigen schoten. De meesten vluchtten naar de booten als de eenige kans op redding; slechts weinigen, die te trotsch waren om voor barbaren terug te wijken, trachtten zich te verdedigen, doch te vergeefs. De onderkoning werd neêrgeveld met knopkieries, en met een assagai in de keel gestoken. Vijf-en-zestig der beste mannen van de vloot sneuvelden op dien ongelukkigen dag, en slechts weinige dergenen die de booten bereikten kwamen er ongedeerd af.

Sedert dezen tijd hebben de Portugeezen weinig meer bijgedragen tot de kennis van Zuid-Afrika dan alreeds is vermeld. Hunne vloten zeilden jaar op jaar dit werelddeel om, doch deden zelden eenige haven ten zuiden van Sofala aan. Zij waren gewoon het eiland St. Helena, dat in 1502 ontdekt was, aan te doen, en daarna, zoo dikwijls zulks doenlijk was, naar Mozambique door te zeilen, zonder ergens aan te gaan. Zij hebben nooit getracht eene aanlegplaats ten zuiden van Delagoabaai te stichten.

Nu en dan, echter, werden hunne schepen door onweder gedwongen eene haven te zoeken, en somtijds vond er eene schipbreuk plaats. Nieuwsgierigheid spoorde ook sommige hunner aan, en een bevel der regeering noodzaakte anderen, de kust na te gaan en ruwe schetsen er van te maken, en dus gebeurde het dat namen aan de voornaamste bochten en voorgebergten gegeven werden. Voor bijna al deze benamingen zijn Hollandsche of Engelsche namen in de plaats gekomen, doch een of twee blijven nog tot heden bewaard. De zuidelijke uithoek van het Vasteland wordt nog Kaap Agulhas (de Naaldkaap) genoemd, welke naam daaraan door de Portugeezen in het begin der zestiende eeuw werd gegeven, omdat de magneetnaald destijds aldaar vlak noord wees.

Bijna eene eeuw ging voorbij voor dat de Engelschen het spoor der Portugeezen volgden. In Juli 1591 liepen drie

Engelsche schepen, op weg naar Indie, de Tafelbaai binnen. Het scheepsvolk, dat aan scheurbuik leed, kreeg hier goed versch voedsel, daar, behalve wilde vogels, schelpdieren en planten van verschillenden aard, zij eenige ossen en schapen in ruil van de Hottentotten kregen. In 1601 deed de eerste vloot door de Engelsche Oost-Indische Compagnie uitgezonden, de Tafelbaai aan. Daarna maakten gedurende eenige jaren de vloten van deze Compagnie Tafelbaai tot hun aanleghaven en ververschingsplaats, en hun scheepsvolk kreeg gewoonlijk van de inboorlingen zooveel vee als zij noodig hadden.

Gedurende de laatste jaren der zestiende eeuw was de natie die bestemd was de eerste Europeesche volkplanting in Zuid-Afrika te stichten, gewikkeld in een dapperen strijd voor de vrijheid tegen het machtige Spaansche rijk. De Noordelijke Provinciën der Nederlanden waren in de rij der natiën getreden als eene vrije republiek, die met rassche schreden de eerste plaats van dat tijdperk op handelsgebied begon in te nemen. Terwijl de strijd werd voortgezet, werd Portugal aan Spanje gehecht, en de Hollanders werden toen van Lissabon, alwaar zij vroeger de voortbrengselen van het Oosten die zij noodig hadden verkrijgen konden, uitgesloten. Sommige hunner met ondernemingsgeest bezielde mannen dachten toen aan een rechtstreekschen handel op Indie, doch het was eerst in het jaar 1595 dat eene vloot onder de republikeinsche vlag de Kaap de Goede Hoop omzeilde. Zij bestond uit vier schepen, en was onder bevel van een officier genaamd Cornelis Houtman. Deze vloot deed de Mosselbaai aan, alwaar ververschingen ingenomen werden, terwijl de betrekkingen tusschen de vreemdelingen en de inboorlingen van vriendelijken aard waren.

Na Houtman's terugkomst in Europa, werden verscheidene maatschappijen in verschillende steden der Nederlanden opgericht, met het doel om op Indie te handelen. Geene verdere ontdekkingen op de Afrikaansche kust werden gemaakt door eenige der vloten die zij uitzonden, doch aan sommige der baaien werden nieuwe namen gegeven. Zoo gaf Paulus van Caerden, een officier in dienst van de Nieuwe Brabantsche Maatschappij, toen hij in 1601 naar Europa terugkwam, hunne

tegenwoordige namen aan Mossel-, Vleesch-, en Visch-Baai, die hij alle binnenliep. Ook in 1601 gaf Joris van Spilbergen, die het bevel had over eene vloot behoorende aan eene Zeeuwsche maatschappij, op zijne heenreis, aan Tafelbaai haar tegenwoordigen naam, en droeg haar vroegeren naam van Saldanha over op den inham die nog steeds dien naam draagt.

De vloten door de verschillende kleine maatschappijen uitgezonden behaalden verbazende overwinningen op de Portugeezen in Indie, doch, daar zij niet in overeenstemming met elkander te werk gingen, werden geene blijvende veroveringen verkregen. Om deze reden, zoowel als om tweedracht te voorkomen, en om handel te drijven op eene wijze die het meeste voordeel voor het volk der geheele republiek zoude afwerpen, besloten de Staten-Generaal al de zwakke maatschappijen tot één groote Compagnie met vele voorrechten en uitgebreide macht te vereenigen. Het octrooi was gedateerd van den Haag, op den 20sten Maart 1602, en gaf aan de Compagnie het recht tractaten met de Indische regeeringen te sluiten, forten te bouwen, civiele en militaire beambten aan te stellen, en troepen aan te werven. De handelingen der Compagnie waren aan de goedkeuring der Staten-Generaal onderworpen, doch anders had zij bijna soevereine macht. Het ingeschreven kapitaal bedroeg iets over een half millioen pond sterling. Kantoren, of kamers zooals zij werden genoemd, werden te Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn, en Enkhuizen gevestigd.

Het algemeen bestuur werd toevertrouwd aan eene vergadering van zeventien directeuren, wier zittingen zes jaren achtereen gehouden werden te Amsterdam, dan twee jaren te Middelburg, en dan weder te Amsterdam zes jaren, en zoo voort.

De winsten door de Compagnie behaald gedurende de eerste jaren van haar bestaan waren ontzaglijk groot. De Portugeesche schepen, factorijen, en bezittingen van allerlei soort in Indie, werden, wegens de inlijving van Portugal bij Spanje, rechtmatige oorlogsbuit, en de kostbaarste daarvan vielen binnen kort in handen der Hollanders. Alle jaren gingen vloten van rijkbeladen schepen onder de vlag der Nederlanden de Kaap de Goede Hoop heen en weer voorbij.

In 1619 stelden de directeuren der Engelsche Oost-Indische Compagnie aan de Vergadering van Zeventien voor, dat zij gezamenlijk een fort zouden bouwen en eene ververschingsplaats zouden vestigen ergens aan de Zuid-Afrikaansche kust. Dit voorstel vond echter geen bijval in Holland, en elke Compagnie besloot toen haar eigen station aan te leggen. Instructiën werden aan de bevelhebbers der volgende uitgezonden vloeten van beide natiën gegeven om de zeekust te onderzoeken en rapport uit te brengen omtrent de meest geschikte plaatsen voor dat doel. In 1620 inspecteerden twee Engelsche schippers, Fitzherbert en Shillinge genaamd, de Tafelbaai, en, overtuigd zijnde dat geene betere plaats gevonden kon worden, proclameerden zij het omliggende land als grondgebied van Koning Jacobus. Zij lieten, echter, geene macht achter om bezit er van te behouden, en, daar de directeuren in Londen intuschen hunne zienswijze met betrekking tot een station in Zuid-Afrika veranderd hadden, werd de proclamatie van Fitzherbert en Shillinge nooit bekrachtigd. Engelsche schepen liepen nog van tijd tot tijd aan, ten einde versch water te halen, doch voortaan werd het eiland St. Helena hunne gewone ververschingsplaats.

De Vergadering van Zeventien liet ook haar besluit omtrent het aanleggen van een station in Zuid-Afrika onuitgevoerd. Sommige der voordeelen van een zoodanig station had de Compagnie zich reeds verzekerd, en de kosten van het bouwen van een fort en het onderhouden van een garnizoen konden een te hooge prijs blijken voor de verdere voordeelen die daardoor verkregen zouden worden. Hare vloeten liepen gewoonlijk de Tafelbaai binnen ten einde versch water te halen, het scheepsvolk een uitstapje aan wal te bezorgen, visch te vangen, en het laatste nieuws van de plaats hunner bestemming te vernemen. Brieven werden op het strand begraven, en de plaats waar zij nedergelegd waren werd op in 't oog vallende steenen aangeteekend.

De Tafelvallei werd ook somtijds maanden achtereen door gezelschappen van Hollandsche robbenjagers en walvischvaarders bewoond. In 1611 liet Isaac le Maire, naar wien Straat le

Maire genaamd is, zijnen zoon met eenige zeelieden voor dit doel achter, en andere gevallen worden in de journalen van reizigers dier tijden vermeld.

Vroeg in 1648 zailde de *Haarlem*, een schip aan de Compagnie behoorende, de Tafelbaai om ververschingen binnen, en werd door een stormwind op het Blaauwberg-strand gedreven. De bemanning kwam veilig aan wal, en slaagde er in hare eigene goederen en de lading te redden. Toen alles tegen het weder bevestigd was, vertrokken zij naar de Tafelvallei, als een meer geschikte plaats om te kampeeren, slechts eene wacht bij de goederen latende. Langs een stroom van versch water, ergens nabij het midden van de tegenwoordige Kaapstad, bouwden zij voor zichzelf hutten, en wierpen eenen aarden wal tot hunne bescherming op. Het regenseizoen was pas begonnen, en, daar zij toevallig verscheidene zaden bij zich hadden, legden zij eenen tuin aan, en hadden weldra volop groenten. Het gelukte hun ook van de inboorlingen meer vleesch dan zij noodig hadden in ruil te verkrijgen, zoo dat hunne ondervinding van Zuid-Afrika hun aanleiding gaf te gelooven dat het een vruchtbaar en aangenaam land was. Na een verblijf alhier van bijna zes maanden, kwam eene huiswaartskeerende vloot binnen, en nam hen naar Europa mede.

Bij hunne aankomst in de Nederlanden stelden Leendert Janssen en Nicolaas Proot, twee der officieren van de *Haarlem*, een document op, en boden het de kamer van Amsterdam aan, waarin zij de voordeelen uiteenzetten die zij vermeenden dat de Compagnie verkrijgen kon van eene vestiging in de Tafelvallei. Dit document werd door de kamer van Amsterdam naar de directeuren verwezen, die, nadat zij de zienswijze der andere kamers vernomen hadden, en die gunstig vonden, op den 30sten Augustus 1650 besloten een ververschings-station als het voorgestelde te vestigen. Aan een comité werd opgedragen een plan op te stellen, en toen dit besproken en goedgekeurd was, werden drie schepen, de *Dromedaris*, de *Reiger*, en de *Goede Hoop*, uitgerust om het volk en de materialen naar Zuid-Afrika te vervoeren.

De betrekking van bevelhebber van dit station dat op het punt stond gevestigd te worden, werd aan Nicolaas Proot aangeboden, en, toen hij ze weigerde, werd een scheepsdokter, genaamd Jan van Riebeck, die eenigen tijd in dienst der Compagnie was geweest, en vele landen bezocht had, voor dezen post gekozen. Eene betere keuze kon nauwelijks gedaan zijn. Van Riebeck was geen man van veel opvoeding of fijne manieren, doch hij was werkzaam en bezat goede natuurlijke begaafdheden. Hij was in Tafelbaai geweest met de vloot waarin de bemanning van de *Haarlem* naar huis was gekeerd, en toen het document door Janssen en Proot opgesteld hem werd voorgelegd, bevestigde hij alles wat er in stond aangaande de vruchtbaarheid van het land.

Gedurende honderd-vijf-en-zestig jaren die voorbij gegaan waren sinds Bartholomeus Dias zijne herinneringswaardige reis gedaan had, hadden de Europeanen zeer weinig van de aardrijkskundige gesteldheid van Zuid-Afrika geleerd. Zij hadden geene zekere kennis van eenig deel er van dat niet van de kust kon gezien worden. De zeekust zelve was zeer onnauwkeurig op de beste hunner kaarten afgeteekend, ten gevolge van gebrek aan middelen om de lengtegraden te bepalen. Dat het land aan den Atlantischen Oceaen grenzende een woestijn was wisten zij, doch zij geloofden dat de woestijn slechts een smalle streep was, en door een keten van hooge bergen begrensd was, en dat, loopende van het noorden naar het zuiden langs de binnenste helling van deze bergketen, er eene groote rivier was, die zich op omtrent 29° zuiderbreedte naar het zuid-oosten wendde, en eindelijk nabij het land Natal in zee liep. Aan de oevers van deze denkbeeldige rivier hadden de kaartenmakers een aantal steden geplaatst, die verondersteld werden bewoond te zijn door een ras van gedeeltelijk beschaafde menschen. De stad het naast aan de Kaap de Goede Hoop gelegen werd Vigi Magna genoemd, en Van Riebeck had schaars minder twijfel aan het bestaan van deze stad dan hij had aan dat van Londen of Parijs. Het geheele land, van de denkbeeldige rivier tot bijna aan de oostkust, dat wil zeggen het groote binnenland van Zuid-Afrika, noemden zij het Rijk

van Monomotapa, en op hunne kaarten bedekten zij het met steden.

Van waar het denkbeeld van een fabelachtige rivier en even fabelachtige steden zijn oorsprong had, kan niet met zekerheid bepaald worden. De Portugeezen teekenden ze op kaarten aan kort nadat de zeeweg naar Indie ontdekt werd, en andere Europeanen namen ze weder van de Portugeezen over. Alles was enkel gissing, want geen blanke was ooit tien mijl van de kust binnenslands geweest. Verder ten noorden was het werelddeel bijna even goed bekend in die dagen als in de onze. De groote meren van het binnenland zijn op de kaarten van de zestiende en zeventiende eeuw aangeteekend met den Nijl en de Congo als uit die meren vloeierende, even als heden het geval is. Portugeesche handelaars trokken overland van Angola naar Mozambique; en ivoor, goud, en slaven uit het binnenland werden van beide deze havenplaatsen uitgevoerd. Doch het zuiden, met al zijne denkbeeldige steden, had nog niemand aangelokt om zijne geheimen te komen doorgronden.

op het punt
oot aangebode
sdokter, ge-
st der Ccm-
voor dezen
gedaan zijn.
fijne manie-
tuurlijke be-
vloot waarin
erd, en toen
m werd voor-
angaande de

gegaan wa-
waardige reis
van de aard-
zij hadden
niet van de
zeer onnauw-
ten gevolge
epalen. Dat
een woestijn
jn slechts een
e bergen be-
ar het zuiden
r eene groote
naar het zuid-
in zee liep.
en de kaarten-
rsteld werden
schuafde men-
ede Hoop ge-
k had schaars
dan hij had
land, van de
at wil zeggen
zij het Rijk

HOOFDSTUK II.

In April 1652 kwamen de heer Van Riebeeck en zijn gezelschap aan, en begonnen onmiddellijk aan het oprichten van een aarden fort in Tafelvallei. Zoodra als er regen viel werd een groote tuin aangelegd, waarin Europeesche en Indische groenten geplant werden, en men vond dat zij goed aardden. Gedurende den eersten winter heerschten er veel ziekte en ongemak, doch zoodra de menschen behoorlijk onder dak waren gebracht en er gezond voedsel volop kwam, werd het vooruitzicht beter.

Binnen de volgende drie of vier jaar werden er verschillende soorten van vrucht- en andere boomen, wijngaardstoelen, en andere planten ingevoerd; insgelijks verscheidene tamme dieren. Binnen korten tijd werd de kust tot aan St. Helenabaai, vagegnan, en werd het land tot op een geruimen afstand van het Kaapsche schiereiland onderzocht.

De Hottentot stam die in het bezit gevonden werd van den omliggenden grond bestond uit drie afdeelingen, waarvan er twee groote troepen vee hadden, terwijl de derde voor zijn bestaan afhankelijk was van de wortels van wilde planten, schelpdieren, en wat de zee verder opleverde. De afdeelingen van den stam leefden in oneenigheid met elkander, doch waren allen in het begin vriendelijk tegenover de Europeers. Eenige honderden ossen en schapen werden in ruil voor tabak en koper verkregen. De armste der afdeelingen, echter, maakte van eene gunstige gelegenheid gebruik, vermoordde een Europeeschen knaap, en roofde een troep vee dien hij oppassen moest. De andere begonnen zich ook vijandig te betoonen toen zij bemerkten dat de Europeanen van plan waren er voor goed te blijven. Een twist kon licht plaats gevonden hebben, doch door de verstandige handelwijze van den heer Van Riebeeck werd de goede verstandhouding hersteld, en de handel in vee op nieuw begonnen.

Een gezelschap uitgezonden om ontdekkingen te maken, hetwelk in de richting van het tegenwoordig dorp Malmesbury ging, ontmoette de eerste Boesmans door Europeanen gezien.

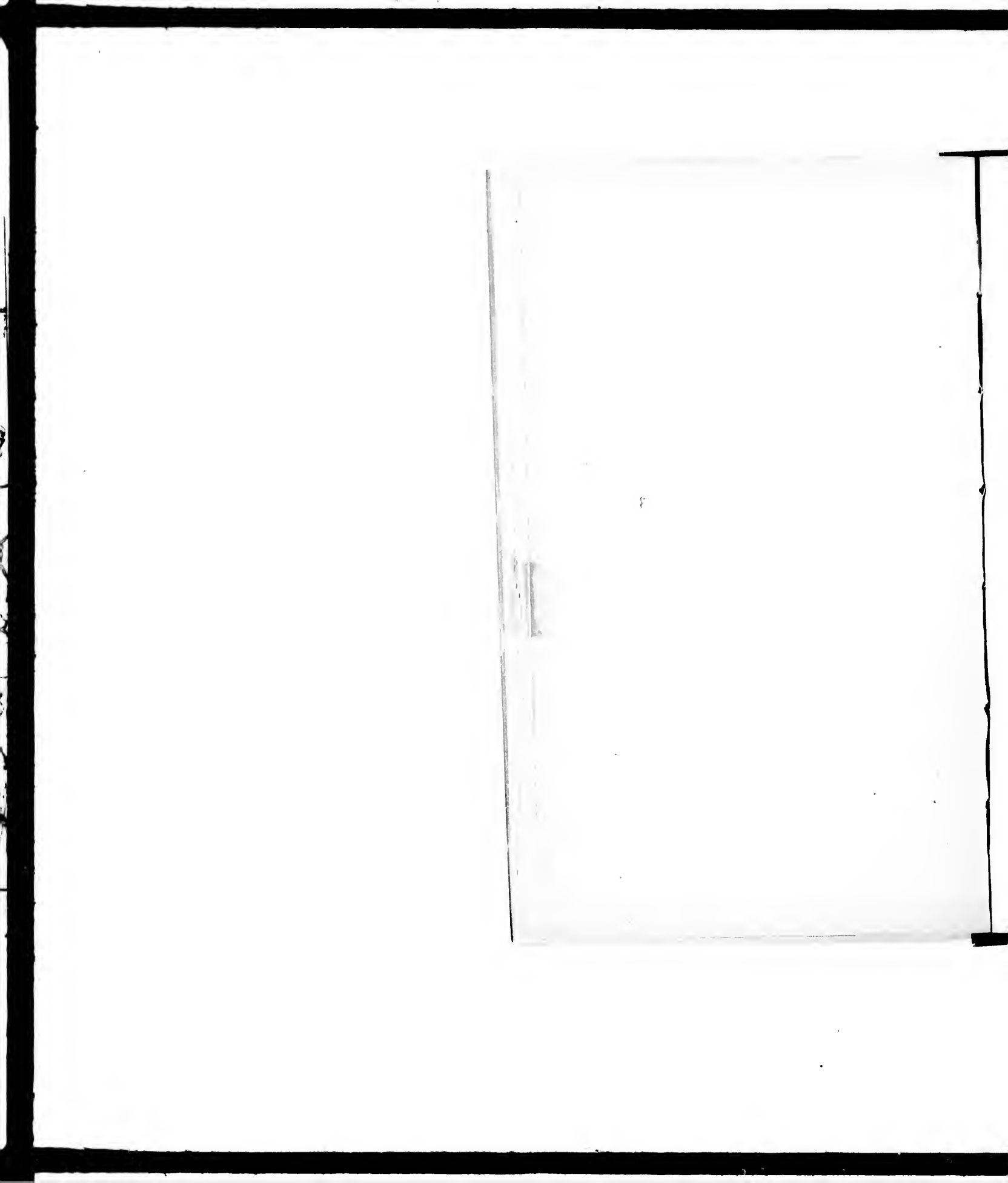
Gedurende eenige seizoenen werden de koornoogsten door den zuid-oosten wind vernield, zoodat een buitenpost te Rondebosch gevestigd werd, en eene poging gedaan om graan aldaar te kweken, die dan ook gelukte.

Op den 24sten December 1651 gingen de *Dromedaris*, de *Reiger*, en de *Goede Hoop* onder zeil uit Texel. Na eene aangename reis werd in den namiddag van den 5den April

GESCHIED.

Deze
weinig wi
te stichter
van eene
uitgegeven
beste atlas
te dier tij

1652 de Tafelberg boven den horizon gezien. Kort na donker op den avond van den 6den ankerden twee der schepen in de baai, alwaar ook het derde schip in den ochtend van den 7den bij hen kwam. De reis van honderd en vier dagen werd als eene voorspoedige beschouwd. Er was een weinig ziekte onder de manschappen en passagiers, doch er hadden slechts twee sterfgevallen plaats gevonden sedert zij het vaderland verlaten hadden.

Het was op een Zondag ochtend dat de heer Van Riebeck en zijn gezelschap de plaats hunner toekomstige woning aanschouwden. Vroeg op dien dag ging een der schippers aan wal met zijn bootsvolk, vond drie brieven, en verschaftte zich eene hoeveelheid versehe visch met een treknet. In den avond gingen de heer Van Riebeck en sommige zijner voornaamste officieren aan wal om de vallei te onderzoeken en eene geschikte plaats voor het fort te vinden. Het was tegen het einde van het droge seizoen, en de grond was overal dor van droogte. De veelkleurige veldbloemen, die in andere jaargetijden de oogden van bezoekers verkwikten, waren nu niet te bespeuren. De zomerhitte was voorbij, doch er waren voornamelijk goene regens gevallen om den grond als met een groen tapijt te bekleeden, en hem te maken zooals Janssen en Proot het hadden gezien.

Op den 8sten vergaderde een raad, bestaande uit den kommandeur en de drie schippers, aan boord van de *Dromedaris* om plannen te beramen ten einde het werk aan wal te beginnen. Er werd besloten onmiddellijk eene plek voor het fort af te bakenen. Behalve de officieren waren er honderd-een-en-tachtig man in de drie schepen, en hiervan zouden er honderd voor het opwerpen der wallen gebezigd worden. De timmerlieden moesten een houten woonhuis oprichten en eene groote schuur tot tijdelijk gebruik. De manschappen die aan boord der schepen gelaten werden moesten de levensmiddelen afladen en visch vangen.

De plaats gekozen voor het bouwen van het fort was aan de noordzijde van het tegenwoordige parade-plein. Op den 9den werd de omtrek afgebakend, waarna de arbeiders zonder verzuim

met hun werk begonnen. Het fort had den vorm van een vierhoek, en zijne muren waren niets meer dan dikke en hooge wallen van aarde, met eene diepe gracht er om heen. Daar binnen waren verscheidene houten gebouwen en een vierkante steenen toren. Van voren, dat is aan de op zee uitziende zijde, werd een groot stuk gronds buiten de gracht door een lagen wal van aarde ingesloten. In deze omheinde plaats waren de werkplaatsen en het hospitaal. Van achteren was er eene dergelijke ingeslotene plaats, die als eene veekraal gebruikt werd.

De Hottentotstam die in het bezit van het Kaapsche schier-eiland en van het omliggende land gevonden werd bestond uit drie afdeelingen. De grootste daarvan werd door de Europeanen Kaapmans genoemd. Deze afdeeling bestond uit omtrent drie duizend zielen. Zij stond onder een hoofd, Gogosoa genaamd, die een zeer hoogen onderdom bereikt had, en die zoo dik was dat de Europeanen hem den vetten kapitein noemden. Hij droeg den eertitel van opperhoofd van den geheelen stam. Een andere afdeeling, bestaande uit omtrent twee duizend zielen, ontving van de blanken den naam van Tabaksdieven. Deze twee afdeelingen waren in het bezit van een groot aantal hoornvee en schapen, en gingen heen en weer over het land zoo ver als tot de hoogste bergen die uit de Tafelvallei zichtbaar waren. De derde afdeeling, bestaande uit omtrent zestig zielen die aan de zeekust woonden, ontving van de Europeanen den naam van Strandloopers. Zij bezat geen eigendom van eenigen aard. De voorman onder hen had een weinig Engelsch opgedaan, daar hij eenigen tijd op een Engelsch schip had doorgebracht, waarin hij Bantam bezocht had. Hij werd door de blanken Harry genoemd.

Zoodra de tenten aan wal opgericht waren, brachten de strandloopers hunne gezinnen naar het kamp, alwaar zij daarna tamelijk geregeld vertoefden. Nu en dan zwierven zij langs het strand om schelpdieren te zoeken, doch wat voedsel betrof was het met hen beter gesteld dan ooit te voren het geval was geweest. Harry werd als tolk aangesteld, en zijn eten werd hem van des kommandeurs eigen tafel toegediend, terwijl de anderen door bedelen of eenig licht werk, zooals het verzamelen van

brandhout of dragen van water, altijd den kost verdienen konden. Het bleek dat deze ellendige afdeeling in oorlog met de Kaapmans verkeerde. Op den dag nadat het werk aan het fort begonnen was, kwamen omtrent negen of tien van laatstvermelden, wier kralen toen aan de overzijde van de baai waren, op een bezoek naar het Hollandsche kamp, toen Harry's volk hen aanviel, en het was met moeite dat de Europeanen beide partijen konden dwingen den vrede te bewaren.

Tegen den 24sten April was het werk zoo ver gevorderd dat het gezin van den heer Van Riebeeck het schip verliet en zich metterwoon vestigde in een houten gebouw aan wal. Een der muren van het fort was voltooid, en de kanonnen waren er op geplaatst. Het droge seizoen duurde nog voort, zoodat geen scheurbuik-gras, waarnaar het volk verlangde, te krijgen was; doch er werd volop visch met het treknet gevangen, eene koe en kalf van de Kaapmans verkregen, en eene groote zee-koe geschoten.

Op den 7den Mei kwamen twee schepen, die Texel op den 3den Januari verlaten hadden, in de Tafelbaai aan. Hunne bemanning was in een verschriklijken toestand door scheurbuik, en honderd-en-dertig man waren op de reis gestorven. Een raadsvergadering werd op den 11den gehouden, waar besloten werd dat vijftig der zwakste onder de zieken alhier achtergelaten zouden worden, en dat zoodra een voorraad versch water aan boord kon gebracht worden, de twee schepen naar Batavia zouden zeilen. De *Reiger* vertrok in hun gezelschap, en de *Dromedaris* volgde hen op den 28sten. De *Goede Hoop*, niets meer dan een groote boot met een dek er op, bleef achter voor den dienst van het Kaapsche station.

Tegen dien tijd begonnen de winterregens te vallen, en veel ongemak was daarvan het onmiddellijk gevolg. De tenten en houten huizen lekten alle. Met de verandering van weder ontstond er ook ziekte, die het volk te zwak was te weerstaan, en nu vielen er bijna dagelijks sterfgevallen voor door ingewandsontsteking of scheurbuik. Op den 3den Juni waren uit honderden-zestien man slechts zestig in staat eenig werk te verrichten. Versch vleesch en groenten en behoorlijke beschutting konden hen

nog behouden hebben, doch deze dingen waren niet te krijgen. Zij waren bijna even eenzaam als of zij in de Poolzee ingevroren waren. Weken achtereen zagen zij geene inboorlingen behalve de rampzalige volgelingen van Harry, van wie geene hulp van eenigen aard te verkrijgen was.

Doch de regen, die de ongesteldheid veroorzaakt had, bracht ook binnen kort verlossing. Het gras ontsproot, en daarmede verschenen ook verscheidene eetbare planten. Het waren alle middelen tegen scheurbuik, en dat was wat vooral noodig was. De zieken en zwakken liepen rond om kruiden en wilde wortels te verzamelen, en verklaarden dat er niets ter wereld was dat hun beter smaakte. Zoodra de eerste regenbuien vielen werd een stuk grond omgedolven, waarin Hendrik Boom, de oppertuinman, zaden plantte; en weldra genoten de zieken zulke lekkernijen als radijzen, sla, en watersla. Toen vonden zij goede rieten voor daken, en toen de gebouwen daarmede in plaats van met plank en gescheurd zeildoek gedekt waren, konden zij bijna aan de regens het hoofd bieden.

De Hollandsche Oost-Indische Compagnie voorzag ruimschoots in de godsdienstige behoeften harer beambten. Hare grootste schepen en hare belangrijkste bezittingen waren van leeraars voorzien die uit hare fondsen betaald werden. Hare kleinere schepen en zulke stations als de Kaap kregen als leeraars mannen van lageren rang. Zij werden ziekentroosters of krankbezcekers genoemd, en bekleedden betrekkingen van gelijken aard als de catechisten van de Engelsche kerk en de evangelisten van verscheidene Presbyteriaansche genootschappen. Zij gaven onderwijs aan de kinderen en namen de godsdienstoefening waar, doch dienden niet de sacramenten toe. Een ziekentrooster, Willem Wijlant genaamd, kwam met den heer Van Riebeeck uit Nederland. Zijn gezin had eene verblijfplaats binnen het fort, alwaar op den 6den Juni zijne vrouw een zoon kreeg, welke het eerste kind was uit Europeesch bloed in Zuid-Afrika geboren.

Tegen den 3den Augustus was het fort in zoover voltooid dat het geheele gezelschap in staat was beschutting binnen zijne muren te vinden. In September inspecteerde de heer Van Riebeeck het land achter Duivelskop gelegen. In de kloven der

bergen aldaar vond hij prachtige bosschen, die eene verscheidenheid van boomen geschikt voor timmerhout opleverden, waarvan sommige van zeer grooten omvang waren.

Er was een groote tuin aangelegd, waarin verschillende soorten van groenten weelderig groeiden. De zorg daarvoor maakte destijds het voornaamste werk uit, want het volk was voor hun bestaan grootendeels afhankelijk van wat zij kweeken konden.

In October werd de *Goede Hoop* gezonden om de kust na te sporen zoo ver als St. Helenabaai. Te Dasseneiland kreeg het scheepsvolk een stuk of wat dasjes en eenige duizenden eieren van zeevogels. Op het strand van Saldanhabaai kwamen zij in aanraking met eenige Hottentotten van den zelfden stempel als de strandloopers van Harry, en ook eenige lieden behoorende tot een stam die vee bezat, van wie twee schapen in ruil verkregen werden. Op Schapeneiland werd een groot aantal gedroogde robbevellen, die door een Fransch schip waren achtergelaten, gevonden. Deze werden aan boord van het jacht genomen. De kust werd onderzocht tot aan St. Helenabaai, waarna de *Goede Hoop* naar hare oude ankerplaats rechtover het fort terug keerde.

In October bezochten de Kaapmans het Kaapsche schiereiland voor de eerste maal sedert de aankomst der Europeanen. Zij brachten groote troepen van hoornvee en schapen met zich tot verandering van weide. Zij en de Europeanen ontmoetten elkan- der in 't openbaar op den vriendelijksten voet, ofschoon elk der beide partijen zoo veel achterdocht tegen de andere koesterde dat er voortdurend wacht gehouden werd. Een voorraad koperen staven, koperdraad, en tabak was uit de Nederlanden medegebracht, en een handel in vee werd nu begonnen. Van den kant der Euro- peanen leidde de kommandeur dien persoonlijk, geholpen slechts door eenen klerk en den tolk Harry. Alle verkeer tusschen de andere blanken en deze Hottentotten werd onder strenge straf- bepalingen belet, met het tweevoudig doel om eenige storing van den handel en eenige daad die tot twist kon aanleiding geven te voorkomen. Een gedeelte der Kaapmans bleven bijna drie maanden op het Kaapsche schiereiland, gedurende welken tijd de heer Van Riebeeck twee-honderd-en-dertig stuks hoornvee en vijf- honderd-en-tachtig schapen in ruil verkreeg.

Vóórdat zij vertrokken, stelden zij voor dat de kommandeur hen helpen zou tegen eenen stam waarmede zij in oorlog waren, en boden hem al den buit, wat die ook zijn mocht, aan. De heer Van Riebeck antwoordde dat hij gekomen was om in vriendschap met allen handel te drijven, en weigerde zich op eenigerlei wijze in hunne twisten te mengen. Hij was door strenge bevelen gebonden de inboorlingen tot vrienden te maken, en als een getrouwe dienstknecht kwam hij zijne instructies na, naar de letter zoowel als den geest, ofschoon hij persoonlijk tot strenge maatregelen tegenover hen geneigd was.

Bijna acht maanden lang was er geen vaartnig behalve het kleine jacht in de baai geweest, toen op 18 Januari 1653 er een expres-boot uit Texel aankwam met nieuws dat er oorlog tusschen de Nederlanden en het Engelsche Gemenebest was uitgebroken. Zij bracht orders aan den kommandeur om het garnizoen te versterken door vijf-en-twintig tot dertig soldaten van de schepen die de Kaap zouden aandoen terug te houden, en om zorgvuldig tegen verrassing te waken.

Al wat mogelijk was werd nu gedaan om het fort sterker te maken, zoodat in geval van een aanval een poging kon gedaan worden om het te verdedigen. Doch het was gelukkig voor den kommandeur dat geen vijand zich vertoonde. Zijne kanonnen waren zoo klein dat zij een kogel niet meer dan halfweg naar de ankerplaats werpen konden. Het fort lag aan de zijhelling van den Leeuwkop, zoodat indien een vijand van eenige sterkte eens aan wal was, het zich moest overgegeven hebben. Verscheidene van het garnizoen waren ontrouw, en eenige daarvan waren tot elke misdad in staat. Het is dus blijkbaar dat Van Riebeeks middelen tot verzet tegen eenige macht die meer te beteekenen had dan een troep Hottentotten geheel ontoereikend waren.

Op den 2den Maart 1653 kwamen de eerste schepen van de retourvloot van dit jaar de Tafelbaai binnen. Dienzelfden ochtend was het laatste rantsoen brood uitgedeeld aan de werklieden, doch er was toen geene vrees voor hongersnood, want versch vleesch en groente werden in overvloed verschaft aan het volk van deze en verscheidene andere schepen die gedurende de volgende twee maanden aankwamen. Na het vertrek der Kaap-

mans, had eene andere veebezittende stam het schiereiland bezocht, van wie men vijf-en-zeventig stuks hoornvee en eenige schapen verkreeg. Uit de schepen die binnen vielen vulde de kommandeur zijn levensvoorraad en andere benodigdheden aan, zoodat aan het einde van het eerste jaar van zijn verblijf in Zuid-Afrika hij en zijn volk aan niets gebrek leden.

De tweede winter ging zonder eenige gebeurtenis van belang voorbij. Er was overvloed van voedsel voor allen, en zeer weinig ziekte. Eenig bouwwerk werd voortgezet, ossen werden geoefend om timmerhout uit de bosschen te slepen, en veel nieuwe grond werd bewerkt. De wilde dieren gaven meer moeite dan iets anders. De leeuwen waren zoo weinig bevreesd dat zij de veekralen 's nachts aanvielen, ofschoon er altijd gewapende mannen op de wacht stonden, en luipaards kwamen bij helder daglicht van den berg en roofden de schapen voor de oogen der wachters weg. Op zekeren ochtend vóór dag was er een groot geraas in de hokken van het pluimvee, en toen de wachters gingen zien wat er gaande was, vonden zij dat al de eenden en ganzen door wilde katten gedood waren. Het land scheen te krioelen van wilde dieren van allerlei soort.

In Augustus kwam een eskader schepen, die op de reis van huis waren, aan. Tot nu was er niemand aan het station geweest van hooger rang dan een sergeant, om, in geval van Van Riebeeks dood of ziekte, het bevel over te nemen. Een raadsvergadering, waaraan de scheepsofficieren deel namen, besloot dus om een jongen man, Jacob Rijniers genaamd, die den rang van onderkoopman bekleedde, hier te laten om de betrekking van secunde of tweede in het gezag waar te nemen. Drie maanden later huwde de heer Rijniers een der nichten van den kommandeur, die met het gezin van haren oom naar Zuid-Afrika was gekomen.

In September werd vernomen dat een Fransch schip in de Saldanhabaai was, alwaar de bemanning meer dan zes maanden lang op de robbenjacht was geweest. Eenige boodschappen werden aan en van dit schip gebracht door personen die overland reisden, doch daar zij zich dicht aan de kust hielden werd heel weinig kennis van het land opgedaan.

Op den 18den October 1653 werd het tweede kind van Europeesche afkomst geboren in het fort Goede Hoop. Het kind was een zoon van Kommandeur Van Riebeeck, die eens een beroemd man zou worden. In 1709, toen hij zes-en-vijftig jaar oud was, klom hij tot den rang van gouverneur-generaal van Neerlandsch-Indie.

Op Zondag den 19den October 1653, terwijl de Europeanen een preek aanhoorden die Dominie Wijlant voorlas, vermoordden Harry en de strandloopers den blanken knaap die de herder was van het vee, en liepen met twee-en-veertig uit de vier-en-veertig stuks die de heer Van Riebeeck toen bezat, weg. Zoodra dit bekend werd, werden personen uitgezonden om hen te achterhalen, doch, ofschoon de dieven vervolgd werden tot aan het uiteinde van Valschbaai, kreeg men slechts ééne koe terug. De strandloopers verscholen zich bij de Kaapmans, en hun oude strijd werd een tijd vergeten.

Deze gebeurtenis verwekte sterke verontwaardiging tegen de Hottentotten bij de Europeesche soldaten en werklieden. Een hunner makkers was vermoord, en zijn bloed was ongewroken. Het verlies van hun trekossen veroorzaakte hun zwaren arbeid. Men was bezig het fort te omringen met palen die in het bosch achter Duivelskop gekapt waren, en die moesten nu op de schouders van menschen gedragen worden. Daarenboven kon voor eenigen tijd na den diefstal geen vee in ruil verkregen worden, en het eenig vleesch dat verkrijgbaar was, was robbenvleesch. Zoo sterk was dit gevoel dat de kommandeur verplicht was de regulatien die alle verkeer verboden nog strenger te maken dan te voren, uit vrees voor eene vredebreuk onder het een of andere onbeduidende voorwendsel.

Het station was nu in behoorlijke orde gebracht, en er viel weinig voor buiten het gewone wachthouden en het bewerken van den tuin. Eenige menschen werden op Dassen- en Robbeneilanden geplaatst om robben te dooden tot het verkrijgen van traan en vellen. Konijnen en dasjes werden op Robbeneiland losgelaten, om aldaar te vermenigvuldigen. Na eene afwezigheid van eenige maanden kwamen de strandloopers, met uitzondering van Harry, naar de Tafelvallei terug, toen zij vernamen dat zij niet

gestraft zouden worden voor den diefstal van het vee, en hervatten hun werk van brandhout voor de Europeanen te verzamelen.

Het einde van den zomer van 1653-4 vond de volkplanting wederom in moeilijkheden wegens gebrek aan alle voedsel behalve groenten, daar de retourvloot van dat seizoen niet aangekomen was, en de kommandeur niet in staat was geweest vee aan te koopen.

De 6de van April, zijnde de tweede verjaardag hunner aankomst, werd als een dankdag aan God gevierd voor de mate van voorspoed die hun geschonken was. Waarschijnlijk was het de moeilijkheid waarin zij verkeerden tengevolge van de schaarschte van brood en vleesch, en het verlangen waarmede zij naar de retourvloot uitzagen, dat hen dezen dag als eenen plechtigen dag deed vieren, want zij hadden den 6den April 1653 niet aldus gehouden. Het was hun onmogelijk om feest te vieren, doch zij deden geen werk en gingen eene preek hooren, en op deze wijze toonden zij zooveel mogelijk hunne dankbaarheid aan den Heer.

Eenige dagen later ontvingen zij door een expresse-schip bericht dat de retourvloot last gekregen had te St. Helena bijeen te komen, en aldaar op orders te wachten. Er was destijds in de pakhuizen slechts brood genoeg voor vijf of zes weken op een verminderde schaal, zoodat het expresse-schip zonder verzuim om voorraad naar St. Helena gezonden werd. Gelukkig werd die verkregen. Eenige jonge vruchtboomen werden ook van het eiland, alwaar zij in het wild groeiden, hierheen overgebracht om boomgaarden daarvan aan te leggen.

In Juli kwam een jacht van Batavia aan met een voorraad rijst, zoodat alle vrees voor gebrek aan voedsel verdween. Met dit schip kwam de eerste tot exportatie veroordeelde misdadiger uit Azië naar Zuid-Afrika. Het was de gewoonte der gerechts-hoven in de Indische bezittingen der Nederlanden om misdadigers met slavernij te straffen voor een zeker aantal jaren, en van dien tijd af werden zulke personen dikwijls naar de Kaap gezonden. Zij waren bijna allen inboorlingen der Indische eilanden, doch er waren ook eenige Chineezzen onder hen. Vele dergenen die in Zuid-Afrika Maleiërs genoemd worden zijn van hen afkomstig.

Op den 15den Augustus kwam een jacht uit Texel aan met het bericht dat er vrede gesloten was tusschen de Staten en den Protector Cromwell. Voortaan moesten de Engelschen als vrienden behandeld worden, want een der artikelen van den vrede was dat aan de schepen van één der natien wanneer zij de havens van de andere binnenliepen toegelaten moest worden aan te koop en wat zij behoefden. Eenige maanden hierna liep een Engelsch schip op weg naar Bantam de Tafelbaai binnen, en werd ruimschoots van groenten voorzien.

In den zomer van 1654-5 werden de eerste wijnstokken ingevoerd. Zij kwamen van de oevers van den Rijn.

De Kaapmans hadden in de laatste tijden de Tafelbaai in groot getale bezocht, en hun gedrag was bepaald vijandig. De Europeanen waren bezig voor hunne zwakke houten huizen stevige gebouwen van gebakken steen in de plaats te stellen. Zij hadden omtrent twaalf morgen grond onder bewerking, en de Hottentotten zagen in dit alles het bewijs dat zij voornemens waren zich voor goed alhier te vestigen. Dit was niet wat zij verlangden. Zij waren er mede tevreden dat Europeanen met hen kwamen handelen, zelfs dat zij maanden lang bleven, zooals de bemanning van de *Haarlem* gedaan had, doch om voor altijd van een gedeelte hunner weivelden uitgesloten te worden beviel hun niet. Zij sloegen hunne hutten op dicht aan den oever der gracht, en toen hun verzoekt werd wat verder weg te gaan antwoordden zij dat de grond aan hen behoorde en zij bouwen zouden waar zij verkozen. Wat onbewaakt gelaten werd, werd gestolen. Zij sneden zelfs de koperen knopen der kleederen van eenige kinderen af, die buiten het fort speelden. De werklieden konden slechte in gezelschappen en met wapenen in de hand van de eene plaats naar de andere gaan. Zoo bevreesd was de kommandeur dat zij zoo ver zouden gaan van het fort aan te vallen, dat hij de wachten verdubbelde en buitengewone voorzorgsmaatregelen nam.

Het was blijkbaar dat zoolang de Kaapmans nabij het fort bleven, andere stammen geen vee ten verkoop brengen zouden, omdat er voortdurend twisten tusschen hen bestonden. De heer Van Riebeeck verlangde dus een traktaat van vriendschap te

sluiten met sommige der binnenlandsche stammen die vijanden waren van degenen die hem zooveel moeite gaven. Niets was toen van zoodanige inboorlingen bekend, behalve het feit dat zij bestonden. De kommandeur had echter geen bezwaar om mannen te vinden gereed om de noodige kennis te gaan opdoen, en zoodra hij zijnen wensch te kennen gaf bood een partij vrijwilligers zich aan.

Dienstdoende in het garnizoen van het fort Goede Hoop, in eene betrekking slechts één stap hooger dan die van een gemeen soldaat, was een man genaamd Jan Wintervogel. Hij was aanvoerder geweest van eene expeditie tot het doen van nasporingen in Brazilië, en had in de ontdekking van eene zilver-mijn in dat land geholpen. Daarna was hij van de kust van den Atlantischen Oceaan westwaarts getrokken tot hij de wateren van de Groote Zuid-zee had aanschouwd. En hier was hij op den 15den Maart 1655 gered om in Zuid-Afrika te herhalen wat hij in Zuid-Amerika had gedaan.

De weg door deze Zuid-Afrikaansche voortrekkers gevolgd kan niet met juistheid bepaald worden, doch schijnt in de richting te zijn geweest van het tegenwoordige dorp Malmesbury. Zij troffen een troep Boesmans aan, van wie men niets anders met zekerheid vernam dan dat zij noch vee noch hutten bezaten, en dat zij vijanden van al hunne burens waren. Eenige kleine kralen van Hottentotten werden bezocht, alwaar de Europeanen op vriendelijke wijze behandeld werden. Een stam werd in bezit gevonden van groote kudden vee, en scheen genegen daarvan afstand te doen in ruil voor koper en tabak. Geen hunner, echter, kon bewogen worden het fort te bezoeken terwijl de Kaapmans in de nabijheid waren. De onderzoekers waren negentien dagen afwezig. Zij brachten met zich terug een weinig nauwkeuriger kennis van het land, doch de belangrijkste uitslag der expeditie was het bewijs daardoor geleverd dat zulke ondernemingen veilig uitgevoerd konden worden.

De moeilijkheid met de inboorlingen kwam tijdelijk tot een einde door de terugkomst van Harry naar het fort. Op den 23sten Juni maakte hij zijne verschijning met een aantal vreemdelingen, die veertig stuks vee tot verkoop medevoerden. De

kommandeur was zoo over zijne terugkomst tevreden dat hij hem vriendelijk ontving, en hem in zijne gunst herstelde. Er begon nu een wakkere veehandel, die gedurende den winter aanhield. In de lente vertrokken de vee-bezittende Hottentotten uit de buurt, en Harry stelde toen voor dat hij met een handelsgezelschap naar het binnenland zou gezonden worden; en daar dit met de zienswijze van den kommandeur overeenstemde, werden negen soldaten, onder bevel van Korporaal Willem Muller, gekozen om hem te vergezellen.

Het gezelschap ging langs het strand van Valschbaai, nabij de kust blijvende, doch ontdekte niets hoegenaamd. Toen hunne provisie bijna op was, wendden de Europeanen zich huiswaarts, de goederen onder de zorg van Harry latende, die vergezeld was door een aantal zijner vrienden. De tolk was drie maanden afwezig. Toen hij terugkwam leverde hij dertien stuks vee aan het fort af; doch later ontdekte men dat hij een menigte vee voor de goederen had gekregen, maar het beste daarvan voor zichzelf had gehouden.

Gedurende den zomer bezocht eene groote horde uit de buurt van Saldanhabaai het schiereiland. Deze horde was een tak van eenen stam die door de Europeanen Cochoqua genoemd werd. Zijn opperhoofd heette Gonnera, doch wegens zijne donkere gelaats-trekken werd hij door de Hollanders gewoonlijk "de zwarte kapitein" genoemd. Hij was zeer rijk in vee, en stond gereedelijk drie- of vier-honderd ossen en een gelijk getal schapen af, in ruil voor stukken koper en tabak. Gedurende Harry's afwezigheid ageerde een Kaapman, Doman genaamd, die zich bij de Europeanen had gevoegd, als tolk.

In 1655 besloten de directeuren eenige gezinnen op stukken gronds nabij het fort te plaatsen. Zij geloofden dat burgers helpen zouden om het station te verdedigen, zoodat het garnizoen verminderd zou kunnen worden, en dat zulke personen voedsel tot verkoop zouden winnen voor denzelfden billijken prijs waarvoor de Compagnie het met gehuurde arbeiders kon leveren. Met het doel om met der tijd sommigen van de fatsoenlijksten der bevolking te bewegen Zuid-Afrika tot hunne woonplaats te maken, gaf de heer Van Riebeeck hun nu verlof om kleine tuinen

den dat bij hem
 elde. Er begon
 winter aanhield.
 tentotten uit de
 een handelsgezel-
 en; en daar dit
 eenstemde, werden
 illem Muller, ge-

Valschbaai, nabij
 nd. Toen hunne
 zich huiswaarts,
 die vergezeld was
 drie maanden af-
 een stuks vee aan
 een menigte vee
 este daarvan voor

e uit de buurt van
 een tak van eenen
 oemd werd. Zijn
 e donkere gelaats-
 onlijk "de zwarte
 en stond gereede-
 getal schapen af,
 erende Harry's af-
 namd, die zich bij

vinnen op stukken
 ofden dat burgers
 zoodat het garni-
 at zulke personen
 lfden 'billijken prijs
 eiders kon leveren.
 de fatsoenlijksten
 nne woonplaats te
 of om kleine tuinen

voor zichzelf te bearbeiten, met het recht hunne producten te verkoopen zoodra er schepen in de haven waren. Ook, ten einde den ondernemingsgeest aan te moedigen, werden de koeien der Compagnie aan de vrouw van den oppertuinman Hendrik Boom in huur gegeven. In het volgende jaar werden de vrouwen en kinderen aan het station van de rantsoenen-lijst geschraapt, en eene geldelijke vergoeding werd, in plaats daarvan, aan de hoofden van gezinnen toegekend. Op deze wijze ontstond er eene kleine markt voor groenten, vruchten, pluimvee, boter, enz.

Bijna iedere tuinplant van Europa en Indie was in dezen tijd reeds aan de Kaap gekweekt, ofschoon aardappelen en mielies nog niet ingevoerd waren. Vruchtboomen van allerlei soort aardden goed. Jonge eiken en dennen werden uit Europa in kisten herwaarts gezonden. Verscheidene soorten van wijnstokken uit de Rijnprovincie en uit Frankrijk werden, op dezelfde wijze, uitgezonden. Zelfs aardbezen en bramen waren uit het vaderland aangebracht. De uitheemsche dieren die ingevoerd waren, waren paarden uit Java, en varkens, schapen, honden, konijnen, en pluimvee uit Europa.

Ieder seizoen had men koren en garst gezaaid, doch de oogst was telkens mislukt. Juist als het aan 't rijpen was kwam de zuid-oostenwind door de vallei blazen, en vernielde alles. Doch men merkte op dat zelfs als er een hevige storm aan het fort woedde, er niet meer dan een aangename wind achter den Duivelskop bespeurd werd. De kommandeur probeerde dus of graan niet aldaar kon gekweekt worden. Op eene plaats waar een rond boschje doorn-boomen stond, van waar zij haren naam van Rondebosch ontving, werd een stuk grond omgeploegd, en koren, haver, en garst gezaaid. De proef slaagde, want het graan aardde wonderlijk en leverde een grooten oogst op.

De schade door wilde dieren veroorzaakt was zeer groot. Zij doodden ossen, schapen, en pluimvee, behalve dat zij de tuinbedden vertraptten en de jonge loten der wijnstokken aten. Het was niet veilig voor iemand om 's nachts uit te gaan. Eens werden twee wachters bij de veekraal ernstig gewond door een luipaard, en bij eene andere gelegenheid toen de kommandeur in den tuin rondwandelde werd een leeuw op geringen afstand be-

speurd. Een prachtige groote hengst, de eenige aan de Kaap, werd dicht bij het fort verscheurd en opgevreten.

De zaak werd toen in eene raadsvergadering besproken, en er werd besloten belooningen voor het dooden dezer roofdieren uit te loven. Vijf-en-twintig shillings was de premie voor eenen leeuw, zestien shillings en acht pence voor een hijena, en twaalf shillings and zes pence voor een luipaard. Vervolgens werden wetten gemaakt aangaande wild tot behoud van de gras-otende dieren.

HOOFDSTUK III.

In 1657 werden aan sommige der ontslagene bedienden der Compagnie kleine plaatsen te Rondebosch ter bebouwing afgestaan, en zij werden de eerste Zuid-Afrikaansche kolonisten.

In dit jaar werd Hottentots-Holland bezocht en aldus genaamd door eenige burgers, en een handelsgezelschap ontdekte en gaf den naam aan Bergrivier.

In 1658 zag eene expeditie tot onderzoek de Tulbaghvallei van den top van eenen berg, doch zij gingen er niet in.

Een aantal slaven uit Angola en Guinea werden in dezen tijd ingevoerd.

De eerste wijngaard in Zuid-Afrika werd door den heer Van Riebeeck geplant op eene plaats aan de andere zijde van Rondebosch, die om die reden de Wijnberg genaamd werd.

In 1659 werd de Bergrivier nagegaan tot binnen eenige mijlen van de zee.

Toen de Hottentotten die op het Kaapsche schiereiland aanspraak maakten zich van den bebouwen grond uitgesloten vonden, begonnen zij van de boeren vee te rooven, en vermoordden een burger. Oorlog werd toen tegen hen gevoerd, doch de inboorlingen vermeden een beslissenden slag, en het werd van weerszijden onmogelijk gevonden eikander veel schade te berokkenen. In 1660 vroegen de Hottentotten om vrede, en werden traktaten van vriendschap aangegaan, waarin de aanspraak der Europeanen op den grond dien zij in bezit hadden erkend werd.

Een partij vrijwilligers trok het land noordwaarts in, en ontdekte de Olifantrivier.

Wat later drong een ander gezelschap nog verder voort, en maakte kennis met eenen Namaquastam. Verscheidene andere Hottentotstammen werden ook ontdekt.

Boesmans werden over het land verspreid gevonden overal waar het doorzocht werd.

In 1662 werd de heer Van Riebeeck, als hoofd van het Kaapsche station, opgevolgd door Zacharias Wagenaar, en op dien tijd verkeerde de volkplanting in een tamelijk voorspoedigen toestand.

REEDS meer dan een jaar lang hadden verscheidene der beambten van de Compagnie er over gedacht om voor eigene rekening te gaan boeren, en eindelijk waagden negen hunner het

eene proef te nemen. Op den 21sten Februari 1657 werd aan deze eerste Zuid-Afrikaansche burgers grond afgestaan langs de Liesbeek te Rondebosch. Een hunner was de voorvader der familie Botma. Wegens een gewoonte van die dagen om des vaders voornaam als familienaam te gebruiken, is het onmogelijk te verklaren of de andere acht thans nog nakomelingen in Zuid-Afrika hebben. Stefanus Botma wordt in de documenten van die dagen Stefanus Jansz genoemd, dat wil zeggen, Stefanus de zoon van Jan, doch omtrent twintig jaren later wordt hij gevonden met den naam dien zijne nakomelingen voeren. Op dezelfde wijze werd de kommandeur zelve somtijds in geschrift genoemd Jan Anthoniesz, dat wil zeggen, Jan de zoon van Anthonie, in stede van Jan van Riebeeck. Deze gewoonte heeft het zeer moeilijk en, in sommige gevallen, onmogelijk gemaakt om uit te maken wie de menigvuldige Janssens, Cornelissens, enz., van de oude archieven, waren.

De voorwaarden waaronder beambten der Compagnie aangemoedigd werden om grondeigenaars te worden, werden eenige weken later door den heer Rijklof van Goens, een officier van hoogen rang in den dienst der Compagnie, die op zijn weg naar Indie de Kaap aandeed, verbeterd. Zoo als zij door hem waren bepaald, en daarna in de praktijk gevolgd werden, waren zij voornamelijk van den volgenden inhoud:—

Ieder man moest dertien en een derde morgen gronds in volle eigendom krijgen, vrij van belasting voor twaalf jaren, waarna hij tienden van graan betalen moest. Onuitgegeven grond kon als weiland gebruikt worden. Personen die burgers werden moesten zich verbinden voor den tijd van twintig jaar in Zuid-Afrika te blijven. Tot nadere orders, konden zij vee van de Hottentotten koopen, doch moesten niet meer er voor betalen dan de Compagnie deed. Zij moesten vee alleen aan de Compagnie verkoopen tegen prijzen die vastgesteld waren, doch konden aan anderen de voortbrengselen hunner plaatsen verkoopen welke de Compagnie niet noodig had. De Compagnie moest hen, op crediet en tegen den inkoopsprijs van het vaderland, voorzien van alle gereedschappen welke zij voor hun werk noodig hadden, van voedsel, en van vuurwapenen, kruit, en lood, tot hunne verdeeling.

In betaling hiervoor moesten zij de producten van hun grond leveren, en de Compagnie zou een verband hebben op al hunne bezittingen. Alleen aan gehuwde mannen van goed gedrag en van Hollandsche of Duitsche geboorte moest grond toebedeeld worden. Op hun verzoek moesten hunne vrouwen en kinderen hun uit Europa toegezonden worden. Ongehuwde mannen konden uit den dienst ontslagen worden om als ambachtlieden te werken, of indien zij bijzonder geschikt waren voor eenigen nuttigen arbeid, of indien zij zich voor een reeks van jaren aan grondeigenaars verbinden wilden. Een der fatsoenlijkste burgers zoude zitting en stem in het gerechtshof hebben wanneer zaken behandeld werden waarin kolonisten of hunne belangen betrokken waren. Hij zoude de betrekking bekleeden van burger-raadslid voor één jaar, waarna een ander gekozen zou worden om hem op te volgen. Tot dezen post werd Stefanus Botma voor het eerste jaar benoemd.

Toen er eens een begin gemaakt was, werd in den loop van weinige maanden het getal burgers vermeerderd tot zeven- en veertig. De meeste hunner keerden na eenigen tijd in den dienst der Compagnie terug, doch eenigen slaagden er in voor zichzelf en hunne gezinnen op het platteland verblijfplaatsen te stichten. Onder degenen die het aldus gelukte waren Jacob Cloete, Pieter Visagie, Wouter Mostert, en Hendrik Boom, wier namen steeds sedert dien tijd in Zuid-Afrika welbekend zijn.

Weinige weken nadat de heer Van Goens naar Indie vertrokken was, gingen drie der boeren op een handelsreis. In eene oostelijke richting gaande, kwamen zij aan eenige kralen waarin zij vijf of zes honderd Hottentotten aantroffen. Alreeds goed van koper voorzien zijnde, waren de inboorlingen niet genegen hun vee af te staan, en de burgers waren verplicht terug te keeren met slechts twee ossen en drie schapen. Zij verstonden van de inboorlingen dat dit deel het beste van het geheele land was, om welke reden zij het den naam gaven van Hottentots-Holland.

De volgende expeditie die het onbekende binnenland indrong was een handelsgezelschap onder den fiskaal Abraham Gabbema, die het fort in October 1657 verliet. Het bestond uit zeven

beambten der Compagnie, acht burgers, en vier Hottentotten. Zij namen pakossen om provisie en de gewone handelsartikelen te dragen. Hunne richting was eerst naar eenen berg die van de Kaap zichtbaar was, en die wegens zijn vorm den naam van Klapmuts had gekregen. Vandaar voortgaande, kwamen zij bij een stroom die noordwaarts vloeide langs de helling van een bergketen, en om deze reden gaven zij hem den naam van Bergrivier. De reizigers waren verrast over de schoonheid der vallei waarin zij zich nu bevonden. Aan de westzijde was een berg gekroond met koepels van kaal grauw graniet, die zij Paarl en Diamant noemden. Tusschen dezen berg en de bergketen aan den oostkant was de grond met alleenstaande boomen begroeid, en in de maand October was hij met gras en bloemen bedekt. Er waren kleine kralen van Hottentotten overal langs de Bergrivier, doch het volk was niet genegen vee te verkoopen. Gabbema en zijn gezelschap gingen meer dan eene week lang onder hen rond, doch verkregen slechts tien ossen en een-en-twintig schapen, waarmede zij naar het fort terug kwamen.

Gedurende het jaar 1657 werden verschillende belangrijke publieke werken ondernomen. Een platform werd op het hoogste punt van Robbeneiland opgericht, waarop 's nachts een vuur brandende werd gehouden zoodra schepen aan de Compagnie behorende nabij de haven gezien werden. Te Rondebosch werd met het bouwen van een groot pakhuis, later bekend als de Grootte Schuur, begonnen. In de Tafelvallei werd de loop van het lager gedeelte der Versch-water rivier veranderd. In haren vroegeren loop kon zij licht de tuinen in den winter beschadigen door buiten hare oevers te treden. Een nieuwe en breeder bedding werd dus geopend, waardoor de rivier zich in de baai stortten kon op eenigen afstand ten zuiden van het fort.

In Februari 1658 ging een ander handelsgezelschap naar het binnenland. De aanvoerder was Sergeant Jan van Harwarden, en met hem waren vijftien Europeanen en twee Hottentotten. Zij hadden zes pakossen om provisie en de gewone handelsartikelen te dragen. Een landmeter, Pieter Potter genaamd, ging met hen ten einde de geaardheid van het land te leeren kennen, zoo dat eene nauwkeurige kaart gemaakt kon worden.

Van het verste punt door Gabbema bereikt hield dit gezelschap noordwaarts langs de bergketen tot op eenigen afstand voorbij de Kleine Bergrivier, toen ziekte en afmatting hen verplichtten terug te keeren. De landmeter Potter en eenige anderen beklommen den berg nabij de kloof waardoor de Kleine Bergrivier vloeit, en van den top zagen zij in het dal neder dat nu Tulbaghvallei genoemd wordt, en ver langs de vallei der Breederivier af. Doch in de maand Februari was het land dor, en er was geen teken van menschelijk leven in die richting. Aan den samenloop van Klein Bergrivier en Bergrivier werden eenige kleine kralen aan een Hottentotstam behoorende gevonden, en eenige ossen en schapen werden in ruil verkregen. Twee van het gezelschap stierven aan dysenterie, en een werd ernstig door een leeuw gewond, voordat de expeditie het fort weder bereikte.

Vóór het jaar 1658 waren de eenige slaven in de volkplanting tien of twaalf personen uit Batavia en Madagascar aangebracht. In Maart van dit jaar werden honderd-en-zeventig Angola-negers aan de Kaap aan land gezet, die uit een Portugeesch slaven-schip genomen waren dat op zee buit gemaakt was. Eenige weken later kwam een ander schip aan, met twee honderd en acht-en-twintig negers die op de kust van Guinea gekocht waren, waarvan zes-en-vijftig hier gehouden werden, terwijl het restant naar Batavia werd genomen. Van het geheele getal werden negen-en-tachtig aan de burgers op crediet verkocht, en de anderen werden door de regeering tot eigen gebruik behouden.

Daar het voor plicht gehouden werd aan deze slaven de Christelijke leer te verkondigen, werd eene school voor hen geopend door des kommandeurs zwager, Pieter van der Stael, die in 1656 Willem Wijlant als ziekentrooster was opgevolgd. Deze school waren zij verplicht voor een korten tijd dagelijks te bezoeken. De slaven waren aan de willekeur hunner eigenaren onderworpen, ofschoon wetten gemaakt werden om hen tegen mishandeling te beschermen. Doch hetzij zij goed of slecht behandeld werden, de inboorlingen van Guinea en Angola konden zich niet aan een leven van arbeid gewennen, en zoodra zij

van de gevolgen der zeereis hersteld waren begonnen zij weg te loopen. Zij wisten dat hun eigen land ergens noordwaarts lag, en in die richting gingen zij. De Europeanen verbeeldden zich dat de Hottentotten de slaven aanmoedigden om weg te loopen, en daarop lokte de kommandeur sommige der inboorlingen in het fort, en hield hen daar als borgens voor de teruglevering der wegloopers. Onder hen die aldus aangehouden werden, bevonden zich Harry en Schacher, zoon van den vetten kapitein Gogosoa.

Deze handelwijze veroorzaakte bijna een oorlog. De kommandeur zag weldra dat hij een misslag had begaan, en was zeer verlangend dien te herstellen. Daar de boeren in gevaar waren van aangevallen te worden, werden spoedig maatregelen tot hunne bescherming genomen, en toen werd een boodschap aan den ouden Gogosoa gezonden om hem uit te noodigen tot een vriendschappelijke schikking te komen. Het hoofd der Kaapmans was voor zijn part verlangend naar vrede, zoodat men het omtrent de voorwaarden eens werd, en Schacher en de andere borgens van zijn stam werden losgelaten. Het weiveld aan de Kaapsche zijde van de Liesbeek en Zoutrivier werd volgens een der artikels van de nu getroffen overeenkomst aan de Europeanen overgegeven. Harry en twee andere strandloopers werden naar Robbeneiland gezonden, en hun werd bekend gemaakt dat zij aldaar gehouden zouden worden tot dat de moordenaar van den blanken knaap in 1653 uitgcleverd werd om gestraft te worden.

Sedert eenigen tijd was Harry's hulp als tolk niet noodig geweest, daar er twee veel geschikter personen waren. Een daarvan was een Hottentot-meid genaamd Eva, die Hollandsch vlot sprak, daar zij zes jaren bij het huisgezin van den heer Van Riebeeck, met korte tusschenpoozen, gewoond had. De andere was Doman, die reeds tevoren vermeld is. Hij was met den heer Van Goens naar Batavia gegaan, doch was onlangs naar de Kaap teruggekeerd, en scheen aan de blanken en hun levenswijze gehecht te zijn.

In 1658 werd de eerste wijngaard in Zuid-Afrika geplant. De wijnstokken uit Europa gebracht aardden in den tuin in de Tafelvallei zoo goed dat er stekken in overvloed waren, en

in dit jaar plantte de heer Van Riebeeck er twaalfhonderd op eene plaats die hem toegestaan was om voor zijn privaat voordeel te bebouwen. Deze plaats was omtrent een uur te voet aan de andere zijde van Rondebosch, en werd dus de Wijnberg genoemd.

Miëlies werden van de kust van Guinea gebracht in hetzelfde schip waarin de slaven aankwamen.

In Februari 1659 vertrok een gezelschap van zeven burgers van de Kaap, met het doel eene belooning te verdienen die door het bestuur uitgelooft was voor eenige ontdekking van belang die gedaan zou worden door het land te onderzoeken. Zij volgden de Bergrivier tot binnen eenige mijlen van de zee, toen de hitte en droogte hen dwongen terug te keeren.

De vrijheid om vee van de Hottentotten te koopen, die aan de burgers door den heer Van Goens vergund was, werd door de Vergadering van Zeventien teruggetrokken, en alle verkeer tusschen de twee rassen, behalve wanneer die door het gouvernement werd toegestaan, was nu streng verboden.

Vroeg in 1659 bezochten de twee veebezittende onderdeelen van Gogoso's volk het Ksapsche schiereiland, en toen zij bevonden dat zij van de beste weilanden uitgesloten waren, begonnen zij het vee der boeren te rooven, meenende dat zij op deze wijze de Europeanen dwingen zouden het land te verlaten. Op zekeren ochtend werd Doman uit het fort vermist, en toen men weder van hem hoorde was hij aan het hoofd van een bende vee-dieven. Een burger die eenige koeien oppastte werd bij helder daglicht vermoord toen hij het vee waarover hij wacht hield trachtte te beschermen. Toen verlieten de strandloopers hunne gewone verblijfplaats in de Tafelvallei, en voegden zich bij de andere Hottentotten.

De Europeanen namen de wapenen op, eenige soldaten werden aan wal gebracht uit schepen die aankwamen, en pogingen werden gedaan om den vijandigen stam te straffen. Doch het was geene gemakkelijke taak dit te doen, want de Hottentotten vermeden eenen slag, en de blanken geraakten bijna geheel uitgeput in hunne pogingen om hen te vinden. Slechts bij twee gelegenheden ontmoette men kleine troepen, waarbij er zes of

zeven gedood werden en een stuk of wat meer gewond. De veebezittende Hottentotten verlieten toen het schiereiland, en den strandloopers, die nu om vrede smeekten, werd toegestaan naar de Tafelbaai terug te keeren.

Eene sterke omheining, waardoor geen vee gedreven kon worden, werd nu langs de buitenste grens der volkplanting gemaakt, drie wachthuizen werden gebouwd om die te beschermen, en hierin werd een aantal ruiters geposteed, wier plicht het was de grens te bewaken. Toen de onlusten begonnen, waren er slechts twintig paarden, de veulens daaronder begrepen, aan de Kaap; doch op verzoek van den heer Van Riebeeck werden er nog zestien uit Java gezonden. Ter zelfder tijd kreeg men eenige sterke honden. Met deze middelen tot bescherming werd de volkplanting beschouwd veilig te zijn, doch de toegang tot het binnenland was afgeënen.

Vroeg in 1660 zonden de Kaapmans eene hoodschap aan den kommandeur, een traktaat van vriendschap voorstellende. Zij waren hiertoe overgehaald door Doman en Harry, welke laatstgenoemde van Robbeneiland in eene boot was ontvlucht. De kommandeur stemde in het voorstel toe, en op den 6den April kwam Gogosoa, vergezeld van Harry, Doman, en veertig van de voornaamste mannen der Kaapmans, bij het fort aan, en sloot eene overeenkomst. De termen waren dat geen van beide partijen de andere moest molesteeren, dat de Kaapmans trachten moesten de binnenlandsche stammen over te halen vee ten verkoop te brengen om het door hen gestolene goed te maken, dat de Europeanen bezit zouden houden van het land door hen geoccupeerd, dat wegen aangewezen zouden worden waarlangs de Kaapmans naar het fort komen konden, en dat Europeanen die de inboorlingen aanrandden streng gestraft zouden worden.

Kort hierna werd met de andere veebezittende afdeeling van den stam op dezelfde voorwaarden vrede gesloten.

In een storm-wind in Mei 1660 strandde een Fransch schip op weg naar Madagascar nabij den mond der Zoutrivier, en leed schipbreuk. Onder de passagiers waren een bisschop en drie priesters van de Roomsche kerk. Allen die aan boord waren bereikten veilig het strand. Eene plek werd hun aangewezen,

waar zij tenten opslaan en de vracht, die behouden was, bewaren konden; doch hunne vrijheid werd beperkt, en geene godsdienst-oefeningen volgens het formulier der Roomsche kerk mochten gehouden worden. Eene proclamatie werd ook door den heer Van Riebeeck uitgevaardigd, waarbij alle godsdienstoefening behalve die der Nederduitsch-gereformeerde kerk in de volkplanting verboden werd.

Groote troepen vee werden in dien tijd dikwijls ten verkoop gebracht door de hoofden van stammen uit het binnenland. De inboorlingen waren zeer begeerig kralen te verkrijgen, en stonden vele honderden ossen en schapen af om hun smaak voor deze soort van versierselen te bevredigen. De hoeveelheid kralen die voor een os gegeven werd kostte slechts van acht tot tien pence, doch er waren andere en grootere onkosten met den handel verbonden. Geschenken, bestaande uit platte stukken koper, ijzerdraad, ijzeren stangen, bijlen, tabak, pijpen, en andere voorwerpen, werden gedurig aan de opperhoofden gegeven om hunne vriendschap te verzekeren, en allen die naar het fort kwamen werden op gulle wijze onthaald.

In November 1660 verliet een gezelschap van dertien vrijwilligers onder bevel van een onderofficier, Jan Danekert genaamd, het fort om het fabelachtige rijk van Monomotapa te gaan zoeken. Doman ging met hen als tolk. De onderzoekers gingen noordwaarts, trokken de Bergrivier over, en bereikten een stroom die naar den Atlantischen Oceaan vloeide, en aan wiens oevera twee- of drie-honderd olifanten weidden. Hier bleven verscheidene die afgemat waren achter om uit te rusten, terwijl de aanvoerder en eenige anderen iets verder voortgingen. Zij noemden den stroom de Olifantsrivier. Dit was de eenige ontdekking van belang die zij maakten.

Bij hunne terugkomst, werd eene andere expeditie uitgerust onder bevel van Korporaal Pieter Cruijthof, met Pieter van Meerhof als onderbevelhebber. Dit gezelschap volgde dezelfde richting als het laatste, langs eenen berg dien zij den naam van Riebeecks-Kasteel gaven, en van daar noordwaarts over de Berg- en Olifants-rivieren. Een weinig voorbij laatstgenoemde rivier troffen zij een kraal van Namaquas aan, de eersten van die natie welke

met de Europeanen in aanraking kwamen. De reizigers werden door het volk hartelijk verwelkomd. Een groote dans vond te hunner eere plaats, en zij werden op vleesch en melk onthaald. De Namaquas voerden oorlog met hunne bureu, het onderdeel van den Cochoquastam onder Oedaso, doch Akembie, het opperhoofd, gaf Korporaal Cruijthof te kennen dat, indien Oedaso gezanten wilde zenden, hij er in zoude toestemmen, vrede te maken.

De kommandeur verlangde zeer dat de binnenlandsche stammen op goeden voet met elkander zouden leven, zoo dat allen met vee ten verkoop konden komen. Dientengevolge zond hij, zoodra hij het rapport van Korporaal Cruijthof ontving, eene boodschap aan Oedaso, en haalde hem over vredevoorslagen te doen. Het Cochoqua opperhoofd benoemde drie afgevaardigden, die op hunne reis door een partij Europeanen vergezeld waren onder bevel van Pieter van Meerhof. Na eene reis van zes dagen ten noorden van de Olifantarië trof deze expeditie sommige der voormannen van Akembie aan. Het gros der Namaquas was noordwaarts getrokken. Het doel der zending werd echter bereikt, want de vrede werd door de vertegenwoordigers der twee stammen gesloten.

De kommandeur hoopte dat met behulp der Namaquas de stad Vigi Magna zoude bereikt kunnen worden, dus werd tegen het einde van het jaar eene andere expeditie uitgezonden. Doch men bevond dat in het midden van den zomer het land over de Olifantarië een dorre en akelige woestijn was, en daar men tevens vond dat de Namaquas ver weg naar het noorden waren, zoo keerden de reizigers terug zonder eenige nieuwe ontdekkingen gedaan te hebben.

De heer Van Riebeeck had lang om promotie gevraagd, en in 1660 benoemden de directeuren den heer Gerrit van Harn als zijn opvolger. Doch deze beambte stierf op zee, terwijl hij op weg hierheen was, en de heer Van Riebeeck was verplicht een jaar langer in Zuid-Afrika te blijven. De raad van Indië stelde toen den heer Zacharias Wagenaar als kommandeur van het Kaapsche station aan. De heer Wagenaar kwam uit Batavia aan op den 2den April 1662, doch nam niet vóór den 6den Mei formeel het bestuur over.

Op den namiddag van dien dag waren de burgers aan het fort verzameld, alwaar het garnizoen onder de wapenen in het gelid geschaard was. De bevestiging van den nieuwen kommandeur in zijn ambt was eene zeer eenvoudige plechtigheid. De secretaris las de aanstelling van den gouverneur-generaal en raad van Indie voor, de troepen presenteerden het geweer, de beambten der regeering verbonden zich het gezag van den nieuwen kommandeur te handhaven, de burgers zeiden een formulier na gehoorzaamheid aan zijne wettige bevelen belovende, en daarmede was de geheele plechtigheid afgelopen.

De volkplanting was toen in eenen tamelijk voorspoedigen toestand. De Javaansche paarden waren tot meer dan veertig vermeerderd, zoodat een corps van achttien man te paard als grenswacht kon dienen. Van de Hottentotten was er weinig of geen reden moeilijkheden te verwachten. Van hoornvee, schapen, en varkens was er een goed aantal aanwezig. Iedere boer had minstens twaalf werkossen en zes koeien, ieder wiens vrouw uit Europa was aangekomen had minstens twaalf koeien, en daar het hun toegelaten werd eenig dier van mindere waarde te verruilen voor de beste die de Compagnie van de inboorlingen kocht, was hun vee het beste in het land. Ieder had zijn kleine plaats afgebakend, en buiten den bebouwd grond was het geheele land gemeenschappelijk weiveld.

Onder de burgers waren er verscheidene wier nakomelingen thans over Zuid-Afrika tot aan de Limpopo verspreid zijn. De namen van sommigen dezer zijn vermeld geworden; anderen waren Thomas Mulder, Jan Louw, Jan Visser, Willem van der Merwe, Hans Ras, en Pieter van der Westhuizen.

De boeren konden volgens de wet geen vee van de inboorlingen koopen, zij konden volgens de wet geen mud graan, geen os of schaap verkoopen behalve aan de Compagnie; doch andere voorwerpen konden zij vrij van de hand zetten, zelfs aan den schipper van een vreemd vaartuig, tegen den besten prijs dien zij verkrijgen konden.

De inboorling-stammen die in 1662 bekend waren, waren die welke meermalen vermeld zijn geworden als over het land rondzwervende in de nabijheid van het fort: de Cochoquas, in twee

takken onder de opperhoofden Oedason en Gonnema, en de Kleine Grigriquas, die het land langs de kust bezaten van nabij de Kaap tot Olifantsrivier; de Grooten Grigriquas en de Namaquas, ten noorden van de Olifantsrivier; en de Chainouquas, ten oosten van de Cochoquas. Allen te zamen werden deze stammen verondersteld tussehen de vijf-en-veertig tot vijftig duizend zielen te tellen. Over het geheele land verspreid, waar het onderzocht was geworden, waren er Boesmans die in roof en de jacht een bestaan vonden. Hun getal kan niet opgegeven worden.

HOOFDSTUK IV.

In 1662 en 1663 werden er onderzoekingstochten uitgerust om naar de fabelachtige stad Vigiti Magna te zoeken, doch men ontdekte slechts dat in de zomermaanden het land aan de overzijde der Olifanterivier eene woestijn is.

In 1664 werd het eiland Mauritius door de Hollandsche Oost-Indische Compagnie in bezit genomen, en tot eene onderhoorigheid van het Kaapsche station gemaakt.

In 1665 werd met het bouwen van het kasteel de Goede Hoop begonnen, en kwam de eerste vaste predikant aan de Kaap aan.

In 1666 trad de heer Wagenaar als kommandeur af.

Zijn opvolger, Cornelis van Quaelberg, stelde het in hem gestelde vertrouwen teleur door een deel van den reservevoorraad der Compagnie aan een Fransche vloot af te staan, op grond waarvan hij ontslagen werd.

Omstreeks dezen tijd waren Europeanen oostwaarts gereisd zoover als Mosselbaai.

Gedurende de amtsbekleeding van Jacob Borghorst, die in 1668 het hoofd van het station werd, werd eene kleine vordering in de kennis van het land gemaakt, en is de lange strijd met het ras der Boesmans begonnen. Op een troep Boesmans die trachtte een handelgezelschap te berooven werd geschoten, en een aantal hunner gedood.

In 1670 werd de heer Borghorst opgevolgd in het bestuur door Pieter Hackius, die in het volgende jaar stierf.

In dien tijd kwamen eenige gezinnen van landverhuizers uit de Nederlanden aan de Kaap.

Wegens vrees voor oorlog in Europa, werd het bouwen van het kasteel met haast voortgezet, meer soldaten dan gewoonlijk werden hier geplaatst, en een beambte die een grooten naam van bekwaamheid had werd tot hoofd van het station benoemd.

In 1672 werd een formeele koop van het land van Saldanhaabaai tot Hottentots-Holland met de inboorlingen die er aanspraak op maakten gesloten.

In dit jaar kwam de heer Isbrand Goske, die den titel van gouverneur droeg, aan, en nam het bewind van zaken over.

KOMMANDEUR WAGENAAR was een bejaard man, met veel ondervinding van zaken, doch met zeer weinig energie. Hij was een beambte die de hem gegeven orders letterlijk zoude

uitvoeren, doch die waarschijnlijk geene eigen voorstellen zoude doen. De directeuren hadden orders gegeven dat de inboorlingen verzoend moesten worden. Hij behandelde dus allen die naar het fort kwamen met de grootste vriendelijkheid, en zoodra het droge seizoen begonnen was, bracht hij vriendschappelijke bezoeken aan de kralen van Oedasoa en Gonnema. De eerste raad waarvan hij voorzitter was verklaarde dat de Hottentotten volkomen gerechtigd waren om te komen en te gaan waar en wanneer zij ook verkozen, zijnde de eenige uitzondering dat zij binnen de volkplanting zich aan de hoofdwegen en publieke plaatsen houden moesten.

In den vroegen zomer van 1662-3 kwamen eenige Hottentotten van eenen stam die door de Europeanen Hessequas genoemd werd bij het fort aan met een groote troep vee tot verkoop. Deze vreemdelingen berichtten dat hun land aan de overzijde van eene bergketen ten oosten gelegen was, en dat het nog nooit door blanken was bezocht. Het was ergens tusschen de tegenwoordige dorpen Caledon en Swellendam. De Hessequas gaven den kommandeur te kennen dat zij niets van eene plaats overeenkomende met de beschrijving van Vigiti Magna wisten.

Tegen het einde van 1662 werd eene andere expeditie uitgezonden om naar die fabelachtige stad te zoeken. Zij ging langs denzelfden weg door hare voorgangers gevolgd, doch konde niet verder komen dan de eerste Namaqua-kraal. Nog niet ontmoedigd, rustte de regeering in 1663 een gezelschap uit op betere wijze dan zulks te voren werd gedaan. Een voorraad levensbehoefden werd in eenen wagen naar de Olifantsrivier genomen, alwaar een depôt gesticht werd, van waar de reizigers met pakossen in eene rechte lijn zouden voortgaan naar Vigiti Magna zooals het op de kaarten voorkwam. Pieter van Meerhof, die de tweede in 't bevel was geweest van iedere expeditie die in den laatsten tijd was uitgezonden, ging ook met deze mede. Maar de droogte der woestijn bleek ook dezen ervaren reiziger te machtig, en nadat zij door dorst veel geleden had, was de expeditie verplicht terug te keeren.

Kort na het vestigen van een station aan de Kaap, had de Oost-Indische Compagnie zich van Mauritius, alwaar langen tijd

een garnizoen had gelegen, teruggetrokken; doch in 1664 werd dat eiland wederom geoccupeerd om te verhinderen dat het door de Franschen in bezit zou worden genomen. Mauritius werd van nu af aan een buitenpost der Kaapsche Residentie. Een schip met levensbehoefden werd jaarlijks uit Tafelbaai gezonden, en bracht blokken ebbenhout terug. Alle instructies voor den kommandeur en 't garnizoen van het eiland gingen door de regeering van de Kaap, en iemand die eene zaak in 't gerechtshof aldaar verloor kon in appél gaan naar het hof van justitie aan de Kaap.

In 1664 wendden de directeuren, wegens de vijandige houding van Engeland, veel aandacht aan hunne residentie aan de Kaap en haren onbeschermden toestand in geval van een onverwachten aanval. Het aarden fort was voldoende bescherming tegen de grootste macht die de inboortlingen in een oorlog konden aanvoeren, doch kon niet verdedigd worden tegen een Europeeschen vijand van eenige sterkte. De muren vielen gedurig in, vooral na zware regens, en de kanonnen die er op geplaatst waren konden een schip dat op de gewone ankerplaats lag niet beschadigen. De directeuren besloten dus om in de Tafelvallei een sterk steenen fort, berekend om zware kanonnen te dragen en een groot garnizoen te beschutten, op te richten. Zij deden plannen vervaardigen, en een daarvan goedgekeurd hebbende, gaven zij last aan Kommandeur Wagenaar om driehonderd soldaten uit voorbijgaande schepen aan te houden, en al de hulpmiddelen der Kaap aan te wenden ten einde materiaal tot oprichting ervan gereed te maken.

De keuze van de plek waarop het nieuwe fort zou worden gebouwd werd aan den commissaris Isbrand Goske gelaten. Die beambte kwam in Augustus 1665 aan, en na de vallei acht dagen te hebben geinspecteerd, koos hij, met goedkeuring van een aantal civiele en militaire beambten, een plek twee-honderd-acht-en-veertig treden verder van Leeuwestaart dan het oude fort. Op Zaterdag den 2den Januari 1666 werden de fundamentsteenen met toepasselijke plechtigheid gelegd.

Tot dertien jaren na hare vestiging werd de statie te klein geacht om de diensten van vaste predikanten te hebben. Eene

preek en gebeden werden iederen Zondag en bij bijzondere gelegenheden voorgelezen door den ziekentrooster, en de andere kerkelijke functien werden nu en dan door scheeps-predikers verricht. Huwelijken werden voor den secretaris van den raad bevestigd. Doch toen er besloten werd het aarden fort door een stevig kasteel van steen te vervangen, besloot men ook een resideerenden predikant aan te stellen, die voor de geestelijke behoeften der aangroeiende gemeente zorg zoude dragen. De Eerw. Johan van Arckel, die de aanstelling kreeg, kwam op den 18den Augustus 1665 aan.

Eenige dagen later werd een consistorie of kerkeraad opgericht, bestaande uit een civielen beambte, door de regeering benoemd, en die politieke commissaris genoemd werd, en uit den predikant, ouderlingen, en diakenen. De ouderlingen werden door de gewezen en nog in functie zijnde kerkdienaren gekozen, doch konden geene plichten waarnemen voordat de kenze door het gouvernement bekrachtigd was, en de diakenen werden jaarlijks door de regeering gekozen uit eene dubbele naamlijst door de gewezen en in functie zijnde dienaren aangeboden. De kerkeraad had in de eerste instantie toezicht op zaken in verband met Godsdienst en onderwijs, doch zijne besluiten waren aan de goedkeuring van den politieken raad, die uit den kommandeur en de voornaamste beambten van het station bestond, onderworpen.

Sedert dien tijd is de volkplanting nooit zonder een predikant geweest, behalve gedurende korte tijden tusschen den dood of aftreding van den een en de aanstelling van een ander.

Er was eene school, waarin de kinderen leerden lezen, schrijven, guldens en stuivers op te tellen, de psalmen te zingen, en den catechismus en verschillende gebeden op te zeggen.

Daar eenige van de slechtste individuen uit de vee-bezittende stammen zich bij de vestiging gevoegd hadden, was het getal E. tentotten die destijds in Tafelvallei woonden zoowat tachtig zielen. Zij hadden eene kraal aan de helling van Leeuwekop. De kommandeur bemoeide z'ich nooit met hunne twisten, maar hij gaf hun kennis dat, indien eenige hunner op stelen van de Europeanen betrapt werden, hij hen goed zoude laten slaan. Zij vonden een bestaan door hunne vrouwen uit te zenden om brand-

hout ten verkoop te verzamelen, hunne kleine dochters te laten dienen, en verder door nu en dan visch te vangen, en gednrig te bedelen. De mannen konden zelden bewogen worden tot eenig ander werk dan het oppassen van vee, en dat slechts voor drank en tabak. Zij konden allen Hollandsch zoo goed verstaan dat een tolk niet meer noodig was.

Kommandeur Wagenaar was nog geen twee jaar in Zuid-Afrika geweest toen hij de directeuren vroeg hem te ontslaan, wegens ongesteldheid. Zijn verzoek werd niet onmiddellijk toegestaan, doch na eenigen tijd werd een opvolger in den persoon van den heer Cornelis van Quaelberg benoemd, die de betrekking op den 27sten September 1666 overnam.

Omtrent drie maanden later liep eene Fransche vloot van twaalf schepen, op weg naar Madagascar, de Tafelbaai binnen. Deze vloot was uitgezonden als een mededingster der Hollandsche Oost-Indische Compagnie, en de uitrusting ervan was in de Nederlanden met groote ongerustheid gadegeslagen. Zij liep de Tafelbaai binnen, gebrek hebbende niet slechts aan versch voedsel maar ook aan levensbehoefte voor de reis, en een der schepen was zoo lek dat het schaars boven water kon gehouden worden.

Toen de admiraal het anker geworpen had, zond de heer Van Quaelberg een boodschap om hem te verwelkomen, en in den loop van den dag ging hij zelf aan boord en bood zijne diensten aan om hem van alles wat in de volkplanting te verkrijgen was te voorzien. De Fransche admiraal trok van dit aanbod ten volste partij. Hij gaf zijn scheepsvolk een overvloed van versch voedsel, nam een voorraad levensbehoefte voor de zeereis uit de magazijnen der Compagnie aan boord, en liet zijn schip dat lek was met materialen aan de Compagnie behoorende repareeren. De heer Van Quaelberg kon niet meer gedaan hebben voor eene vloot van hen in wier dienst hij was dan hij deed voor deze vloot hunner openlijke tegenstanders.

Terwijl hij deze hulp ontving, zond de admiraal een gezelschap uit om Saldanhabaai op te meten, en bezit ervan te nemen in naam van Lodewijk XIV. De politieke raad protesteerde hier tegen, doch de opmeting werd voortgezet, en bakens werden opgericht met het Fransche wapen er op.

Zoodra zijne bezoekers vertrokken waren nam de heer Van Quaelberg den staat van zaken zorgvuldig in overweging. Zij hadden bijna alles opgegeten, zoodat er weinig over was voor de vloot uit Batavia, die binnen drie of vier maanden kon verwacht worden. De voornaamste behoefte was slachtvec, en zonder verzuim werden handels-expedities uitgerust en naar de verschillende stammen gezonden. Schacher, die zijnen vader den vetten kapitein Gogosoa was opgevolgd als opperhoofd der Kaapmans, verschijnt nu in de gedaante van een handelaar. Hem werd een goede voorraad koopmansgoederen toevertrouwd, waarmede hij binnenlands ging om vee op commissie voor de Hoog-Edele Compagnie op te koopen. De vrouw van den kommandeur ging aan het hoofd van een ander gezelschap, hetwelk eene Cochoqua-kraal aan de overzijde der baai als het terrein zijner werkzaamheden verkoos. Mevrouw Van Quaelberg was drie dagen afwezig, en kwam terug er op aanspraak kunnende maken dat zij een tamelijke mate van succes had behaald.

Korporaal Hieronymus Cruse, met een derde gezelschap, ging oostwaarts heen, trok de Hottentots-Hollandbergen over, en verzamelde eenige honderden ossen en schapen tusschen de kralen der Hessequas. Op zijne volgende reis, nog verder voortdringende, kwam hij aan eenen stam genaamd de Gauriquas, van wien de mooiste troep werd aangekocht die ooit in de volkplanting gezien was. De kralen dezer inboorlingen waren aan de oevers der rivier die later naar hen de Gaurits genaamd werd.

In Mei 1667 werd het werk aan het kasteel gestaakt, wegens de voor de Hollanders gunstige wending die de oorlog in Europa had genomen. Men had slechts aan een der vijf punten gewerkt, en zelfs dat was niet voltooid. In Februari 1668 werd bericht ontvangen dat de vrede met Engeland gesloten was.

Toen de hulp aan de Fransche vloot verleend in de Nederlanden bekend werd, waren de directeuren van de Oost-Indische Compagnie niet weinig ontevreden daarover. Zij besloten onmiddellijk den heer Van Quaelberg uit den dienst te ontslaan, en gaven last aan een hunner beambten, Jacob Borghorst genaamd, om zonder verzuim naar de Kaap te vertrekken en de regeering

over te nemen. De heer Borghorst kwam in de Tafelbaai aan in den avond van den 16den Juni 1668. Den volgenden ochtend ging hij aan wal, doch daar het Zondag was legde hij zijne commissie niet over. Op Maandag den 18den vergaderde de politieke raad. Er waren destijds twee burger-raadsleden, en zij werden uitgenoodigd tegenwoordig te zijn. Toen werd de aanstelling van de directeuren overgelegd, en zonder verdere plechtigheid nam de heer Borghorst het beheer over.

Gedurende Kommandeur Van Quaelbergs ambtsbekleeding komen vier namen thans wel bekend in Zuid-Afrika in de archieven voor. Zij zijn die van Gerrit van der Bijl, Theunis van Schalkwijk, Arnoldus Basson, en Gijsbert Verweij.

Kommandeur Borghorst was in eenen ziekelijken toestand toen hij landde, en hij bleef ziek gedurende den geheelen tijd van zijn verblijf, zoo dat de regeering feitelijk gedurende drie kwart van den tijd door zijne ondergeschikten gevoerd werd. Een zijner eerste daden was om de bakens die de Franschen om Saldanhabaai geplaatst hadden te laten wegruimen, en palen het wapen der Compagnie dragende te laten plaatsen waar zij gestaan hadden. Kort daarna werd een klein aantal soldaten op het zandstrand der baai gestationeerd.

Tegen dezen tijd was de landstreek langs de kust degelijk onderzocht geworden, noordwaarts tot eenigen afstand voorbij den mond der Olifantsrivier, en oostwaarts zoover als Mosselbaai. De Bergrivier was men gevolgd van haren oorsprong tot aan de zee, en Europeanen waren in de Tulbaghvallei en die van de Breederivier geweest. Maar geen blanke had nog de bergketen die langs het Bokkeveld en de Karoo loopt beklommen.

In Augustus 1668 werd eene expeditie over zee naar Mosselbaai gezonden, om het land in die buurt te bezien. Korporaal Cruse, die het bevel had, bezocht voor de eerste maal een stam genaamd de Attaqua, van wie hij op zijn vorige reis gehoord had. Hij vond hem zeer rijk in vee, en kon zijn handelsgoederen zoo voordeelig verruilen dat hij naar het fort terug ging met eenige honderden ossen en schapen. De Attaquas bewoonden het land tusschen Mosselbaai en het tegenwoordig dorp George, en hadden als burens aan de oostzijde een stam genaamd de Outeniqua.

Het succes van Korporaal Cruse bewoog den kommandeur hem zonder verzuim terug te zenden aan het hoofd van een ander handelsgezelschap. Onder weg ontmoette hij een troep Boesmans, met een grooten troep vee welken zij van de Hottentotten van die buurt gestolen hadden. Toen de Europeanen verschenen, trachtten de Boesmans, die geen begrip van vuurwapenen hadden en zich dus verbeeldden dat het kleine gezelschap Europeanen aan hun genade overgegeven was, hunne handelswaren hun af te nemen. Cruse trachtte hen tevreden te stellen door het aanbieden van geschenken, doch te vergeefs. Er stond toen slechts één weg voor hem open, en dat was zich te verzetten, hetgeen hij met goed gevolg deed. Binnen eenige seconden waren de roovers die niet tegen den grond lagen op de vlucht in groote vrees, hunne gezinnen en hun vee in handen der woedende Europeanen latende. Geen kwaad hoegenaamd werd aan de vrouwen en kinderen gedaan, maar de korporaal nam bezit van al het vee als wettigen oorlogsbuit, en daarmede keerde hij naar het fort terug. Het was een kostbare troep, want er waren vele aantelkoeien bij, die bijna nooit in den handel verkrijgbaar waren. Deze daad heeft de Europeanen grootelijks in de oogen der Hessequas en hunne bureu verheven. Zij zonden vleierende boodschappen, en drukten hunne dankbaarheid uit voor den dienst hun bewezen door het straffen der Boesmans.

Onder de middelen door de Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij aangewend om hare beambten aan den dienst gehecht te maken was een regel die aan ieder vrijheid gaf om, tot zekere hoogte, voor eigene rekening handel te drijven. Bijna geen schipper verliet Europa of Indie zonder een of andere kleinen handelsvoorraad van zijn eigen aan boord, en zelfs de stuurlieden en matrozen namen dikwijls handelsartikelen met zich om aan eenige haven waar zij inliepen te verruilen. De beambten aan wal hadden dergelijke voorrechten, zoo dikwijls het mogelijk was die toe te staan zonder nadeel voor het publiek belang. De eerste kommandeur aan de Kaap had, bij voorbeeld, eene plaats aan Wijnberg. Zijn opvolger had ook een stuk gronds hetwelk hij voor eigen rekening bebouwde. Doch de Compagnie was in dezen tijd verlangend de burgers aan te moe-

digen, wier grootste winsten uit den verkoop van producten aan bezoekers voortsproten, zoo dat om mededinging te voorkomen last gegeven werd dat geen der leden van den politieken raad vee mocht houden of tuinen bebouwen, verder dan om in de behoeften hunner huisgezinnen te voorzien.

In 1669 werd een aanzienlijk gezelschap van delvera en essayeurs uit Europa gezonden om naar metaal in de buurt der Kaap te zoeken. Zij onderzochten de Tafelvallei nauwkeurig, en gingen toen naar den Paarschen berg en Riebeeks-Kasteel. Eenige jaren waren zij bezig met uitgravingen over het geheele land te maken, somtijds geloovende dat zij op het punt stonden van kostbare erts te ontdekken, maar ten slotte altijd teleurgesteld.

Op zijn eigen verzoek werd de heer Borghorst, die wenschte naar Europa terug te keeren, uit het bewind van zaken aan de Kaap ontslagen. Pieter Hackius, een andere oude ambtenaar der Compagnie wiens gezondheid door een lang verblijf in Indie geheel verwoest was, werd benoemd om hem op te volgen. Hij was onherstelbaar ziek toen hij landde, doch op den 25sten Maart 1670 nam hij het bestuur over.

In September 1670 liep de tweede groote vloot door de Fransche Compagnie uitgerust de Tafelbaai binnen. Admiraal De la Haye verwachtte dat hij alle versch voedsel en scheepsvorraad dien hij noodig had zou verkrijgen, doch hij werd spoedig uit den droom geholpen. Kommandeur Hackius maakte geen bezwaar er tegen dat hij groenten van de boeren kocht, doch gaf hem te kennen dat de Compagnie hem niet voorzien kon van iets uit hare eigene tuinen of schuren. De admiraal was verontwaardigd over zulk eene behandeling, doch terzelfder tijd dat hij om voorraad vroeg handelde hij tegen de Hollanders als een vijand.

Zes zijner schepen waren Saldanhabaai binnengelopen. Zij vonden, aan de plaats thans de Oude Post genaamd, een gebouw geoccupeerd door eenige soldaten onder bevel van den sergeant Hieronymus Cruse. Van het gebouw namen zij bezit, en namen de soldaten gevangen. Eenige visschers die hun werk daar verrichtten werden ook gevat, en als gevangenen behandeld.

De vlag der Compagnie werd neêrgehaald, en hare bakens afgebroken, en in plaats daarvan stelden de Franschen de vlag en het wapen van hunnen koning. De raad van politie protesteerde formeel tegen deze daden van geweld, doch had geene macht om tegenstand te bieden, en zoo deden zij voorzigtiglijk niets om de Franschen verder aanstoot te geven. Na hen een korten tijd aangehouden te hebben, was De la Haye vriendelijk genoeg zijne gevangenen los te laten, en hij zeilde weg zonder eenige zijner manschappen achter te laten. De Fransche vlag werd vier maanden onaangeroerd gelaten. Toen werd het garnizoen aan de Kaap versterkt met drie-honderd man, en de buitenpost te Saldanhabaai werd wederom geoccupeerd.

Gedurende tien of twaalf jaren hadden de directeuren der Oost-Indische Compagnie getracht tuiniers en kleine boeren te bewegen uit Europa naar Zuid-Afrika te verhuizen, doch met weinig succes. Nu en dan waren zij in staat een klein aantal gezinnen naar hunne oostersche bezittingen te zenden, die aangelokt werden door de schitterende verhalen omtrent de wonderlijke eilanden van waar schatten in de Nederlanden gestort werden. Maar de Kaap had geene aantrekkelikheden van dien aard, want hare inwoners waren wilden en zij droeg niets tot den handel bij. Van al de Hollandsche bezittingen was zij die welke de minste aantrekkelijkheid bezat. In October 1670, echter, was de kamer van Amsterdam in staat te berichten dat zij eenige gezinnen had verkregen die met de volgende vloot uitgezonden zouden worden, en in de volgende Decembermaand werd nog een gezelschap voor de Kaap en Mauritius besproken.

Kommandeur Hackius was zeer zelden in staat deel te nemen aan publieke zaken, en op het laatst werd hij geheel bedlegerig. Op den 30sten November 1671 stierf hij. Den volgenden morgen vergaderde de politieke raad om schikkingen te maken ten einde de regeering voort te zetten. Er waren tegenwoordig twee militaire officieren van den rang van luitenant, de uitdeeler van provisie, en de secretaris. Er was geen man in de volkplanting wiens rang den raad rechtigde het bestuur tijdelijk in zijne handen te stellen. Er werd dus overeengekomen dat ieder den post dien hij vóór den dood van wijlen den kommandeur

bekleedde onveranderd zou blijven behouden, en dat er geen ander onderscheid tusschen de raadsleden zoude zijn dan dat rapporten over buitengewone voorvallen door de beambten aan de buitenposten aan Luitenant Van Breitenbach zouden gemaakt worden, die dezelve onmiddellijk voor zijne medeleden zoude leggen. De volkplanting werd dus gedurende eenige maanden geregeerd door een raad van beambten, zonder eenig plaatselijk hoofd of bevelhebber.

Er bestond destijds door geheel de Vereenigde Nederlanden een algemeen voorgevoel van dreigend gevaar. Vijandelijkheden met Frankrijk werden als binnen kort onvermijdelijk beschouwd, en het onvriendschappelijk gedrag van het Engelsche hof gaf ruimschoots grond tot vrees. De directeuren beschouwden het dus als raadzaam de verdedigingsmiddelen van hunne bezittingen te versterken, en de Kaap was een der plaatsen die zij besloten beter te verzekeren. Het kasteel, welks bouw gedurende eenigen tijd gestaakt was, moest volgens het oorspronkelijk plan voltooid worden, en het bestuur van zaken worden opgedragen aan eene klasse van menschen van meer aanzien dan die tot nu toe bezigd waren. Bevelen werden alhier in Februari 1672 ontvangen om al de beschikbare macht van het station te gebruiken om schelpen te verzamelen, steenen te houwen, en deze materialen naar de plek waar het nieuwe fort stond te vervoeren. Het houtwerk voor de verschillende gebouwen in verband met het kasteel was men bezig in Amsterdam gereed te maken, en werd in de vloten die volgden uitgezonden. Groote hoeveelheden baksteenen en dakpannen werden ook uitgezonden, en in dezelfde schepen kwamen geoefende ambachtslieden om het werk te doen.

De beambte die als hoofd der Kaapsche regeering werd benoemd was dezelfde man die de plek waar het kasteel stond had gekozen, de heer Isbrand Goske. In rang was hij reeds hooger dan een kommandeur, en droeg dus den titel van gouverneur. De heer Albert van Breugel, een oprecht en bekwaam man, werd tot secunde benoemd, eene betrekking die eenigen tijd vacant was geweest.

Op den 25sten Maart 1672 kwam de secunde aan wal en aanvaardde zijne plichten als waarnemend kommandeur. Op den

zelfden dag kwam in een huiswaartskeerend schip een commissaris der Kaapsche residentie aan, in den persoon van Arnout van Overbeke, lid van den hoogen raad van justitie van Br.àvia en admiraal van de wederkeerende vloot. Na de zaken der volkplanting te hebben onderzocht, dacht de commissaris Van Overbeke dat het raadzaam zoude zijn, ten einde verschillen in de toekomst te voorkomen, het land om de Kaap gelegen formeel van de Hottentotten die er op aanspraak maakten te koopen. Eene onderhandeling werd dus begonnen met het opperhoofd aan wien de Hollanders den naam van Schacher gegeven hadden.

Toen de heer Van Riebeeck in Zuid-Afrika aankwam, was Schacher's vader, de vette kapitein Gogoso, het voornaamste opperhoofd der drie onderdeelen van den stam in bezit van het Kaapsche schiereiland en het omliggende land. Sedert dien tijd hadden eenige veranderingen in den toestand dezer onderdeelen plaats gevonden. Het grootste der drie was in verscheidene kleine benden verbrokeeld. De vaste bewoners van het schiereiland waren in getal vermeerderd, hetgeen toe te schrijven was aan het gemak waarmede men voedsel verkrijgen kon door de tegenwoordigheid der Europeesche volkplanters. Doch tegenover hen allen stond Schacher in dezelfde betrekking als zijn vader gestaan had, zoodat indien iemand het recht had het land te verkoopen, hij het was.

Toen bij het opperhoofd der Hottentotten aanzoek gedaan werd, stemde hij gereedelijk toe in de voorgestelde voorwaarden, want zij ontnamen hem niets dat hij niet alreeds had verloren. In de overeenkomst, waarvan het oorspronkelijk afschrift nog in het registratie-kantoor van Kaapstad bewaard is, stemde Schacher toe om aan de HoogEdele Compagnie de geheele landstreek der Kaap, insluitende de Tafel-, Hout-, en Saldanhabaaien, af te staan voor koopwaren ter waarde van £800, met de verstandhouding dat hij, met zijn volk en vee, vrijheid zoude hebben om op eenige plek nabij de buitenste plaatsen in het district te komen, waar noch de Compagnie noch de burgers de weide noodig hadden, en niet met geweld of zonder oorzaak verdreven zoude worden.

Dit document kan niet beschouwd worden aan de Compagnie eenige aanspraak te geven op de Kaapsche landstreek die zij niet

alreeds had. De verkooper had geen keuze in de zaak. Had hij geweigerd er in toe te stemmen, dan zoude de uitlag wat betrof het in bezit houden door de Compagnie van den grond op hetzelfde neergekomen zijn. Saldanhabaai werd in den koop begrepen, ofschoon het land aldaar bekend was in 't bezit van de Coochoquas te zijn. De prijs ervoor betaald wordt vermeld als £800, terwijl in eene missive aan de directeuren de waarde der goederen werkelijk aan Schacher overgemaakt opgegeven wordt als £2 16s. 5d. Het was niet, en onder de omstandigheden kon het niet zijn, eene eerlijke opene handeling door partijen aangegaan die goed verstonden wat zij deden en de waarde kenden van wat gegeven en genomen werd.

Eene overeenkomst gelijkniidend met die door Schacher geteekend werd op den 8den Mei gesloten tusschen Albert van Breugel en Koenraad van Breitenbach namens de Compagnie, en de twee voormannen der Chainouquas namens hun opperhoofd Dhouw, waardoor de landstreek van Hottentots-Holland en Valschbaai aan de Compagnie werd overgemaakt in ruil voor eene koopwaarde van £800. De werkelijk geleverde goederen waren niet meer dan £6 16s. 4d. waard.

Op den 31sten Juli kwam een schip aan met het bericht dat een oorlog was uitgebroken tusschen de Vereenigde Nederlanden aan den eenen kant en Frankrijk, Engeland, en de vorsten van Keulen en Munster aan den anderen. De raad maakte de best mogelijke schikkingen tot verdediging der volkplanting in geval die aangevallen mocht worden, en allen die van ander werk konden gemis worden werden gezonden om aan het bouwen van het kasteel te gaan helpen.

Op den 2den October 1672 kwam Gouverneur Goake uit Holland aan, en nam het bestuur over.

HOOFDSTUK V.

In 1672 vond de eerste uitbreiding der volkplanting buiten het Kaapsche schiereiland plaats, door het vestigen van een buitenpost voor boerderij aan Hottentots-Holland.

In het volgende jaar deed de Cochoqua kapitein Gonnema een partij burgers die op de jacht waren vermoorden, en liet hij den Compagnie's post te Saldanhabaal berooven, ten gevolge waarvan oorlog tegen hem verklaard werd. De eerste gewapende troep tegen hem uitgezonden slaagde er in een tamelijk aantal van zijn vee af te nemen. Eene samenspanning der stammen nabij de Kaap werd toen tegen hem gesticht, en daar het weldra bekend werd waar hij zich ophield, werd hij wederom aangevallen en al zijn vee buit gemaakt. Doch hij, op zijn beurt, viel de Hottentotbondgenooten der Europeanen onverwachts aan, en het gelukte hem een gedeelte van hun vee te nemen. Het land bleef vier jaar lang in een toestand van beroering, toen Gonnema om vrede vroeg, en een traktaat met hem gesloten werd.

In 1674 werd eene weeskamer ter bescherming van weeskinderen opgericht, en, iets later, een hof van huwelijken daargesteld om onbehoorlijke huwelijken te voorkomen.

In 1676 trad de heer Goske af, en werd als gouverneur opgevolgd door Johan Bax.

Gedurende de ambtsbekleeding van laatstgemelden, huurden eenige burgers grond te Hottentots-Holland voor welved, en verschillende gezinnen van landverhuizers kwamen uit de Nederlanden aan.

De heer Bax stierf in Juni 1678.

De directeuren benoemden toen Simon van der Stel als hoofd van de Kaapsche volkplanting, met den rang en titel van kommandeur. In October 1679 kwam hij uit Amsterdam aan, en nam het bewind over van den secunde Hendrik Crudop.

DE Vrije Nederlanden waren nu gewikkeld in den meest ongelijken strijd dien het hedendaagsch Europa ooit had aanschouwd, en het volk verdedigde zich met onverschrokken moed. Men vreesde dat de Kaap door eene Engelsche vloot zou aangevallen worden, en de geheele aandacht van Gouverneur Goske was gevostigd op voorbereidselen tot verzet. Hij had macht ge-

kregen om uit voorbijgaande schepen zoovele manschappen als gemist konden worden en hij noodig mocht hebben te doen landen. Maar de moeilijkheden in Europa veroorzaakten eene vermindering in het getal schepen die uitgezonden werden, en maakten het bovendien moeilijk soldaten en zeeleden te verkrijgen, zoodat voor eenige jaren schaars een enkel schip uitzeilde met volle bemanning. Hoe dringend dus de noodzakelijkheid ook was om het kasteel te voltooiën, toch was het te geener tijd mogelijk meer dan van twee-honderd-vijftig tot drie-honderd man er voor te bezigen.

In 1670 had de heer Van den Broeck, een commissaris die de Kaap bezocht had, de regeering gemachtigd eene boerderij te Hottentots-Holland te stichten, met het doel om aldaar een grooten voorraad graan te winnen. Ten gevolge echter van de ziekte van Kommandeur Hackius en de afwezigheid van een met gezag bekleed persoon na zijnen dood, was er nog niets aan de zaak gedaan behalve het opmeten van den grond. Doch behalve het oorspronkelijk doel dat beoogd werd, bestond er thans eene bijzondere reden om een buitenpost te stichten, daar eene plaats benoodigd was waarheen het vee gezonden kon worden, en waarheen het garnizoen zich terugtrekken kon indien het gedwongen mocht worden de Tafelvallei te verlaten. Op den 18den October 1672 vertrokken de sergeant Cruijthof met twaalf man om een begin te maken met het oprichten der noodige gebouwen, en zoo werd de eerste stap genomen om de volkplanting naar het binnenland uit te breiden.

Aan het einde van 1672 werd eene vloot van vier schepen van de Kaap gezonden om het eiland St. Helena aan te vallen, hetwelk gedurende eenige jaren in het bezit der Engelschen was geweest. De expeditie gelukte, maar eenige maanden later werd het eiland door zijne vorige eigenaren hernomen, en het Hollandsche garnizoen krijgsgevangen gemaakt.

In November 1672 kregen drie burgers van den gouverneur verlof om zeekoeien te schieten, en voor dat doel reisden zij langs de oevers van Bergrivier tot aan Riebecks-Kasteel. Aldaar kwam het Cochoqua opperhoofd Gonnema met veertig of vijftig zijner volgelingen op hen af en nam hun wagen, ossen, provisie, en al

wat zij meer bij zich hadden, in bezit, hun nauwlijks toelatende er levend af te komen. Het schijnt den gouverneur niet te zijn ingevallen dat Gonnema tegen het vernielen van wild in zijn gebied bezwaar kon hebben, en zoo werd de daad uitsluitend aan zijne vijandigheid tegen de Compagnie toegeschreven. Maar er was toen geene macht die gemist kon worden om den beleediger te straffen, en het kwaad werd dus ongestraft gelaten.

In Juni 1673 gingen acht burgers en een slaaf met verlof van den gouverneur uit om groot wild te schieten. Op eene plaats die lang daarna den naam van Moordkuil droeg, in de bergen aan de overzijde van Vier-en-twintigrivieren, werden zij door Gonnema's volk omringd, die hen eenige dagen gevangen hielden en hen toen allen vermoordden.

Op den 11den Juli kwam een gerucht aan het fort dat de burgers ingesloten waren, en de raad besloot onmiddellijk een gewapende macht tot hunne hulp te zenden. De boeren werden opgeroepen om een hulpcorps van zes-en-dertig man te verschaffen, dat, met een gelijk aantal soldaten, onder bevel van Vaandrig Hieronymus Cruse gesteld werd. Den volgenden morgen verliet de expeditie het fort, voedsel voor acht dagen met zich nemende, en met last om, indien zij bevonden dat geweld tegen de burgers gepleegd was, Gonnema en zijn volk streng te straffen. Aan de kraal van Kapitein Kuiper, aan de andere zijde van de Kaapsche vlakte, vonden zij een van Gonnema's volk dien zij, onder bedreiging van hem te dooden, dwongen hun gids te zijn. Aan de Bergrivier werden zij ingehaald door een troep van achttien ruiters uit het fort, onder bevel van den burger Elbert Diemer.

Deze brachten bericht dat op den 6den Juli sommigen van Gonnema's volk onder den kapitein Kees, aan de Compagniepost te Saldanhabaai verschenen waren schijnbaar met het oogmerk om schapen te verkoopen. De post werd destijds bewaakt door slechts een korporaal en twee soldaten, maar er lag een visschersboot aan een burger behoorende in de nabijheid, en twee van hare bemanning waren aan wal. Onverwachts, en zonder waarschuwing, vielen de Hottentotten de Europeanen aan en vermoordden vier hunner, en slechts één soldaat slaagde er in

swijks toelatende
neur niet te zijn
an wild in zijn
d uitsluitend aan
reven. Maar er
m den beleediger
elaten.

af met verlof van
Op eene plaats
og, in de bergen
werden zij door
en gevangen hiel-

het fort dat de
onmiddellijk een
De boeren werden
man te verschaf-
r bevel van Vaan-
volgenden morgen
ht dagen met zich
a dat geweld tegen
n volk streng te
aan de andere zijde
onnema's volk dien
'ongen hun' gids te
ald door een troep
vel van den burger

Juli sommigen van
aan de Compagnies-
nbaar met het oog-
erd destijds bewaakt
n, maar er lag een
n de nabijheid, en
Onverwachts, en zon-
e Europeanen aan en
oldaat slaagde er in

naar de boot te vluchten. De Hottentotten plunderden toen den post. De boot zeilde naar Tafelbaai, doch ten gevolge van tegenwinden bereikte zij de plaats harer bestemming niet vóór den 14den. Na de ontvangst van dit bericht zond de raad onmiddellijk de ruiters tot hulp van Vaandrig Cruse, en zij brachten orders om Gonnema's volk aan te vallen en geen man van zijnen stam te laten ontsnappen.

De vereenigde troepen marcheerden door de landstreek van Vier-en-twintigrivieren, en op den 18den zagen zij rook op eenen afstand tusschen de bergen opstijgen. Zij hielden toen halt en zonden spioenen uit, die 's avonds terug kwamen met het bericht dat zij de positie van een kraal ontdekt hadden, en een aantal vrouwen naar hollen hadden zien graven. Den volgenden ochtend rukte Vaandrig Cruse vóór daglicht tegen de kraal op, met de hoop de bewoners er van te verrassen, maar toen hij die doorzocht vond hij dat zij met hun vee ontvlucht waren. De hutten stonden en de vuren brandden nog, zoo dat de plaats eerst kort verlaten moet zijn geweest. In de hutten vond men kookgereedschap, kleederen, en andere eigendommen der vermoorde burgers.

Toen het dag werd volgden de ruiters de vluchtelingen en achterhaalden hen weldra, waarop de Hottentotten hun vee verlieten, en met vrouwen en kinderen de vlucht naar de bergen namen. Het vee werd toen in bezit genomen, en zonder eenige verdere pogingen om den vijand te bereiken begon het commando den terugtocht. Maar zij waren nog niet ver gegaan toen zij bespeurden dat de Hottentotten hen volgden. Aan hunne eerste haltplaats werd eene poging gedaan om het vee terug te nemen, en ofschoon die niet slaagde bleef de vijand eenigen tijd om hen heen zwerven. De ongevallen gedurende den tocht waren dat er een burger gewond werd, en twee paarden gedood, terwijl tien of twaalf Hottentotten doodgeschoten werden. De expeditie kwam weder aan het fort op den 25sten, en gaf achthonderd stuks hoornvee en negenhonderd schapeu aan den gouverneur af.

De Chainouqua kapitein Klaas, die als de vertrouwbaarste en getrouwste van al de Hottentot-opperhoofden beschouwd werd, tezamen met Schacher en Kuiper, boden nu hulp tegen Gonnema

aan, en sommige hunner volgelingen begonnen het land af te loopen om achterblijvers te vangen. Op den 20sten Augustus verschenen Schacher en Kuiper met meer dan honderd van hun volk weder aan het fort, met zich voerende vier der volgelingen van Gonnema die zij gevangen hadden genomen. Zij gaven deze gevangenen aan den gouverneur over, die ze onmiddellijk voor een krijgsraad deed terechtstaan. Zij werden schuldig aan den moord van de burgers verklaard, en daarop aan degenen die hen gevangen hadden overhandigd, welke hen met stokken dood-sloegen.

Gedurende eenige maanden na deze gebeurtenis werd niets van Gonnema of zijn volk vernomen. De boerderij te Hottentots-Holland werd voortgezet, en eene wacht van twee-en-twintig man werd aldaar gehouden om het station te beschermen. Ieder die van andere plichten gemist kon worden was bezig aan het bouwen der kasteel-muren, of aan het vervoeren van materialen daarvoor.

In dezen tijd werd een middel ingevoerd om zich inkomsten te verschaffen door het verkoopen van zekere voorrechten aan hem die het meeste ervoor bood, een stelsel dat van kracht bleef zoo lang de Oost-Indische Compagnie in Zuid-Afrika regeerde. In beginsel was het hetzelfde als het verpachten bij publieke veiling van het recht op een tol, zooals heden gedaan wordt. Maar door de Oost-Indische Compagnie werd het stelsel veel verder gedreven dan tegenwoordig het geval is. Het was het eenvoudigste plan om inkomsten te verkrijgen, en dit is het eenige wat men ten gunste ervan zeggen kan.

De kolonisten hadden er geen bezwaar tegen, want het scheen hun billijk en rodelijk. Het werd ingevoerd door het recht toe te staan van sterken drank te verkoopen, de prijs waarvoor al zulke dranken gekocht konden worden voor kontant aan de pakhuizen der Compagnie zoowel als de prijs waarvoor zij bij de kleine maat verkocht konden worden bepaald zijnde in de voorwaarden waaronder het alleenrecht publiek opgeveild werd. In den loop des tijds werd het recht om wijn, bier, tabak, zout, brood, vleesch, enz., te verkoopen op dezelfde wijze verpacht.

Tegen het begin van den winter van 1674 was het kasteel zoo ver gevorderd dat het meer verdedigbaar was dan het oude aarden

nen het land af te
den 20sten Augustus
an honderd van hun
e vier der volgelingen
omen. Zij gaven deze
ze onmiddellijk voor
rden schuldig aan den
o aan degenen die hen
n met stokken dood-

urtenis werd niets van
oerderij te Hottentots-
an twee-en-twintig man
oeschermen. Ieder die
s bezig aan het bouwen
an materialen daarvoor.
d om zich inkomsten te
re voorrechten aan hem
at van kracht bleef zoo
id-Afrika regeerde. In
aten bij publieke veiling
edaan wordt. Maar door
nself veel verder gedreven
as het eenvoudigste plan
het eenige wat men ten

r tegen, want het scheen
voerd door het recht toe
nen, de prijs waarvoor al
voor kontant aan de pak-
rijs waarvoor zij bij de
epaald zijnde in de voor-
blik opgeveild werd. In
a wijn, bier, tabak, zout,
dezelfde wijze verpacht.
1 1674 was het kasteel zoo
ar was dan het oude aarden

fort. Het garnizoen werd dus daarheen overgebracht, en de muren van het oude fort werden afgebroken. Op den 13den Juli zeilde een expresseboot met vrolijk-wapperende vlaggen de Tafelbaai binnen, het bericht brengende dat de vrede met Engeland gesloten was. Over de Frausche zeemacht bekommerde de Compagnie zich weinig, zoodat het niet langer noodig was al het volk aan de Kaap te bezigen om het kasteel te voltooiën. Van dezen datum, dus, werd het werk wel geregeld voortgezet, doch niet van zooveel belang geacht dat het noodig was daarvoor een groot personeel aan te houden.

De oorlog tegen Gonnema was voor eenige maanden gestaakt, toen op den 24sten Maart 1674 Kapitein Klaas rapporteerde dat eene groote bende van den vijand gekampeerd was aan de kleine Bergrivier, waar die rivier uit de bergkloof te voorschijn komt welke thans Tulbagh-kloof genoemd wordt. Een vereenigde macht van soldaten, burgers, en Hottentotten werd daarop uitgezonden. Er waren vijftig burgers onder bevel van Wouter Mostert, vierhonderd Hottentotten onder de kapiteins Klaas, Koopman, Schacher, en Kuiper, en vijftig soldaten onder Vaandrig Cruse, die ook commandant-generaal der expeditie was. Deze legermacht nam den weg thans door den spoorweg gevolgd, om Klapmuts gaande, de Paarlvallei af, en langs den voet der bergen tot aan Vogelvlei. Daar hielden zij eenige uren halt, en maakten toen een plan om op den volgenden marsch Gonnema's kraal vóór 't aanbreken van den dag te omsingelen. Maar, evenals bij eene vorige gelegenheid, slaagde het volk dat aangevallen moest worden er in te ontsnappen juist in tijd om den aanval te ontkomen. Zij lieten alles wat zij bezaten achter, en het commando maakte zonder tegenstand achthonderd stuks hoornvee en vier duizend schapen buit. De Hottentot hulpbende roofde uit de hutten al wat hun tot nut kon zijn, en stak toen alles dat overbleef aan brand. Toen zij aan het fort terugkwamen werd de buit verdeeld tusschen de deelnemers aan het commando.

Vele maanden gingen nu voorbij zonder eenige vermeldenswaardige gebeurtenis, maar eindelijk deed Gonnema een goeden slag. Op zekeren avond in November 1675 viel hij de kralen van Schacher en Kuiper aan Tijgerberg aan, en slaagde er in

verscheidene der bewoners te dooden en een groot gedeelte van hun vee weg te voeren. Hulp werd onmiddellijk aan de bondgenooten der Compagnie gezonden, doch Gonnema trok zich zoo snel terug naar de bergachtige landstreek over de Vier-en-twintig-rivieren dat de ruiters hem niet achterhalen konden. Vijftien achterblijvers van zijne bende, echter, werden gevangen en onmiddellijk gedood door Schacher's volk.

Tot bescherming der rechten van kinderen, werd eene weeskamer in dien tijd opgericht. De behoefte aan zulk eene inrichting bleek uit het feit dat er onlangs verscheidene weduwen hertrouwd waren zonder vooraf aan de kinderen hun deel van het eigendom van den overleden vader te verzekeren. Het werd bepaald dat voor de toekomst geen huwelijk van eene weduwe of weduenaar, hetzij een beambte der Compagnie of een burger, in de kolonie kon plaats vinden zonder dat een certificaat eerst verkregen was van de weeskamer dat de rechten der kinderen bij het vorig huwelijk verzekerd waren. De kamer werd met de macht bekleed om geld aan de weezen toebehoorende uit te zetten en om renten te vorderen tegen zes per cent 's jaars. Zij werd als voogd aangesteld over de weezen in alle gevallen waar er geen bij testament was benoemd door den overleden vader of moeder, en was gemachtigd in de opvoeding van minderjarigen onder haar zorg te voorzien door een matige toelage uit het eigendom aan hen behoorende.

De weeskamer aldus opgericht bestond uit vier personen, waarvan twee beambten der Compagnie waren, en twee burgers. Haar secretaris ontving betaling voor zijne diensten. De eerste secretaris was Jan Pretorius, vroeger secunde te Mauritius en daarna een inwoner van de Kaap. Ieder jaar traden een beambte der Compagnie en een burger af, en werden door twee nieuwe leden vervangen door den raad van politie gekozen uit eene lijst van vier namen door de kamer zelve voorgelegd. De groote sommen gelds waarover de weeskamer zorg droeg werden gewoonlijk op verband van vast eigendom uitgezet, zoo dat zij tevens als een bank van leening diende.

Na het sluiten van den vrede met Engeland was er geene noodzakelijkheid hier langer een officier van den rang en de

bekwaamheid van den heer Goske te houden, en in November 1674 stelden de directeuren den heer Johan Bax, den tweeden beambte in rang op het eiland Ceylon, aan om hem als gouverneur der Kaap op te volgen. De heer Bax kwam in Januari 1676 aan, doch werd niet vóór den 14den Maart van dat jaar in zijn ambt bevestigd.

In den zomer van 1676-7 verliet een groot commando de Kaap, in de hoop Gonnema te verrassen en streng te straffen. Men marcheerde slechts 's nachts, en droeg alle zorg om ontdekking te voorkomen, doch op de eene of andere wijze werd de vijand hunne komst gewaar en ontvluchtte bijtijds. In zijn voornaamste doel teleurgesteld, maakte het commando een omweg naar Saldanha-baai, en viel Kapitein Kees aan, die drie jaren te voren den post der Compagnie aldaar vernield had. Verscheidene zijner volgelingen werden gedood, en al zijn vee, hetwelk uit eenhonderd-vijf-en-zestig stuks hoornvee en dertig schapen bestond, werd genomen. Daar de buit zoo klein was, werden de Hottentot-bondgenooten voor hunne getrouwheid beloond door geschenken van zulke dingen als zij het meest verlangden uit den voorraad der Compagnie.

Deze was de laatste gewapende expeditie gedurende den oorlog met Gonnema uitgezonden, die vier jaren lang het land in een toestand van onrust hield. Op den 8sten Juni 1677 kwamen Kuiper en een andere onderkapitein die in de nabijheid woonde, naar het kasteel met eenige boden van Gonnema, welke te kennen gaven dat zij gezonden waren om te vernemen of er geen vrede kon gesloten worden. De raad besloot hierop den bode te doen weten dat het aanbod hun aangenaam was, en dat, indien de Cochoquas eene deputatie wilden zenden om behoorlijk onderwerping aan de Hoog-Edele Compagnie te beloven, de regeering gereed was een vasten vrede te sluiten, waaronder echter de bondgenooten der Europeanen begrepen moesten worden.

Op den 24sten keerden dezelfde boden naar het kasteel terug, een geschenk van negen stuks vee meevoerende, en vergezeld van drie mannen van gezag, die verklaarden dat zij kwamen om vrede te vragen. Zij werden in de raadzaal binnengelaten, waar de burgerraadsleden en de hoofdofficier der militia ook

tegenwoordig waren. Daar werden de voorwaarden, die in weinige korte artikelen opgesteld waren, hun vertolkt, en daaraan gaven zij hunne toestemming. De voorwaarden waren als volgt:—

In de eerste plaats vragen de Cochoquas om vergiffenis voor de daden die den oorlog veroorzaakt hebben, en verzoeken dat vriendschappelijk verkeer hersteld moge worden.

Zij bieden aan en beloven als belasting te betalen dertig stuks vee bij de aankomst der eerste huiswaarts keerende vloot in elk jaar.

Zij beloven hun volk te straffen op dezelfde wijze als de Hoog-Edele Compagnie zulks doet.

Zij beloven geen oorlog te voeren tegen eenige der bondgenooten van de Hoog-Edele Compagnie zonder kennis der regeering.

Onder dezen vrede zijn begrepen de kapiteins Kuiper en Schacher, ook de onderkapitein Kees, en allen die onder Gonnema, Schacher, en Kuiper staan.

Nadat bovenstaande voorwaarden genotuleerd waren, met de naamteekeningen der ambtenaren, en het merk der afgevaardigden er aan gehecht, werden aan ieder der Hottentotten geschenken gegeven, en een ruime hoeveelheid tabak, pijpen, krulen, enz., werd aan Gonnema als vergoeding voor de negen stuks vee gezonden. En dus werd de rust in het land hersteld.

De beginselen volgens welke de regeering van nu voortaan met de inboorlingen handelde waren dat het Europeesch gezag het hoogste was, gerechtigd om alle zaken tusschen de blanken en Hottentotten te beslissen, en om alle twisten tusschen de stammen te beslechten, ten einde de vrede te bewaren en zijne eigene belangen te beschermen; doch het bemoeide zich zelden met zaken waarin de inboorlingen alleen betrokken waren. De Hottentot kapiteins namen zonder bezwaar de positie hun toegekend aan, en waren gewoonlijk gereed om al wat de gouverneur verlangde te doen. Een uitgebreide handel in vee werd met hen gedreven.

In 1676 werd een huwelijks-hof opgericht. Het bestond uit vier commissarissen, waarvan twee beambten der Compagnie en

twee burgers waren. De helft der leden traden jaarlijks af, en hunne plaatsen werden aangevuld door de keuze van den raad van politie uit eene dubbele lijst door het hof zelf aangeboden. Voor deze commissarissen waren alle personen die huwen wilden verplicht te verschijnen om te bewijzen dat er geene wettige hindernis bestond.

Meer slaven werden in dezen tijd in het land gebracht uit Madagascar en Ceylon. De meeste hunner waren mannen, doch er waren ook eenige vrouwen en kinderen bij. De kinderen werden naar school gezonden, doch er werd besloten hen niet te laten doopen tot dat hunne ouders in de Christelijke leer onderwezen waren, als wanneer allen te gelijker tijd konden gedoopt worden. Iemand werd aangesteld om hun 's morgens en 's avonds gebeden voor te zeggen, die de mondigen nazeggen moesten.

Er was een klein houten gebouw dat als kerk gebruikt was binnen de muren van het kasteel, doch het werd nu noodig geacht het te verwijderen. Een plek voor eene nieuwe kerk werd dus gekozen. Een gedeelte van het onderste einde van den grooten tuin werd genomen, groot genoeg voor eene begraafplaats, en dit stuk gronds werd ingesloten door een sterken muur. Op den 9den April 1678 werd de hoeksteen van eene kerk in het midden daarvan gelegd, doch verder werd niets aan het gebouw gedaan voor vele jaren, ofschoon de grond als een kerkhof gebruikt werd.

Vóór 1678 woonden er geene burgers buiten het Kaapsche schiereiland. De Compagnie had eene groote graanplaats aan Hottentots-Holland en een paar veeplaatsen elders, doch de burgers hadden zich nog niet verder gewaagd dan de Wijnberg. Er was niet weinig moed noodig om te gaan wonen ver van de beschaafde wereld verwijderd en aan de luimen der inboorlingen onderworpen. Voor mannen die slechts voorzien waren van zulke wapenen als de pan-geweren van die dagen, waren de wilde dieren waarvan het land krioelde ook een bron van gevaar zoowel als van groote schade. In een enkelen nacht werden op een der Compagniesposten niet minder dan een-honderden-twintig schapen door leeuwen en hijenas verscheurd.

In Januari van dit jaar echter huurden twee burgers van de regering een stuk grond te Hottentots-Holland met eene hoeveelheid hoornvee en schapen. Zij werden in Februari door twee anderen gevolgd, die als schaaiboeren op den aangrenzenden grond zich neerzetten, en in Augustus door een vijfde, die zich ook als schaaiboer vestigde.

Gedurende het bestuur van den heer Bax kwamen verschillende gezinnen van immigranten uit de Nederlanden aan. Een aanzienlijk aantal der beambten van de Compagnie wier diensttijd verloopen was werden burgers, doch weinige hunner bleven lang in de kolonie. In den regel waren zij ongeschikt om boeren te worden, en na eene korte proefneming keerden zij gewoonlijk terug om soldaten of matrozen te worden. Personen die niet deugden werden heel spoedig uit den weg geruimd. Zij werden eens of twee malen gewaarschuwd, en indien dat niet hielp werden zij met geweld aan boord van een schip geplaatst en uit het land gezonden. Dus vond er eene gedurige keur plaats, waardoor slechts zij overbleven die geschikt waren goede kolonisten te worden.

Gouverneur Bax was frisch en gezond tot aan den winter van 1678, toen hij een ernstige koude vatte, die zijnen dood op den 29sten Juni veroorzaakte. De eenende Hendrik Crudop werd toen waarnemend-kommandeur tot dat de wil der directie bekend zoude worden.

Op den 10den Februari 1679 werd bericht ontvangen dat vrede tusschen Frankrijk en de Nederlanden gesloten was. Het garnizoen aan de Kaap werd, dieningevolge, grootelijks verminderd.

In Augustus 1679 kregen twee burgers verlof om een stuk grond aan de oostzijde van den Tijgerberg te bewerken, op eene plek waar de Maatschappij gewoonlijk hooi verzamelde. Doch aan geen der zeven burgers die toen buiten het schiereiland woonden werd op eenige andere wijze grond toegestaan dan op erfpacht voor zekere bepaalde termijnen.

Toen het bericht van den dood van Gouverneur Bax de Nederlanden bereikte, besloten de directie een opvolger van niet hooger rang dan kommandeur aan te stellen. De ambtenaar dien

zij verkozen om den opengevallen post te bekleeden woonde destijds in Amsterdam. Zijn naam was Simon van der Stel. Hij zeilde in het schip *Vrije Zee*, hetwelk in de Tafelbaai aankwam op den 12den October 1679. De secunde Crudop met de andere leden van den raad gingen hem verwelkomen, en onder het lossen van kanon- en geweer schoten kwam hij aan wal en werd door het garnizoen en de militie onder de wapenen ontvangen. In de raadzaal binnen het kasteel werd de aanstelling door den secretaris voorgelezen, de ambtenaren beloofden gehoorzaamheid volgens de wet, en de nieuwe kommandeur nam het beheer der zaken over.

HOOFDSTUK VI.

In November 1679 bezoekt de nieuwe kommandeur de vallei van Stellenbosch, en gaf aan die haren naam. Kort daarna vestigde zich een aantal boeren aldaar. In 1682 werd een hof van heemraden voor dit nieuwe district opgericht.

De Kaap begon nu gebruikt te worden als eene verbanningsplaats voor Indiache staatsgevangenen. Onder anderen die kort na dezen tijd hierheen gezonden werden was de Sheikh Josef, wiens graf nog als een pelgrimsoord door de Mohammedanen in Zuid-Afrika bezocht wordt.

Daar de bevolking aan 't toenemen was, werd een hof opgericht voor het verhoor van kleinere zaken voorkomende in het Kaapsche schiereiland.

In April 1685 werd de kolonie bezocht door eenen commissaris aan wien zeer uitgebreide macht door de Vergadering van Zeventien was gegeven. Hij vergrootte den raad van politie en den hoogen raad van justitie, benoemde een landdrost voor Stellenbosch, gaf bevel dat slaven van goede karakter vrijgelaten zouden worden als zij tot zekeren ouderdom waren gekomen, en schonk aan Kommandeur Van der Stel de plaats Constantia als privaat eigendom.

Na dat de hooge commissaris vertrokken was, ging een groot gezelschap, onder bevel van den kommandeur zelve, uit, met het doel om het land ten noorden van de Olifantsrivier te onderzoeken. De koperberg in Klein-Namaqualand werd onderzocht, de naburige kust werd nagegaan, en informatie werd ingewonnen aangaande de rivier die thans de Oranje genoemd wordt. Het gezelschap was omtrent vijf maanden afwezig. De fabelachtige rivier Camissa, de even fabelachtige stad Vigiti-Magna, en eenige andere fouten werden nu uit de landkaarten weggeruimd.

In 1685 kwamen eenige weesmeisjes en eenige gezinnen die in den landbouw geoefend waren in Zuid-Afrika uit de Nederlanden aan. Gedurende eenige achtereenvolgende jaren bracht elke uitzeilende vloot naar dit land kleine gezelschappen van gelijksoortige landverhuizers.

DE ambtenaar die nu aan het hoofd der volkplanting stond was bestemd een grooteren invloed op de toekomst van Zuid-Afrika uit te oefenen dan met eenige zijner voorgangers het geval was geweest. Hij was een kleine man, donker van gelaat,

goedaardig, geestig, en beleefd, bedeed met een goeden voorraad van gezond verstand, doch te veel gehecht aan rijkdom. Hij was innig vaderlandslievend, en geloofde dat alles wat Hollandsch was noodzakelijkerwijze beter moest zijn dan hetgeen dit niet was.

Toen hij in Zuid-Afrika aankwam bestond de kolonie enkel uit den bewoonden grond aan den voet van Tafelberg, de buitenposten te Saldanhabani en Hottentots-Holland, een vee-post te Tijgerberg, en den grond buiten het schiereiland op erfpacht genomen door de zeven burgers die reeds vermeld zijn. Het binnenland was naar het oosten onderzocht geworden omtrent zoover als het tegenwoordig dorp George, en noordwaarts veertig of vijftig mijlen aan de noordzijde van de Olifantsrivier. De grensscheiding tusschen de Hottentot- en Bantu-stammen was vooralsnog onbekend. Van de Oranjerivier had men nog nooit gehoord.

Kort na zijne aankomst bezocht de kommandeur Hottentots-Holland, en onderzocht hij het land in de richting der bergen. In den namiddag van den 6den of 7den November—het is onzeker welken, doch waarschijnlijk den 6den—reed hij met zijne volgelingen de prachtigste vallei binnen die hij nog ooit gezien had. De heuvelen rondom waren van verschillende vormen, doch zij waren allen met weelderig gras bedekt, en in de inhoeken waren groepen van donkere altijd-groene woud-boomen. Door het dal vloeide een heldere stroom versch water, die op een plek zich in tweeën verdeelde, en, zich lager af wederom vereenigende, een eiland van tamelijke grootte insloot. Op dat tijdstip waren er geene Hottentotten in het dal, ofschoon rondzwervende stammen dikwijls hun vee gebracht moeten hebben om op deze weiden te grazen. Het eiland was hier en daar bedekt met prachtige boomen, hetwelk bij den kommandeur een naam aan de hand deed, waardoor hij zijn eigen gedachtenis in verband met het bosch zou vereeuwigen. Hij noemde het Stellenbosch.

De kommandeur besloot eene volkplanting van gevestigde bewoners met vol eigendomsrecht aldaar te stichten, die aan de landstreek gehecht zouden worden. Het groot bezwaar was om mannen en vrouwen te vinden om er kolonisten van te maken, want het vaderland kon geen menschen in grooten getale leveren, en tegen uitlanders had hij bezwaar. Vóór het einde van het

jaar, echter, had een boer daar grond genomen, en in Mei 1680 werd hij door een gezelschap van acht gezinnen gevolgd, die tezamen met Rondebosch verhuisden.

De groote tuin in de Tafelvallei was tot nu toe voornamelijk gebruikt geworden om groenten voor het garnizoen en de vloeten te kweken. Zeer weinig was tot versiering daarvan gedaan, maar een van de eerste bezigheden van den kommandeur was een plan te beramen, hetwelk hij gestadig doorzette totdat de Compagnies-tuin aan de Kaap iets wonderlijks in de oogen van bezoekers werd. Hij liet den grond in een groot aantal bedden verdeelen die van elkander gescheiden waren door levende heiningen hoog genoeg om de kracht van den wind te breken. Sommige dezer bedden waren voor het kweken van vruchten bestemd, andere voor het voortbrengen van groenten, terwijl andere wederom bezigd werden als kweekplaatsen van jonge boomen van Europeesch timmerhout. In sommige werden proeven genomen met verschillende uitheemsche boomen en struiken, in andere wederom werden de wilde planten van Afrika verzameld om met hunne eigenschappen bekend te worden. Twintig jaren nadat Simon van der Stel den grond voor het eerst had aangelegd, stonden bezoekers die de beroemdste tuinen van Europa en Indie gezien hadden daarin overeen dat er nergens anders in de wereld eene zoo groote verscheidenheid van boomen en struiken, van groenten en bloemen, bij elkander zamen te vinden was. De kommandeur vergrootte den tuin in de richting van den berg, doch hij sneed een smal stuk van het lager einde af, waarop later een hospitaal en een gebouw tot gebruik van de slaven der Compagnie opgericht werden.

In December 1681 bezocht een partij Namaquas de Kaap, en bood den kommandeur eenige monsters van zeer rijk koper-erts aan, die zij uit een berg in hun land genomen hadden. Zij gaven het eerste, ofschoon onnauwkeurig, bericht omtrent de Betschuana stammen en van den stroom die aan ons bekend is als de Oranjerivier.

Aan het begin der regeering van Simon van der Stel liepen eenige Britsche en Deense schepen de Tafelbaai binnen, doch aan hunne officieren werd niet veroorloofd provisie aan te

en in Mei 1680
en gevolgd, die

toe voornamelijk
oen en de vloten
van gedaan, maar
eur was een plan
tdat de Compag-
gen van bezoekers
bedden verdeelen
e heiningen hoog

Sommige dezer
bestemd, andere
dere wederom ge-
oomen van Euro-
even genomen met
n andere wederom
ld om met hunne
aren nadat Simon
aangelegd, stemden
a en Indic gezien
in de wereld eene
ruiken, van groen-
n was. De kom-
van den berg, doch
de af, waarop later
de slaven der Com-

naquas de Kaap, en
zeer rijk koper-erts
omen hadden. Zij
bericht omtrent de
an ons bekend is als

van der Stel liepen
felbaai binnen, doch
fd provisie aan te

koopen. Klachten over zulke behandeling kwamen weltra in Europa aan, en werden voor de Vergadering van Zeventien gelegd, die instructies gaf dat vreemdelingen behandeld moesten worden zooals vroeger het geval was. Behalve in zeer dringende gevallen moesten zij niet van provisie voor de zeereis voorzien worden uit de pakhuizen, daar zulke voorraad alleenlijk voor het gebruik van de schepen der Compagnie gehouden werd. Zij moesten de vrijheid hebben de voortbrengselen der tuinen van de burgers te kooplen. Geen graan of brandstof moest aan hen verkocht worden, daar de Compagnie alles en meer dan alles dat van beide te verkrijgen was voor eigene behoeften noodig had. Zij moesten vrijheid hebben zich veverschingen te verschaffen in de lozeshuizen door de stadsburgers gehouden. Het moest hun niet veroorloofd worden koopmanswaren in het groot te verkoopen.

De beperkingen van Kommandeur Van der Stel duurden slechts tot November 1683, na welken datum vreemdelingen, ofschoon zij niet werden aangemoedigd om de Kaap te komen bezoeken, nochtans alhier even goed behandeld werden als onderdanen der Nederlanden in de kolonien van andere Europeesche natien werden behandeld. Een stelsel werd langzamerhand ingevoerd waardoor zij belast werden ten voordeele der Compagnie. Dit werd gedaan door het verpachten van het recht om brood, vleesch, wijn, enz., te verkoopen. Het uitsluitend recht om deze artikelen te verkoopen werd opgeveild onder voorwaarde dat een zekere bepaalde prijs van burgers zonde gevorderd worden, maar de koper had het recht om van vreemdelingen een hooger prijs te vragen, welke prijs somtijds vastgesteld was en somtijds zooveel was als hij verkrijgen kon.

In 1681 en 1682 werd de bevolking van Stellenbosch aanzienlijk vermeerderd. Tot het beslechten van kleine geschillen tusschen de burgers van het nieuwe district werd in 1682 een hof van heemraden ingesteld. Dit hof bestond uit vier der voornaamste inwoners, die twee jaren in betrekking bleven zonder eenig salaris voor hunne diensten te ontvangen. De macht van het hof van heemraden was in het begin niet heel precies bepaald, doch de beslissingen schijnen in elk bijzonder geval

geëerbiedigd te zijn geworden. Twee leden traden jaarlijks af, alswanneer het hof zelf aan den raad van politie eene lijst van vier namen zond om daaruit opvolgers te kiezen.

In 1683 werd de eerste school te Stellenbosch gesticht. Het onderwijs ging in wereldsche zaken niet verder dan lezen, schrijven, en de beginselen van de cijferkunst, daar een groot gedeelte van den tijd besteed werd aan godsdiensonderwijs. Op den ouderdom van dertien jaren werden de leerlingen beschouwd volleerd te zijn. De standaard die men trachtte te bereiken was dat de leerlingen in staat zouden zijn een examen voor het consistorie af te leggen dat hen rechtigen zoude als lidmaten der kerk toegelaten te worden. Er werd van hen gevorderd dat zij den bijbel lezen, den Heidelbergischen catechismus opzeggen, en een weinig schrijven konden. Den leerlingen werd ook geleerd psalmen te zingen op de toenmaals gebruikelijke zangwijze. De onderwijzer moest, behalve het verrichten zijner schoolplichten, ook ziekentrooster zijn, en hield alle Zondagen godsdiensstoefening.

In 1681 werd de Kaap tot eene plaats van bewaring gemaakt voor staatsgevangenen van hoogen rang, die door de Hollandsche autoriteiten in Indie verbannen werden. Ecnige prinsen uit Makassar met hunne gezinnen en gevolg kwamen in dat jaar aan. Zij werden in 1694 gevolgd door een beroemden leeraar en krijgsman, Sheikh Josef genaamd, met zijn gezin en bedienden, niet minder dan zeven-en-veertig personen in getal. Tot heden nog is zijn graf, bekend als de Kramat, een plek waarheen de Mohammedaansche bevolking pelgrimstochten doet. Zoolang Zuid-Afrika onder de Oost-Indische Compagnie stond, werd de Kaap aldus gebruikt als een plek waarheen Indische grooten die aanstoot gegeven hadden verbannen werden.

Met het aangroeien der volkplanting werd het bevonden dat te veel van den tijd van het hooge hof van justitie ingenomen werd met het verhoor van kleine civiele zaken, en er werd dus besloten een lager hof op te richten om rechtspraak te hebben in het Kaapsche schiereiland. Dit hof was samengesteld uit vier leden, waarvan twee hoambten der Maatschappij en twee burgers waren. Het had macht zaken te beslissen waarbij

het bedrag in geschil minder dan £20 16s. 8d. van ons geld bedroeg.

In October 1684 stelde de Vergadering van Zeventien eene commissie van drie leden aan om den toestand hunner bezittingen in Hindostan en Ceylon te onderzoeken, en aan het hoofd daarvan stelde zij een ambtenaar met zeer uitgebreide volmacht. Zijn naam was Hendrik Adriaan van Reede, maar hij werd gewoonlijk genoemd bij zijn titel van Heer van Mijdrecht.

Vóór dat hij Europa verliet werd aan den commissaris opgedragen eenige zaken die hij bevinden mocht verkeerd te zijn in orde te brengen aan de Kaap, alwaar hij oppergezag uitoefenen moest gedurende zijn verblijf. Hij kwam op den 19den April 1685 in Tafelbaai aan, en bleef alhier tot den 16den Juli, gedurende welken tijd hij een groot aantal regulatien in werking bracht. Eenige dagen na zijne aankomst vaardigde hij eene kennisgeving uit, waarin hij alle personen die klachten in te brengen, of bezwaren bekend te maken hadden, uitnoodigde zulks te doen, ten einde hem in staat te stellen eenig ding dat als drukkend beschouwd mocht worden te verbeteren. Hij ging toen voort de samenstelling der verschillende publieke lichamen na te gaan, en onderzoek in te stellen naar hunne nuttigheid. De uitslag hiervan was dat de krijgerraad, het consistorie of de kerkeraad, het huwelijks-hof, de weeskamer, en het hof voor het beslissen van geringe zaken, goedgekeurd werden zoo als zij bestonden, en geene veranderingen daarin gebracht werden. De burgerraden, destijds drie in getal, moesten blijven zoo als vroeger.

De raad van politie werd vergroot en zoo ingericht dat hij bestond uit de acht beambten der Maatschappij die den hoogsten rang in de kolonie bekleedden. Het hooge hof van justitie moest bestaan uit acht beambten der Maatschappij, en, indien zaken de burgerij betreffende verhoord werden, ook de twee oudste burger-raden. De fiskaal moest den plicht van publieken aanklager waarnemen. Van dezen tijd onderging de raad van politie geene verandering gedurende de regeering van de Oost-Indische Compagnie, doch het hooge hof van justitie werd een eeuw later vergroot en in andere opzichten gewijzigd.

In het hof te Stellenbosch werden groote veranderingen gemaakt. Een beambte werd aangesteld met den titel van landdros, om voorzitter te zijn en om de Compagnie in het district te vertegenwoordigen. Het hof van landdros en heemraden had macht om finaal te beslissen in civiele zaken beneden de £2 1s. 8d., doch waar bedragen tusschen die som en £10 in geschil waren was er appel naar het hooge hof van justitie. Geene zaak kon verhoord worden waar het bedrag in geschil de £10 te boven ging. Dit hof handelde ook als een districtsraad, in welke hoedanigheid het zorg droeg voor de instandhouding der wegen, de verdeling van het water, het nitrocieën van roofdieren, en verschillende andere zaken. Het verschafte zich inkomsten door het oprichten van een molen om koren te malen, en door het verhuren daarvan aan den meestbiedende, door het heffen van eene jaarlijksche belasting van een shilling en vier pennies voor iedere honderd schapen of twintig stuks hoornvee in het district, en door verschillende andere kleine inkomsten. Verder had het de macht van de inwoners wagens, vee, slaven, en hun eigen arbeid te requireeren.

Vóór dezen datum waren de wetten aangaande slaven enigszins onzeker. In de vroegere dagen was vrijlating iets heel gewoons, en de directeuren hadden zelfs eens het plan een groot aantal vrijgemaakte slaven op de eene of andere plaats te vestigen alwaar landbouw kon uitgeoefend worden. Zij zagen geen kans een voldoende aantal Europeesche kolonisten te verkrijgen, en dachten op deze wijze zich een voorraad versch voedsel voor hunne vioten te verschaffen. Doch de negers die vrijgelaten werden waren in de meeste gevallen tot een leven van luiheid en slechtheid vervallen, en werden eindelijk tot overlast als landloopers en bedelaars, zoodat in 1682 een wet gemaakt werd dat geene heidenen meer vrijgelaten moesten worden tenzij om zeer goede redenen, en dat alle vrijgelatenen van deze soort die niet op eerlijke wijze hun brood wilden verdienen wederom in slavernij teruggebracht moesten worden.

De wetten door den hoogen commissaris omtrent dit onderwerp gemaakt waren de volgende:

Ieder mannelijk persoon van gemengd ras kon zijne vrijheid

veranderingen ge-
den titel van land-
gnie in het district
rost en heemraden
zaken beneden de
ie som en £10 in
e hof van justitie.
edrag in geschil de
als een districtsraad,
de instandhouding
nitroecien van roof-
tet verschaften zich
holen om koren te
den meestbiedende,
ing van een shilling
en of twintig stuks
llende andere kleine
de inwoners wagens,
eeren.
gaande slaven cenigs-
vrijlating iets heel
eens het plan een
ne of andere plaats
l worden. Zij zagen
e kolonisten te ver-
een voorraad versch
Doch de negers die
vallen tot een leven
werden eindelijk tot
nt in 1682 een wet
ijgelaten moesten wor-
dat alle vrijgelatenen
e hun brood wilden
cht moesten worden.
a omtrent dit onder-
ras kon zijne vrijheid

als recht vorderen in den ouderdom van vijf-en-twintig jaren, en iedere vrouwelijke persoon van gemengd ras in den ouderdom van twee-en-twintig jaren, mits hij of zij het Christelijk geloof beleeft, en de Hollandsche taal spreken kon.

Slaven van overzee ingevoerd, hetzij van mannelijk of vrouwe-lijk geslacht, na dertigjarigen dienst, en negerslaven aan de Kaap geboren, in den ouderdom van veertig jaren, moesten hunne vrijheid als eene gunst krijgen, tegen betaling van £8 6s. 8d., mits zij het Christelijk geloof beleden en Hollandsch spreken konden. Elk geval moest op zich zelf beschouwd worden, zoodat slaven die zich goed gedroegen vrijgelaten, en die van een slecht karakter onder beheer van een meester gehon- den konden worden.

Aangaande de behandeling der Hottentotten maakte de hooge commissaris eenige algemeene bepalingen, doch geene vaste wetten. Er bestond destijds eene zeer goede verstandhouding tusschen hen en de Europeanen. De verschillende opperhoofden en hun volk kwamen naar het kasteel om te handelen in volkomen veiligheid, en zonder eenige ongerustheid wegens het nitbreiden der volkplanting te toonen. Gonnema had de belasting niet betaald, en het werd niet nooig geacht hem kwaad te maken door er verder van te spreken. Diefstallen waren niet onge- woon, doch roof met geweld werd zelden gepleegd, behalve door Boesmans. De hooge commissaris gaf bevel dat er niets ge- daan moest worden om den vreedzamen en vriendschappelijken omgang die er bestond te storen.

Het grootste misbruik dat destijds in de bezittingen der Oost-Indische Compagnie heerschte ontstond uit den privaten handel door de beambten der regeering gedreven. Vooralsnog bestond er geene gelegenheid aan de Kaap om handel te drijven be- halve op een zeer kleine schaal, en de beambten waren dus zelden tevreden geweest alhier te blijven. Naar de Oost te gaan, alwaar fortuin te maken was, was het doel van hun streven. Als middel hier tegen keurde de hooge commissaris het goed dat een stuk grond met vol eigendomsrecht aan ieder hunner geschonken zonde worden, zoodat zij de boerderij kon- den drijven en hunne producten aan de Compagnie verkoopen

onder dezelfde voorwaarden als de burgers. Kommandeur Van der Stel koos voor zichzelf een stuk gronds uit, achthonderd een-en-negentig morgen groot, grenzende aan de verste plaats die aan den Wijnberg bewoond was. De meesten der burgers die vroeger aan dien kant van den berg gewoond hadden, waren naar Stellenbosch verhuisd, zoodat er toen slechts vijf-en-twintig huisgezinnen overbleven tusschen dezen grond en het kasteel. De hooge commissaris maakte den gekozenen grond formeel over aan den kommandeur, en deed een eigendomsbewijs aan hem afleveren. De heer Van der Stel noemde de plaats Constantia.

Verschillende vergeefsche pogingen waren uit de Kaap gedaan om de plaats van waar exemplaren van koper-erts door de Namaquas gebracht waren te bereiken. Kommandeur Van der Stel stelde voor dat hij in persoon een onderzoekstocht in die richting zoude leiden, en de hooge commissaris keurde het goed dat hij zulks zoude doen. Dientengevolge werden, zoodra de Heer van Mijdrecht Zuid-Afrika verliet, toebereidselen voor de reis gemaakt. Op den 25sten Augustus 1685 ging de expeditie op weg. Het reisgezelschap bestond uit den kommandeur Simon van der Stel, zes-en-vijftig Europeanen van verschillende beroepen, en een nog grooter getal slaven, bastaards, en Hottentotten. De kommandeur had een rijtuig voor eigen gebruik, en er was een lange trein wagens met provisie geladen, een boot om de rivieren over te varen, twee kleine kanonnen om de inboorlingen respect voor de macht der Europeanen in te boezemen, en wat ook al meer op de reis kon tepas komen.

De expeditie ging langs den ouden weg naar de Olifantsrivier, en toen zij die bereikte vond men dat dit seizoen buitengewoon gunstig was voor eene ontdekkingsreis. In het noorden waren, na vier jaren van droogte, zware en aanhoudende regens gevallen, zoodat er volop gras en water was. Inboorlingen werden dikwijls aangetroffen, met wie de omgang zeer vriendelijk was, en gidsen werden gereedelijk gevonden. Het gezelschap van den kommandeur was dus in staat om met het grootste gemak voort te reizen waar vorige expedities van dorst bijna omgekomen waren. Op den 21sten October bereikte men den koperberg.

Kommandeur Van
 ds uit, achthonderd
 n de verste plaats
 neesten der burgers
 oond hadden, waren
 echts vijf-en-twintig
 nd en het kasteel.
 grond formeel over
 omsbewijs aan hem
 e plaats Constantia.
 uit de Kaap ge-
 van koper-erts door
 Kommandeur Van
 n onderzoekingstocht
 commissaris keurde
 ntengevolge werden,
 verliet, toebereidselen
 gustus 1685 ging de
 ond uit den kom-
 ig Europeanen van
 stal slaven, bastaards,
 n rijtuig voor eigen
 met provisie geladen,
 vee kleine kanonnen
 der Europeanen in
 de reis kon tepas
 naar de Olifantsrivier,
 seizoen buitengewoon
 het noorden waren,
 houdende regens ge-
 Inboorlingen werden
 zeer vriendelijk was,
 et gezelschap van den
 grootste gemak voort
 st bijna ongekomen
 men den koperberg.

Zijn afstand van het kasteel is driehonderd Engelsche mijlen, en de richting is heel weinig ten westen van noord.

Veertien dagen werden doorgebracht met het onderzoeken van de omstreek en met het verzamelen van exemplaren van het metaal. Het volgend doel was om het land tussehen de mijn en de kust na te gaan, doch dit werd zeer moeilijk bevonden. Een directe weg werd te vergeefs gezocht. De expeditie was verplicht ver naar het zuiden terug te keeren voor dat een toegang naar de zee geopend kon worden, en dus ging veel tijd verloren. Intusschen werd de zomerhitte al sterker, water werd dagelijks schaarscher, en het gras begon te verdwijnen. Een ieder verlangde naar de Olifantsrivier terug te gaan, doch de kommandeur was vast besloten de kust te onderzoeken. Gezelschappen werden in verschillende richtingen uitgezonden, een waarvan er in slaagde om eenige mijlen ten noorden van de Buffelsrivier te komen. De inham thans Hondeklipbaai genoemd werd onderzocht, doch men kon geen haven vinden waarin schepen veilig konden liggen.

Het vee begon nu van dorst te sterven, zoodat op den 12den December de kommandeur verplicht was bevel te geven tot den terugkeer. De terugreis naar de Olifantsrivier nam achttien dagen, en het waren dagen van angst en groot lijden voor menschen en dieren. De verdere reis echter was veilig en gemakkelijk, zoo dat eenige tijd aldaar doorgebracht werd met uit te rusten en de krachten te herstellen. Op den 26sten Januari 1686, na eene afwezigheid van vijf maanden en één dag, kwam de expeditie in het kasteel terug.

Wat de kopermijnen betrof, had men de zekerheid gekregen dat erts, rijk en gemakkelijk te verzamelen, aldaar in groote hoeveelheid aanwezig was, doch dat hunne ligging zoodanig was dat zij nutteloos voor de Europeanen waren. Met de middelen ter beschikking van de Compagnie kon het erts niet in zulke hoeveelheden vervoerd worden dat het de kosten zoude dekken.

Het voornaamste gevolg der expeditie was een groote vermeerdering van aardrijkskundige kennis. Van nu af waren de landkaarten van Zuidwest-Afrika tamelijk nauwkeurig. De kom-

mandenr had inlichtingen ingewonnen omtrent de groote rivier van het noorden van menschen wier gewone woonplaats aan hare oevers was, en hij had eene hoeveelheid drijfhout op het strand gezien dat kort geleden door de rivier naar zee gevoerd was. Hij had zich er van vergewist dat er geene stad Vigiti Magna bestond. Daar de groote rivier die naar het westen stroomde zekerlijk niet de fabelachtige Camissa van de oude aardrijkskundigen doorsnijden kon, schrapte hij de Camissa van de kaart, en gaf aan de werkelijke rivier den naam van Vigiti Magna.

In het jaar 1685 hebben de directeuren de poging hervat om lieden te bewegen uit de Nederlanden naar Zuid-Afrika te verhuizen. Zij publiceerden kennisgevingen, waarbij aan werkzame gezinnen vrije overvoer naar de Kaap beloofd werd, en daarenboven zooveel grond in vollen eigendom als ieder bebouwen kon, en een voorraad gereedschap voor de boerderij, zaad, en vee, tegen kostprijs op krediet. De landverhuizers moesten beloven minstens vijftien jaren in de kolonie te blijven, en indien zij verkozen aan het einde van dat tijdperk naar Europa terug te keeren, moesten zij tegen vastgestelde vrachtprijzen teruggebracht worden.

Eene poging werd ook gedaan om een aantal jonge vrouwen uit de weeshuizen te bewegen naar de kolonie te komen. De voogden van weezen in Amsterdam en Rotterdam stemden er in toe om volwassene meisjes die genegen waren zulks te doen naar de Kaap te laten gaan, maar alleen onder voorwaarden welke, zoover als menschelijke bemiddeling het verzekeren kon, dienen zouden om haar tegen kwaad te beschermen. Zij mochten niet uitgeilen tenzij in het gezelschap van een fatsoenlijk bejaarde vrouw. De kommandeur aan de Kaap moest zorg dragen dat zij van al het noodige zouden worden voorzien, en behoorlijk beschermd, totdat zij gehuwd zouden zijn met eerlijke, sobere, en werkzame burgers. Zij moesten niet tegen hun zin in de kolonie gehouden worden, indien na een verblijf van vijf jaren zij of hunne echtgenooten verkiezen zouden naar Europa terug te keeren. Er werden echter zeer weinige jonge vrouwen gevonden die bereid waren het vaderland te verlaten, en in

nt de groote rivier
one woonplaats aan
id drijfhoop op het
er naar zee gevoerd
er geene stad Vigi
e naar het westen
missa van de oude
hij de Camissa van
en naam van Vigi

a de poging hervat
naar Zuid-Afrika te
waarbij aan werk-
ap beloofd werd, en
ndon als ieder be-
voor de boerderij,
De landverhuizers
de kolonie te blij-
le van dat tijdperk
ij tegen vastgestelde

antal jonge vrouwen
lonie te komen. De
otterdam stonden er
waren zulks te doen
n onder voorwaarden
het verzekeren kon,
hermen. Zij mochten
a een fatsoenlijk be-
Kaap moest zorg dru-
worden voorzien, en
iden zijn met eerlijke,
n niet tegen hun zin
een verblijf van vijf
zouden naar Europa
veinige jonge vrouwen
d te verlaten, en in

1685 kwamen er slechts drie in dit land aan. Gedurende eenige jaren kwamen er steeds kleine gezelschappen van haar aan, ofschoon nooit meer dan zeven of acht te gelijk. Zij werden, eenige weken na hunne aankomst, aan de welvarendste der burgers nitgehuwd.

Iedere nitzeilende vloot bracht nu een klein aantal gezinnen naar Zuid-Afrika, die gewend waren den grond voor hun bestaan te bebouwen. Zij werden bijna allen geplaatst in het district Stellenbosch, zoo als ook het geval was met vele mannen die ontslagen werden uit den dienst der Compagnie, doch die meestal slechts voor korten tijd burgers bleven.

HOOFDSTUK VII.

In 1686 werd eene kermis, daarna jaarlijks gehouden, te Stellenbosch opgericht. In 1687 werd een consistorie in dat dorp ingesteld, en eene kerk gebouwd. Het kweken van den wijstok nam toe. Proeven werden genomen met den olijboom, en een groot aantal eiken werden in de districten Stellenbosch en de Kaap geplant.

In October van dit jaar werd een nieuw stuk gronds, hetwelk Drakenstein genaamd was, aan Europeanen die zich daar neerzetten uitgegeven.

In 1685 strandde een Engelsch schip, de *Good Hope* genaamd, in de baai van Natal, en in 1686 strandde een Hollandsch schip, de *Stavenisse* genaamd, op de kust zeventig mijlen ten zuiden daarvan. Sommigen dergenen wien het gelukte aan wal te komen maakten een klein schip waarin zij wegzeilden; anderen trachtten overland naar de Kaap te gaan. Van laatstgemelden zwierven sommigen bijna drie jaren lang onder de kuststammen rond, en toen zij gered werden gaven zij een zeer gunstige beschrijving van het land tusschen de Tugela en de Keirivier, en van het volk waarvoor het bewoond werd. Zij waren goed behandeld geworden door de Bantu, maar waren eenige Boesmans tegengekomen, die hen van hunne kleederen beroofd en verscheidene hunner metgezellen vermoord hadden. Het bericht dat zij gaven was zoo volledig dat een tamelijk nauwkeurige kaart van Zuid-Afrika gemaakt kon worden.

In 1689 werd een expeditie tot onderzoek uitgezonden, die veel kennis verzamelde aangaande de vroeger onbekende Hottentotstammen langs de zuidkust. Eene expeditie over zee gezonden kocht van een opperhoofd der inboorlingen de baai van Natal en het omliggende land.

Een gevoel van vijandigheid tegen de Boesmans werd veroorzakt door de wreede wijze waarop zij de zeelieden die schipbreuk geleden hadden behandelden, en van nu voortaan werden zij als openlijke vijanden beschouwd door de Europeanen zoowel als door de Hottentotten en Bantu.

IN 1686 werd eene kermis te Stellenbosch opgericht, en daarna jaarlijks gehouden van den 1sten tot den 14den October. Het werd door den kommandeur bedoeld dat deze in alle opzichten zou zijn als eene kermis in de Nederlanden, zooals die nog in vele Hollandsche steden gehouden wordt. Op deze

kermis stond het ieder vrij de voortbrengselen van het land, zonder eenige beperking, te koopen en te verkoopen. Het werd ook bedoeld als een tijd van algemeene uitspanning, en er werd bepaald dat het exerceeren van de militie en het schijfschieten alsdan zouden plaats vinden. Gedurende het houden van de kermis gingen de kolonisten van het Kaapsche district gewoonlijk in hunne wagens naar Stellenbosch, en gaven zich aan het genot over. Indien er schepen in de haven waren, deden zoo velen hunner bemanning als wegkomen konden hetzelfde. Het was de uitspanningstijd van het jaar, en voor een korte poos werd dan de arbeid gestaakt, en werden vriendschapsbetrekkingen vernieuwd.

Toen de kommandeur Stellenbosch bezocht om bij de kermis van 1686 tegenwoordig te zijn, werd hij vergezeld van den Eerw. Johannes Overneij, die op Zondag den 13den October godsdienstoefening hield in het huis van een der inwoners. Het was de eerste dienst door een predikant in de nieuwe volkplanting gehouden. Op den volgenden dag werd de vraag besproken of men een gebouw op zou richten uitdrukkelijk voor openbare godsdienstoefening bestemd, en er werd besloten daarmede te beginnen zoodra de oogst ingegaard zoude zijn. Eene schikking werd gemaakt waardoor de predikant aan de Kaap het dorp eens in de drie maanden zoude bezoeken, om godsdienstoefening te houden en de sacramenten toe te dienen, en dat de ziekentrooster zoude voortgaan met het lezen van eene preek en gebeden op alle andere sabbatdagen van het jaar. In Januari 1687 toen de Eerw. heer Overneij Stellenbosch overeenkomstig dit plan bezocht, werd een consistorie aangesteld. Een diaken en een onderling, die door de gemeente gekozen en door den raad van politie goedgekeurd waren, werden in functie gesteld. Op den 14den van Februari 1687 werd de eerste steen gelegd, en het gebouw werd voor gebruik geopend op den 19den October van hetzelfde jaar.

Eene woning voor den landdrost en een gerechtshofzaal werd opgericht in 1686, en een molen werd gebouwd op kosten van het district. De prijs voor het malen van koornd werd vastgesteld, en de molen werd toen bij opbod verhuurd aan hem

die het hoogste bod deed, wordende de huurprijs gevoegd bij de districtsfondsen. Het verbouwen van den wijnstok nam toe. De kommandeur voerde verschillende soorten in, uit Frankrijk, Duitschland, en Spanje, waarmede hij zelve proeven nam, de burgers van Stellenbosch aanmoedigende hetzelfde te doen. Pogingen werden aangewend om de olijf te kweken, doch ofschoon de boom wel scheen te aarden kon men nooit op een vruchtenoogst rekenen.

De kommandeur was een ijverig boomenplanter. Hij bemerkte dat de bosschen van het land snel vernield werden, en dat de natuur geene andere in de plaats stelde. Verscheidene soorten van Europeesch en Indisch timmerhout werden van zaad gewonnen in de kwekerijen van den tuin der Compagnie, doch onder die alle schenen er geene te zijn die zoo goed aardden als de eik. De kommandeur trachtte dus zoo vele eiken als mogelijk geplant te krijgen. Hij bood jonge boomen aan de burgers, en een weinig later gaf hij uitdrukkelijk bevel dat iedere boer minstens een honderd er van planten moest. Hij gaf het voorbeeld te Constantia en op de plaatsen der Compagnie. In den herfst van 1687 had hij het genoeg te zien dat tusschen de vier en vijf duizend eiken reeds eikels begonnen te dragen in de districten Stellenbosch en de Kaap.

Op den 1sten Juli 1686 werd een besluit door den raad van politie genomen dat binnen twee maanden alle personen hunne eigendomsbewijzen en huurcontracten moesten overleggen, met het doel ze in een stevig boek te laten afschrijven. Vóór dezen datum was er geen nauwkeurig register geweest van toekenningen van grond. Het boekdeel opgemaakt overeenkomstig dit besluit bevindt zich nu in het kantoor van den landmeter-generaal in Kaapstad. Sedert 1686 werd een register van eigendomsbewijzen gehouden, maar men moet niet veronderstellen dat de namen van allen die toekenningen van grond ontvingen ingeboekt werden van den tijd hunner aankomst in dit land. Eigendomsbewijzen werden nooit uitgegeven tot dat de grond behoorlijk opgemeten was, en dit werd somtijds uitgesteld tot vijf-en-twintig of dertig jaren na dat de grond toegekend was. De bezitter had intusschen slechts een grondbrief om hem te

urprijs gevoegd bij
wijnstok nam toe.
in, uit Frankrijk,
e proeven nam, de
hetzelfde te doen.
te kweeken, doch
men nooit op een

inter. Hij bemerkte
werden, en dat de
Verscheidene soorten
erden van zaad ge-
er Compagnie, doch
e zoo goed aardden
zoo vele eiken als
nge boomen aan de
drukkelijk bevel dat
planten moest. Hij
plaatsen der Com-
net genoeg en te zien
en reeds eikels be-
bosch en de Kaap.
t door den raad van
alle personen hunne
en overleggen, met
n afschrijven. Vóór
ter geweest van toe-
maakt overeenkomstig
van den landmeter-
n register van eigen-
niet veronderstellen
van grond ontvingen
ankomst in dit land.
n tot dat de grond
mtijds uitgesteld tot
grond toegekend was.
ondbrief om hem te

machtigen den grond te bewonen en te bebouwen. In vele ge-
vallen stierf de eerste bezitter of verkocht den grond en ging weg,
in welk geval de eigendomsbewijzen uitgegeven werden op den
naam van hem die in bezit was toen de opmeting plaats vond.

In de eerste maanden van 1687 werd de kolonie bezocht
door een doodelijke ziekte, eene soort van koorts, waaraan velen
der inwoners stierven. De inboorlingen leden er zeer erg aan,
zoo erg dat een kraal vermeld wordt waarvan de helft der
bewoners dood waren terwijl de anderen alle ziek lagen. De
ziekte verspreidde zich echter niet ver in het binnenland.
Schacher, opperhoofd der Kaapmans, was een dergenen die
daaraan stierven. De stam was zoo geheel onderdanig aan de
Compagnie dat de benoeming van zijnen opvolger door den
kommandeur gedaan werd. Hij koos een klein-neef van het
overleden opperhoofd, dien hij Massinissa noemde, en aan wien
hij een der gewone ambtsstokken gaf.

In October 1687 werd een nieuw stuk grond aan personen
die zich aldaar wilden vestigen uitgegeven. Toen de kermis
te Stellenbosch geëindigd was, waren er drie-en-twintig personen
geregeld om plaatsen te gaan bewonen. De kommandeur besloot
dus eene nieuwe nederzetting te vestigen, en voor dit doel koos
hij de schoone vallei dertig jaar geleden het eerst door Abraham
Gabbema bezocht, waaraan hij nu den naam van Drakenstein gaf.
Elk der drie-en-twintig boerenplaatsen had eene voorgrens van
zestig roeden aan de Bergrivier, en bevatte zestig morgen gronds.
Gelijk alle ander grondeigendom in de kolonie, werd dat het-
welk nu uitgegeven werd belast met de betaling van tienden
van graan. De eenige andere onkosten waren die van op-
meting en van uitmaken der eigendomsbewijzen. De plaatsen
konden verbeurd worden indien degene aan wien zij geschonken
waren nalieten binnen een jaar te beginnen met het bebouwen
daarvan, of indien zij die later verlieten. Het was noodig
deze voorziening te maken, daar de groote meerderheid der
bedienden van de Compagnie die boeren werden weldra het
werk moede werden.

In November 1687 werd Valschbaai door den kommandeur
onderzocht, en toen werd een inham gevonden geschikt om aan

een kleine vloot eene veilige ankerplaats te verleen. De kommandeur gaf daaraan zijnen voornaam, en als Simonsbaai staat de inham steeds sedert dien tijd bekend.

De kolonisten waren destijds in een tamelijk voorspoedigen toestand. Er waren geene kansen voor hen open om grooten rijkdom te behalen, doch aan den anderen kant leed niemand gebrek aan levensbehoefden. Er waren geene bedelaars in de kolonie. De verkwisters en rusteloozen onder de burgers, die in de vroegere dagen der volkplanting veel moeite veroorzaakt hadden, waren uitgestorven of tot den dienst der Compagnie teruggekeerd, en hunne plaatsen waren door eene werkzamer klasse ingenomen. Echter was er één zeer onbevredigende omstandigheid in verband met de kolonisten. Slechts omtrent een-derde hunner waren gehuwd, en geene behalve deze konden beschouwd worden als gevestigde bewoners. Al het mogelijke had men gedaan om vrouwelijke immigranten te verkrijgen, doch het getal dat aankwam was zeer gering.

De burgers die in de Tafelvallei woonden waren voornamelijk van de schepen voor hun bestaan afhankelijk. Zij toonden hunne welvaart door een neiging om vertooning wat hunne kleederen betref te maken, hetwelk de kommandeur als zoo onbetamelijk beschouwde dat hij het belette. Hij zeide dat hij hier geene nagemaakte grootelui wilde hebben, maar wel eerlijke arbeidzame menschen, waaruit alleen goede kolonisten konden voortkomen. Zijne beschouwingen in dit opzicht waren die der bekwaamste staatsmannen van zijnen tijd. Toen hij, bij voorbeeld, de vrouwen van werklieden verbood om zonneschermen te dragen, en het als zijne zienswijze te kennen gaf dat zulk een gewoonte te bespottelijk was om toegelaten te worden, volgde hij slechts het voorbeeld van het meest beschaafde volk van Europa.

In den nacht van den 16den Februari 1686 strandde het Oost-Indisch schip *Slavenisse*, op zijne terugreis uit Indie, op de Afrikaansche kust omtrent zeventig Engelsche mijlen ten zuiden van Natalbaai. Zestig uit de bemanning kwamen veilig aan wal, en elf verdronken. Van hen die behouden waren, gingen zeven-en-veertig eene poging doen om overland de Kaap

te verleen. De
en als Simonsbaai
end.

melijk voorspoedigen
en open om grooten
kant leed niemand
ene bedelaars in de
der de burgers, die
l moeite veroorzaakt
dienst der Compagnie
oor eene werkzamer
zeer onbevredigende
n. Slechts omtrent
behalve deze kon-
ners. Al het moge-
granten te verkrijgen,
ing.

u waren voornamelijk
kelijk. Zij toonden
rtooning wat hunne
kommandeur als zoo
ette. Hij zeide dat
e hebben, maar wel
een goede kolonisten
in dit opzicht waren
men tijd. Toen hij,
verbood om zonne-
swijze te kennen gaf
s om toegelaten te
van het meest be-

1686 strandde het
rugreis uit Indie, op
Engelsche mijlen ten
nanning kwamen veilig
die behouden waren,
om overland de Kaap

te bereiken, en de anderen gingen in een tegenovergestelde
richting naar de Natalbaai, alwaar vijf Engelschen woonden.
Deze Engelschen hadden negen maanden tevoren hun schip, de
Good Hope genaamd, verloren, doch hadden eene groote hoe-
veelheid koopmansgoederen behouden, die geschikt waren voor
den handel met de inboorlingen.

Na omtrent vier maanden in werkeloosheid doorgebracht te
hebben, besloten de Hollanders en Engelschen tezamen een schip
te bouwen om daarin te ontkomen. Er was veel timmerhout
bij de hand, en de gestrande stukken van de *Good Hope* zouden
een gedeelte van het verdere noodige materiaal verschaffen,
doch er was geene voldoende hoeveelheid spijkers of gereed-
schap. Een groote partij inboorlinge werd dus gehuurd om
naar het gestrande schip *Slavenisse* te gaan, alwaar een voor-
raad ijzer verzameld werd, hetwelk zij medebrachten. Toen
legden de blanken de kiel aan van een klein schip. Zij bezigden
inboorlingen om het timmerhout uit de bosschen te dragen,
en om het ruwe werk in 't kappen van planken te doen.
Maar het was een moeilijke taak met de beperkte middelen
waarover zij te beschikken hadden, zoodat bijna acht maanden
verliepen vóórdát hun vaartuig gereed was.

Een voorraad provisie werd van de inboorlingen gekocht, be-
staande uit kafferkoorn, gedroogd vleesch, hoenders, en pompoenen.
Zeventien kleine vaten water werden aan boord gebracht, en een
weinig ivoor dat de Engelschen in ruil verkregen hadden werd
ingescheept. Op den 17den Februari 1687 was de *Centaurus*
zeevaardig. Op het laatste oogenblik besloten vijf mannen om
te blijven waar zij waren. De anderen scheepten zich op het
kleine schip in, zonder kaart of kompas, dus hielden zij de
kust in 't gezicht de geheele reis tot aan Tafelbaai, alwaar
zij veilig aankwamen op den 1sten Maart.

Daar men van de zeven-en-veertig man die het wrak van
de *Slavenisse* in Februari 1686 verlaten hadden sedert niet ge-
hoord had, kocht de Kaapsche regeering de *Centaurus*, kalfaterde
haar, en zond haar in November 1687 uit om langs de kust
te zoeken. Doch daar de wind en stroom tegen waren, was
het niet voor Februari 1688 dat het schip zoo ver oostwaarts

als den mond der Buffelsrivier kwam. Op den namiddag van den 8sten dier maand lag het schip door windstilte overvallen tegenover de Cove Rots, toen drie blanken op een klein vlot kwamen aanroepen. Zij verklaarden dat achttien man van de *Stavenisse* en een Fransche knaap nog aan wal waren. De knaap behoorde tot de bemanning uit een voorbijgaand schip, en was met anderen aan wal gekomen om het land te onderzoeken, toen zij door inboorlingen van den Kosastam werden aangevallen, en allen behalve hij gedood werden. Hij had lang genoeg onder de Kosas gewoond om hun taal te leeren, en na het gevecht waarin zijne metgezellen onkwamen was hij door hen goed behandeld geworden. Hij en vijftien der bemanning van de *Stavenisse* werden den volgenden dag aanboord genomen. De drie anderen verkozen te blijven waar zij waren, en zoo zeilde de *Centaurus* op den 11den naar Tafelbaai.

In October 1688 werd de galjoot *Noord* gezonden om Delagoabaai na te gaan, en langs de kust naar de nog vermiste mannen van de *Stavenisse* te zoeken. Men vond een klein Portugeesch fort te Delagoabaai, doeh de inboorlingen waren geheel onafhankelijk. Er werd eene kaart van de haven gemaakt. De *Noord* zeilde toen af naar Natal, ging de zandbank over, en nam twee der bemanning van de *Stavenisse*, die onlangs uit dat land der Kosas waren aangekomen, aanboord. Aan den mond der Buffelsrivier, toen zij naar de Tafelbaai terugkeerde, werd nog een der matrozen die schipbreuk hadden geleden aanboord genomen.

Bij hunne aankomst aan het kasteel werden de mannen die onder de stammen van de zuid-oost kust rondgezwefd hadden zorgvuldig ondervraagd omtrent het land en volk, en hunne antwoorden werden neêrgeschreven. Sommigen hunne hadden bijna drie jaren onder de inboorlingen gewoond, en hunne taal aangeleerd. Door al de Bantustammen waren zij goed behandeld, doch zij hadden eenige Boesmans ontmoet, die hen niet slechts van hunne kleeding beroofden, maar ook verscheidene hunner metgezellen vermoordden.

De beschrijving die zij van Bantu gewoonten en levensaad gaven is zoo nauwkeurig en bijna zoo volledig als de beste

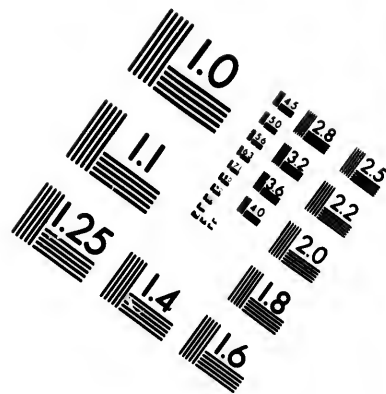
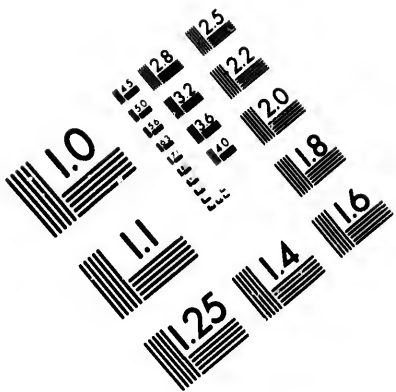
IKKA.

den namiddag van
windstilte overvallen
op een klein vlot
thttien man van de
n wal waren. De
voorbijgaand schip,
het land te onder-
Kosastam werden
werden. Hij had
hun taal te leeren,
en omkwamen was
Hij en vijftien der
volgenden dag aan-
te blijven waar zij
lden naar Tafelbaai.
ezonden om Delagoa-
og vermiste mannen
en klein Portugeesch
waren geheel onaf-
aven gemaakt. De
zandbank over, en
esse, die onlangs uit
anboord. Aan den
Tafelbaai terugkeerde,
uk hadden geleden

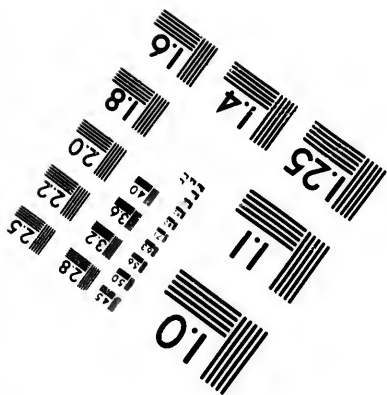
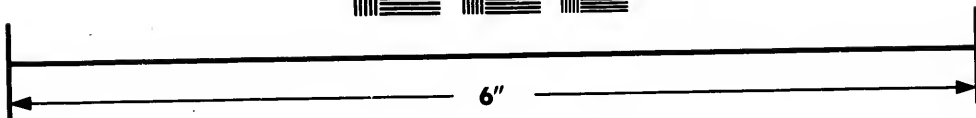
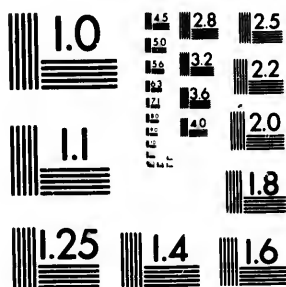
erden de mannen die
rondgezwefd hadden
en volk, en hunne
nigen hunne hadden
oond, en hunne taal
waren zij goed be-
s ontmoet, die hen
maar ook verschei-

oonten en levensaad
volledig als de beste

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1983

die tot heden toe gepubliceerd is. Men vond den Kosastam met een zijtak zoo ver ten westen als de Buffelsrivier. Het land aan weerszijde van dat door dezen stam bewoond werd door Boesmans geplaagd. Verder op naar het noord-oosten waren eerstens de Tembus, en daarna de Pondos. De landstreek rondom Port Natal werd door den Abambostam bewoond.

Sommige der matrozen hadden ver in het binnenland gezworven, en waren in staat eene juiste beschrijving van het voorkomen en de voortbrengselen van het oord te geven. Uit hunne verklaringen werden de algemeene richtingen der bergen en rivieren in kaart gebracht, en eene tamelijk nauwkeurige kaart van de kustlijn van de Tugela af tot aan de Buffelsrivier werd gemaakt, ofschoon de lengten verscheidene graden verkeerd waren. Monomotapa werd nu naar het verre binnenland verplaatst, en vele fabelachtige steden die op de oude kaarten voorkwamen werden doorgehaald.

In dezen tijd was de verst-afgelegene Hottentotsstam die oostwaarts bekend was de Outeniqua, die het district voorbij het tegenwoordig dorp George bewoonde. Van dien stam wist men weinig meer dan den naam, daar geen Europeaan ooit verder dan de kralen der Attaquas, die aan hen ten westen grensden, was gegaan.

In Februari 1687 vervoegde zich aan het kasteel een vreemdeling die verklaarde dat hij door een zeer machtig opperhoofd ver in 't binnenland wonende was gezonden om te vernemen wat voor soort van menschen de blanken waren waarvan hem geruchten bereikt hadden, en welke soort dingen de wonderlijke artikelen, die, zoo als bericht werd, zij voor vee verruilden. Uit het verslag dat hij gaf omtrent den machtigen vorst door wien hij afgevaardigd was, maakten de Europeanen op dat deze niemand anders konde zijn dan de keizer van Monomotapa, de groote potentaat dien zij zoo lang te vergeefs gezocht hadden. De boodschapper vertoefde slechts twee dagen op het kasteel, gedurende welken tijd hij goed onthaald werd.

Gedurende de volgende twee jaren werden dikwijls door bemiddeling van Kapitein Klaas door den kommandeur geschenken aan den persoon gezonden die, hoewel men hem als een machtig

keizer beschouwd had, spoedig het opperhoofd der Inqua Hottentotten begon genoemd te worden. In December 1688 kwamen er andere afgezanten de Kaap aan, en kondigden aan dat het opperhoofd met de Europeanen eene vriendschappelijke overeenkomst wenschte aan te gaan, opdat zij met elkander mochten handel drijven. Hij liet melden dat zijn land dicht bevolkt was, dat het wel voorzien was van hoornvee en schapen, en dat het nog nimmer door blanken bezocht was geworden.

De raad besloot dadelijk een gezantschap met de boodschappers van het opperhoofd terug te zenden, en tot dit doel werd eene expeditie klaar gemaakt. Zij bestond uit twee-en-twintig Europeanen en een aantal Kaapsche Hottentotten, onder bevel van den vaandrig Izaak Schrijver. Men nam een goeden voorraad eetwaren en ruil-artikelen met zich mede.

De lijn, die men volgde, was die van 'en hedendaagschen hoofdweg door de dorpen Caledon en Swellendam naar Heidelberg. Van deze plaats leidden de gidsen de expeditie tot binnen weinige mijlen van de plaats waar thans het dorp Ondtshoorn ligt, en vandaar den Zwartberg overtrekkende, hielden zij eene noordoostelijke richting totdat zij, op den negen-en-dertigsten dag na hun vertrek uit het kasteel, de kralen van den volkstam der Inquas bereikten. De plaats kan niet met zekerheid bepaald worden.

Meer dan vijfhonderd stuks groot vee en een aantal schapen werden door ruiling van de Inquas verkregen, en het onderhoud met hen was van hoogst vriendschappelijken aard. Zij gaven den Europeanen inlichting omtrent andere stammen, waardoor men in staat gesteld werd de leege plaats op de kaart tusschen het land der Outeniquas en dat der Kosas in te vullen. Zij meldden dat men het volk, door hen Kobona en door ons Bantu genoemd, in vijf dagreizen oostwaarts kon bereiken.

Op hare terugreis ontmoette de expeditie een bende Boesmans, die juist een groot aantal vee, aan de Attaquas toebehoorende, gestolen hadden. Gedurende verscheidene dagen vertoefden deze roovers bij de Europeanen. Zij gaven hun veel moeite, en deden een sterk vermoeden ontstaan dat zij eene kans afwacht-

GES

naga
Hott
reizi
ment
omd
vanBant
geelg
Boes
het

er Inqua Hot-
ber 1688 kwa-
ligden aan dat
appelijke over-
ander mochten
dicht bevolkt
n schapen, en
geworden.

de boodschap-
dit doel werd
twee-en-twintig
n, onder bevel
n goeden voor-

nedendaagschen
n naar Heidel-
ditie tot binnen
rp Ondtshoorn
ielden zij eene
en-en-dertigsten
van den volk-
met zekerheid

aantal schapen
en het onder-
ken aard. Zij
stammen, waar-
s op de kaart
osias in te vul-
en Kobona en
waarts kon be-

ende Boesmans,
toebehoorende,
vertoefden deze
eel moeite, en
e kans afwacht-

GESCHIEDENIS VAN ZUID-AFRIKA.—KAART II.

Deze kaart toont, zoo nauwkeurig als men thans kan nagaan, de ligging der landen waar de verschillende Bantu- en Hottentotsstammen woonachtig waren toen de eerste Europeesche reizigers er verschenen. Vele der namen in de oudste documenten in het koloniale archief zijn er niet op geplaatst, omdat men later bevonden heeft dat zij alleen onderdeelen van stammen beduiden.

Het bruingekleurde deel wijst de landstreek aan door Bantu, met eenige Boesmans in de gebergten, bewoond; het geelgekleurde de landstreek in het bezit van Hottentotten en Boesmans, die gedurig met elkander oorlog voerden; terwijl het witte alleen door Boesmans bewoond was.

ten om hen aan te vallen. Eindelijk werd hun gedrag zoo brutaal dat de vaandrig gebood op hen te vuren. Er vielen dertig van hen, en de overigen gingen op den loop, het vee achterlatende, dat de Europeanen in bezit namen. Toen de Attaquas hoorden wat er gebeurd was, gaven zij hun groote blijdschap te kennen dat hunne vijanden zulk een nederlaag hadden geleden.

In October 1689 besloot de raad om voor de tweede maal de galjoot *Noord* langs de kust tot naar Natal te zenden. Het doel hiervan was, vooreerst, om de schepelingen der *Stavenisse* die nog vermist werden te redden, ten tweede, te trachten de baai van Natal en het omliggende land voor de Compagnie aan te koopen, en ten derde, om Algoabaai op te meten en deze met het omliggende land van de inboorling-eigenaren te koopen.

Op den 28sten October zeilde de galjoot uit Tafelbaai, maar wegens tegenwinden kwam zij pas den 9den December voor de baai van Natal. Aldaar werden drie personen van de bemanning der *Stavenisse* gevonden en aanboord genomen. De koop werd gesloten, zooals verlangd. Een formeel kontrakt werd opgetrokken, waaraan het opperhoofd dat bij de baai woonde zijn merk hechtte. Hierin werd de Oost-Indische Compagnie erkend als eigenaresse van de baai en 't omliggende land, waarvoor men beweerde dat koopwaren, bestaande uit ringen, kralen, koperen platen, draad, enz., ter waarde van omtrent £1,650 betaald was geworden. In werkelijkheid, echter, zou dit alles voor £50 kunnen gekocht zijn geworden. Bakens, voorzien van het wapen der Compagnie, werden op verschillende in het oog vallende plaatsen opgericht.

Op den 11den Januari 1690 zeilde de *Noord* van Natal, en kwam op den 15den in Algoabaai aan. Er woei een flinke bries, en de baai geleek eene stormachtige zee. De schipper verklaarde ze niets anders te zijn dan eene openliggende bocht, en daar hij oordeelde dat het voor de Compagnie geene waarde had, liet hij niet eens het anker vallen.

Op den avond van den 16den dacht men dat de galjoot een goed eind ver van land was, toen zij omstreeks half tien

ure plotseling een schok gevoelde, en door de volgende golf hoog en droog op het rif genaamd Klippen-punt gespoeld werd, ongeveer vijftien Engelsche mijlen ten weste van Kaap St. Francis. De bemanning kwam veilig aan land, en ging, na eenige dagen, op weg naar de Kaap. Op den 27sten Maart kwam de stuurman Theunis van der Schelling met drie matrozen op het kasteel aan, en zij werden door eenige anderen gevolgd. Dezen gaven droevige verhalen van de ellende die zij doorgestaan hadden wegens honger, vermoeienis, en mishandelingen die zij van de Boesmans hadden moeten verduren.

Door deze verschillende expedities en rampen werd een juiste kennis verkregen van de geheele kust-streek van Zuid-Afrika en hare inwoners. Sedert dezen tijd werd de vijandelijkheid der Europeanen tegen eene zekere klasse dier inwoners veel grooter dan zulks ooit tevoren het geval was geweest. Deze klasse was het wilde en wreede ras dat gewoonlijk Boesmans genoemd werd. Men daecht dat de geheele landstreek van Delagoabaai tot aan Kaap de Goede Hoop in volkomene veiligheid doorgereisd kon worden, indien dit volk er niet ware. De hand van den Hottentot en den Kaffer was overal tegen hen opgericht, en nu was ook de blanke man bij het getal hunner vijanden gevoegd. Door allen gelijk werden zij beschouwd als dieven en moordenaars, en weldra kwam het zoover dat het als de plicht van eerlijke en aan de wet gehoorzame lieden werd beschouwd behulpzaam te zijn de gevestigde districten van hunne tegenwoordigheid te zuiveren.

HOOFDSTUK VIII.

In 1688 en 1689 kwamen er onder andere immigranten ongeveer eehonderd tachtigtal Hugenoten van alle ouderdommen in Zuid-Afrika aan. Deze waren lieden die uit Frankrijk ter wille van hun geloof gevlucht waren. Eenige hunner vestigden zich te Stellenbosch, doch de meesten te Drakenstein en Fransche-hoek. Zij verlangden eene afzonderlijke kerk te stichten en een landstreek voor zich zelven te bezitten, doch de kommandeur wilde hun niet toelaten zulks te doen. Zij beriepen zich toen op de directeuren, die den Franschen predikant toelieten te Drakenstein te wonen en aldaar eene kerk te stichten met haar eigen consistorie. Het werd echter den Hugenoten niet toegestaan afzonderlijk te wonen, en er werd een bevel gegeven dat zij en de Hollandsche volkplanters zich met elkander moesten vermengen.

Met de verschillende Hottentotstammen leefden de Europeanen op vriendschappelijken voet. De regeering bemoeide zich niet met hen, tenzij er vrede tusschen de stammen moest bewaard worden, of wanneer de belangen der blanken gevaar liepen.

In dezen tijd werd er reeds zoo veel grond bebouwd dat er in goede seizoenen genoeg voedsel voor de kolonisten en bezoekers gewonnen werd, en eene kleine hoeveelheid koren naar Batavia kon gezonden worden. Paarden van een goed ras werden uit Perzië ingevoerd, daar de vroeger uit Java overgebrachte paarden vervallen waren, wat grootte betrof.

In 1690 bevorderden de directeuren Kommandeur Van der Stel tot gouverneur, en sedert dien datum heeft de ambtenaar aan het hoofd der kolonie altijd dien rang bekleed.

De stad in de Tafelvallei bevatte nu tusschen vijftig en zestig huizen. De ingezetenen vonden hun middelen van bestaan voornamelijk in het voorzien in de behoeften van vreemdelingen en in den handel in artikelen door bezoekers uit Europa en het Oosten gebracht.

Na 1692 besteedde Simon van der Stel het grootste gedeelte van zijnen tijd aan zijne plaats Constantia, en stelde minder belang in de kolonisten dan hij tevoren gedaan had. In 1699 trad hij af, en werd als gouverneur opgevolgd door zijnen zoon Wilhem Adriaan van der Stel.

 MTRENT het jaar 1670 begon een gestadige stroom van Hugenot-landverhuizers uit Frankrijk naar de Nederlanden te vloeien. Vele Protestansche Fransche familiën hadden takken

die daar reeds lang gevestigd waren, zoodat, toen vluchtelingen aankwamen, zij mannen vonden van hun eigen taal en bloed, en zeer dikwijls van hun eigen naam, die gereed waren hen te verwelkomen. De wereld-omvattende handel, die zijn middelpunt in de Vrije Nederlanden had, deed zulk een navraag ontstaan naar arbeidskrachten van allerlei soort dat vele duizenden zonder moeite zich een nieuw te huis konden stichten. Doch juist om deze reden kon de republiek, ofschoon zij zeer groote bezittingen in den vreemde had, geen groot volkplantend land worden.

Sommige der vluchtelingen die Frankrijk tusschen 1670 en 1685 verlieten gingen in dienst van de Oost-Indische Compagnie, en eenige dezer werden in Zuid-Afrika gestationeerd. Op den 3den October 1685 namen de directeuren een besluit om Hugenoten te zamen met andere emigranten uit te zenden, doch er werden toen zeer weinigen gevonden die bereid waren Europa te verlaten.

Gedurende de twee jaren die op de herroeping van het Edict van Nantes volgden werden de steden der Vrije Nederlanden met Fransche vluchtelingen gevuld, doch zij die geschikt waren kolonisten te worden vonden gewoonlijk werk. Ten zelfden tijd weken de Protestanten in groote getalen uit de dalen van Piémont, en ofschoon de meesten dezer in Zwitserland en Duitschland verblijfplaatsen vonden, vestigden eenigen van hen zich in de Vereenigde Provinciën. Toen de directeuren der Oost-Indische Compagnie in den herfst van 1687 bijeen kwamen, scheen het mogelijk om eenige gezinnen uit Piémont en Frankrijk als kolonisten te verkrijgen, en zij besloten dus eene poging te wagen.

Met dit doel boden zij aan, boven de voordeelen die zij reeds beloofd hadden, dat een predikant die de Fransche taal sprak aangesteld zoude worden om de landverhuizers te vergezellen, en dat eenig persoon of gezin verlangende naar Europa terug te keeren, vrijheid zoude hebben zulks te doen na verloop van vijf jaren. Op den 28sten October beriepen zij den Eerw. Pierre Simond als predikant aan de Kaap, en op den 5den November besloten zij, als verdere aanmoediging, gratificatiën aan te bieden

van £5 tot £8 6s. 8d., naar omstandigheden, aan ieder hoofd van een huisgezin, en van £2 10s. tot £4 3s. 4d. aan ieder jong ongehuwd persoon, om tegemoet te komen in het maken van hun uitrusting. Verscheidene kleine gezelschappen namen toen dit aanbod aan.

De andere voorwaarden waarop deze Hugonoten toestemden als kolonisten hierheen te komen waren dezelfde als die welke Nederlanders van geboorte aannamen voordat zij het vaderland verlieten. Zij zouden voorzien worden van vrijen overtocht en voldoende grond krijgen tot bebouwing zonder betaling. Men zou hen voorzien van alles wat tot de boerderij noodig was tegen inkoopsprijzen en op krediet. Zij moesten denzelfden eed van getrouwheid afleggen als die welke afgenomen werd aan personen in de Vereenigde Provinciën geboren, en zij zouden in alle opzichten op dezelfde wijze behandeld worden en dezelfde voorrechten genieten. Terwijl zij zulke pogingen deden om Hugonot emigranten te verkrijgen, hadden de directeuren echter geene bedoeling om eene Fransche kolonie aan de Kaap te stichten. Ten gevolge van de aankomst van zooveel vluchtelingen, was het nu minder moeilijk dan zulks tevoren was geweest emigranten van Hollandsch bloed te verkrijgen, waarvan een grooter aantal gezinnen dan die van Fransche afkomst tegelijkertijd uitgezonden werden, zoodat deze tezamen met de reeds in Zuid-Afrika gevestigden het vreemde element in zich konden opnemen zonder eenige verandering te ondergaan. Nooit hebben de Franschen meer dan een zesde gedeelte der geheele Europeesche bevolking uitgemaakt, de bedienden der Compagnie daaronder begrepen.

Schikkingen werden door de verschillende kamers der Oost-Indische Compagnie gemaakt omtrent het overvoeren der Hugonot-emigranten naar de kolonie, daar zij in verschillende provinciën besproken waren, en niet allen in dezelfde haven ingescheept konden worden. Zoo veel mogelijk werden gezinnen en vrienden bij elkaar gehouden. Op den 13den April 1688 kwam het eerste gezelschap aan, en tusschen dien datum en den 6den Mei 1689 landden ongeveer een honderd-en-tachtig personen van beide geslachten en van allerlei leeftijd aan het

strand van de Tafelbaai. Onder hen waren de stamvaders van gezinnen de volgende namen dragende, en nu verspreid over geheel Zuid-Afrika:—

Bruère	Joubert	du Plessis
du Buis	Jourdan	du Pré
le Clercq	Lombard	Retif
Cordier	le Long	Rousseau
Durand	Malan	Roux
Fouché	Malherbe	le Roux
Fourie	Marais	Sénéchal
Gaucher	Mesnard	Thérond
la Grange	Nel	du Toit
Hugod	Nortier	de Villiers
Jacob	Pinard	Vivier

In vele gevallen werd de spelling dezer namen binnen weinige jaren na de aankomst der Hugenoten verbasterd, of werden zij volgens de Hollandsche spelling geschreven, zooals De Klerk voor le Clercq, Voessée voor Fouché, De Lange voor Le Long, Pienaar voor Pinard, Russouw voor Rousseau, enz.

Onder de Hollandsche kolonisten van dezen tijd, met wien de Fransche vluchtelingen zich vermengden worden de volgende namen gevonden:—

van As	Booijssen	Erasmus
Basson	Brand	Estehuis
Bastiaans	Brits	van Eijk
Becker	Brouwer	Gildenhuis
de Beer	Burgers	Greef
Bergh	van der Bijl	Groenewald
Beijers	Campher	Hatting
Bezuidenhout	Claassen	van Hensden
Boom	Cloete	Heijns
de Bruijn	Coetsee	Jooste
Boshof	van Deventer	Jurgens
Botha	Diepenaar	Kook
Botma	van Dijk	Kruger
Bouwman	van Eden	Kruijwagen

Loots	Potgieter	Vermeulen
Loubser	Pretorius	Verschuur
Louw	Prinsloo	Verweij
Lubbe	Ras	Victor
van der Merwe	van Rooijen	Viljoen
Meijer	van Schalkwijk	Visagie
Mol	Scheepers	Visser
Morkel	Smit	Vlok
Mostert	Smuts	Vogel
Mulder	Snijman	Vosloo
Mijburgh	van Staden	van Vuuren
van Niekerk	Steijn	Wessels
Olivier	Strijdom	van der Westhuijzen
Oosthuizen	Swart	van Wijk
Phijffer	Venter	van Zijl
van der Poel		

Van velen der namen hier aangegeven, bestonden er verscheidene gezinnen in 1689. Onder hen zijn er eenige zooals Basson, Botha, en Olivier, die schijnen van Franschen oorsprong te zijn, doch de mannen die ze het eerst in Zuid-Afrika droegen waren Hollanders. Hunne voorouders mogen zich vroeger in Holland neêrgezet hebben. De eerste Viljoen in dit land was een Franschman, doch zijne kinderen werden in 1688 als Hollandsch beschouwd. Eenige andere der in deze lijst voorkomende namen zijn van personen die uit landen kwamen thans onder het Duitsche Rijk begrepen, maar zij schijnen van Neder-Teutonisch bloed geweest te zijn. Verreweg het grootste getal der namen is van lieden die uit de een of andere provincie der Vrije Nederlanden kwamen, en bijna zonder uitzondering waren de vrouwen van allen op de lijst voorkomenden Hollandsch. Het vreemde element, de Hugenoten daaronder begrepen, was zoo gering dat het Hollandsche dit gereedelijk en snel in zich opnam.

Hetzelfde kan gezegd worden van de gezinnen wier namen gevonden worden in de archieven over de twintig jaren na 1689. Zij zijn hoofdzakelijk Hollandsch, ofschoon eenige Fransch, Duitsch, en Deensch zijn. Zij zijn zoo talrijk dat alle niet

kunnen opgegeven worden, doch daaronder zijn de volgende, die thans wel bekend zijn:—

van Aardt	van Heerden	Pottier
Badenhorst	Helm	van Reenen
Bakhuizen	Heijning	van Rensburg
Bek	Hoffman	Richter
Barnard	Hubner	Robberts
Best	Human	Roos
Beukos	van Jaarsveld	Scholtz
Blankenberg	Kerver	Schrijver
Bloem	Kleinveld	Slabbart
de Boer	Knoetsen	Steenekamp
Bosman	de Koek	Stols
Brink	Kotzé	Swanepoel
Bronkhorst	van der Linde	Sweetman
du Buisson	Lourens	Tas
Buijs	Lutters	Terreblanche
Cilliers of Cellier	Maasdorp	Uijs
Coenradie	Maré	Vlodman
Cronjé	Maritz	Voogt
Delpont	Moolman	de Vos
Ditmaar	Mouton	de Vries
Eksteen	Munnik	van der Walt
van Emmenes	Niemand	de Wet
Faber	Oberholster	Wederhold
Faure	Odendaal	Willemse
Fick	Oelofse	Zaaiman
Grobbelaar		

De drie lijsten hier opgegeven bevatten de namen van een zeer groot deel der Europeanen thans in Zuid-Afrika woonachtig.

De Hugenoten kwamen aan wal zonder eenig eigendom in geld of goederen. De Compagnie stond hun voor eenige maanden rantsoenen toe van vleesch, beschuit, en erwten, en verschaften hen op krediet wat zij ook verder noodig hadden. In de kolonie werd een fonds tot hunne ondersteuning opgericht, waartoe een ieder naar vermogen bijdroeg met vee, graan, of geld. Het bedrag wordt niet vermeld in de archieven, doch

Kommandeur Van der Stel rapporteerde dat het den ouden kolonisten grootelijks tot eer strekte, en van veel nut voor de vluchtelingen was. De vergadering van diakonen te Batavia zond ook eene som gelds gelijkstaande met £1,250 om onder hen, naar hunne behoeften, verdeeld te worden.

Sommigen der Hugenoten werden in en om Stellenbosch geplaatst, maar het grootste getal te Drakenstein en Fransche-Hoek. Er werd zorg gedragen dat aan hen niet te veel grond in elkanders nabijheid werd gegeven, en dat wel om ze met de Hollandsche kolonisten die reeds hier waren of die terzelfder tijd aankwamen te vermengen. Bijna van den dag hunner aankomst af veroorzaakte dit een slechte verstandhouding tusschen hen en den kommandeur, want zij gaven een sterk verlangen te kennen niet gescheiden te worden. Verscheiden weigerden zelfs den grond die hun aangeboden werd aan te nemen, en verhuurden zich bij voorkeur als bedienden aan de anderen.

Met betrekking tot kerkdienst, werd bepaald dat de Eerw. heer Simond in het Fransch op iederen tweeden Zondag beurtelings te Stellenbosch en ten huize van een burger te Drakenstein zou preeken. De ziekentrooster Mankadan moest een preek en gebeden in 't Hollandsch te Stellenbosch voorlezen wanneer de predikant te Drakenstein was, en te Drakenstein wanneer de predikant te Stellenbosch was. De vluchtelingen maakten dus eene tak uit der kerk van Stellenbosch. Die kerk, ofschoon vooralsnog zonder een gevestigden leeraar, had een consistorie, waarover, vóór de aankomst van den Eerw. heer Simond, de predikant van Kaapstad, die als consulent optrad, het bestuur had. Deze schikking stelde de Franschen niet tevreden, daar zij verlangden eene eigene kerk te hebben.

In November 1688 werd eene school voor de kinderen der Hugenoten te Drakenstein geopend, met Paul Roux als onderwijzer. De leerlingen gingen door denzelfden leercursus als te Stellenbosch en aan de Kaap. Er was nog geene school voor Hollandsche kinderen te Drakenstein.

Door de meesten der Hugenoten werden de eerste moeilijkheden van zich in een nieuw land te vestigen weldra overwonnen: huizen werden opgericht, wel is waar zeer klein en

ongeriefelijk, doch nochtans voldoende om hen tegen weer en wind te beschermen; tuinen werden aangelegd, en daar de oogst van het eerste seizoen zeer goed was, was er geen gebrek aan voedsel. Eenigen echter, die geene boerenplaatsen te Stellenbosch wilden aannemen, waren zeer arm.

Daar de kommandeur en de raad hen niet toelaten wilden eene afzonderlijke kerk en gemeente te stichten, beriepen zij zich op de Vergadering van Zeventien. Dat lichaam stemde er in toe dat eene Fransche kerk te Drakenstein zoude opgericht worden, met een consistorie gelijk aan die van de Kaap; doch weigerde den vluchtelingen vrijheid te schenken om afzonderlijk te wonen. De regeering werd bevolen om bij het uitdeelen van grond de lieden van verschillende landen met elkander te vermengen, zoodat zij spoedig één mochten worden. Men moest tevens zorg dragen dat aan de Fransche kinderen op de scholen de Hollandsche taal zoowel als hunne eigene geleerd zoude worden. Deze instructies bereikten de Kaap in Juni 1691, en van dien datum af waren de gemeenten van Drakenstein en Stellenbosch gescheiden.

Stukken grond van groote uitgestrektheid werden in dien tijd in bezit genomen voor het gebruik van de Europeesche immigranten, toch waren de inboorlingen nimmer vriendschappelijker gezind. Er was ruimte genoeg, en meer dan genoeg, voor allen. De kolonisten zouden gaarne eenige honderden Hottentotten gebruikt hebben, indien men hen had kunnen bewegen om in dienst te gaan; doch deze lieden waren te zeer gehecht aan hun wild, vrij, en lui leven dan dat zij er een leven van arbeid voor in de plaats zouden willen stellen. Zij hadden er echter geen bezwaar tegen af en toe eenig licht werk te verrichten, ten einde tabak en sterken drank te kunnen verdienen, en bij het oogsten vooral werden zij van veel hulp bevonden. Zij waren altijd bereid hunne dochters te verhuren; en daardoor werden huisbedienden verschaft en werd de kennis der Hollandsche taal verspreid. Geen hunner had vooralsnog de levenswijze der blanken zoover nagevolgd dat zij voor zichzelf tuinen aanlegden, of op eenige wijze den grond ontgonnen.

De afdeelingen der stammen konden niet altijd verhinderd worden in het beoorlogen van elkander. Er waren twee opperhoofden der Chainouquas, die tegenstanders van elkaar wuren, en dikwijls twistten. In Maart 1689 kwamen de Namaquas en Grigriquas de Olifantsrivier in zulk een groot getal over dat twee-en-vijftig kralen op de zuid-zijde geteld werden. Deze inval verontrustte de kolonisten, en de boeren van Drakenstein en Stellenbosch maakten zich tot verdediging gereed. Doch weldra bleek het dat de Cochoquas, en niet de Europeanen, zouden aangevallen worden. De invallers vielen een kraal nabij Saldanhaabaai aan, doodden het opperhoofd en zoo velen der mannen als zij krijgen konden, en voerden vrouwen, kinderen, en vee als buit met zich mede.

De kommandeur bemoeide er zich bij deze gelegenheid niet mede, doch toen eene dergelijke inval tegen het einde van het volgend jaar gemaakt werd, zond hij dertig of veertig soldaten om de rust te bewaren. De invallers werden toen aangevallen, en eenige duizenden stuks hoornvee hun ontnomen. De geheele buit werd echter teruggegeven, waarbij ook eenige geschenken van tabak en sterken drank gedaan werden, toen de rustverstoorders om vernieuwing der vriendschap vroegen en beloofden hun wangedrag niet te herhalen.

Nu en dan gebeurde het dat misdaden door de Hottentotten tegen de Europeanen gepleegd werden, en in zulke gevallen werden de schuldigen voor de koloniale hoven terechtgesteld en gestraft volgens de Hollandsche wet. Diefstallen waren niet zeldzaam, doch andere misdaden kwamen weinig voor. Gedurende eene lange reeks van jaren gebeurde er slechts eene misdaad van ernstiger aard dan die van veediefstal, zijnde eene kolonist door een Hottentot te Drakenstein in April 1689 vermoord geworden. De misdadiger werd terechtgesteld en met den dood gestraft. Inboorlingen die misdaden pleegden tegen hunne eigene landgenooten werden aan de behandeling hunner kapiteins overgelaten, daar het de politiek der Compagnie was zich niet verder met hen in te laten dan noodig was tot de veiligheid en welvaart der Europeanen. De Hottentotten hadden gewoonlijk de volle vrijheid om het open land door te

trekken, mits zij zich aan geen overtredingen schuldig maakten op de gronden van de aldaar gevestigden. Doch zoo dikwijls deze vrijheid tegen de belangen der boeren streed, werd zij opgeheven.

De Boesmans hadden zich van het open veld door de Europeanen bewoond teruggetrokken, doch somtijds kwamen er eenige van hen in troepen de Drukenstein bergen af en pleegden diefstallen in de dalen daar beneden. Zij werden als buiten de wet gesteld beschouwd, en indien eenige hunner gevangen waren genomen zouden zij al heel weinig genade ondervonden hebben. Doch zij waren te waakzaam en te vlug op de beenen dan dat zij door blanken gevangen konden worden genomen. De Hottentotten zetten hen met beter gevolg achterna.

Er was nu zoo veel bebouwde grond dat er voldoende voedsel gewonnen werd voor de kolonisten, het garnizoen, en het scheepsvolk van de vloot gedurende hun verblijf in de haven. In goede jaren was er een overschot van vijftien honderd tot twee duizend mudden koren, hetgeen naar Batavia werd gezonden. De ondervinding had echter de regeering geleerd om een voorraad voor twee jaren in de pakhuizen te bewaren, om in de behoeften te voorzien in een jaar van droogte of vernieling van oogst door sprinkhanen of rupsen. De Compagnie had nog niet geheel opgehouden de boerderij voor eigene rekening te drijven, doch zij deed zulks op kleine schaal, daar zij er op rekenen kon van de kolonisten voorraad van voedsel te verkrijgen. Zij had nog, behalve den tuin in Tafelberg en den wijngaard te Rondebosch, zeven boeren- of vee-plaatsen, zoo als zij genoemd werden, in verschillende deelen des lands, zijnde de verste afgelegen die te Hottentots-Holland. Op twee dezer plaatsen werden een paar honderd mudden koren gewonnen, doch de andere waren slechts stations voor veeceelt en voor het houden der ossen en schapen die van de Hottentotten gekocht werden, tot dat zij voor de vloten noodig waren.

De Compagnie wendde ook pogingen aan om het bestaande ras van vee te verbeteren en nieuwe soorten in te voeren. De paarden, hierheen uit Java gebracht, waren grootelijks in getal vermeerderd, doch waren in grootte en voorkomen achteruitgegaan. Met het doel om de soort te verbeteren, voerde

de Compagnie in 1689 eenige hengsten uit Perzië in. Tegelijkertijd werden eenige Perzische ezels ingevoerd. Spaansche rammen werden ook uitgezonden, zoodat proeven met de opbrengst van wol zouden kunnen genomen worden.

Het winnen van koren was het voornaamste doel der boeren, omdat dit in dien tijd eene grooter voordeel gaf dan enig ander ding dat zij aankweeken konden. Naast het winnen van koren, leverde de veeteelt het meeste op. Het maken van wijn volgde daarop, en de Compagnie kocht dien voor het gebruik der vloten tegen ongeveer vijf-en-twintig shillings per aan. Er werd toen echter nog maar weinig meer wijn gemaakt dan verkocht kon worden aan de zeelieden, als zij aan wal kwamen.

Het scheen nu den directeuren toe dat zij een goed vooruitzicht hadden om het doel te bereiken dat de Compagnie in het oog had toen de kolonie aan de Kaap gesticht werd. Tot nu toe echter waren de kosten van dit station zoo groot geweest dat zij het beschouwden als de duurste ververschingsplaats in de wereld. De stichting van wat voor die dagen eene belangrijke kolonie was, moest, naar zij vermoeden, hen in staat stellen hunne uitgaven te verminderen, eerstens, door het verschaffen van een corps militie zoodat een groot garnizoen niet noodig zoude zijn, en ten tweede, door voedsel tegen lagere prijzen verkrijgbaar te stellen dan vroeger.

In hunne dépêches wezen zij er op dat terwijl koren in de Nederlanden verkocht werd tegen zes shillings en acht pence het mud, zij aan de Kaap twaalf shillings en zes pence en somtijds zelfs meer moeten geven. In de Nederlanden moesten de boeren huur betalen zoowel als tienden en zware belastingen, terwijl men aan de Kaap geen huur hoegenaamd te betalen had, en bijna geen belasting. Zij waren dus van meening dat de prijs langzamerhand verminderd moest worden, totdat deze gelijkstond met dien van het vaderland, als wanneer de boeren toch nog in eene betere positie dan die van Europa zouden verkeeren.

Zij waren verder van oordeel dat de kolonie voor uitvoer behoorde op te brengen een hoeveelheid koren, wijn, en olijvenolie, voldoende om hen in staat te stellen, na betaling van

een billijken prijs aan de boeren, een groot gedeelte van de onkosten der regeering te bestrijden uit de winsten van den verkoop van zulke artikelen. Met dit oogmerk gaven zij den kommandeur last om voort te gaan met het nemen van proeven met verschillende soorten van wijngaardstokken totdat hij zeker zou zijn welke de beste was, zoodat de kolonisten weten mochten welke de rechte soort was om te planten. Wat den olijfboom betrof, gaven zij hun groote teleurstelling te kennen, dat de pogingen om dien aan te kweeken klaarblijkelijk niet waren volgehouden, en zij bevalen dat hierop zorgvuldig acht moest geslagen worden.

De kommandeur antwoordde dat verscheidene boeren bezig waren proeven te nemen met wijngaardstokken, en dat hij zelve bezig was in de Compagnies tuinen en te Constantia. Wat de olijf betrof, daaraan was geen moeite gespaard geworden, en ofschoon tot nog toe alle pogingen mislukt waren, behalve in bijzondere seizoenen, zoo bleef hij volhouden in het aankweken daarvan. Eenige der Hugenoten deden er ook proeven mede, en probeerden niet slechts de gecultiveerde soort, maar ook entingen op den wilden olijfboom van het land. In 't algemeen echter konden de burgers er niet toe bewogen worden er eenige moeite aan te besteden, daar het niet alleen twijfelachtig was of men er mede zou slagen, maar men ook in elk geval langen tijd zou moeten wachten voor het enig voordeel zou afwerpen.

Vóór het einde der zeventiende eeuw had bedrog in het bestuur van zaken zich sterk uitgebreid door de bezittingen der Oost-Indische Compagnie. Er waren vele mannen in dienst der Compagnie van onkreukbare eerlijkheid en groote bekwaamheid, doch de meeste der hoogere ambtenaren waren gewetenloos in het najagen van rijkdom. Op sommige plaatsen werd private handel op zulk eene schaal gedreven dat al de winsten der Compagnie verloren gingen. Wat erger was, vele der ambtenaren maakten misbruik van hunne macht, en maakten geld op eene wijze die ongetwijfeld te veroordeelen was.

De directeuren trachtten het kwaad te stuiten door eene soort van tweeledig bestuur. In 1688 stelden zij beambten aan,

onafhankelijke fiscaals genaamd, die vrij waren van alle plaatselijke contróle. Aan hen werd de regeling van justitiezaken toevertrouwd. Zij hadden toegang tot staatsdocumenten van alle soorten, en hadden bekeer over de uitgaven. Zoodanig waren de plichten dergenen die aangesteld waren over de bezittingen der Compagnie in Indie, en het stelsel aan de Kaap werd gelijkvormig gemaakt met dat hetwelk elders bestond.

Men hoopte dat deze onafhankelijke fiscaals met hun uitgebreide macht de bedorven gouverneurs en beambten van alle rangen goed zouden controleeren. Maar er werd geen zorg gedragen hen in eene positie te plaatsen alwaar zij zelven buiten verzoeking zouden zijn. Hunne salarissen waren zeer gering, en het werd hen toegelaten voor verschillende diensten betaling te eischen. Zij hadden de macht om kleine crimineele zaken te beslissen zonder appèl, en het werd hun toegelaten in eigen voordeel een-derde der boeten door hen opgelegd, te behouden. Dit was het regeringsstelsel in Zuid-Afrika gedurende de volgende eeuw.

De directeuren waren van oordeel dat eene kolonie die zoo veel beloofde als de Kaap nu deed, aan haar hoofd een man hebben moest van hooger rang dan een kommandeur, en daar Simon van der Stel beschouwd werd als iemand die promotie verdiende, verhieven zij hem in December 1690 tot den rang van gouverneur, met eene geëvenredigde verhooging van salaris. Sedert dien datum, met uitzondering van korte tusschenpoozen veroorzaakt door den dood of andere omstandigheden, is de kolonie steeds geregeerd geworden door een ambtenaar met den titel van gouverneur.

De kaarten van Tafelvallei van dien tijd geven de ligging der stad aan als een gedeelte van den grond innemende tusschen den tuin der Compagnie en het strand der baai, terwijl private tuinen een groot deel van de overblijvende ruimte innamen. Er waren geene private woningen verder dan de tegenwoordige Pleinstraat aan de eene zijde en Burgstraat aan de andere. Zoo ver als de gebouwen zich uitstrekten waren de straten geregeld uitgelegd, en kruisten elkander rechthoekig, doch geen hunner droegen dezelfde namen die zij heden hebben. William

Dampier, een wakker Engelsch zeeman, die de Kaap aandeed in April 1691, vermeldt dat de stad tussehen de vijftig en zestig goed-gebouwde huizen bevatte.

In October 1695 werd de Keizersgracht, de tegenwoordige Darlingstraat, aangelegd tussehen de Heerengracht, thans Adderleystraat, en het achtereind van het kasteel. De weg naar het platteland liep destijds tussehen het kasteel en het strand der baai. In October 1697 werd het gelijkmaken van den grond tussehen de nieuwe straat en het strand, sedert dien tijd de groote parade genaamd, begonnen. Het werd in 1699 voltooid. In April 1696 begon men de straten 's nachts door een burgerwacht te laten patrouilleeren. Constabels werden nog niet binnen de stad gebruikt, ofschoon te Stellenbosch en Drakenstein twee dezer nuttige beambten, aldaar veldwachters genoemd, aangesteld werden om toe te zien dat aan de wetten gehoorzaamd werd.

In 1698 werd de kerk te Stellenbosch vergroot, daar het oorspronkelijk gebouw te klein was om de gemeente te bevatten.

Men had steeds last van wilde dieren. In Mei 1694 werd een burger te Drakenstein door een luipaard gedood, en een ander werd te Stellenbosch bijna door een leeuw verscheurd. Op éénen dag in de volgende maand werden negen koeien in 't gezicht van het kasteel door leeuwen gedood. De belooning voor het dooden van een leeuw op het Kaapsche schiereiland was vermeerderd tot £5 4s. 2d. Tot in 1702 werd een olifant even voorbij de Kaapsche vlakte gedood.

Op den morgen van den 4den September 1695 werd de eerste schok eener aardbeving, waarvan men melding vindt, aan de Kaap gevoeld. Het weder was geheel stil en helder, toen eensklaps een geluid gelijk een donderslag gehoord werd, en eene schudding der aarde gevoeld werd, alsof er iets onder de fondamente der gebouwen rolde. Binnen eenige sekonden was het voorbij, en het werd niet herhaald. Geene schade werd door den schok veroorzaakt. In den namiddag van den 11den Januari 1696 werd eene andere lichte beweging in de stad gevoeld, doch men hoorde geen geluid.

A.
de Kaap aandeel
men de vijftig en

de tegenwoordige
recht, thans Adder-
el. De weg naar
steel en het strand
lijkmaken van den
d, sedert dien tijd
werd in 1699 vol-
's nachts door een
ls werden nog niet
mbosch en Draken-
dwachters genoemd,
de wetten gehoor-

vergroot, daar het
e gemeente te be-

In Mei 1694 werd
rd gedood, en een
leeuw verscheurd.
en negen koeien in
ood. De belooning
aapsche schiereiland
'02 werd een olifant

er 1695 werd de
melding vindt, aan
stil en helder, toen
gehoord werd, en
of er iets onder de
eenige sekonden was
Geene schade werd
ldag van den 11den
ging in de stad ge-

De inkomsten der kolonie werden hoofdzakelijk verkregen door den verkoop van voorrechten om wijn en sterke dranken te kunnen verkoopen, welk bedrag destijds ongeveer £2,200 's jaars was. Andere bronnen brachten omtrent nog £800 op. De gemiddelde winsten op den verkoop van goederen waren omtrent £2,000 's jaars. De inkomsten der Compagnie kunnen geraamd worden op £5,000, en de uitgaven op £8,000 's jaars.

Tusschen den tijd van Van Riebeeck's aankomst in 1652 en het eind der zeventiende eeuw, was het gemiddelde jaarlijksch getal schepen die de Tafelbaai aandeden veertig, waarvan drie-en-dertig aan de Hollandsche Oost-Indische Compagnie toebehoorden, vier Engelsche schepen waren, en drie onder verschillende vreemde vlaggen zeilden. Elk schip had omtrent honderd-en-zeventig man aan boord, en bleef van twee tot drie weken in de haven. Er waren dus jaarlijks ongeveer zesduizend achthonderd vreemdelingen die versch voedsel gedurende hun verblijf noodig hadden en een bijna gelijken voorraad met zich voerden.

Vóór het jaar 1692 had Simon van der Stel zich het vertrouwen en de liefde van bijna elken Europeaan in Zuid-Afrika, met uitzondering van de Fransche immigranten, verworven, maar omstreeks dezen tijd begon een ander gevoelen zich langzaam te ontwikkelen. De begeerte naar rijkdom was bij hem toegenomen; en zijne boerenplaats Constantia, reeds versierd met wijngaarden en lanen van jonge eiken, trok jaar bij jaar meer zijne zorg. Het sterk persoonlijk belang, dat hij in de welvaart der kolonisten gesteld had scheen bij hem aan het uitsterven te zijn.

Eene vergelijking van de archieven der eerste twaalf jaren zijner regeering met die der laatste zeven toont aan dat eene verandering zijner gevoelens werkelijk plaats gevonden had, want de warme taal van het eerste tijdperk was vervangen door koude officiële uitdrukkingen. Nochtans waren er geene openlijke klachten, en vreemdelingen en anderen die de zaak oppervlakkig beschouwden scheen het toe als of alles een goeden loop had.

Bij de directeuren bleef de gouverneur steeds in zeer hooge nchting, en toen hij in 1696 om verlof vroeg af te treden, zoodat hij den avond zijns levens betrekkelijk vrij van zorg zou kunnen doorbrengen, deden zij hem het genoegen zijnen zoon tot zijn opvolger te benoemen. De nieuw aangestelde gouverneur was toen in Amsterdam, en kon niet onmiddellijk vertrekken. Op den 23sten Januari 1699 kwam hij met zijn gezin in Zuid-Afrika aan.

Na zijne plichten in andere handen te hebben gegeven op den 11den Januari 1699, trok Simon van der Stel zich terug op zijne plaats Constantia, alwaar hij eene groote en schoone woning had gebouwd. Aldaar waren gedurende de volgende dertien jaren vreemdelingen van eenige beteekenis altijd van eene hurtelijke ontvangst verzekerd, en de gastvrijheid van den gewezen gouverneur was zoo groot dat zijn huis zelden of nooit zonder bezoekers was. Hij besteedde zijne laatste jaren hoofdzakelijk aan landbouw en vee-teelt. De wijn uit zijne wijngaarden was de beste in de kolonie. De burgers geloofden dat hij het geheim van dien te maken bezat, en vreemdelingen geloofden dat de goede kwaliteit was toe te schrijven aan de zorg die besteed werd bij het persen en laten gisten, doch men weet nu dat de wijn zijne geur aan den bodem te danken had.

Simon van der Stel stierf op den 24sten Juni 1712. Zijn stoffelijk overschot werd ter aarde besteld onder het plaveisel der kerk in de Tafelvallei. Een monument ter zijner nagedachtenis werd achter den preckstoel geplaatst, maar toen gedurende de tegenwoordige eeuw de kerk vergroot werd, werd dit tezamen met alles van dienzelfden aard weggenomen en nimmer hersteld.

HOOFDSTUK IX.

Kort na de aankomst van den nieuwen gouverneur maakte hij eene reis door de bewoonde distrieten, waarna hij de eerste bergketen overging, en het dal, dat thans de Tulbagh-vallei wordt genoemd, inspeeteerde. Dat gedeelte van het land scheen hem wel geschikt voor veeveelt, dus besloot hij aldaar eenige kolonisten voor dit doel te plaatsen. Hij gaf het dal den naam van het Land van Waveren. In het jaar 1700 gingen Europeanen aldaar voor het eerst wonen.

Deze aangroei der kolonie veroorzaakte eenen oorlog met de Boesmans, doch de wilden werden spoedig tot order gebracht. Kleine corpsen troepen werden te Waveren en Groenkloof geplaatst om de kolonisten te beschermen, en deze werden voor vele jaren aldaar aangehouden.

Op last der regering in Holland werd het nu den burgers toegelaten van de Hottentotten vee te koopen, doch toen eenige misbruiken ontdekt werden, werd die handel wederom verboden, en werd die niet weder toegelaten zoolang de Oost-Indische Compagnie in Zuid-Afrika regeerde.

In 1702 keerde de Fransche predikant dlo met de Hugenoten hierheen gekomen was naar Europa terug, en na dien tijd werd de dienst in de kerk te Drakenstein in 't Hollandsch gehouden, even als in de kerken te Stellenbosch en aan de Kaap.

In 1702 reisde een troep blanke stroopers en Hottentotten oostwaarts tot aan de Vischrivier, en ontmoette eenige vluchteling-Koosas, met welke een gevecht plaats vond, het eerste tusschen Europeanen en Kaffers.

De gouverneur Willem Adriaan van der Stel legde zich slechts op het maken van geld voor zichzelf toe, en gaf niets om de welvaart der kolonisten. Hij had eene groote boeren-plaats te Hottentots-Holland, alwaar hij een groot gedeelte van zijnen tijd doorbracht, en zijne publicke plichten verwaarloosde. Sommigen der burgers zonden klachten tegen hem naar de regering te Batavin, en toen hij dit vernam verwekte dit zijnen toorn. Hij deed vele der beste mannen uit de volkplanting in de gevangenis werpen, zond anderen het land uit, en pleegde verschillende onwettige daden. Doch de kolonisten, zoowel vrouwen als mannen, waren standvastig in het verdedigen hunner rechten, en de uitslag was dat in 1707 de gouverneur en eenige andere beambten, die aan wangedrag beschuldigd waren, ontslagen werden. Eene nieuwe gouverneur, genaamd Louis van

Assenburgh, werd benoemd, en tot zijne aankomst was de secunde D'Ableing aan het hoofd van zaken.

WILHEM ADRIAAN VAN DER STEL had gedurende tien jaren verschillende betrekkingen in de stad Amsterdam bekleed toen de Vergadering van Zeventien hem als gouverneur der Kaap Kolonie en het aan haar onderhoorig eiland Mauritius aanstelde. Hij had te voren voor een korten tijd alhier gewoond, en was goed bekend met den toestand van het land.

Ofschoon vele moeite besteed was bij het aanplanten van boomen, zoo was timmer- en brandhout schaarsch aan de Kaap. Het was eene moeilijke zaak om de schepen van brandstof te voorzien. De gouverneur dus, even als zijne vader, beschouwde het vermeerderen van boomen als eene zaak van groot belang. Gedurende den eersten winter na zijne aankomst werden twintig duizend jonge eiken in de kloven te Stellenbosch en te Drakenstein, alwaar de natuurlijke bosschen uitgeput waren, geplant, en meer dan tien duizend werden op het Kaapsche schiereiland uitgeplant. In den winter van 1701 werd een verdere voorraad uit den kweektuin in de Tafelvallei naar Stellenbosch verzonden, en den landdrost werd gelast ze langs de straten te planten.

In November 1699 ging de gouverneur op eene inspectie-reis. Hij bezocht Stellenbosch, Drakenstein, en de plaatsen om den Tijgerberg gelegen. Het land was, hoewel dan bevolkt, toch door Europeanen bijna tot aan het tegenwoordig dorp Hermon bewoond. Daar omheen lagen er kleine Hottentot kralen verstrooid, wier bewoners zeer arm en lui bleken te zijn.

Langs de Bergrivier afdalende, werd bevonden dat de bergen aan de rechterzijde de woonplaatsen waren der Obiquas of Boesmans, die gewoon waren uit hunne schuilhoeken te verschijnen te komen en de burgers en Hottentotten die daar beneden woonden te berooven. Om deze reden kreeg de bergketen de naam van de Obiquabergen. De gouverneur trok er over by Roodezandskloof, en ging het dal binnen dat nu Tulbaghvallei genaamd wordt.

Ofschoon niet zeer hoog gelegen, bevindt zich deze vallei in de tweede verhooging waarmede het vasteland van Zuid-

de secunde D'Ableing

had gedurende tien
de stad Amsterdam
hem als gouverneur
rig eiland Mauritius
ten tijd alhier ge-
and van het land.
het aanplanten van
arsch aan de Kaap.
en van brandstof te
e vader, beschouwde
k van groot belang.
omst werden twintig
bosch en te Draken-
t waren, geplant, en
che schiereiland uit-
en verdere voorraad
ellenbosch verzonden,
raten te planten.

op eene inspectie-reis.
de plaatsen om den
l dan bevolkt, toch
oordig dorp Hermon
totentot kralen ver-
ken te zijn.

onden dat de bergen
en der Obiquas of
schuilhoeken te voor-
totten die daar be-
len kreeg de berg-
gouverneur trok er
al binnen dat nu

lt zich deze vallei
asteland van Zuid-

Afrika opstijgt uit den oceaen naar de bergen die de middel-landsche vlakke omringen. De bezoekers waren over het voorkomen ervan verrast. In de kloven der bergen waren prachtige bosschen, en ofschoon wegens gebrek aan een weg het timmerhout niet naar de Kaap kon vervoerd worden, zoude het nochtans van groot nut voor de bewoners zijn. Zeer weinige Hottentotten werden gezien.

Immigranten kwamen met iedere vloot uit de Nederlanden aan, zoodat de gouverneur besloot eene kolonie in de vallei te stichten, alwaar de veeteelt kon worden voortgezet. Hij noemde de vallei het Land van Waveren, ter eere van eene aanzienlijke familie in Amsterdam. De bergketen die de vallei naar de binnenlandsche zijde insloot, en die zich uitstreekte zoo ver als het oog zien kon, noemde hij den Witsenberg, naar den met recht geëerden burgemeester Nicolaas Witsen, van Amsterdam.

Aan verscheidene burgers werd nu verlof gegeven hunne vee te laten grazen bij Riebeeks-Kasteel, en in Juli 1700 werden eenige pas-aangekomene immigranten in het Land van Waveren geplaatst. Tegelijkertijd werden een korporaal en zes soldaten gezonden om een post in de vallei te stichten tot bescherming der kolonisten tegen de Boesmans. Dit station werd genaamd de Waveren post, en werd gedurende drie-en-veertig jaren aangehouden. In October gingen nog een aantal immigranten het beroep van veeboeren uitoefenen in het nieuwe district.

Steeds sedert 1658 werd de handel tusschen de burgers en de Hottentotten streng verboden. Het voornaamste doel daarmede was eenige daad die twist met de inboorlingen kon veroorzaken, te voorkomen. In tegenstrijd met de wet, echter, dreven troepen deserteurs en andere personen van slecht karakter handel in vee, en maakten zich dikwijls schuldig aan daden die niet anders dan rooverijen kunnen genoemd worden. De gouverneur Simon van der Stel wenschte hieraan een einde te maken door zeer strenge straffen uit te vaardigen, doch de directeuren waren niet van hetzelfde gevoelen. Zij waren geneegen de kolonisten toe te laten vee van de Hottentotten te koopen en dit vet te maken en te verkoopen aan personen die geneegen waren zich te verbinden het garnizoen en de vloten

van beesten- en schapenvleesch te voorzien. Zij gaven dus in Juli 1699 bevel dat de handel in vee opengesteld zou worden.

De regeering aan de Kaap kon niet anders dan gehoorzamen. Tenders werden aangevraagd, en in Februari 1700 ging de burger Henning Huising een contract aan om het garnizoen, het hospitaal, en de vloten der Compagnie van beesten- en schapenvleesch te voorzien tegen twee-en-eenhalve stuiver het pond, waarbij hij het gebruik van de slachterijen der Compagnie zou hebben, alsook weide voor zijn vee in dat deel van het Groenkloof district dat niet door Hottentotten bezet was. Tegelijkertijd werd de handel met inboorlingen voor de burgers opengesteld, met slechts enkele beperkingen om misbruiken te voorkomen. Na dezen tijd was het alleen als de regeering trekossen noodig had dat de handelsgezelschappen—zooals voor bijna eene halve eeuw de gewoonte was geweest—naar het binnenland gezonden werden.

De veeteelt werd nu een levensbestaan voor een jaarlijks toenemend aantal kolonisten. Er was even veel mede te verdienen als met het bebouwen van den grond, en het ging met minder onkosten en zorgen gepaard. De regeering gaf aan aanvragers verlof om grond als weide te gebruiken op een plek die aangewezen werd, doch als het gras aldaar ontbrak of niet zoo goed was als men verlangde, aarzelden de bewoners niet om ander en beter veld elders te zoeken.

Bij het toenemen der bevolking ontstonden er nieuwe onlusten met de Boesmans. In 1701 en 1702 vonden er vele diefstallen van vee plaats, en troepen soldaten, burgers, en Hottentotten waren bijna voortdurend bezig de roovers te achtervolgen. Een militaire buitenpost werd te Groenekloof opgericht, anders zou de contractant voor vleesch niet in staat zijn geweest voldoende voorraad te blijven leveren. Eindelijk werden er zoo vele Boesmans doodgeschoten dat de overblijvende daardoor klaarblijkelijk werden verschrikt, want zij gaven zeer weinig moeite meer gedurende eenige volgende jaren, ofschoon het nu en dan noodig gevonden werd hen te kastijden. Aan de korporaals die bevel over de buitenposten hadden werd last gegeven om te trachten de Boesmans te bewegen den vrede te bewaren. Indien deze

Zij gaven dus in gesteld zou worden. rs dan gehoorzamen. ari 1700 ging de om het garnizoen, e van beesten- en enhalve stuiver het achterijen der Com- vee in dat deel van entotten bezet was. gen voor de burgers om misbruiken te s de regeering trek- u—zooals voor bijna —naar het binnen-

or een jaarlijks toc- l mede te verdienen et gng met minder gaf aan aanvragers een plek die aange- k of niet zoo goed rs niet om ander en

a er nieuwe onlusten en er vele diefstallen rs, en Hottentotten achtervolgen. Een richt, anders zou de geweest vol'onden en er zoo vele Boes- ardoor klaarblijkelijk nig moeite meer ge- t nu en dan noodig korporaals die bevel ven om te trachten aren. Indien deze

wilden vee roofden, moesten zij achtervolgd en gestraft worden, doch zij moesten niet zonder geldige reden aangevallen worden.

Daar wordt zeer weinig vermeld omtrent de Hottentotten gedurende dit tijdperk, behalve dat sommigen hunner klachten indienden over daden van geweld gepleegd door burger handelsgezelschappen. De politieke raad maakte toen een einde aan den vrijen handel, en de gouverneur schreef daarover in zulke termen dat in 1703 de Vergadering van Zeventien het voorrecht terug trok. De handel tusschen de twee rassen werd dus wederom onwettig gemaakt, en het bleef aldus zoolang als de Oost-Indische Compagnie het land regeerde. Van nu voortaan maakte men op de Europeesche vee-boeren staat om zoo veel vee als benodigd was te verschaffen.

Na de verplaatsing van den Eerw. Pierre Simond naar Drakenstein in 1691, was er geen resideerend predikant te Stellenbosch gedurende bijna negen jaren. Eens in de drie maanden bezocht de predikant van de Kaap de vakante kerk en diende de sacramenten toe, en nu en dan kwam de Eerw. heer Simond voor hetzelfde doel over. Op de andere Zondagen hield de ziekentrooster godsdienstoefening. Eindelijk stelde de Vergadering van Zeventien den Eerw. Hercules van Loon als predikant te Stellenbosch aan. Hij kwam in April 1700 uit Nederland aan, en aanvaardde zijne werkzaamheden.

In 1678 was de grondsteen gelegd van eene kerk in de Tafelvallei, doch daarmede was het werk opgehouden. Gedurende nog eene kwart eeuw werd godsdienstoefening gehouden in eene groote zaal binnen het kasteel. Maar na verloop van tijd, daar de fondsen tot ondersteuning der armen niet noodig waren, besteedde de kerkeraad een bedrag gelijkstaande met £2,200 van het geld thans in gebruik tot het bouwen eener kerk. Daar het oorspronkelijk plan nu te klein was, werd het vergroot en een nieuwe grondsteen werd door den gouverneur gelegd op den 28sten December 1700. Aan het einde van het jaar 1703 was het gebouw voltooid, behalve de toren, en het werd voor den dienst geopend op den 6den Januari 1704. De toren en eind-muren bestaan nog, zijnde een deel der tegenwoordige kerk.

Te Drakenstein werd godsdienst gehouden somtijds in de voorkamer van eene boerenwoning, somtijds in eene groote schuur, daar er alsnog geen kerkgebouw bestond. De Eerw. heer Simond had eene nieuwe uitgave der psalmen van David vervaardigd, welke hij verlangde te onderwerpen aan de goedkeuring eener synode der Fransche kerken, daar groot belang in het werk gesteld werd door de Hugenoten in Europa. Hij bedankte dus, tot leedwezen der bewoners van Drakenstein, en vroeg verlof om naar de Nederlanden terug te keeren. De Vergadering van Zeventien stemde met zijn verzoek, op voorwaarde dat hij blijven zou tot de aankomst van den Eerw. Hendrik Bek, dien zij tot zijn opvolger benoemde. De heer Bek kwam aan de Kaap in April 1702, en werd eenige weken daarna te Drakenstein ingewijd.

De directeuren verlangden dat in de gezinnen der kolonisten, van oorsprong Hugenoten, de Fransche taal voor de Hollandsche zoodra mogelijk zoude plaats maken. Het was slechts een kwestie van tijd, want het getal der Fransch-sprekende personen vergeleken met die van Hollandsche en Duitsche afkomst was te klein om hun taal lang in gebruik te kunnen houden onder de gemengde maatschappij. De nieuwe predikant verstond wel Fransch, maar op bevel van de Vergadering van Zeventien hield hij de openbare godsdienstoefening in het Hollandsch. De ziekentrooster, Paul Roux, ging voort met het houden van den dienst voor de Hugenoten in hun eigen taal.

Deze schikking gaf aanleiding tot vele klachten, ofschoon er destijds niet meer dan zeventig personen te Drakenstein waren die de landstaal niet verstonden. Na eenigen tijd gaven de directeuren verlof dat de dienst op iederen tweeden Zondag in het Fransch kon gehouden worden, doch het verplaatsen van den predikant en eene lange ontstentenis te Drakenstein volgden, en toen er in 1714 weder een predikant geplaatst werd, had de behoefte aan eenigen anderen dienst dan dien in 't Hollandsch opgehouden te bestaan.

In Maart 1702 verliet een gezelschap, bestaande uit vijf-en-veertig blanken en hetzelfde getal Hottentotten, Stellenbosch, en waren zeven maanden afwezig. Zij reisden oostwaarts tot-

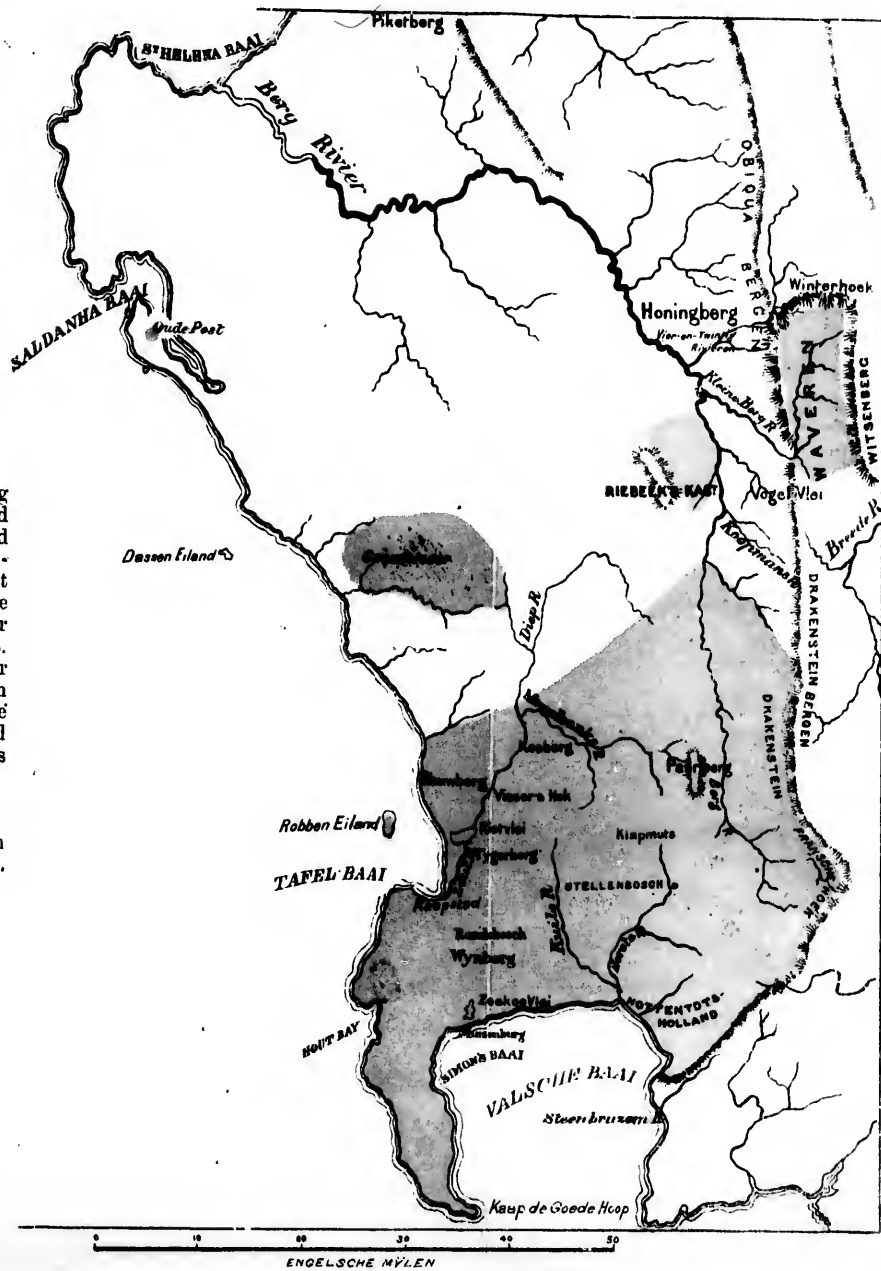
In deze kaart wordt de uitgespreide kolonie in het jaar 1700 aangewezen. Het gebied dat door Europeanen en Hottentotten werd is rood gekleurd, het overige is in de kaart totten gebruikt. In 1700 vestigde de kolonie eerst te Riebeecks-Kasteel en in de jaren daarna toen het Land van Waveren genoemd werd ook werd het weiland te Groenkloof aangewezen. Behalve de zee was er toen nog geen andere kolonie, en er was ook geen grens met de Kaap en Stellenbosch; maar de landdrost van Stellenbosch reeds buiten het Kaapsche schiereiland, bij de post aan Saldanhabaai.

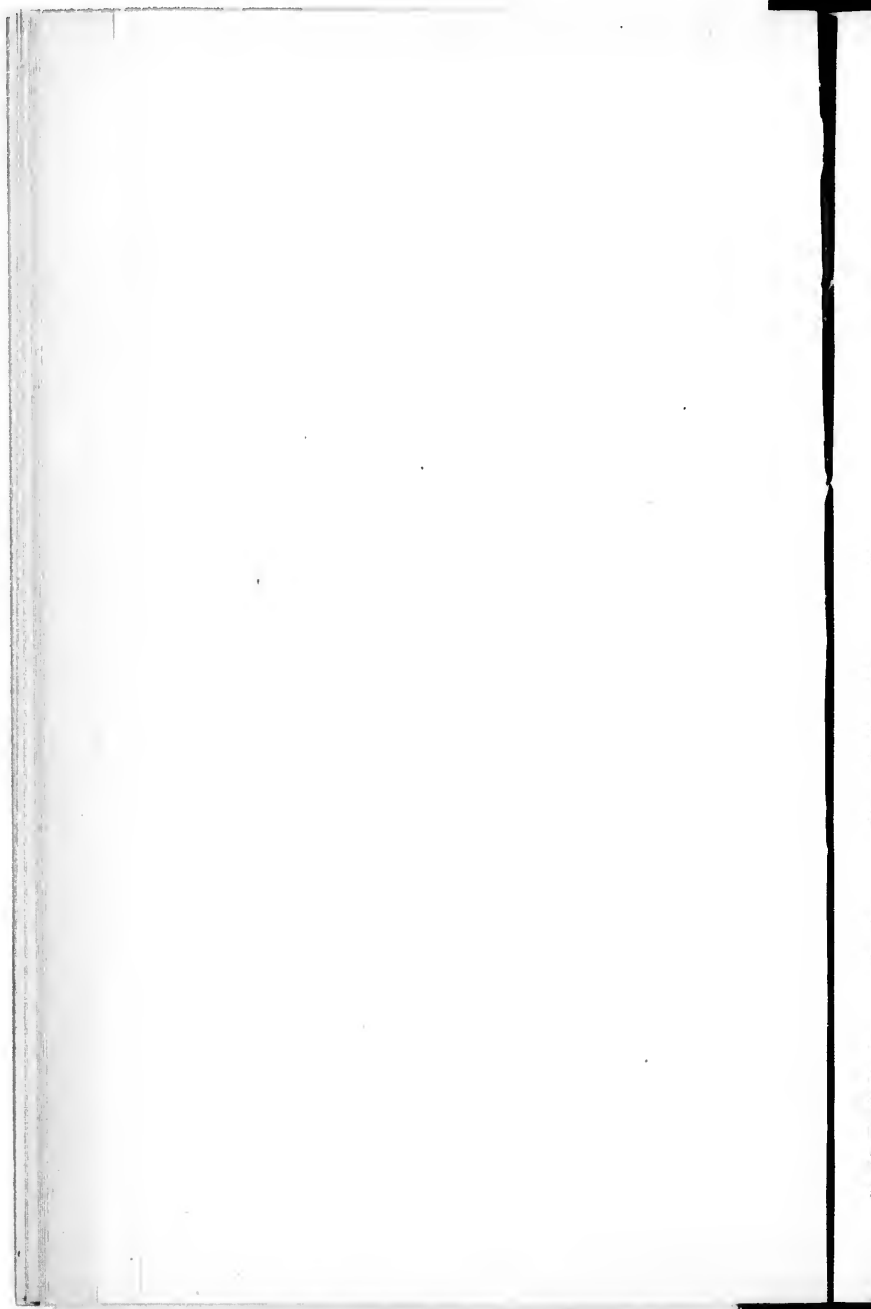
In de volgende plaatsen waren vestigingen: Knaapstad, gesticht in April 1701; Stellenbosch, gesticht in 1705; de kerken waren te Kaapstad, gevestigd in 1705; Stellenbosch, gevestigd in 1705; Drakenstein, gevestigd in 1702.

DENIS VAN ZUID-AFRIKA.—KAART III.

Deze kaart wordt de uitgestrektheid der volkplanting naar 1700 aangewezen. Het gedeelte van het land door Europeanen en Hottentotten gezamenlijk bewoond is rood gekleurd, het overige werd slechts door Hottentotten gebruikt. In 1700 vestigden blanken zich voor het eerst in de Riebeecks-Kasteel en in de vallei van Tulbagh, die toen Land van Waveren genoemd werd. In dit jaar werd het weiland te Groenkloof voor het eerst gebruikt. Alve de zee was er toen nergens een vaste grens der districten Kaap en Stellenbosch; maar in de praktijk oefende de landdrost van Stellenbosch rechtsmacht uit over al het land van de Kaapsche schiereiland, behalve den gouvernements eiland Saldanhabaai.

De volgende plaatsen waren gerechtshoven.—
 Kaapstad, gesticht in April 1652,
 Stellenbosch, gesticht in December 1679, hof van landdrost en heemraden opgericht in Juli 1685.
 De kerken waren te
 Kaapstad, gevestigd in Augustus 1665,
 Stellenbosch, gevestigd in Januari 1687
 Drakenstein, gevestigd in Juni 1691

dat zij nabij de Vischrivier kwamen, alwaar zij bij daglicht op zekeren dag aangevallen werden door eene bende Kosa krijgslieden, vluchtelingen uit hun eigen land, en die in vriendschap met de Hottentotten leefden. De Kosas werden verslagen, achtervolgd, en toen zij omkeerden en voor het tweede maal tegenstand boden, werden zij wederom overwonnen met verlies van vele hunner manschappen. Een Europeaan sneuvelde. Het gezelschap begon zich toen aan rooverij schuldig te maken, hunne daden verontschuldigende door te beweren dat zij 't eerst aangevallen waren. Zij vielen de Gonaquas en andere Hottentotstammen aan, schoten velen hunner dood, en voerden hun vee mede.

Deze roovers werden nimmer terechtgesteld. In latere jaren, toen de kolonisten en de gouverneur twist met elkander hadden, en iedere partij het karakter van de andere zoo zwart mogelijk wenschte te schilderen, verklaarde de gouverneur dat zij in verbintenis stonden met de kolonisten en er te veel waren om gestraft te kunnen worden, zonder dat het den ondergang van de helft der volkplanting ten gevolge zou hebben. Dit werd met verontwaardiging door de burgers ontkend, die verklaarden dat de Europeaanse roovers misdadigers waren zonder gezinnen of vaste woningen, daar zij meestal vluchtelingen voor het gerecht waren en karakterlooze menschen, die op onvoorzichtige wijze uit den dienst der Compagnie ontslagen waren. De burgers beweerden dat zij gestraft moesten zijn geworden. De namen der vijf-en-veertig blanken die de rooverbende uitmaakten werden aangegeven. Veertig hunner zijn heden in Zuid-Afrika onbekend, terwijl de namen der vijf anderen twijfelachtig zijn, zoodat de beweringen der burgers sterk bevestigd worden.

De directie wenschten schapenwol uit Zuid-Afrika te verkrijgen, daar eenige monsters van goede kwaliteit naar Europa gezonden waren. Zij waren van oordeel dat indien wol tegen acht pennies het pond kon verschaft worden, zij een goed profijt er uit konden maken, en de kolonisten een andere vertrouwde bron van bestaan zouden hebben. Instructies werden gezonden aan het gouvernement om deze industrie door de

burgers ter hand te doen nemen. Doch dit was destijds geen werk dat in den smaak van den Zuid-Afrikaanschen boer viel. Ofschoon er in vroeger jaren eene goede hoeveelheid Europeesche schapen ingevoerd waren, waren er heel weinig van zuiver ras overgebleven, daar zij bijna allen verbasterd waren met het inheemsche dier met grooten staart. Het werd algemeen geloofd dat het woldragend schaaap meer onderhevig was aan de brandziekte dan de andere, en de schade door die ziekte veroorzaakt was dikwijls zoo groot dat de boeren daarvoor gedurig bevreesd waren. Dan was er ook de onkoste van afzonderlijke wachters aan verbonden. Bovendien was het lichaam van het woldragend schaaap niet zoo veel waard als dat van de andere, zoodat de veeboeren niet te bewegen waren proeven te nemen.

Van 1698 tot 1705 waren de seizoenen zeer droog, en kon geen koren uitgevoerd worden. In 1700 werd het noodig rijst uit Java in te voeren, daar er geen graan genoeg in het land was voor het gebruik van het volk en om de bemanning der schepen van versch brood te voorzien. In 1705 hield de lange droogte op, en waren de oogsten zeer goed; maar terwijl het koren geoogst werd begon het sterk te regenen, en werd er een groot gedeelte van vernield. Er werd echter meer overgehouden dan in het land noodig was, en in 1706 werden veertien honderd mudden naar Batavia uitgevoerd.

De slechte seizoenen brachten een geest van ontevredenheid onder de boeren, die toenam door het gedrag der hoogere ambtenaren. De gouverneur bezat voor zichzelf eene boerderij waar de zaken op zeer groote schaal gedreven werden, zooals men het in die dagen beschouwde. Hij mocht geen grond voor zichzelf nemen, maar in 1700 bezocht een commissaris de Kaap, en gaf hem op zijn verzoek vierhonderd morgen gronds in eigendom te Hottentots-Holland. Hij vergrootte dit bezit door aan een persoon die onder zijn gezag stond een stuk aangrenzend land toe te staan, en daarna' dit van dien man tegen zeer lagen prijs te koopen. Het landgoed noemde hij Vergelegen.

Hij bouwde daar een groot woonhuis, een korenmolen, eene looierij, wijn- en graanschuren, een opzienshuisje, een slaven-

huis, en zeer uitgestrekte buitengebouwen. Hij ging daar dikwijls wonen gedurende tien of veertien achtereenvolgende dagen, en de publieke zaken stonden dan gedeeltelijk stil. Dit werd voor de directeuren geheim gehouden, want er wordt geene melding gemaakt van Vergelegen of van de afwezigheid van den gouverneur van het kasteel in de officiële documenten waarvan afschriften naar Holland gezonden werden. Op de plaats waren bijna een half millioen wijngaardstokken geplant, zijnde een vierde gedeelte van het geheele getal aanwezig in de kolonie in 1706. Bosschen, boomgaarden, en korenlanden werden naar evenredigheid aangelegd. Over de bergen had de gouverneur op verschillende plaatsen zes- of achthonderd stuks grootvee en acht- of tienduizend schapen. De secunde, Samuel Elsevier, verkreeg de plaats Elsenburg, nabij Klapmuts. De Ecrw. Petrus Kalden, predikant van de Kaap, kreeg op dezelfde wijze de plaats Zandvliet, tusschen Stellenbosch en Valschbaai. Deze beambten boerden op veel kleiner schaal dan de gouverneur, maar zij verwaarloosden hunne publieke werkzaamheden om zich aan hunne private eigendommen te wijden. De broeder van den gouverneur, Frans van der Stel, was boer te Hottentots-Holland. Zijn vader boerde te Constantia. De markt voor produkten was klein, en al deze personen hadden daar toegang toe vóórdat de burgers iets verkoopen konden.

Er is nog nooit een volk geweest dat minder genegen was zich aan grieven te onderwerpen, hetzij deze werkelijk of in de verbeelding bestonden, dan de kolonisten van Zuid-Afrika. In 1705 zonden sommige der boeren eene klacht aan den gouverneur-generaal en den raad van Indie, doch te Batavia werd niets aan de zaak gedaan. Terwijl zij op een antwoord wachtten schreef één hunner, Adam Tas genaamd, eene memorie aan de directeuren, waarin de gouverneur en de andere beambten beschuldigd werden van gehandeld te hebben zooals hierboven vermeld is geworden, en de gouverneur werd verder beschuldigd van omkooprij, afpersing, en tirannie.

Er werd beweerd dat hij de bedienden en slaven der Compagnie op zijne plaats gebruikte, dat hij de materialen der Compagnie voor aanbouwen nam, dat hij wijn opkocht tegen

zeer lage prijzen van hen die geene markt ervoor vinden konden en die dan aan vreemdelingen voor zeer hooge prijzen weder verkocht, en dat hij geen grond wilde geven zonder hiertoe te zijn omgekocht. Eenige andere wanbedrijven van even ernstigen aard werden bekend gemaakt. De memorie werd door drie-en-zestig boeren onderteekend, en men was van plan haar naar de directeuren te zenden met de retourvloot in de eerste maanden van 1706.

De officiële archieven, waartoe de burgers geen toegang hadden, leveren bewijs dat eenige der ernstigste beschuldigingen tegen den gouverneur ongegrond waren. Doch andere waren ongetwijfeld waar, en de mannen die deze memorie onderteekenden behoorden tot de meest achtenswaardige in het land.

Bij de aankomst van de huiswaartskeerende vloot in Februari 1706 werd het den gouverneur bekend gemaakt dat een document waarin hij van slecht gedrag beschuldigd werd in het vorig jaar naar Batavia was gezonden. Hij maakte onmiddellijk de gevolgtrekking dat gelijklopende beschuldigingen naar de Nederlanden zouden gezonden worden, en dat er eene memorie, die bevattende, bestaan moest; maar hij was niet in staat te vernemen waar dit document was, of wie er in betrokken waren. Het gevaar zijner positie drong hem nu tot het begaan van daden die van verregaande dwaasheid en tirannie getuigen. Hij liet een certificaat optrekken, waarin hem de grootste deugden toegekend werden, en waarin de grootste tevredenheid werd uitgedrukt over de wijze waarop hij het land regeerde. De bewoners van het Kaapsche district werden naar het kasteel uitgenoodigd, en toen verzocht het certificaat te teekenen. De landdrost van Stellenbosch, Jan Starrenburg genaamd, een lage vleier die sedert Juli 1705 zijn betrekking had vervuld, werd gelast met een gewapenden troep van huis tot huis het platteland in te trekken, en de bewoners te bewegen dit aldaar ook te teekenen. Op deze wijze werden tweehonderd-en-veertig namen verkregen, waaronder die van eenige Aziatische lieden en vrije negers waren. Velen echter weigerden hunne namen te teekenen, in weerwil van het dreigement van den landdrost

dat het oog op hen zou gehouden worden indien zij het wuagden zich te verzetten.

De gouverneur vermoedde dat Adam Tas de schrijver der memorie was, dus werd de landdrost gelast hem te laten arresteeren. Vroeg op zekeren morgen werd zijn huis omringd door een gewapende bende, hij werd in arrest genomen en gevangen naar het kasteel gevoerd, zijne woning werd onderzocht, en zijn lessenaar medegevoerd. Na deze gebeurtenis kon er geene vrede bestaan tusschen den gouverneur en zijne tegenstanders, want indien een burger op deze wijze kon behandeld worden, alleen omdat hij verdacht werd eene memorie aan het hoogste gezag te hebben opgetrokken, dan kon niemands vrijheid meer veilig zijn. Borgstelling werd onmiddellijk aangeboden voor de verschijning van Tas voor een gerechtshof, doch die werd geweigerd. Hij werd naar de gevangenis gezonden, alwaar hij bijna veertien maanden lang vertoefde.

In zijne lessenaar werd het concept gevonden waarnaar de memorie aan de directeuren was afgeschreven. Het was niet onderteekend, doch eene lijst een aantal namen bevattende en verscheidene brieven die er bij waren gaven eenigen dergenen aan die deel genomen hadden aan de zaak. De geheele memorie was destijds in het huis van een burger in de Tafelvallei, alwaar men van plan was die te bewaren totdat zij met de terugkeerende vloot weggezonden kon worden.

De gouverneur werd dus bekend met den aard en den vorm waarin de beschuldigingen tegen hem vervat waren. Sommige dezer waren zoo overdreven dat hij er van overtuigd was dat de directeuren, wanneer zij dezelve lazen, hem van alle beschuldiging zouden vrijspreken, en, dit geloovende, aarzelde hij niet te verzoeken dat een bevoegd persoon zou uitgezonden worden om de zaak te onderzoeken.

Binnen de eerstvolgende dagen deed de gouverneur de burgers Wessel Pretorius en Jacob van der Heiden arresteeren en in de gevangenis werpen, hij liet Jan Rotterdam naar Batavia zenden, en Pieter van der Bijl, Henning Huising, Ferdinand Appel, en Jan van Meerland aan boord van een schip plaatsen dat naar Amsterdam ging.

De gouverneur hoopte op deze wijze zijne tegenstanders door vrees te dwingen het certificaat ten zijnen gunste en waarin de beschuldigingen tegen hem ontkend werden te onderteekenen. Doch geen enkele dergenen die aan boord der schepen in de baai gebracht waren wankelden voor een oogenblik. Hunne vrouwen verzochten dat de gevangenen terstond voor een behoorlijk hof van justitie zouden gebracht worden, en toen haar een wenk werd gegeven dat wanneer zij hare echtgenooten konden bewegen te doen hetgeen van hen verlangd werd de invrijheidstelling daarvan het gevolg zou zijn, weigerden deze trouwhartige vrouwen met verontwaardiging zulks te doen. Intusschen was het verzoekschrift toevertrouwd geworden aan den zorg van Abraham Bogaert, een geneesheer bij de terugkeerende vloot, en na dat de schepen uitgezeild waren gaf hij het aan Henning Huising.

Binnen eene week of twee vonden verdere arrestatiën plaats, toen Nikolaas van der Westhuizen, Jacob Louw, Jacob Cloete, en vijf of zes anderen in verzekerde bewaring werden gesteld, doch allen werden, na korten tijd gevangen te zijn geweest, wederom ontslagen, uitgezonderd Adam Tas en Jacob Louw.

Gedurende eenige maanden bleef de zaak rusten, doch toen de gouverneur de namen van eenige andere zijner tegenstanders te weten kwam, werden Willem van Zijl, François du Toit, Guillaume du Toit, Hercules du Pré, Cornelis van Niekerk, Martin van Staden, Jacobus van Brakel, Jan Elberts, en Nikolaas Elberts gedagvaard voor het gerechtshof te verschijnen wegens aanklacht oproer te hebben verwekt. Dezen kwamen tot het besluit de dagvaarding niet te gehoorzamen tot dat de beslissing der directeuren bekend zou zijn, en alzoo verschenen zij niet. Dientengevolge werd door eene meerderheid in het hof van justitie zittende met gesloten deuren ieder hunner gevonnist wegens minachting der wettige macht tot verbanning naar Mauritius voor den tijd van vijf jaren en tot het betalen eener boete van £41 12s. 4d.

Dit vonnis versterkte de vijandelijke gezindheid tegen de regeering. In den vroegen morgen van den 18den September reden de boeren van Waveren, Biebecks-Kasteel, en Drakenstein

tegenstanders door
 inste en waarin de
 te onderteekenen.
 schepen in de baai
 Hunne vrouwen
 een behoorlijk hof
 naar een wenk werd
 onden beweging te
 ijheidstelling daar-
 awhartige vrouwen
 hen was het ver-
 rg van Abraham
 vloot, en na dat
 t aan Henning

arrestatiën plaats,
 uw, Jacob Cloete,
 g werden gesteld,
 n te zijn geweest,
 n Jacob Louw.
 ten, doch toen de
 r tegenstanders te
 is du Toit, Guil-
 Nickerk, Martin
 Nikolaas Elberts
 wegens aanklacht
 tot het besluit
 de beslissing der
 n zij niet. Dien-
 hof van justitie
 gevonnist wegens
 g naar Mauritius
 n eener boete van

heid tegen de re-
 18den September
 l, en Drakenstein

gewapend het dorp Stellenbosch binnen, en schaarden zich onder trommelslag nabij het kantoor van den landdrost. Starrenburg ging naar hen toe, en gebood den trommelslager stil te zijn; doch hij hield aan. Sommigen, om hunne minachting voor den landdrost te toonen, begonnen om den trommel te dansen. Anderen vroegen waarom er dit jaar geene kermis gehouden werd, zooals steeds sedert 1686 was gebeurd. Starrenburg antwoordde dat de regeering in Indie zulks verboden had; maar zij wilden hem niet gelooven, en gaven de schuld aan de Kaapsche regeering. Doch hetgeen hij verklaarde was in zekere mate juist, daar met het doel om onkosten voor te komen de Indische autoriteiten aan den politieken raad bevel hadden gegeven in 1705 niet langer bij te dragen aan de schiet-wedstrijden noch wijn of bier op kosten der Compagnie uit te deelen. Er werd dus geene kermis gehouden in 1706 en daarna.

Hierop gaven de vrouwen hunne opinie te kennen. De vrouwen van Pieter van der Bijl en Wessel Pretorius, als sprekende voor allen, gaven den landdrost te verstaan dat zij niet van meening waren zich aan dwingelandij te onderwerpen, maar vaat besloten waren hare rechten te handhaven. Starrenburg dacht het beste naar huis terug te keeren. De burgers bleven den geheelen dag in het dorp zich tegen hem verzetten, doch bewaarden overigens de rust.

Eenige dagen later verschenen twee der personen, die tot verbanning gevonnist waren, te Stellenbosch, en dreven den spot met den landdrost, die het niet durfde wagen hen te arresteeren, daar hij zelfs niet op zijne gesalarieerde dienaars kon staat maken. Alle eerbied voor de regeering was verdwenen.

Er werd nu tusschen den gouverneur en den landdrost overeengekomen dat in den nacht van den 28sten September een corps van soldaten te paard, na het sluiten van de poort van het kasteel, heimelijk naar de Kuilen zou marcheeren. Tegen twee uur 's morgens van den 29sten moest de landdrost hen aldaar ontmoeten, en moest hij alsdan vóór daglicht hen arresteeren die als de aanvoerders der zich verzettende partij beschouwd werden. Doch de constabel aan de Kuilen slaagde er in de soldaten eenigen tijd op te houden, en toen zij eindelijk ver-

trokken om te trachten Cornelis van Niekerk in bed te grijpen, was het alarm reeds gegeven.

De dag brak aan, niemand was gearresteerd, en er bleef voor den landdrost en de soldaten niets anders over dan zich naar het dorp Stellenbosch terug te trekken. Niemand aldaar wilde eenig voedsel aan de troepen verkoopen, en de landdrost was verplicht zijne eigen bokken voor hun gebruik te slahten tot dat voedsel uit de Knaap kon gezonden worden. Daar Starrenburg nu soldaten bij zich had, vluchtten de burgers die tot verbanning gevonnist waren naar Vier-en-twintigrivieren, alwaar zij zich verscholen. De landdrost deed zijn best om hen in handen te krijgen, en op den 4den Februari 1707 slaagde hij er in Hercules du Pré en Jacobus van Brakel te arresteeren, die aan boord der Mauritius dépêche-boot gezonden werden. Eene maand daarna werd Guillaume du Toit ook gearresteerd. Gedurende dezen tijd ontsloeg de gouverneur de heemraden die op de gewone wijze gekozen waren, en stelde naar eigen willekeur anderen in de vacante plaatsen aan.

Op dit tijdstip kwam de huiswaartskeerende vloot uit Batavia aan, en in een der schepen bevond zich Jan Rotterdam, die zegevierend terugkeerde. De gouverneur-generaal en raad van Indie hadden hem met groote vriendelijkheid behandeld, en lieten hem niet alleen toe terug te keeren, maar gaven hem ook eene vrije passage. En op den 16den April 1707 kwam de *Kallendijk* uit Texel aan, met een brief van de Vergadering van Zeventien welke den kolonisten de grootste vreugde verschafte.

Uit de vier burgers die naar Europa gezonden waren stierf er een, Jan van Meerland, op reis naar huis. De anderen boden, toen zij te Amsterdam aankwamen, den directeuren het verzoekschrift aan, dat Tas opgetrokken had. Met de vloot ontvingen de directeuren ook des gouverneurs ontkenning van sommige der beschuldigingen door de burgers gemaakt en zijn nitleg van andere. In eene zaak van dezen aard was het noodzakelijk met beslistheid zoowel als met rechtvaardigheid te handelen. De Compagnie had vele en machtige vijanden, die altijd naar eene gelegenheid uitzagen om haar bij de Staten-Generaal aan te vallen, en eene beschuldiging van verdrukking

in bed te grijpen,

en er bleef voor
over dan zich naar
niemand aldaar wilde

de landdrost was
nik te slachten tot
en. Daar Starren-
de burgers die tot
intigrivieren, alwaar
best om hen in
ri 1707 slaagde hij
akel te arresteeren,
gezonden werden.
it ook gearresteerd.
r de hecmraden die
maar eigen willekeur

e vloot uit Batavia
Rotterdam, die zego-
en raad van Indie
handeld, en lieten
aven hem ook eene
kwam de *Kallendijk*
ering van Zeventien
erschafte.

zonden waren stierf
huis. De anderen
den directeuren het
nd. Met de vloot
ars ontkenning van
s gemaakt en zijn
aard was het nood-
rechtvaardigheid te
htige vijanden, die
naar bij de Staten-
g van verdrukking

van vrije Nederlanders in een harer koloniën zou hun een wapen in de hand geven waarvan zij niet zouden nalaten goed gebruik te maken. Eene commissie werd dus onmiddellijk benoemd om de zaak te onderzoeken, en de stukken werden haar voorgelegd.

De commissie bracht een rapport uit dat den gouverneur en hen die met hem samenwerkten veroordeelde, ten gevolge waarvan de brief door de *Kallendijk* gebracht geschreven werd. Die brief berichtte dat de gouverneur Wilhem Adriaan van der Stel, de secunde Samuel Elsevier, de predikant Petrus Kalden, en de landdrost Jan Starrenburg van hun betrekking vervallen waren verklaard, en gelast werden zich zonder verzuim naar Europa te begeven. Des gouverneurs broeder, Frans van der Stel moest vertrekken naar een of andere plaats buiten de bezittingen der Compagnie. De burgers werden verklaard onschuldig te zijn, de drie welke naar Europa gezonden waren werden naar huis teruggezonden op kosten van de Compagnie, en last werd gegeven dat indien er eenigen in de kolonie in de gevangenis waren zij onmiddellijk ontslagen moesten worden. Er werd afgekondigd dat Louis van Assenburgh, voordezen officier in het leger van den Duitschen keizer, als gouverneur, en Johan Cornelis d'Ableing als secunde, waren benoemd. In geval geen van beiden vroegtijdig in de kolonie zoude aankomen, moest het bestuur van zaken waargenomen worden door den fiscaal en de andere leden van den politieken raad handelende als eene commissie.

De Mauritius depêche-boot was nog niet uitgezeld toen deze brief reeds aankwam, en de fiscaal, die door de Vergadering van Zeventien gelast werd hunne bevelen uit te voeren, stelde onmiddellijk de vijf burgers Adam Tas, Jacob Louw, Jacobus van Brakel, Hercules du Pré, en Guillaume du Toit op vrije voeten.

De nieuw-aangestelde secunde bereikte de kolonie in Mei 1707, en daar Gouverneur Van Assenburgh nog niet aangekomen was, nam hij het bestuur van zaken op den 3den Juni over.

Uit de documenten van dit tijdstip kan men zich van de beschouwingen der directeuren en der kolonisten omtrent de

regering van het land en de rechten van het volk met groote zekerheid vergewissen. In de Nederlanden was het tegenwoordig stelsel van het kiezen der wetgevers destijds onbekend, doch was het volk, in werkelijkheid zoowel als in naam, vrij. Men vindt er met geen enkel woord melding van gemaakt dat de burgers een anderen regeeringsvorm verlangden; zij begeerden alleen dat het beheer van zaken in eerlijke handen zou berusten, en dat hunne rechten geëerbiedigd zouden worden.

De directeuren wenschten alhier een groot aantal vrije mannen te hebben die een geriefelijk leven zoude hebben, getrouw aan het vaderland zouden blijven, en bereid en gewillig zouden zijn om zich tot de verdediging der kolonie te verbinden indien zij aangevallen werd, dezelfde rechten als hunne gelijken in Europa genietende, en niet veel van elkander in rang en stand verschillende.

Er werd last gegeven dat voortaan geen ambtenaar der Compagnie, van de hoogste tot de laagste toe, grond in de kolonie in eigendom of huur mocht bezitten, of op eenige wijze in koren, wijn, of vee mocht handelen. Zij die vast eigendom bezaten konden het verkoopen, doch indien zij zulks niet binnen eenen redelijken tijd deden, zou het hun ontnomen worden. De burgers moesten volgens wet en recht geregeerd worden.

Van hunne zijde, maakten de kolonisten aanspraak op dezelfde rechten als of zij nog in de Nederlanden woonachtig waren. Zij beschouwden dat eenige wetsbeperkingen waarin de vroegere burgers toegestemd hadden van tijdelijken aard waren, en slechts van toepassing waren op hen die er in hadden toegestemd. Volgens hunne zienswijze hadden zij niets verbeurd door naar Zuid-Afrika te verhuizen, en zij beschouwden het geweld door den gouverneur en zijne metgezellen tegen Adam Tas gepleegd even onbehoorlijk als of het plaats gevonden had in de stad Amsterdam. Zij beweerden hun ongetwijfeld recht tot persoonlijke vrijheid, tot vrijwaring tegen arrest, tenzij onder rechtvaardige verdenking, tot toelating tot borgstelling, tot eene spoedige terechtstelling voor een bevoegd gerechtshof, het recht om aan eenig persoon, hetzij burger of vreemdeling, behalve onder bijzondere omstandigheden wanneer beperking voor het

het volk met groote was het tegenwoordig destijds onbekend, als in naam, vrijgemaakt van gemaakte dat ingden; zij begeerterlijke handen zouden worden.

hantsl vrije mannen hebben, getrouw aan n gewillig zouden te verbinden indien hunne gelijken in er in rang en stand

ambtenaar der Com- rond in de kolonie op eenige wijze in die vast eigendom j zulks niet binnen ontnomen worden. geregeerd worden.

anspraak op dezelfde woonachtig waren. waarin de vroegere rd waren, en slechts hadden toegestemd. verbeurd door naar en het geweld door Adam Tas gepleegd onden had in de ijfeld recht tot per- rrest, tenzij onder orgstelling, tot eene rechtshof, het recht vreemdeeling, behalve beperking voor het

algemeen welzijn noodig was, te verkoopen al wat hun grond opbracht, nadat de tienden betaald waren en in de behoeften der Compagnie was voorzien. En deze aanspraken, uitgedrukt in de duidelijkste bewoordingen, werden niet door de directeuren betwist, noch zelfs door de voorstanders van den gewezenen gouverneur, maar werden door iedereen als ontwijfelbaar beschouwd.

De directeuren wisten zeer goed dat eene volkplanting van vrije Nederlanders op eene andere wijze behoorde geregeerd te worden dan een grondgebied door Aziaten bewoond.

HOOFDSTUK X.

Gouverneur Van Assenburgh kwam in Zuid-Afrika aan in het begin van 1708. Terwijl hij deze betrekking bekleedde vonden er geene gebeurtenissen van belang plaats, alhoewel de kolonie zich steeds uitbreidde.

In 1710 werd het eiland Mauritius, hetwelk gedurende zes-en-veertig jaren aan de Kaapschen raad onderhoorig was geweest, door de Oost-Indische Compagnie verlaten.

De tienden van graan die tot nu door de regeering geheven waren werden nu ook gevorderd van alles dat geoogst werd, en ook zelfs van hetgeen niet verkocht werd.

In December 1710 brandden de kerk, het landdrost-kantoor, en de meeste der gebouwen in het dorp Stellenbosch tot aan den grond toe af.

In 1711 stierf de gouverneur, waarop de secunde Willem Helot door den raad gekozen werd om als hoofd der kolonie de zaken waar te nemen totdat de directeuren eenen opvolger zenden konden. De Kaapstad bevatte destijds ongeveer honderd-en-zeventig private woningen. Boeren begonnen zich langs de oevers der Breede- en Zonder-Eindrivier te vestigen.

In 1713 braken de kinderpokken voor de eerste maal in de kolonie uit. Dit veroorzaakte groot levensverlies onder de blanken en slaven, maar onder de Hottentotten veroorzaakte het eene vreeselijke verwoesting. Geheele kralen verdwenen, en toen de ziekte ophield bleven er slechts zwakke en ontmoedigde overblijfselen der stammen tot ver in het binneland over.

Toen de dood van den heer Van Assenburgh bekend werd in Holland benoemden de directeuren een afgetreden kolonist van het Hollandsche legor, genaamd Maurits Pasques de Chavonnes, als gouverneur der Kaapkolonie, en in 1714 kwam deze aan en nam de plichten over.

Daar de inkomsten der kolonie veel minder waren dan zij de Compagnie kostte, was de eerste daad van Gouverneur De Chavonnes om, op last der directeuren, verscheidene nieuwe belastingen op te leggen.

In 1715 ontstonden een nieuwe oorlog met de Boesmans, waarin voor de eerste maal eene burgermacht op kommando ging zonder behulp van soldaten. In het volgend jaar werd vrede gesloten.

Op last der directeuren werd in dezen tijd veel moeite genomen om te beproeven of tabak, indigo, en olijfolie niet in de kolonie gewonnen konden worden in betalende hoeveelheid en hoedanigheid; doch na vele mislukte proefnemingen werden zij allen opgegeven. Tevoren onbekende

ziekten braken uit onder hoorvee, schapen, en paarden, en veroorzaakten zware verliezen aan de boeren.

In 1721 nam de Hollandsche Oost-Indische Compagnie bezit van Delagoabaai, en bouwde een fort op den wal eener rivier die zich daarin ontlast. Het station was daarna onder beheer van de Kaapsche regeering. Binnen zes weken na hunne aankomst stierf twee-derde van het garnizoen aan koorts, en in 1722 werd het fort door zecroovers genomen en geplunderd; doch deze tegenspoeden hadden het verlaten der plaats niet ten gevolge. Pogingen werden aangewend om het omliggende land te doorzoeken, doch zij werden niet met veel succes bekroond. Een weinig goud, en eenig elpenbeen, was, en koper werden van de zwarten in ruil verkregen. De Europeanen trachtten uit te vinden waar het goud en koper van daan kwamen, doch konden zulks niet ontdekken. Tegen 1724 waren er zoo velen aan de koorts gestorven dat men het klimaat een der doodelijkste der wereld achtte.

Vóór 1717 was er geen kerkgebouw te Drakenstein. In dit jaar begon men er een te bouwen, en het werd voltooid in 1720. Terzelfder tijd werd een kerk in het dorp Stellenbosch gebouwd, doch niet op dezelfde plek als die welke afgebrand was. Een gedeelte harer muren kan men nog zien in het gebouw dat er nu staat. In 1721 werden in de kerk te Kaapstad voor het eerst twee predikanten aangesteld, daar de gemeente toen te groot was geworden om door eenen bediend te worden.

Gouverneur De Chavonnes was een stil en godsdienstig man met eenvoudige gewoonten, die zijn plicht zoo goed betrachtte dat hij de genegenheid der directeuren in Holland zoowel als die van de kolonisten in Zuid-Afrika wist te verwerven. In 1724 stierf hij na eene korte ziekte, toen de secunde Jan de la Fontaine door den raad gekozen werd om als hoofd der kolonie te handelen totdat de directeuren eenen opvolger uitzenden zouden.

bekend werd in Holland
van het Hollandsche
als gouverneur der Kaap-
e plichten over.

waren dan zij de Com-
rneur De Chavonnes om,
lastingen op te leggen.
de Boesmans, waarin voor
ging zonder behulp van
oten.

veel moeite genomen om
in de kolonie gewonnen
danigheid; doch na vele
even. Tevoren onbekende

 den 25sten Januari 1708 kwam Gouverneur Louis van Assenburgh in Tafelbaai aan, na eene reis van acht maanden uit Holland. Op den 1sten Februari aanvaardde hij zijne betrekking. Hij was eene dapper en bekwaam krijgsoverste geweest, doch in dit land bleek hij zulk een liefhebber van eten en drinken te zijn dat men hem een wijnzuiper placht te noemen. Hij voerde echter de bevelen der directeuren naar letter en geest uit, zoodat hij de achting der burgers wegdroeg.

De terugkeerende vloot van 1708 was onder bevel van een officier van hoogen rang, genaamd Cornelis Joan Simons, die door den gouverneur-generaal en den raad van Indie gelast werd om

gedurende zijn verblijf in Zuid-Afrika als hooge commissaris op te treden. Hij paste in dit land het Indische gewoonterecht toe, dat geen volbloed negerslaaf vrijgemaakt mocht worden zonder dat de eigenaar zekerheid stelde dat de vrijgemaakte persoon niet ten laste van het armenfonds zoude komen, binnen tien jaren. Dit was daarna de wet in Zuid-Afrika, met een merkwaardige uitzondering.

Het gebeurde dikwijls dat dames uit Indië naar Europa terugkeerende slavinnen als dienstmeisjes met zich mede brachten en somtijds werden heeren op dezelfde wijze vergezeld door hunne lijfbedienden. Deze slaven werden bijna altijd teruggezonden, daar zij van geen nut in de Nederlanden konden zijn. De directeuren gaven last dat zulke personen behandeld moesten worden als vrije lieden, zijnde bewijs dat zij op den bodem der republiek waren geweest al wat noodig was om hunne vrijheid te verzekeren.

Het eiland Mauritius werd in dezen tijd door de Oost-Indische Compagnie verlaten. Het was van bijna geen nut als een ververschings-station, en behalve een weinig ebbenhout en amber leverde het voor den handel niets op. De directeuren kwamen tot het besluit dat het niet de kosten van onderhoud van een groot garnizoen waard was, en dat het met een klein garnizoen niet veilig was. De kolonisten hadden de keuze om of naar Java of naar Zuid-Afrika te verhuizen, en negen hoofden van huisgezinnen verkozen naar de Kaap te komen. Na dat al de kolonisten vertrokken waren, zeilde Abraham Momber, de laatste Hollandsche kommandant van het eiland, tezamen met de andere beambten op den 25sten Januari 1710 naar Batavia.

In Januari 1710 kwam de afgetreden gouverneur-generaal Joan van Hoorn op zijne terugreis naar de Nederlanden in Tafelbaai aan. Hij bleef eenige weken in de kolonie, alwaar hij als hooge commissaris werkzaam was, in den raad voorzittende en bij alle gelegenheden den rang boven den gouverneur nemende. Op den 26sten Februari verschenen de drie burger-raadsleden voor hem, en deden een verzoek namens al de vrije burgers. Men had kort tevoren last van de directeuren ontvangen om tienden van het geheele bedrag koorn dat gewonnen werd te vorderen, en niet slechts van dat gedeelte hetwelk ten verkoop gebracht werd, zoo

hooge commissaris op
gewoonterecht toe,
ocht worden zonder
maakte persoon niet
binnen tien jaren.
een merkwaardige

naar Europa terug-
h mede brachten en
gezeld door hunne
altijd teruggezonden,
den zijn. De direc-
leld moesten worden
bodem der republiek
rijheid te verzekeren.
oor de Oost-Indische
nut als een ver-
bbehout en amber
directeuren kwamen
onderhoud van een
een klein garnizoen
keuze om of naar
negen hoofden van
men. Na dat al de
Mombier, de laatste
zamen met de andere
Batavia.

verneur-generaal Joan
rlanden in Tafelbaai
alwaar hij als hooge
orzittende en bij alle
r nemende. Op den
raadsleden voor hem,
rgers. Men had kort
om tienden van het
te vorderen, en niet
p gebracht werd, zoo

als vroeger de gewoonte was geweest. De burger-raadsleden vroe-
gen dat de boeren bevrijd mochten worden van betaling der
tienden op zulk graan als zij noodig hadden voor eigen gebruik
en om te zaaien. De hooge commissaris beschouwde hun verzoek
billijk, en schortte de invordering in het geheel op tot dat nadere
instructies ontvangen konden worden.

De directeuren hadden eene andere beschouwing, en in brieven
alhier ontvangen in Februari 1711 werd van de boeren gevorderd
tienden te betalen op alle graan dat geoogst werd, evenals men
dit in Europa betalen moest.

Geene wet immer van kracht in Zuid-Afrika had eene slechtere
uitwerking dan deze. Eens in 't jaar moest ieder burger eene op-
gaaf inleveren van al het graan dat zijn grond opgeleverd had, en
dan kon hij een-tiende van dat bedrag afleveren en volle kwijting
ontvangen, of wanneer hij koorn ter verkoop naar de pakhuizen
der Compagnie aan de Kaap bracht, werd de waarde van een-
tiende van het getal mudden die hij opgegeven had van de be-
taling teruggehouden. De verzoeking om valsche opgaven te
maken werd dus zeer groot, en met verloop van tijd beschouwden
velen het bijna als geene misdaad om de gewonne hoeveelheid als
veel minder op te geven dan zij werkelijk was. Er waren wel
altijd eerlijke godvreezende mannen die de juiste waarheid ver-
klaarden, doch het is een feit dat er jaren waren waarin de
hoeveelheid koorn die naar Java gezonden werd ontzaglijk veel
meer was dan de hoeveelheid die, volgens opgaven door de
boeren gemaakt, gewonnen was. Dit toont aan hoe bedriegelijk
die opgaven moeten geweest zijn. Het was welbekend aan de
regering alhier en in Holland dat eene volle tiende alleen
betaald werd door zulke oprechte mannen als op hun woord en
hunne eer grootere waarde stelden dan op geld, en dat zij die de
waarheid niet op prijs stelden de belasting ontdoken; toch werd
geene verandering in het stelsel gebracht voor meer dan een drie-
kwart eeuw.

Op den 17den December 1710 brak een brand in het dorp
Stellenbosch uit. De wind was sterk, en eene slaaf die eene
brandende fakkel droeg liet eenige vonken op het stroo waarmede
het kantoor van den landdrost gedekt was waaien. In een

oogenblik stond het dak in brand. Het vuur deelde zich aan de aangrenzende gebouwen mede, die allen met stroo gedekt waren, en binnen korten tijd waren de kerk, al het eigendom der Compagnie, en twaalf woonhuizen afgebrand. Gelukkig werden de kerkboeken en districts-archieven gered.

In December 1711 werd de grens van het Kaapsche district bepaald als zijnde de Mosselbanks- en Kuilrivieren. Aan de andere zijde dier stroomen strekte het gezag van den landdrost van Stellenbosch zich uit zoover als zich Europeanen hadden neergezet.

Gouverneur Van Assenburgh bemoeide zich niet met de werkzaamheden der boeren, en hij gaf de kolonisten die bescherming waartoe zij gerechtigd waren, zoodat hij bij hen tamelijk goed aangeschreven stond. Inderdaad liet hij zich niet met hen in, noch stelde hij dat belang in hunne persoonlijke zaken als Simon van der Stel in zijne vroegere jaren gedaan had, zoodat er niet die genegenheid voor hem bestond die men voor den ander gevoelde.

Op nieuwjaarsdag en op zijnen verjaardag was het de gewoonte bij de voornaamste burgers tezamen met hunne vrouwen een bezoek aan het kasteel te brengen tusschen tien en elf ure in den voormiddag, om hem geluk te wenschen. Zij werden alsdan uitgenoodigd om het middagmaal mede te gebruiken, en zij vertrokken gewoonlijk niet voor negen uur 's avonds. Ook bij de jaarlijksche wapenschouwing der Kaapsche militie, als de exercities der troepen ruiters en infanterie waren afgevoerd, werden de officieren aan het kasteel onthaald. Bij deze recepties was de gouverneur zeer vriendelijk, en hij was altijd toegankelijk, doch hij kwam niet in gezelschap.

Vroeg in het jaar 1711 werd hij ernstig ongesteld, en na in zijne kamer voor omtrent acht maanden gekluisterd te zijn, stierf hij op den 27sten December. Den volgende dag kwam de politieke raad bijeen, toen de secunde Willem Helot gekozen werd om als hoofd der regeering op te treden totdat het besluit der directeuren bekend zoude worden.

Eenige jaren voor dezen datum had de aankomst van menschen uit Europa om zich in de kolonie neder te zetten bijna geheel opgehouden. Bij lange tusschenpoozen werd een gezin uit

nur deelde zich aan
met stroo gedekt
k, al het eigendom
nd. Gelukkig wer-
red.

et Kaapsche district
rivieren. Aan de
van den landdrost
Europeanen hadden

niet met de werk-
ten die bescherming
j hen tamelijk goed
niet met hen in, noch
zaken als Simon van
, zoodat er niet die
den ander gevoelde.
ag was het de gem-
met hunne vrouwen
usschen tien en elf
wensen. Zij wer-
l mede te gebruiken,
egen uur 's avonds.
er Kaapsche militie,
fanterie waren afge-
onthaald. Bij deze
k, en hij was altijd
schap.

tig ongesteld, en na
n gekluisterd te zijn,
volgende dag kwam
Willem Helot gekozen
reden totdat het be-

nkunst van menschen
te zetten bijna ge-
n werd een gezin uit

den vreemde bij de burgerbevolking gevoegd, of werd een be-
ambte der Compagnie in Zuid-Afrika ontslagen, doch de ver-
meerdering van het aantal kolonisten was nu toe te schrijven
hoofdzakelijk aan het feit dat de geboorten de sterfte te boven
gingen. Veeboeren verspreidden zich uit het Land van Waveren
langs de vallei der Breederivier af, en uit Hottentots-Holland
oostwaarts langs den loop der Zonder-Eindrivier. De stad in
Tafelvallei groeide ook aan. Het was niet de gewoonte ge-
worden haar Kaapstad te noemen, zijnde zij gewoonlijk de Kaap
genaamd, of de stad aan de Kaap. Officiële brieven werden
gericht van en naar het Kasteel de Goede Hoop. In den tijd
toen Gouverneur Van Assenburgh stierf bevatte de stad omtrent
honderd-en-zeventig private huizen, buiten de gebouwen die aan
de Compagnie behoorden.

In 1713 kwam er een verschrikkelijk onheil over het land.
In Maart van dat jaar maakten de kinderpokken hare eerste ver-
schijning in Zuid-Afrika. Zij werden ingevoerd door middel van
kleeding behoorende aan scheepslieden die ziek waren geweest op
de reis uit Indië, doch herstelden voordat zij de Tafelbaai be-
reikten. Deze kleedingstukken werden gezonden om aan het
slavenhuis der Compagnie gewasschen te worden, en de vrouwen
die ze onder behandeling hadden waren de eersten die aangetast
werden. De Compagnie had destijds vijfhonderd-en-zeventig slaven
van beide geslachten en van elke ouderdom, waarvan bijna twee-
honderd binnen de volgende zes maanden werden weggenomen.

Van de slaven verspreidde zich de ziekte over de Europeanen
en inboorlingen. In Mei en Juni was er nauwelijks een enkel
gezin in de stad waar niet iemand ziek of dood was. Verkeer
in de straten kwam tot een stilstand, en zelfs de kinderen
hielden op met hunne gewone spelen op de pleinen en opene
plaatsen. Ten laatste werd het onmogelijk ziekenbezorgsters te
verkrijgen, ofschoon aan slavinnen van vier tot vijf shillings
's daags betaald werd. Al de planken in de pakhuizen waren
opgebruikt, en in Juli werd het noodig de gestorvenen zonder
doodkisten te begraven.

Twee maanden lang was er geene bijeenkomst van het ge-
rechtshof, want schulden en geschillen waren vergeten terwijl

deze verschrikkelijke ramp voortdurfde. Het volk was zoo ontmoedigd dat eenig buitengewone gebeurtenis hen met vrees vervulde. Zoo zag men bij voorbeeld op den 10den Mei twee duiven ter aarde vallen van de borstweering van het gouverneurshuis in het kasteel, en na dat zij voor eenigen tijd rondgesparteld hadden vond men dat ze dood waren zonder dat eenig letsel aan hen kon bespeurd worden. Dit werd door velen beschouwd als een onheilspellende gebeurtenis. Zelfs de wolken en de duisternis der winterstormen schenen met dood en verderf te bedreigen. Gedurende dien verschriklijken winter stierf bijna eene kwart der Europeesche bevolking der stad, en slechts toen het weder warm begon te worden hield deze pestziekte op.

De ziekte verspreidde zich op het platte land, doch aldaar, ofschoon de sterfte onder de blanken zeer groot was, was de proportie dergenen die stierven niet zoo groot als in de stad. Het was gemakkelijker om zich van aanraking met zieken te onthouden. Sommige gezinnen, die in afgezonderde plekken woonden, waren geheel afgesloten van de overigen der kolonie, en de boeren in 't algemeen onthielden zich van rondreizen.

De burgerlijsten van geen enkel jaar kunnen als geheel accuraat beschouwd worden, doch, gelijk alle andere documenten van dien tijd, getuigen zij van het grootte levensverlies. Volgens hen, was in 1712 het getal kolonisten—mannen, vrouwen, en kinderen—eenduizend negenhonderd negen-en-dertig, terwijl in 1716, drie jaren na de ziekte, er slechts eenduizend zeshonderd-zeven-en-negentig waren.

Onder de Hottentotten veroorzaakte de ziekte de grootste vernieling. Van de blanken die aangetast werden waren er meer die herstelden dan stierven, maar bij de Hottentotten was de afloop der ziekte bijna altijd doodlijk. Hunne onreine levenswijze veroorzaakte dat de pest zich onder hen met vreeslijke snelheid verspreidde. Toen de kralen eerst aangetast werden, en het getal sterfgevallen schrikwekkend werd, vluchtten de Hottentotten die nabij de Kaap woonden over de bergen, verklarende dat de blanken hen betooverd hadden. Doch zoodra zij buiten de kolonie kwamen werden zij door stammen van

hun eigen ras aangevallen, en allen die niet terug konden gaan werden gedood. Het doel dezer slachting kan geweest zijn om de verspreiding der ziekte te voorkomen, doch indien dat zoo was, mislukte het. Toen zaten de rampzalige schepsels in wanhoop ter neder, en deden geen poging om zichzelf te redden. Zij verwijderden zelfs niet hunne dooden uit de hutten. In de Tafelvallei zond men een aantal slaven om de lijken ter aarde te bestellen, maar de lucht onrein begon te worden. Geheele kralen kwamen om, geen enkele persoon overlatende.

Zelfs de namen der stammen tot op een groote afstand binnenslands werden door de doodelijke ziekte uitgedelgd. Zij komen niet meer voor in de archieven als afzonderlijke stammen, met hunne twisten, hunne strijdzucht, en hunne oorlogen tegen elkander, maar enkel als het terneergeslagen overblijfsel van een ras waaruit alle gevoel van gehechtheid aan hun eigen stam door de groote ramp was uitgestorven. De boeren, die de gewoonte hadden vele honderden hunner in den oogsttijd te bezigen, klaagden dat er nu geene meer te verkrijgen waren. Vreemdelingen die de kolonie vóór 1713 bezocht hadden, en die haar later zagen, merkten op dat de Hottentotten bijna verdwenen waren. Van dezen tijd af totdat door de uitbreiding der kolonie men met de Bantustammen in aanraking kwam, werd de eenige moeilijkheid die met de inboorlingen ontstond door Boesmans veroorzaakt. Door dat deze lielen niet met anderen in aanraking kwamen, ontkwamen zij het onheil waardoor de hoogere rassen getroffen werden.

Toen de dood van Gouverneur Van Assenburgh in de Nederlanden bekend werd, stelden de directeuren als zijnen opvolger aan Luitenant-Kolonel Maurits Pasques de Chavonnes, geboren in den Haag, die bevel had gehad over een regiment voetvolk in het Staten-leger, maar buiten betrekking was gesteld door de vermindering der troepen-macht bij den vrede van Utrecht. De nieuwe gouverneur kwam aan de Kaap op den 24sten Maart 1714, en nam de plichten van zijn ambt op den 28sten derzelfde maand op zich.

Het eerste doel waaraan hij zijn aandacht wijdde was een poging om de inkomsten der kolonie te vermeerderen. De uit-

gaven van de Compagnie werden tot het laagst mogelijk bedrag beperkt door heel kleine salarissen te betalen en voorrechten van verschillende soort aan gouvernements beambten toe te staan, door aan honderd-vijftig tot tweehonderd uit een garnizoen van ongeveer vijfhonderd man toe te staan dienst bij de boeren te nemen, op voorwaarde dat zij ter eeniger tijd terug konden geroepen worden tot het verrichten van hun plichten, en door het gebruiken van slaven-arbeid in het bouwen en tuinmaken. Toch overtroffen de uitgaven grootelijks de inkomsten, waarvan de voornaamste bron het geld was dat op publieke veilingen geboden werd voor het voorrecht om wijn en geestrijke dranken bij de kleine maat te verkoopen. De eenige andere posten waren de tienden van graan, heerenrechten op den verkoopen van grond, en winsten op verkoop van goederen.

Geene inkomsten waren tot nu toe verkregen door het verhuren van grond die als vee-weide gebruikt werd. Eene huur van vijfen-twintig shillings voor zes maanden, of vijftig shillings per jaar, werd nu gevorderd. Terzelfder tijd werd last gegeven dat zegels aan verschillende soorten van documenten moesten gehecht worden ten einde ze wettig te maken. Onder deze documenten waren begrepen testamenten, huwelijks-kontrakten, procuraties, en alle stukken bij de gerechtshoven ingediend. De zegels verschilden in waarde van zes pence tot twaalf shillings en zes pence. Eene belasting van vier shillings en twee pence werd ook gelegd op ieder legger wijn in de kolonie geperst. Dit artikel was niet voor dezen datum aan tienden of eenige belasting hoegenaamd onderhevig geweest.

Daar het hooge gerechtshof verlangend was de wetten volgens welke het zaken beslissen moest behoorlijk bepaald te hebben, gelastte de politieke raad in 1715 dat de statuten van Indië stipt gevolgd moesten worden, behalve en zooverre als zij gewijzigd waren door placaten door bevoegd gezag aan de Kaap uitgevaardigd.

Voor eenige jaren had men van de Boesmans niet veel last gehad, maar in 1715 begonnen hunne diefstallen weder. Deze lieden wilden hunne levensaard niet veranderen, en daar het wild begon uitgerooid te worden, kon een worstelstrijd tusschen hen

agst mogelijk bedrag
en voorrechten van
mbten toe te staan,
een garnizoen van
st bij de boeren te
tijd terug konden ge-
plichtten, en door het
en tuinmaken. Toch
komsten, waarvan de
ke veilingen geboden
rijke dranken bij de
dere posten waren de
verkoopen van grond,

en door het verhuren
Eene uur van vijf-
vijftig shillings per
werd last gegeven dat
nten moesten gehecht
nder deze documenten
rakten, procuraties, en
nd. De zegels ver-
shillings en zesence.
ence werd ook gelegd
Dit artikel was niet
belasting hoegenaamd

was de wetten volgens
k bepaald te hebben,
statuten van Indië stipt
erre als zij gewijzigd
aan de Kaap uitge-

boesmans niet veel last
afstellen weder. Deze
eren, en daar het wild
stelstrijd tusschen hen

en de boeren niet vermeden worden. In die tijden twijfelde nie-
mand aan het recht van beschaafde mannen om grond door zulk
een ras als de Boesmans bewoond in bezit te nemen, en tot
heden toe heeft nog niemand een plan beraamd waardoor dit
zonder geweld gedaan kan worden.

In Augustus 1715 werd den gouverneur bericht dat een aantal
Boesmans over de zevenhonderd schapen aan eenen boer te
Drakenstein behoorende had weggevoerd, na dat zij den herder
vermoord hadden. Daarop gaf de gouverneur verlof aan de bureu
van den man die beroofd was om de roovers te vervolgen en den
buit terug te nemen.

Met dit verlof trok het eerste uitsluitend koloniale kommando
te velde. Het bestond uit dertig burgers te paard, die als hun
aanvoerder een boer genaamd Hermanus Potgieter kozen. Zij
deden hun uiterste om de roovers na te sporen, doch te vergeefs.

De Boesmans begonnen toen de boeren langs de Bergrivier en in
het land van Waveren te plunderen. Zij vermoordden eenige her-
ders, staken verscheidene huizen in brand, en voerden een groot
getal vee weg. Sommigen der meest blootgestelde boeren meenden
dat het veiliger was hunne woonsteden te verlaten, en eenige
gezinnen werden geheel verarmd. Verscheidene opeenvolgende
kommandos werden op den been gebracht, en uitgezonden om de
stroopers te verdrijven, waaraan de regeering kruid en lood ver-
schafte. De instructies waaronder zij te velde trokken waren
uitdrukkelijk dat bloedvergieting indien mogelijk vermeden moest
worden, en dat vrouwen en kinderen niet gedood mochten wor-
den. Doch dit was een soort van oorlogvoeren waarin de ge-
moederen der menschen lichtelijk konden verharderen.

Het was gemakkelijk genoeg te besluiten de roovers uit eene
zekere landstreek te verdrijven, doch zeer moeilijk dat besluit
uit te voeren. De scherpziende Boesman verbergde zichzelf en
zijn gezin, wanneer hij de aankomst van een vijand bespeurde;
en zoodra zijne vervolgers, afgemat van het zoeken, zich terug-
trokken, hervatte hij zijne rooverijen. Geene der kommando's in
dat jaar uitgezonden bereikten hun doel, ofschoon sommigen hun-
ner geloofden dat zij zulks gedaan hadden, tot dat zij uitvonden
dat zoodra zij uiteengingen de stroopers wederom bezig waren.

Vroeg in 1716 werd een troep soldaten en burgers gezonden met eene hoeveelheid arak, tabak, en kralen, om te trachten vrede te maken. Deze troep slaagde er in eene bijeenkomst te hebben met een aantal Boesmans, en keerden naar het kasteel terug met het bericht dat een verbond van vriendschap was ingegaan. En ongetwijfeld was het zoo dat diefstallen een tijd lang ophielden.

In dezen tijd begonnen ontvluchte slaven veel moeite aan de kolonisten te geven. Zij vormden zich in benden, en plunderden de boeren zoodra zij kans daartoe zagen. Ofschoon zij gewoonlijk eene schuilplaats uitzochten in eene plek die moeilijk te bereiken was, kon men ze veel eerder vinden dan het geval met de Boesmans was.

In de bezittingen der Compagnie in Indië was de vraag naar koorn gering, en het kon elders verkregen worden tegen een lager bedrag dan twaalf shillings het mud, hetwelk de prijs was die aan de Kaap betaald werd. De gouverneur-generaal en raad van Indië waren van oordeel dat de Compagnie uit Bengalen en Surat met grooter voordeel voorzien konde worden. Zij waren tevreden met de kwaliteit van Kaapsch koorn; maar het was te duur, en men kon er niet op rekenen dat de voorraad steeds zou aanhouden. Zij stelden dus voor om wat zij noodig hadden op de goedkoopste markt te koopen, en om de Kaapsche boeren toe te laten koorn naar alle deelen van Indië te zenden, en het aldaar te verkoopen tegen elken prijs die verkregen kon worden. Doch hiertegen hadden de burgers bezwaar, daar zij beweerden dat zij niet in staat waren om een handel van dezen aard te drijven, of lang na den oogst zonder vergoeding te wachten.

De directeuren besloten dat het beter zoude zijn de burgers te ondersteunen dan de inboorlingen van Hindostan, maar de prijs van koorn aan de Kaap werd verminderd tot tien shillings en acht pence het mud. Om de kolonisten aan te moedigen andere producten te kweken, gaven zij last dat hunne schepen uit Indië terugkeerende aan de Kaap van erwten, bonen, en gort genoeg voor de reis naar huis voorzien moesten worden.

In 1716 stelden de directeuren een aantal vragen op waarop zij de zienswijzen der leden van den politieken raad verlangden.

De voornaamste vragen waren of het land een grooter aantal kolonisten kon onderhouden; of het niet beter zijn zoude Europeesche arbeiders dan slaven te bezigen; of koffij, suiker, katoen, indigo, olijf-olie, tabak, vlas, zijde, en hop niet geproduceerd konden worden, zoodat een grooter aantal menschen in staat mochten gesteld worden een bestaan te vinden; en of eene belasting niet kon gelegd worden op levensbehoefden aan vreemde schepen verschaft.

In hunne antwoorden verklaarden de gouverneur en zes andere leden van den raad zich ten gunste van slavenarbeid, daar zij zulken arbeid voor goedkoper dan die van gehuurde blanken hielden. Slechts één lid van den raad, de militaire hoofd-beambte, zag zijn tijd vooruit, en gaf als zijn oordeel te kennen dat slechts blanken in het land behoorden gebracht te worden.

Of koffij en de andere vermelde planten aan de Kaap zouden aarden werd door al de leden als twijfelachtig beschouwd. Sommigen dier planten, zooals de olijf en indigo waren reeds beproefd, doch zonder succes. In ieder geval zouden deskundigen noodig zijn om ze te beproeven, want niemand in de kolonie verstond de bewerking er van. Of een grooter aantal Europeanen alhier kon bestaan zonder een last voor de Compagnie of voor het armenfonds te zijn zoude van den uitslag van zulke proefnemingen afhangen.

Allen stemden overeen dat het niet raadzaam zoude zijn eene belasting op voedsel aan vreemdelingen verschaft te leggen, daar die niet veel zoude opbrengen, en vreemdelingen die kontant geld in het land brachten kon weghouden.

Na ontvangst van deze verslagen, besloten de directeuren dat proeven genomen zouden worden met tabak, zijde, indigo, en olijven; en dat een deskundig persoon voor ieder soort uitgezonden zoude worden om toezicht over het werk te houden.

Eene groote hoeveelheid indigozaad werd uit Batavia in 1719 ontvangen, en voor vele jaren werden proeven ermede genomen. Er bestond geene moeilijkheid om de plant te doen groeien in

beschutte plekken en in rijken grond; doch men bevond dat het niet als gewoon landbouw product beantwoorden wilde.

Een persoon die voorgaf alles aangaande het kweken en be-reiden van tabak te verstaan werd uit Amsterdam in 1719 gezonden. Hij koos een stuk grond uit te Rondebosch van omtrent twee morgen groot, en daar en in den Compagnies-tuin werden voor omtrent drie achtereenvolgende jaren een groot getal tabaksplanten door slaven onder zijn opzicht uitgeplant. In het begin aardden die planten goed, doch er werden na eenigen tijd, sommige door sterken wind, en andere door de hitte der zon vernield. Het zaad was zorgvuldig uitgezocht, doch de bladeren die rijp werden waren zoo slecht van smaak, dat de opziener wanhoopte aan den goeden uitslag. De leden van den politieken raad lieten ook de hoop varen, en in 1722 werd de verdere proefneming opgegeven.

Met de olijf liep het op dezelfde wijze af als met iedere vorige proefneming. De boomen groeiden zoo goed als men verwachten kon, doch velen hunner stierven plotseling zonder dat iemand in staat was de reden daarvan uit te vinden. Van anderen vielen de vruchten af terwijl zij nog jong waren, en de weinige olijven die rijp werden in goede jaren waren van heel ondergeschikte kwaliteit.

In 1714 werden hoornvee en schapen door eene vroeger onbe-kende ziekte aangetast, en groote getalen stierven. Tegen 1718 was het zoo moeilijk om slachtvee te verkrijgen dat toen het kontrakt tot verschaffing van vleesch aan de Compagnie publiek werd opgeveild geen enkel bod ervoor gemaakt werd. De prijs van schapen steeg tot dat hij van elf tot veertien shillings be-droeg de een door den ander genomen in een troep. Trek-ossen waren niet te koop te krijgen onder drie-en-tachtig shillings ieder. De schaarschheid nam toe toen de tong- en klaauw-ziekte hare verschijning in 1723 maakte.

Bij deze rampen werd ook de paardenziekte gevoegd, die in een zeer ernstigen vorm in 1719 uitbrak. Vóór dien datum wordt geene melding er van gemaakt in de archieven, en daarna wordt zij beschreven als eene nieuwe plaag. Zij heeft nooit sedert dien tijd Zuid-Afrika verlaten.

men bevond dat
woorden wilde.

met kweeken en be-
sterdam in 1719
e Rondebosch van
den Compagnies-
de jaren een groot
richt uitgeplant. In
werden na eenigen
ere door de hitte
g uitgezocht, doch
ht van smaak, dat
lag. De leden van
1, en in 1722 werd

af als met iedere
zoo goed als men
n plotseling zonder
uit te vinden. Van
nog jong waren, en
de jaren waren van

eene vroeger onbe-
erven. Tegen 1718
rijgen dat toen het
Compagnie publiek
akt werd. De prijs
veertien shillings be-
een troep. Trek-
ie-en-tachtig shillings
e tong- en kleinw-

ekte gevoegd, die in
Vóór dien datum
archieven, en daarna
ag. Zij heeft nooit

Daar de Portugeezen in 1692 Delagoabaai verlaten nadden, besloot de Hollandsche Oost-Indische Compagnie in 1720 om die haven in bezit te nemen en een factorij aldaar te stichten. De bedoeling was dat het station eene onderhoorigheid der Kaapsche regeering zoude zijn, even als het geval met Mauritius was geweest. Dus moesten belangrijke zaken voor verhoor naar de Kaap gezonden worden, en in alle zaken behalve de geringste zoude er een recht van appèl zijn naar het hooge gerechtshof aan het kasteel de Goede Hoop.

In Febr. 1721 zeilden de mannen die gekozen waren het station te stichten uit Tafelbaai in drie kleine schepen, en op den 29sten Maart bereikten zij de plaats hunner bestemming. Eene plek werd voor het fort gekozen, doch vóór dat er veel gebouwd was tastte de koorts het gezelschap aan, en binnen zes weken stierf twee-derde gedeelte hunner, insluitende de kommandeur en de ingenieur. Eindelijk werd een klein fort opgericht, en toen werd een der schepen naar de Kaapstad teruggezonden met brieven en een weinig in ruil verkregen ivoor en was. Het keerde in Augustus met levensmiddelen en tachtig soldaten, om het garnizoen te versterken, terug.

De tijd werd besteed aan het drijven van handel en aan het opdoen van kennis omtrent het land tot in April 1722, toen drie schepen de baai inkwamen. Deze bleken door zee-roovers bemand te zijn, die Fort Lagoa aanvielen, hetzelfde na een kort bombardement in bezit namen, en het pakhuis plunderden. Zij mishandelden, echter, anders het garnizoen niet, en achttien daarvan gingen met hen mede toen zij vertrokken.

Na verloop van tijd kwam er hulp uit de Kaap, en het onderzoek van het land voor eenige mijlen binnenlands rondom de baai werd voltooid. Een weinig goud werd door zwarten uit het binnenland in ruil voor kralen gebracht, en ofschoon het geheele bedrag minder dan twee onzen was, was het genoeg om hoop op te wekken. De inboorlingen die het brachten verklaarden dat zij drie en een halve maand gereisd hadden, doch men geloofde deze bewering niet. De eerste die kwam had een kleine schaal van klipjes van verschillende grootte, voor gewichten, waaruit het bekend werd dat hij reeds tevoren

met blanken—waarschijnlijk Portugeezen—handel had gedreven. Meer dan twee ton ivoor en vierhonderd-en-negentig ponden koper werden verkregen. De inboorlingen wilden niet bekend maken waar het koper gevonden was.

Een bericht omtrent een ijzerberg op eenigen afstand binnenslands verleidde een gezelschap van negentien man om dien te gaan zoeken. Zij verlieten Fort Lagoa in 1723, met drie pakossen om voedsel te dragen. Na eene week waren zij in een prachtig land. In bergkloven waren bosschen van groote boomen, de bodem was vruchtbaar en bedekt met lang gras, stroomen versch water waren talrijk, en men zag vele soorten van wild. Terwijl zij eene rivier overgingen werd de voorhoede van het ontdekkings-gezelschap aangevallen en gedood door een bende inboorlingen, en daar toen niemand overbleef die in staat was bevelen te geven keerden zij die nog het leven behielden naar de baai terug.

In 1724 moest men meer menschen zenden om de plaatsen te nemen van hen die aan de koorts gestorven waren. Het was geen station waar men gewillig heenging, want tegen dezen tijd werd het klimaat beschouwd als in den zomer een der doodelijkste der wereld te zijn.

Vóór 1717 vond de openbare godsdienstoefening te Drakenstein plaats in een gebouw dat oorspronkelijk voor eene schuur bedoeld was. In dat jaar werd een begin gemaakt met het aanbouwen eener kerk, die in 1720 voor het gebruik werd opengesteld. Te Stellenbosch maakte men ook in 1717 een begin met het bouwen eener kerk, in plaats van die welke afgebrand was. Daar de gemeente aan de Kaap tegen dien tijd zeer groot en verstrooid geworden was, begon in Juni 1721 de Eerw. heer Slicher, die rector der school was, den Eerw. heer D'Ailly bij de godsdienstoefeningen te helpen, en in Februari 1723 werd hij formeel ingezegend als tweede of hulp-prediker.

Gouverneur De Chavonnes was een man van eenvoudigen levensaard, stil en godsdienstig, die er in slaagde de genegenheid van de directeuren zoowel als die der kolonisten te behouden. Hij deed al wat hij kon om de onkosten laag te houden, en

andel had gedreven.
en-negentig ponden
wilden niet bekend

enigen afstand bin-
ntien man om dien
in 1723, met drie
week waren zij in
osschen van groote
ekt met lang gras,
en zag vele soorten
gen werd de voor-
allen en gedood door
and overbleef die in
nog het leven be-

den om de plaatsen
storven waren. Het
g, want tegen dezen
den zomer een der

oefening te Draken-
rijk voor eene schuur
in gemaakt met het
r het gebruik werd
n ook in 1717 een
plaats van die welke
de Kaap tegen dien
was, begon in Juni
der school was, den
ningen te helpen, en
egend als tweede of

nan van eenvoudigen
laagde de genegenheid
olonisten te behouden.
n laag te houden, en

om vrede in de kolonie te bewaren. De directeuren waren zoo met hem tevreden dat zij hem in 1721 tot den rang van gewoon raadslid van Indië promoveerden, eene waardigheid die door geen zijner voorgangers genoten was.

De gouverneur werd plotseling ongesteld op den 7den September 1724, en stierf den volgenden ochtend vroeg. Weinige uren daarna vergaderde de politieke raad, en besloot dat de secunde Jan de la Fontaine als hoofd der kolonie zoude optreden tot dat eene aanstelling door de Vergadering van Zeventien zoude gedaan worden.

HOOFDSTUK XI.

In dezen tijd werd veel geld en arbeid besteed aan eene vergeefsche poging om den lossen zandgrond van de Kaapche vlakte vast te maken door het planten van gras en boomen. Ook werden proeven voor eene reeks van jaren met zijdeteelt genomen, doch men bevondt dat dit geen voordeel afwierp.

De heer De la Fontaine fungeerde als hoofd der kolonie tot 1727, toen de heer Pieter Gijsbert Noodt met zijne aansteling als gouverneur aankwam. De heer Noodt was een verwaand en slechtgehumerd man, waar niemand van hield. Hij verdrukte echter de burgers niet, en zij klaagden niet over hem. Hij bleef iets langer dan twee jaren in dienst, en stierf plotseling in 1729. De secunde Jan de la Fontaine, die in hooge achting door de kolonisten gehouden werd, werd toen door den raad gekozen om wederom aan het hoofd der zaken te staan, en in 1730 benoemden de directeuren hem tot gouverneur.

Het station aan Delagoabasi werd nog aangehouden, ofschoon de koorts iederen zomer groot verlies aan levens veroorzaakte, en de handel met de inboorlingen was gering. Vele pogingen werden aangewend om het land op grooten afstand te onderzoeken, doch deze mislukten allen. Op het laatst dacht de Oost-Indische Compagnie dat het nutteloos zoude zijn daar langer menschen aan te houden, en in 1730 werd het garnizoen teruggetrokken.

In 1736 reisde een gezelschap olifant-jagers oostwaarts van de Kaap naar de landstreek door den Pondostam bewoond. Bij hunne terugkomst hielden zij eenige dagen op om hun vee te laten rusten aan de kraal van het Kosa opperhoofd Palo, nabij de Kei. Daar werden zij door de Kaffers overvallen, toen zij geen aanval te wachten waren, en zea hunner werden gedood. De anderen slaagden er in te ontkomen.

Gouverneur De la Fontaine trad in 1737 af, en werd opgevolgd door den heer Adriaan van Kervel. Deze heer stierf na slechts twintig dagen in betrekking te zijn geweest. De fiscaal, Daniel van den Henghel genaamd, kwam toen aan het hoofd der zaken tot 1739, toen de heer Hendrik Swellengrebel gouverneur werd. De heer Swellengrebel, die eens eenvoudig man met goede bedoelingen was, werd aan de Kaap geboren en opgevoed, waar hij op jeugdigen leeftijd in dienst der Compagnie kwam. In het eerste jaar dat hij aan 't hoofd der regeering stond, ontstond er een klein oproer, dat gemakkelijk ten einde gebracht werd. Ook vond er een korte oorlog met de Boesmans plaats.

In 1743 werd een predikant in het land van Waveren geplaatst, op de plek waar thans het dorp Tulbagh is. De kerk die aldaar gesticht werd noemde men tot 1804 Rodezands-kerk. In 1745 werd een andere geestelijke geplaatst op de plek die sedert 1829 Malmesbury genaamd is. De kerk aldaar werd Zwartlands-kerk genoemd. Geen Goddienstige gezindte behalve de Hollandsche-Gereformeerde kerk werd vooralsnog toegelaten een gebouw voor openbare eredienst af te zonderen, ofschoon aan de Lutherischen en Moravischen niet verboden werd in private huizen godsdienst te houden zoolang zij slechts niet de sacramenten toedienden.

Daar vele zeer noodlottige schipbreeken in Tafelbaai in de wintermaanden plaats gevonden hadden, werd na 1742 Simonsbaai van het midden van Mei tot dat van Augustus door de vloten der Compagnie als een haven gebezigd, waar zij aanlegden. Vooreerst werden geene groote kosten aldaar besteed, omdat men eene poging aanwendde om eene veilige haven door middel van een zeebreker in Tafelbaai te maken; maar in 1746 bevond men dat het te veel zoude kosten om den zeebreker te voltooiën, en toen gaf men het op.

Daar de kolonisten zich naar het binnenland verspreidden, werd het land ten oosten van eene lijn tussehen Zoetensdalsvlei en Hexrivier in 1745 van Stellenbosch afgesmeden, en tot een district genaamd Swellendam gevormd, met eenen eigen landdrost. In het volgend jaar werd het dorp Swellendam gesticht.

De prijzen van alle soorten van landbouw producten waren in dien tijd zeer laag, daar er geene andere markt was dan die van de schepen en die van het garnizoen der Compagnie in Indië. Dientengevolge verzetten de boeren zich er tegen toen de directeuren in 1750 er van spraken om meer kolonisten uit te zenden. Er waren, zeiden zij, reeds meer blanken in het land dan een goed bestaan konden vinden, tensij vrije uitvoer van producten naar alle deelen der wereld toegelaten werd.

Gouverneur Swellengrebel trad in 1751 op zijn eigen verzoek af, en werd opgevolgd door den heer Rijk Tulbagh.

DE landengte het Kaapsche schiereiland met het vasteland verbindende was te dien tijde eene woeste zandvlakte. Het was moeilijk daar met geladen wagens over te gaan, want er bestond geen weg. De directeuren werden er toe geleid om te gelooven dat binnen korten tijd de Tafelbaai opgevuld zoude worden met het zand dat de zuid-ooste winden gedurende de zomermaanden er in woeien. Om dit te voorkomen, gaven zij last dat pogingen aangewend moesten worden om het zand vast te maken door het met gras en boomen te beplanten, en in de

winter van 1724 werd het werk begonnen. Zeventig slaven en een aantal bandieten werden gebezigd in 't planten van varkensgras en zaad van de wilde olijf, en toen dit mislukte, werd in de volgende regen seizoenen eene proeve met zoden-wallen genomen.

Men wist toen nog niet dat een der meest gewone wilde planten van het land door de natuur bestemd was om bovenzand vast te maken, en dus werd gedurende elf jaren, met slechts ééne korte tusschenpoos, de poging om gras op de vlakten te doen groeien voortgezet, en werd er elken winter veel arbeid aan besteed. In 1735 werd het in wanhoop opgegeven. De directeuren, echter, waren toen reeds overtuigd dat Tafelbaai geen gevaar liep van te verzanden. Een commissie van zeevarende mannen, die aangesteld was om het zorgvuldig te onderzoeken, zond een rapport in dat binnen de voorafgaande halve eeuw het water, in plaats van te verzanden, dieper was geworden.

In 1726 werd eene deskundige genaamd François Guillaumet door de directeuren nitgezonden om een proef te nemen met zijde-teelt. Eenige eieren van zijde-wormen werden uit Europa aangebracht, er waren volop gezonde moerbeiboomen, en de bestuurder werd voorzien van zooveel slaven-arbeiders als hij wenschte.

In het eerste jaar werd een gewicht van acht ponden goede zijde verkregen, die naar de Nederlanden verzonden werden, en veel belangstelling in Amsterdam en Middelburg verwekte. De leden van den politieken raad aan de Kaap dachten dat de goede nitalag nu was verzekerd. Een groot gebouw werd opgericht nabij de Compagniestuin, en werd ter beschikking van Guil'anmet gesteld om er de wormen in te houden. De kinderen in het slavenhuis nabij moesten allen buiten de schooluren gebezigd worden om de zijde op te winden. Eenige duizende jonge moerbeiboomen werden uitgeplant. Ieder burger die lust had aan de nijverheid deel te nemen werd van eieren voorzien, en met de wijze van bewerking bekend gemaakt. Echter ging in 'geen volgend jaar de voortbrenging van zijde een gewicht van tien pond te boven. De meeste wormen stierven steeds voor dat zij cocons maakten, en op een gegeven tijd zouden zij uitgestorven zijn ware het niet dat enkelen door eenige burgers bewaard waren. Spoedig

Zeventig slaven en planten van varkens-ruit mislukte, werd in het zoden-wallen ge-

gewone wilde planten om bovenzand vast te maken slechts ééne korte proef te doen groeien op zand besteed. In 1725 werden acht der bokken die het voortbrengen uit Perzië ingevoerd, doch men liet het ras weldra bederven door vermenging met andere dieren.

In 1726 werden een korporaal en zes manschappen afgezonden om een buiten-station te vestigen op eene plaats genaamd het Ziekenhuis, aan de Zonder-Eindrivier. De weinige Hottentotten die in dat deel van het land overbleven klaagden dat zij zich niet tegen Boesmans en rondzwerfende Europeanen konden verdedigen. Het buiten-station werd dus opgericht ten einde daden van geweld te voorkomen.

De heer De la Fontaine fungeerde gedurende al dezen tijd als hoofd der kolonie. De Vergadering van Zeventien had als gouverneur gekozen een genieofficier genaamd Pieter Gijsbert Noodt, doch hij kwam niet aan de Kaap voor Februari 1727. Op den 25sten dier maand nam hij de plichten van zijn ambt over. Hij was eene ruwe, barsche, slechtgehumeerde man, vol hoogmoed en eigenwaan, en weldra had hij zich bij zijne omgeving onbemind gemaakt. Daar hij zich echter niet met de burgers bemoeide, klaagden zij niet over hem zoo als zij met Van der Stel den jongeren gedaan hadden. Gedurende den tijd dat hij aan het hoofd van zaken stond gebeurde er niets van blijvend belang. Hij stierf plotseling op den 23sten April 1729.

Eene romantisch verhaal van zijnen dood is reeds onze tijden overgebracht door een boek geschreven door eenen Duitscher die eenige jaren na de gebeurtenis aan de Kaap was. Doch er is geene waarheid in dit verhaal, behalve dat op den zelfden dag waarop de gouverneur stierf vier soldaten opgehangen werden wegens de misdaad van desertie, en omdat zij op eene burgermacht die gezonden was om hen te arresteren geschoten hadden.

Fransois Guillaumet kwam te nemen met zijden uit Europa aangekomen, en de bestuurder als hij wenschte. Hij bracht acht ponden goede zijden verzonden werden, en de Kaap verwekte. De dachten dat de goede zijdenbouw werd opgericht door Guillaumet en kinderen in het slaven-land gebezigt worden. De jonge moerbeiboomen had aan de nijverheid en met de wijze van zijden in geen volgend jaar aan tien pond te boven. Dat zij coccons maakten, gestorven zijn ware het waard waren. Spoedig

bemerkte men dat de opbrengst zoo gering was dat personen die op andere wijze een bestaan konden vinden niets met zijde-teelt te doen wilden hebben. Acht jaar lang, echter, hield de regeering met de proefneming aan. In 1735 erkende ieder een dat men deze industrie niet kon doen slagen, en zij werd toen, op last der directeuren, opgegeven.

Eene andere nijverheid die de Compagnie in dien tijd in Zuid-Afrika trachtte in te voeren was de productie van kirmanhaar. In 1725 werden acht der bokken die het voortbrengen uit Perzië ingevoerd, doch men liet het ras weldra bederven door vermenging met andere dieren.

In 1726 werden een korporaal en zes manschappen afgezonden om een buiten-station te vestigen op eene plaats genaamd het Ziekenhuis, aan de Zonder-Eindrivier. De weinige Hottentotten die in dat deel van het land overbleven klaagden dat zij zich niet tegen Boesmans en rondzwerfende Europeanen konden verdedigen. Het buiten-station werd dus opgericht ten einde daden van geweld te voorkomen.

De heer De la Fontaine fungeerde gedurende al dezen tijd als hoofd der kolonie. De Vergadering van Zeventien had als gouverneur gekozen een genieofficier genaamd Pieter Gijsbert Noodt, doch hij kwam niet aan de Kaap voor Februari 1727. Op den 25sten dier maand nam hij de plichten van zijn ambt over. Hij was eene ruwe, barsche, slechtgehumeerde man, vol hoogmoed en eigenwaan, en weldra had hij zich bij zijne omgeving onbemind gemaakt. Daar hij zich echter niet met de burgers bemoeide, klaagden zij niet over hem zoo als zij met Van der Stel den jongeren gedaan hadden. Gedurende den tijd dat hij aan het hoofd van zaken stond gebeurde er niets van blijvend belang. Hij stierf plotseling op den 23sten April 1729.

Eene romantisch verhaal van zijnen dood is reeds onze tijden overgebracht door een boek geschreven door eenen Duitscher die eenige jaren na de gebeurtenis aan de Kaap was. Doch er is geene waarheid in dit verhaal, behalve dat op den zelfden dag waarop de gouverneur stierf vier soldaten opgehangen werden wegens de misdaad van desertie, en omdat zij op eene burgermacht die gezonden was om hen te arresteren geschoten hadden.

De politieke raad besloot dat de secunde Jan de la Fontaine, die eene bekwaam man met goede bedoelingen was, nogmaals als hoofd der regeering zoude optreden tot dat de beslissing der directeuren bekend kon worden. Met de volgende huiswaartskeerende vloot zonden zij een verzoek dat hij in de vacante betrekking mocht aangesteld worden, en hiermede werd ingestemd. Op den 8sten Maart 1730 werd de heer De la Fontaine formeel als gouverneur bevestigd.

Gedurende deze jaren hoopte de Compagnie steeds dat zij een voordeel uit Delagoabaai zoude trekken. Een weinig amber, eenige aloë, een klein aantal slaven, een weinig koper en ivoor, en eenige onzen goud werden aldaar in handel verkregen. Bij zekere gelegenheid gingen twee zwarten die bekend waren naar het binnenland en keerden binnen veertien dagen met eene hoeveelheid goud terug. Dit verwekte de hoop dat de goudvelden gemakkelijk konden bereikt worden, en in Juni 1725 verliet een gezelschap van negen-en-dertig man Fort Lagoa om ernaar te zoeken. Na een vermoeiende reis van twintig dagen, belette eene bende van vijandige zwarten hunnen verderen voortgang. In eene schermutseling werden verscheidene inboorlingen doodgeschoten, doch toen de pakossen door den vijand gedood werden en al de bagage afgenomen werd, was de expeditie verplicht terug te keeren.

Eene poging om naar de kopermijnen te zoeken, mislukte ook. Men trachtte toen het land te doorzoeken door middel van booten die de rivieren opvoeren, doch werd niets van eenige waarde voor den handel gevonden. De Hollandsche officieren waren nooit in staat om de ligging of afstand hetzij van de kopermijnen of de goudvelden te bepalen. Het goudstof door de inboorlingen ter verkoop aangeboden was zoo met andere zelfstandigheden vermengd dat de essaieurs in Batavia beweerden dat iedere hoeveelheid van de waarde van een stuiver de Compagnie twee shillings kostte.

Ieder zomer tastte de koorts het garnizoen aan, en in sommige gevallen was het aantal sterfgevallen ontzettend. Desertie en mouterij vermeerderden ook de moeilijkheden der Compagnie, totdat men in 1730 besloot het station op te breken. Juist

voor dat de schepen aankwamen om het volk af te halen werd een gezelschap Europeanen door inboorlingen aangevallen, en zij werden allen gedood. Op den 27sten December 1730 scheepten de fungerende kommandeur, Jan de la Capelle, en honderddrie-en-dertig man, tot welk getal het garnizoen verminderd was, zich in, en zeilden naar Tafelbaai.

In 1734 werd eene kleine militaire buitenpost van gelijken aard als die te Waveren, Groenekloof, en het Ziekenhuis, gevestigd te Rietvlei, aan de Buffeljachtsrivier, tusschen de tegenwoordige dorpen Swellendam en Heidelberg. Hun doel was om onwettige veehandel met de inboorlingen te voorkomen, en om de boeren en Hottentotten tegen de Boesmans te beschermen.

Het land moest in dezen tijd ver naar het binnenland doorzocht zijn geweest, want gezelschappen olifantjagers waren somtijds meer dan acht of negen achtereenvolgende maanden uit de kolonie afwezig. Maar deze lieden hadden geen lust om veel van hunne reiswegen en jachtgronden te vertellen, en men geloofde dat wat zij mededeelden zoo onjuist was dat de regeering de moeite niet nam het in geschrifte te stellen. Er was echter eene merkwaardige uitzondering.

In Mei 1736 verliet een gezelschap van elf olifantjagers, aangevoerd door een man genaamd Hermanus Hubner, de kolonie. Zij reisden oostwaarts naar het land der Tembus, waar zij een ander gezelschap van vier kolonisten aantroffen, die op de olifantjacht waren, en met de inboorlingen in ivoor handelden. De twee gezelschappen sloten zich hier bij elkander aan en gingen voort naar Pondoland, waar zij drie Engelschen vonden, die vele jaren tevoren schipbreuk geleden hadden, en die in alle opzichten als de inboorlingen leefden, hebbende zij talrijke vrouwen en kinderen. Van deze lieden kochten zij op krediet vijf tonnen ivoor, waarvoor zij zich verbonden om op een later tijdstip ijzer, koper, en kralen te leveren.

Zij hadden nu genoeg ivoor om tien wagens te laden, ieder met achttien- of negentienhonderd ponden gewicht. Daarna begonnen zij de terugreis, met plan om op weg te jagen. Toen zij de kraal van Palo, groot-opperhoofd van den Kosastam, bereikten, besloten zij eene week of twee over te blijven om

hun vee te laten rusten. Tot dus ver waren zij op vriend-schappelijke wijze behandeld door de inboorlingen waarmede zij in aanraking kwamen, en zij hadden geene reden om andere behandeling aan Palo's kraal te verwachten.

Na eenen tijd lang te hebben gerust, gingen negen hunner met zeven wagens vooruit, en na een dag reizens kwamen zij aan eene rivier die zeer gezwollen was. Zij wachtten op de oevers, toen twee Hottentotten die zij bij hunne reisgenooten hadden achtergelaten verschenen en hun mededeelden dat al de anderen vermoord waren.

De Hottentotten zeiden dat Hermannus Hubner voor zijne tent, waarin de andere Europeanen neerlagen, zat, toen een der be-dienden rapporteerde dat hij teekenen van een vijandelijk plan van den kant van Palo's volk had bemerkt. Hubner nam geene notitie van de waarschuwing, en antwoordde dat het volk vriend-schappelijk gezind was, en dat er geen reden voor vrees bestond. Kort daarna brachten eenige Kaffers acht ossen aan, en boden ze namens het opperhoofd aan Hubner ten geschenke aan. Terwijl de personen die voorgaven boden van het opperhoofd te zijn nog spraken, doorstak een hunner Hubner plotseling met een assagai. Hij trok het wapen uit zijn lichaam, en trachtte zijn geweer te bereiken, doch vóór hij zulks doen kon werd hij door een anderen steek in den rug gedood. Terzelfder tijd liepen de Kaffers van alle kanten op de tent aan, en doodden de vijf blanken.

De moordenaars laadden toen de wagens af en verbrandden ze, waarschijnlijk om het ijzer te bekomen. Onder de goederen waren drie vaten schietkruit, ieder vijftig ponden bevattende. De Kaffers braken ze open, en wierpen het kruit op een hoop, toen er eensklaps eene verschrikkelijke ontploffing plaats vondt, en een groot aantal van hen, die nabij waren, werd gedood en verwond.

Toen zij het lot hunner kameraden vernamen, haastten de jagers zich met hunne wagens over de rivier. Zij werden weldra ingehaald door eene menigte Kaffers, waarop zij schoten, en waarvan zij er acht of tien nedervelden. Dit deed de ver-volgers terugtrekken, doch daar de Europeanen zeer weinig kruit

ren zij op vriend-
lingen waarmede zij
e reden om andere

ngen negen hunner
reizens kwamen zij
Zij wachtten op de
hunne reisgenooten
mededeelden dat al

hubner voor zijne tent,
t, toen een der be-
een vijandelijk plan
merkt. Hubner nam
woordde dat het volk
een reden voor vrees
offers acht ossen aan,
Hubner ten geschenke
boden van het opper-
hubner Hubner plot-
pen nit zijn lichaam,
vóór hij zulks doen
in den rug gedood.
kanten op de tent

s af en verbrandden
a. Onder de goederen
g ponden bevattende.
het kruit op een hoop,
ploffing plaats vindt,
waren, werd gedood

vernamen, haastten de
rivier. Zij werden
rs, waarop zij schoten,
ten. Dit deed de ver-
anen zeer weinig kruit

over hadden, dachten zij het best de wagens te verlaten en hun vlucht te voet voort te zetten. Op deze wijze ontkwamen zij, en gelukkig troffen zij aan de Zondagsrivier een ander gezelschap jagers aan.

In 1736 vroeg Gouverneur De la Fontaine zijn ontslag aan de directeuren, daar hij het overblijvend deel zijns levens in Europa wenschte door te brengen. Zij vernamen zijn voornemen met leedwezen, want hij had zijne plicht getrouw betracht; doch zijn verzoek kon niet geweigerd worden, en zij benoemden dus den secunde Adriaan van Kervel als zijn opvolger. Op den 31sten Augustus 1737 droeg hij zijn ambt over aan den heer Van Kervel. Deze heer bekleedde het hoogste ambt in het land nog geen drie weken, want na eene korte ziekte stierf hij op den 19den September.

Op den ochtend na den dood van den gouverneur kwam de raad bijeen ten einde een fungerend hoofd te kiezen. Er waren zes leden tegenwoordig, en twee daarvan maakten aanspraak op de ledige plaats. De secunde—de heer Hendrik Swellengrebel—was de eene. De onafhankelijke fiskaal—de heer Daniel van den Henghel—was de andere. De stemmen der leden staakten, toen werd er om geloot, en de uitslag ten gunste van den fiskaal zijnde, nam hij den ledigen stoel in.

De Vergadering van Zeventien keurde de benoeming van den heer Van den Henghel af, omdat zij den secunde als den rechten persoon beschouwden om het hoogste gezag uit te oefenen na den dood van den gouverneur. Zij zonden daarom bevelen nit dat hij tot zijne plichten als fiskaal moest terugkeeren, en stelden den heer Swellengrebel als gouverneur aan. Op den 14den April 1739 legde deze heer den ambtseed af.

Gouverneur Swellengrebel was kolonist van geboorte, en de eenige die ooit de hoogste betrekking aan de Kaap bekleed heeft. Op vroegen leeftijd trad hij in dienst der Compagnie, waarin zijn vader eene betrekking bekleedde, en gedurende de zes-en-twintig jaren die verlopen waren sedert dien tijd was hij van de eene betrekking tot de andere opgeklommen, totdat hij ten laatste het hoogste ambt in Zuid-Afrika verwierf. Hij was een eenvoudig verstandig man, zonder veel vastheid van

karakter, doch bezielde met het verlangen om tegenover iedereen recht te doen.

Zijn eerste plicht als gouverneur was een klein oproer te bedwingen. Eenige jagers en onwettige veehandelaren hadden zich kort te voren langs de Olifantsrivier metter woon gevestigd, en twist gekregen met een aantal Hottentotten. De regering nam de Hottentotten onder hare bescherming, en riep de Europeanen op om zich wegens hun gedrag te verantwoorden voor het landdrosthof te Stellenbosch, hetwelk zij weigerden te doen. Hunne aanvoerder was eene deserteur van het garnizoen aan de Kaap, genaamd Etienne Barbier. Op den 1sten Maart 1739 reed een sterke troep hunner, te paard en gewapend, met Barbier aan 't hoofd, Drakenstein binnen, en hechtten een oproer-document aan de kerkdeur.

Juist in dezen tijd deed eene bende Boesmans een fuval op de boeren hier en daar verspreid wonende langs Piketberg en het Bokkeveld, vermoordde twee Europeanen en eenige slaven, stak eenige huizen in brand, en voerde groote troepen vee weg. De regering gaf toen last aan een burger genaamd Jan Kruijwagen om een kommando te werven en de roovers te vervolgen, en aan allen die zich bij Barbier aangesloten hadden werd vergiffenis beloofd indien zij wilden helpen en belooven zich in 't vervolg beter te gedragen. Barbier slaagde er in zich gedurende eenige maanden te verschuilen, doch werd eindelijk gevangen genomen, terechtgesteld, en ter dood gebracht.

De oorlog met de Boesmans duurde den geheelen winter, en vóór dat hij geeindigd was werden vier blanken gedood, en zeer velen gewond. Aan den anderen kant werden ongeveer honderd gedood. Toen werd vrede gesloten, en toen eenige tijd later de aanvoeders der Boesmans zich lieten overhalen het kasteel te bezoeken, werden zij goed behandeld, en toen zij vertrokken werden hun geschenken gegeven.

In Januari 1743 bezocht Gustaf Willem van Imhof, gouverneur-generaal van Neerlandsch-Indie, een der bekwaamste en beste mannen die de Compagnie ooit in haar dienst had, de Kaap op weg naar Batavia, en oefende zoolang hij bleef het oppergezag uit.

tegenover iedereen

en klein oproer te
behandelaren hadden
metter woon geves-
tontentotten. De re-
escherming, en riep
rag te verantwoorden
elk zij weigerden te
r van het garnizoen
Op den 1sten Maart
rd en gewapend, met
n, en hechtten een

oesmans een inval op
langs Pikellerg en
en en eenige slaven,
troepen vee weg-
ourgen genaamd Jau
n en de roovers te
ier aangesloten hadden
a helpen en belooven
Barbier slaagde er in
nen, doch werd einde-
ter dood gebracht.
en geheelen winter, en
lanken gedood, en zeer
rden ongeveer honderd
toen eenige tijd later
overhalen het kasteel
en toen zij vertrokken

em van Imhof, gouver-
n der bekwaamste en
n haar dienst had, de
zoolang hij bleef het

Te dier tijde waren de eenigste kerken in de kolonie aan de Kaap, te Stellenbosch, en te Drakenstein. Aan elk dezer plaatsen was eene school, doch elders werd de opvoeding der kinderen grootelijks verwaarloosd, in de meeste gevallen toevertrouwd wordende aan een niet beter bevoegd onderwijzer dan een soldaat die voor korten tijd als private schoolmeester gehuurd werd. Er waren over de vierhonderd veeplaatsen, sommigen waarvan drie of vier dagen reizens van de naaste kerk gelegen waren, zoodat de bijwoning van den openbaren dienst dikwijls langen tijd verzuimd werd. De kolonisten waren omtrent vierduizend zielen in getal.

De gouverneur-generaal gaf bevel tot het bouwen van twee nieuwe kerken in de afgelegen districten met zoo weinig mogelijk verzuim, en bij ieder moest een predikant en een ziekentrooster geplaatst worden, terwijl laatstgenoemde ook als onderwijzer zonde werkzaam zijn. De predikanten moesten genomen worden van de eerste schepen die met scheepspredikers aan boord de Kaap aandeden. Een ziekentrooster moest ook zonder verzuim gezonden worden om onder de menschen over de Breederivier werkzaam te zijn.

De plaatsen voor de nieuwe kerken gekozen ware de plekken alwaar de tegenwoordige dorpen Tulbagh en Malmesbury zijn. Kort na dat de bevelen van den gouverneur-generaal gegeven waren, kwam een schip de Tafelbaai binnen, aan boord hebbende als scheepsprediker de Eerw. Arnold Maurits Meijring, die aangehouden werd om zijn werk te aanvaarden aan de eerste dier plaatsen. Hij begon aldaar dienst te houden in September 1743, en in October werd een consistorie opgericht. Langzamerhand ontstond een klein dorp, dat tot 1804 geene andere naam droeg dan Roodezands-kerk.

In Juni 1744 werd eene plek voor de andere kerk gekozen, en werd eene ziekentrooster, genaamd Wietse Botes, daarheen gezonden om eene school te openen. In Mei 1745 werd de Eerw. Rutger Weerman, scheepsprediker van een schip dat aanliep, de eerste predikant der gemeente. De kerkplaats was bekend als Zwartlands-kerk tot 1829, toen zij den naam van Malmesbury ontving.

Geene kerken dan die der Hollandsch-Gereformeerden werden toegelaten. Er was een aanzienlijk aantal Lutherschen aan de Kaap, en zij verlangden een resideerend predikant te hebben, doch konden geen verlof daartoe van de regeering krijgen. In 1742 werd een sterk verzoekschrift van hen geweigerd. Er werd geen bezwaar gemaakt tegen het houden van dienst in private huizen door de scheepspredikers van Deensche schepen, doch dit was de grootste vrijheid die verleend werd.

Een ander geval vond plaats met eenen Moravischen zending die uit Duitschland in 1736 gezonden werd om te trachten de Hottentotten tot de Christelijke leer te bekeeren, en die zich te Baviaanskloof, thans Genadendal, ter woon vestigde. Hij verzamelde een aantal Hottentotten, onder wie hij voor vijf jaren arbeidde. Al dien tijd genoot hij niets dan vriendelijkheid van de regeering, maar toen hij in 1742 vijf zijner bekeerlingen doopte, in plaats van ze naar den predikant van Stellenbosch te zenden, werd hij terstond tot verantwoording geroepen, en verboden verder te doopen. Dientengevolge keerde hij in 1744 naar Europa terug.

In het winterseizoen was Tafelbaai altijd zeer onveilig, en de Compagnie had dikwijls aldaar zware verliezen door schipbreuken geleden. Zoo werden in een vreeselijken storm gedurende den nacht van den 16den Juni 1722 vijf Hollandsche en drie Engelsche schepen, behalve twee kleine schepen tot gebruik aan de Kaap gehouden, op strand gedreven, waarbij zeshonderd-en-zestig manschappen verdronken. Bij deze gelegenheid werd eigendom ter waarde van £250,000 vernield. En op den 21sten Mei 1737 strandden negen schepen aan de Compagnie behoorende, en gingen tweehonderd-en-acht menschenlevens verloren. De kostprijs der lading, die langs het strand verstrooid werd, was alleen £160,000. Deze en vele andere ongelukken noopten de directeuren last te geven in 1741 dat gedurende den tijd tusschen den 15den Mei en den 15den Augustus, het seizoen wanneer stormen uit het noord-westen gewoon zijn, hunne schepen te Simonsbaai binnen zouden loopen. Simonsbaai bood veilige schuiling gedurende het winterseizoen aan, doch er was een bezwaar verbonden aan het gebruik daarvan gelegen in de

reformeerden werden
Lutherschen aan de
predikant te hebben,
geering krijgen. In
men geweigerd. Er
nden van dienst in
Deensche schepen,
eend werd.

Moravischen zende-
werd om te trachten
te bekeeren, en die
woon vestigde. Hij
wie hij voor vijf
niets dan vriendelijk-
1742 vijf zijner be-
den predikant van
tot verantwoording
Dientengevolge keerde

ijd zeer onveilig, en
verliezen door schip-
reeselijken storm ge-
1722 vijf Hollandsche
kleine schepen tot
gedreven, waarbij zes
Bij deze gelegenheid
vernield. En op den
aan de Compagnie
mensenlevens ver-
het strand verstrooid
ele andere ongelukken
1741 dat gedurende
15den Augustus, het
en gewoon zijn, hunne
en. Simonsbaai bood
oen aan, doch er was
daarvan gelegen in de

moeite om het overland te bereiken, waardoor het verschaffen
van versche provisie aan een schip zeer kostbaar werd. In
1742 liep het eerste schip daar binnen.

In Februari 1743 werd eene plek voor het station door den
gouverneur-generaal Van Imhof op het zuidelijke strand der baai
gekozen. Vooreerst werden zeer weinig kosten er aan besteed,
want de directeuren hadden besloten eene proef te nemen met
het oprichten van een zeehoofd in Tafelbaai, en indien dat
slaagde zoude de andere haven onnoodig zijn.

De zeebreker werd in Februari 1743 begonnen. Daar het
voor een werk van belang voor de kolonie zoowel als voor de
Compagnie beschouwd werd, werd eene belasting op alle blanke
inwoners der kolonie geheven. Die van het Kaapsche district
werden aangeslagen tegen den arbeid van eenhonderd-drie-en-
vijftig sterke slaven voor twee maanden in 't jaar, en die van
het platteland tegen £298 in geld of levensbehoefsten. Al de
slaven der Compagnie en alle wagens en vee die van ander
werk gemist konden worden werden aan den zeebreker gebezigd.
Een groot aantal bandieten werd uit Batavia gezonden om aan
het oprichten ervan te helpen.

Tegen het einde van 1746 was het driehonderd-een-en-vijftig
voeten lang van het strand af, doch toen werd het werk gestaakt.
De bandieten, die uit Java gezonden waren, waren bijna allen
aan verandering van klimaat en aan groote vermoeienis gestorven,
en de burgers verklaarden dat zij hun aandeel niet langer betalen
konden. Men vindt dat de onkosten de middelen der Compagnie
te boven gingen, ofschoon men geloofde dat indien het werk vol-
tooid kon worden Tafelbaai eene volkomen veilige haven zijn
zoude. Het fundament van den zeebreker is noch zichtbaar,
gelijk een rif van het strand uitloopende, wordende de plek
sedert dien tijd om die reden steeds genoemd Mouille Punt.

De kolonisten namen gedurig nieuwe streken lands in bezit, en
gebruikten ze als vee-plaatsen nimmer minder dan drieduizend
morgen groot, voor ieder waarvan zij aan de Compagnie, vóór
1732 eene jaarlijksche huur van £2 10s. betaalden, en na dien
datum £5. Zoodra het geringste bezwaar tegen eene vee-plaats
ontstond, verliet de bewoner die en vertrok naar eene andere

verder binnenslands. Een zeer groote landstreek, waarin sedert de verwoesting door de kinderpokken in 1713 slechts weinige Hottentotten waren, lag tot kolonisatie open.

Over al de zwervers die zich eenen weg naar het binnenland baanden hadden de landdrost en heemraden van Stellenbosch wettig gezag, doch in werkelijkheid waren velen hunner buiten het bereik der wet. Op grond hiervan, werden in November 1748 vier heemraden aangesteld om een gerechtshof uit te maken voor de bewoners der overzijde van Onder-Breederivier. In Januari 1744 werd de heer Jan Rhenius benoemd tot assistent van den landdrost van Stellenbosch, en werd gezonden om op de grens te wonen. Maar in Augustus 1745 werd de landstreek aan de overzijde van eene lijn tusschen Zoetendalsvlei en Hexrivier van het Stellenbosch district afgesneden, en werd de heer Rhenius verheven tot den vollen rang van landdrost. Het getal heemraden werd tot zes vermeerderd, tengevolge der groote uitgestrektheid van het district, de grenzen waarvan ten noorden en ten oosten niet anders bepaald waren dan als zijnde "waar de macht der Hoog-Edele Compagnie eindigt." De helft der heemraden trad jaarlijks af, nadat eene lijst van zes namen aan den politieken raad was gezonden, uit welke lijst hunne opvolgers door dat lichaam gekozen werden. Voor een tijd lang kwam het hof bijeen aan het huis van een der heemraden. Doch in October 1746 werd eene plek voor een drostdy gekozen, die in het volgende jaar den naam van Swellendam ontving. Eerst in 1750 werden bouwplaatsen voor personen niet in dienst der regeering opgemeten.

In 1744 besloot de Compagnie, wegens het uitbreken van oorlog in Europa, om het strand van Tafelbaai meer dan te voren te versterken. Van de verdedigings-werken toen opgericht zijn Fort Knokke en de Imhof batterij nog overgebleven.

In 1746 verschenen ontzaglijke zwermen sprinkhanen in de kolonie, eene plaag waarvan zij bevrijd was geweest sedert 1695. Op den 28sten December drongen zij de Tafelvallei in zulke groote getalen binnen, dat de lucht er door gevuld scheen te zijn, en binnen weinige dagen bleef er niets te eten over, zelfs niet de bladeren aan de boomen. De raad bepaalde den 22sten

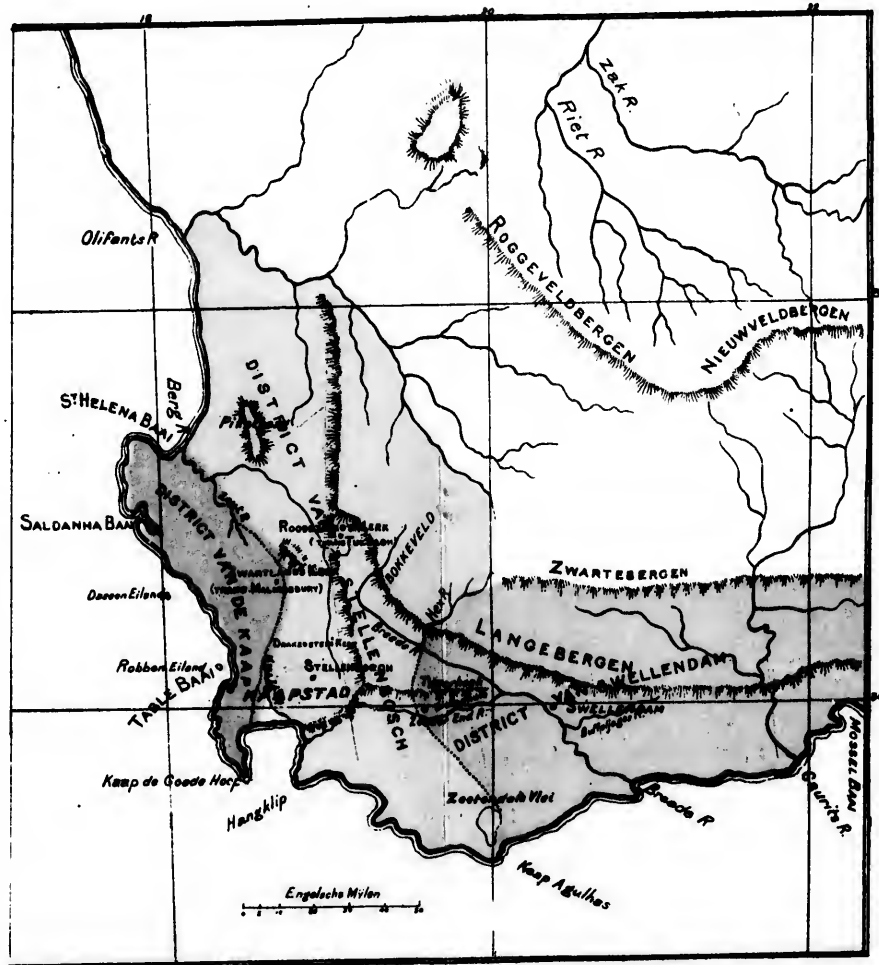
GESCHIEDENIS VAN ZUID-AFRIKA.—KAART IV.

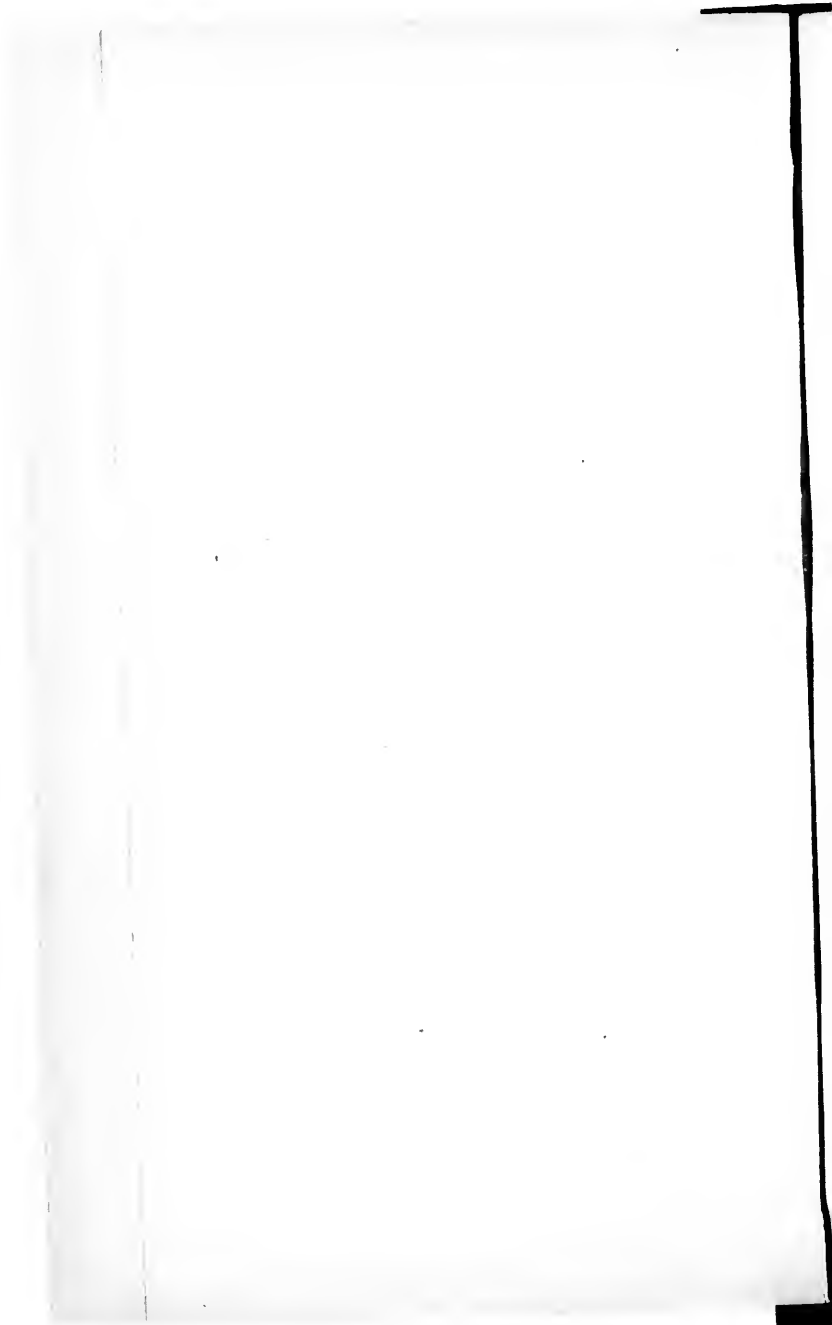
Het gekleurde gedeelte van deze kaart wijst de strektheid der volkplanting in 1750 aan. De oostelijke grenzen waren nog niet bepaald, maar de kustwoonders boeren in eene richting zoo ver als de monding der Olifantsrivier en in de andere richting tot de Mosselbaai. Tusschen de Langebergen en Zwartland er nog geene vaste bewoners, maar na regens trokken de boeren daar weide voor hun vee zoeken.

In de volgende plaatsen waren gerechtsahoven opgericht:
 Kaapstad, gesticht in April 1652,
 Stellenbosch, gesticht in December 1682,
 Swellendam, hof van landdrost en hof van justitie, gesticht in Augustus 1745, dorpskerk gesticht in October 1746.
 De kerken waren te
 Kaapstad, gevestigd in Augustus 1662,
 Stellenbosch, gevestigd in Januari 1682,
 Drakenstein, gevestigd in Juni 1691,
 Roodezand (thans Tulbagh), gevestigd in 1743,
 Zwartland (thans Malmesbury), gevestigd in 1745.

UID-AFRIKA.—KAART IV.

edeelte van deze kaart wijst de uitgeanting in 1750 aan. De noordelijke en varen nog niet bepaald, maar langs de ren in eene richting zoo ver als bij den vier en in de andere wat verder dan n de Langebergen en Zwartebergen waren bewoners, maar na regens gingen trek- voor hun vee zoeken.
 plaatsen waren gerechtshoven:—
 vesticht in April 1652,
 , gesticht in December 1679,
 hof van landroost en heemraden op- in Augustus 1745, dorp gesticht in 1746.
 en te
 vestigdig in Augustus 1665,
 , gevestigdig in Januari 1687,
 , gevestigdig in Juni 1691,
 (thans Tulbagh), gevestigdig in October
 (thans Malmesbury), gevestigdig in Juli

Februari 1747 als eenen dag van vasten en gebed dat het Gode behagen mocht deze plaag weg te nemen. Op het platteland waren de tuinen geheel vernield, en daar er niets te eten voor het vee overbleef, stierven zoo vele ossen en schapen dat de prijs van het vleesch verdubbelde. Tegen het einde van April 1747, echter, waren de sprinkhanen bijna verdwenen.

De toestand der boeren in dezen tijd was zoodanig dat zij niet veel rijkdom konden verzamelen. Eenige jaren lang was er bijna geen ziekte onder het vee geweest, en de prijs van het vleesch aan de Kaap was, behalve in 1747 en 1748, omtrent drie farthings het pond. Koorn werd, na dat de tiende erop betaald was, door de Compagnie gekocht voor 10s. 8d. het mud. Wanneer de Compagnie niet meer noodig had stond het den boeren vrij aan een ieder te verkoopen tegen den besten prijs dien zij krijgen konden. De Compagnie kocht zoo veel wijn als zij noodig had tegen £5 5s. 10d. de legger, en de wijnboeren konden wat overbleef verkoopen aan iedereen die koopen wilde, doch moesten eerst eene belasting van 12s. 6d. de legger aan de regeering, en daarna £1 0s. 10d. de legger aan den gelicentieerden handelaar, betalen. Niets kon aan personen aan boord der schepen verkocht worden zonder betaling eener som gelds aan den fiscaal.

De Compagnie zond eene hoeveelheid landbouw producten naar Indië, ten gebruike der Europeanen in hunnen dienst aldaar. De eenige andere markt werd door de schepen verschaft. Gedurende de eerste helft der 18de eeuw bedroeg het gemiddeld aantal schepen dat jaarlijks binnenliep zeven-en-vijftig Hollandsche, vijftien Engelsche, en drie onder andere vlaggen.

In 1750 vatten de directeuren het plan op om het getal der kolonisten te vermeerderen, doch de burgerraadsleden en heemraden gaven als hun oordeel te kennen dat er reeds te veel blanken in het land waren om een goed bestaan te vinden, tenzij vrije nitvoer naar alle werelddeelen toegelaten werd. Daarom werden er uit Europa geen meer aangevoerd.

Dikwijls werden klachten tegen de kwaliteit van Kaapschen wijn gemaakt. De directeuren zonden deskundigen uit om de boeren te leeren dien te verbeteren, en de regeering liet iederen

legger die voor de Compagnie werd aangekocht beproeven, zoodat de beste de voorkeur zoude hebben, doch de klachten duurden voort.

In 1749 schreef Gouverneur Swellengrebel aan de directeuren om verlof af te treden. Hij gaf als zijne redenen op dat hij het overblijvend gedeelte van zijn leven in de Nederlanden wilde doorbrengen. Dezelfde missive bevatte een verzoek van de leden van den raad om indien hij ontslagen werd, den secunde Rijk Tulbagh in zijne plaats te benoemen. De directeuren stemden in met dat verzoek, en op den 27sten Februari 1751 werden de plichten aan den heer Tulbagh overgedragen, en schepte de gewezen gouverneur zich naar Europa in.

HOOFDSTUK XII.

Rijk Tulbagh, die in 1751 gouverneur werd, was sedert 1716 steeds in dienst der Compagnie in Zuid-Afrika geweest. Hij was een man van een zeer edel karakter, zoowel als van groote bekwaamheid, en deed zijne plicht op zulk eene wijze dat hij de liefde en de eerbied der kolonisten verwierf.

In 1752 reisde een ontdekkingsgezelschap oostwaarts naar het land aan de overzijde der Kei. Op het straod van Algoabaai richtten zij een baken op om aan te toonen dat zij namens de Oost-Indische Compagnie bezit namen. Zij vonden dat de Keiskamarivier de grens was tusschen de Hottentot- en Bantustammen, en de Kei de scheiding tusschen die der Kosas en Tembus. Op hunne terugreis hielden zij nabij den voet der bergen waarin de Tjurnie-, Kat- en Koonaprivier haren oorsprong hebben, en kwamen zij geene andere dan Boesmans aldaar tegen. In 1761 drong een ander ontdekkingsgezelschap Namaqualand binnen tot bijna tweehonderd mijlen benoorden de Oranjerivier, en brachten vandaar veel kennis van land en volk mede.

In 1755 kwamen de kinderpokken ten tweeden male in Zuid-Afrika, en veroorzaakten groot levensverlies onder alle klassen van menschen in de Kaapstad en onder de inboorlingen voor vele honderde mijlen noord en oost. In 1767 verschenen zij voor de derde maal, doch bij deze gelegenheid was de vernieling niet zeer groot.

Eenige jaren voor 1758 ontstond er groote armoede onder de wijnboeren, daar er naar hunne producten zeer weinig aanvraag was, tengevolge van den slechten naam die Kaapsche wijn buitenlands had. Maar van 1758 tot 1763 af scheepten groote Engelsche en Fransche vloten provisie aan de Kaap in, en werden betere prijzen dan ooit tevoren voor allerlei soort landbouw-voortbrengselen verkregen.

De Kaapstad nam nu toe zoowel in grootte als in belangrikheid. Het stadhuis, dat nog steeds gebruikt wordt, werd in dit tijdperk gebouwd, zijnde de eerste steen gelegd in November 1755. Tegen 1761 waren er zoo veel bewoners dat de directeuren drie predikanten voor de kerk aanstelden. Te Simonsstad richtte de Compagnie verscheidene groote gebouwen op. Het dorp Stellenbosch was ook zeer in aanzien toenomen. De boeren hadden zich naar het binnenland over de bergen die de middenvlakte insluiten verspreid. Van de Hottentotten had men

geen last, maar er waren menigvuldige oorlogen met de Boesmans. In 1770 werd de oostergrens uitgestrekt naar de heuvelen genaamd Bruintjes-hoogte, en langs de kust tot aan de Gamtoosrivier.

Gouverneur Tulbagh stierf in 1771, en de raad besloot toen dat de fungerende secunde Joachim van Plettenberg het beheer van zaken op zich zou nemen, tot dat de directeuren eenen opvolger konden benoemen.

TULBAGH, de man die nu gouverneur was, werd in de stad Utrecht op den 21sten Mei 1699 geboren. Zijne ouders waren geachte en waardige lieden, doch zij waren arm, zoodat hij op zestienjarigen leeftijd de school verliet, en in dienst van de Oost-Indische Compagnie trad om een bestaan voor zichzelf te zoeken. Hij werd naar Zuid-Afrika gezonden, en in 1716, toen hij nog geen volle zeventien jaren oud was, landde hij hier aan.

De knaap was nog niet lang hier toen hij door zijn uitstekend gedrag de aandacht trok. Men merkte op dat wat men hem ook te doen gaf, hoe gering ook van aard, door en door goed gedaan werd. Kolonel De Chavonnes, die toen gouverneur was, plaatste hem in 1718 als assistent-klerk op het kantoor van den secretaris van den politieken raad. In die betrekking was het zijn eerste zorg zich goed op de hoogte van zijn werk te komen, en dat daarna op eene bekwame wijze te verrichten. Zijne plicht op deze wijze nakomende, met anderen doende zooals hij zoude wenschen dat zij met hem deden, en zich altijd stipt aan de waarheid houdende, klom hij langzamerhand hooger op in den dienst. Na verschillende betrekkingen bekleed te hebben, werd hij, in 1739, tot secunde bevorderd. Hij was nog niet vol twee-en-vijftig jaren oud toen hij, op den 27sten Februari 1751, gouverneur werd.

De hooge hoedanigheden die hij bezat toonden zich nu op zeer gunstige wijze. Wanneer hij niet met belangrijke plichten bezig was, was hij altijd gereed degenen te ontvangen die hem wilden spreken. De geringste persoon kon zijne klachten maken, en zeker zijn van een geduldig gehoor. Indien zijne klachten gegrond waren, kreeg hij spoedig hulp, en in ieder geval kon hij op goeden raad rekenen. Het was deze hoe-

danigheid die meer dan eenig andere hem bij het volk bemind maakte. Zij wisten dat hij hunne belangen ter harte nam; dat ofschoon hij hun gouverneur was, hij nochtans hun raadgever en vriend was.

Zijne eerlijkheid was boven verdenking verheven. De salarissen van beambten in dienst der Compagnie waren gering, en het werd bijna als eene natuurlijke zaak beschouwd dat zij die zulks doen konden hunne inkomsten op eenige wijze die niet bij de wet strafbaar was trachten zouden te vermeederen. Dit stelsel had ten gevolge dat men bedrog inderdaad niet als zulk een grove misdaad beschouwde. Hij die door onserlijke, ja zelfs door bedriegelijke middelen, rijk werd, werd te dikwijls bewonderd als eene slimme, knappe man van zaken, en niet voor een oplichter gehouden, zoo als behoorde. Gouverneur Tulbagh verzette zich ten sterkste tegen alles van dien aard. Hij dreef geen handel voor eigen rekening, en liet ook niet toe dat eenig ander beambte der regeering zulks deed.

Onder zijn bestuur was een ieder zeker van zijn loon. Het schaamteloze sijsteeem dat vroeger dikwijls gevolgd werd, waaronder de boeren gedwongen werden de beambten der Compagnie om te koopen alvorens dezen producten wilden ontvangen, en ze dan weder moesten omkopen voor dat afrekening kon verkregen worden, werd niet toegelaten. De gouverneur droeg zorg dat aan niemand noodeloos werd opgehouden, en dat geene omkooprij gepleegd of valsche rekeningen ingeleverd werden, zoodat de boeren niet aan onrecht of willekeurige behandeling blootgesteld werden.

Geen wonder dat deze ernstige, eerlijke Christen, wiens gedragsregel die van Gods eigen woord was, weldra bij geen anderen titel gekend werd dan die van Vader Tulbagh.

In Februari 1752 werd eene commissie uit de Kaap gezonden om het land ten oosten der kolonie te onderzoeken en om verlag te doen over eenige veranderingen die sedert 1688 plaats gevonden hadden. Deze stond onder bevel van Vaandrig August Bentler, en was sterk genoeg om zich, in geval van aanval door Kaffers, te verdedigen. Er waren zes-en-veertig Europeanen en vijf-en-twintig kleurling-dienstboden, met elf wagens.

Op den 4den April ging men de Kleine Brakrivier, aan de andere zijde van Mosselbaai, over, en op den volgenden dag bereikte men de laatste plaats door Europeanen bewoond. Op den 7den kwam de commissie tot aan den voet van een steilen hoogen berg, aan de plek thans Montagu Pas genaamd. Drie dagen harden arbeid waren noodig om de wagens erover te krijgen, en toen bevonden zij zich in de Langekloof, eene nauwe vallei van groote lengte tusschen de bergketens die bijna parallel aan de kust loopen. Dat gedeelte ervan werd reeds door de olifantjagers Cannaland genoemd.

Op den 4den Mei kwamen zij tot aan het einde van de Langekloof, en gingen voort naar de zeekust om de bocht die thans den naam van St. Francisbaai draagt, te onderzoeken. Aan den mond der Kabeljauwsrivier richtten zij een baken op, met het merk der Compagnie als bewijs van inbezitting erop. Op den 13den Mei bereikte men den mond der Zwartkopsrivier, alwaar nog een baken van dezelfde soort opgericht werd.

Zich nabij de zee houdende, gingen zij op den 2den Juni de Vischrivier over, en op den 5den bereikten zij de Keiskama. Tot dusver hadden zij slechts Hottentotten ontmoet. Van Cannaland af tot aan de Keiskama vond men deze menschen in een toestand van groote armoede, ontstaande deels uit de diefstallen der Boesmans en deels uit twisten onder elkander. Zij waren zeer dun over het land verspreid. De Gonaquas, die tusschen de Vischrivier en de Keiskama woonden, waren op goeden voet met de Kaffers.

Daar de Keiskama de scheiding tusschen de Bantu- en Hottentotstammen was, werd het gezelschap nu in drie wachten verdeeld, een waarvan gedurig gewapend en op de wacht was. Hoe verder de expeditie voortging hoe dichter bevolkt het land werd bevonden. Het was winter, en er was eene lange en strenge droogte geweest. Men zag tuinen waarin de mieliestronken nog stonden, en ook bespeurde men tabaksbladeren.

Op den 28sten Juni hield het gezelschap stil aan de kraal van Galeka, den zoon van Palo, ergens nabij de plaats waar het dorp Komgha thans staat. Na aldaar te hebben gerust,

gingen zij op den 3den Juli de Kei over, en op den volgende dag kwamen zij aan de Tolenirivier. Ten oosten van de Kei vond men slechts Tembus, en in het verslag van Vaandrig Beutler wordt vermeld dat die rivier de scheiding tussehen hen en de Kosas was. Het gezelschap reisde vijf dagen langer noordwaarts, zonder eenige ontdekking van belang te maken. De ossen begonnen nu van vermoeden en schaarsheid van voedsel te sterven, en dus keerden de reizigers op den 10den Juli naar huis terug.

Palo, hoofd van den Kosastam, woonde toen aan den voet der Amatolagebergten. De reizigers verlangden hem te zien, doch hij was waarschijnlijk bevreemd een sterke macht van Europeanen te ontmoeten, want niemand wilde hun den weg tot hem wijzen.

Zich zoo veel mogelijk aan den voet van de bergketen houdende, gingen zij, na Kafferland te hebben verlaten, de Tijumie-, Kat-, Koemap-, Baviaans-, Tarka-, en Vischrivier over. De eenige bewoners van deze landstreek waren Boesmans, waarmede het onmogelijk was veel onderhoud te hebben. De droogte was zoo erg dat groote doornboomen verkwijnden bij gebrek aan vochtigheid. Na langs den oever van Vischrivier opgegaan te zijn tot den 18den Augustus, zonder iets van belang te ontdekken, wendde het gezelschap zich wederom naar de zee, en op den 6den November kwam het aan de Kaap, na eene afwezigheid van iets over de acht maanden, aan.

Zaterdag de 8ste April 1752 werd door de Europeanen in Zuid-Afrika gevierd als een dankdag aan den Almachtigen God voor het ongestoord bezit der kolonie door de Oost-Indische Compagnie gedurende een tijdperk van honderd jaren. Speciale diensten werden gehouden in de kerken te Kaapstad, Stellenbosch, Drakenstein, Roodezand, en Zwartland.

De wetten der kolonie waren in dezen tijd veel strenger dan in onze dagen. Zij werden, echter, zelden in alle strengheid toegepast, het doel der wetgevers zijnde om liever dan de gewone, de strengste straffen die voor misdaden konden opgelegd worden te bepalen. Veel grooter macht werd dus in de handen van de regeering en de rechters geplaatst dan zij thans bezitten. De

wetten strekten zich ook tot vele zaken uit die door ons aan hare eigene regeling worden overgelaten. Doch dit was niets bijzonders in Zuid-Afrika, daar zulks het geval was over geheel Europa.

In de wetten aangaande slaven, zoowel in deze kolonie als in de buitenlandsche bezittingen van Engeland, Frankrijk, en Spanje, kan men duidelijk een groot verschil bespeuren tusschen den geest dier tijden en dien van die waarin wij leven. Voor vele soorten van wangedrag konden slaven zonder eenige terechtstelling geslagen worden, en indien van misdaad overtuigd, werden zij veel strenger dan vrije mannen gestraft. Sommigen der vonnissen tegen hen in de notulen van het hoog gerechtshof van de Kaap zijn zeer pijnlijk om te lezen.

In het midden der achttiende eeuw waren er meer slaven dan Europeanen in Zuid-Afrika. Sommigen werden hierheen uit Batavia gezonden, zijnde zij veroordeeld tot dwangarbeid voor verschillende tijdperken. Scheeps-officieren en private personen beschouwden hen als het meest winstgevend voorwerp waarin een kleinen handel kon gedreven worden, en brachten zoo velen uit Indië dat de regeering beducht werd, want wanneer zij opgewonden raakten begingen zij lichtelijk de verschriklijkste misdaden. De raad van Indië werd daarom ernstig verzocht een einde te maken aan den uitvoer van Aziatische slaven naar deze kolonie, doch zij bleven steeds aankomen tot 1767, toen aan het verzoek der Kaapsche regeering gehoor werd gegeven, en verder geene meer werden toegelaten te komen. Eenigen werden van de Oostkust van Afrika gebracht. Met Madagascar bestond er een geregelde handel in slaven, wordende kleine schepen dikwijls uit de Kaap gezonden om ze te verschaffen. Zij kostten aldaar minder dan drie ponden sterling ieder, ofschoon er geklaagd werd over de mededinging der Engelschen, Franschen, en Portugeezen, waardoor de prijs verhoogd werd en het moeilijk werd ladingen te verkrijgen.

Een ander kenmerk dezer tijden was eene poging die in de meeste landen gemaakt werd om menschen te beletten in 't openbaar te verschijnen in de hoedanigheid van personen van hooger rang dan zij zelve. Aan de Kaap waren er reeds lang wetten van kracht geweest, waardoor zekere kleedingsoorten tot lieden

de door ons aan hare
 dit was niets bijzon-
 over geheel Europa.
 deze kolonie als in
 Frankrijk, en Spanje,
 enen tusschen den
 leven. Voor vele
 eenige terechtstelling
 vertuigd, werden zij
 Sommigen der von-
 gerechtshof van de

er meer slaven dan
 verden hierheen uit
 tot dwangarbeid voor
 en private personen
 voorwerp waarin een
 nachten zoo velen uit
 t wanneer zij opge-
 verschriklijkste mis-
 ernstig verzoekt een
 che slaven naar deze
 t 1767, toen aan het
 l gegeven, en verder
 Eenigen werden van
 Madagascar bestond er
 sine schepen dikwijls
 . Zij kostten aldaar
 oon er geklaagd werd
 chen, en Portugeezen,
 oeilijk werd ladingen

ne poging die in de
 e beletten in 't open-
 personen van hooger en
 er reeds lang wetten
 ing-soorten tot lieden

van zekeren rang beperkt werden, en in 1755 werd, op last van den gouverneur-generaal en raad van Indië, eene verzameling van strenge wetten tegen de weelde ingevoerd. Gouverneur Tulbagh was ten gunste van deze wetten gestemd, niet alleen omdat hij last had ze toe te passen, maar omdat hij geloofde dat zij berekend waren een eenvoudige, eerlijk, manhaftig ras van kolonisten te vormen, en de onverschrokken deugden die het volk der Nederlanden tot eene machtige natie had gemaakt te bewaren. In dit land gevoelden zeer weinig personen, behalve de beamtten der Compagnie, zich eronder bezwaard, want het algemeen gevoelen was bijna geheel ten gunste ervan.

Twee-en-veertig jaren lang was de kolonie van kinderpokken bevrijd geweest, toen in 1755 deze plaag wederom hare verschijning maakte. Zij werden in 't begin van den winter door eene uit-Ceylon-huiswaartskeerende vloot ingebracht. Eerst dacht men dat de ziekte eene soort van koorts was, doch na weinige dagen waren er gevallen die geen twijfel overlieten. Zij kwamen echter onder verschillende gedaanten voor, en onder sommigen der verafgelegene Hottentotstammen verschilden zij zoo veel van wat voor de echte kinderpokken gehouden werd, dat de Europeanen haar de galziekte noemden.

In Kaapstad herstelde bijna geen enkele volwassene die aangetast werd. In Juli was het weder konder dan gewoonlijk, en gedurende die maand kwamen vierhonderd-negen-en-tachtig Europeanen, drie-en-dertig vrije zwarten, en vijfhonderd-en-tachtig slaven om. Indien die verhouding van sterfgevallen had aangehouden, zoude er vóór het einde van 't jaar niemand overgebleven zijn, doch zoodra het warme weder begon werd de ziekte minder doodelijk. Twee groote hospitalen werden geopend: het eene voor Europeanen, ondersteund door de commissie van diakenen, het andere voor de zwarten. Naar laatstgenoemde werden alle slaven die aangetast werden gezonden, wordende de kosten gedragen door huane eigenaren, van wien de betaling van een shilling en vier pence 's daag voor ieder werd gevorderd. Zij die herstelden werden als verpleegsters gebezigd. In Kaapstad stierven er van den 1sten Mei tot den 31sten October negenhonderd-drie-en-zestig Europeanen en elfhonderd-en-negen kleurlingen.

Op het platteland werden de blanken niet erg aangetast, daar zij zich op hunne plaatsen zoo afgezonderd hielden dat gedurende verscheidene maanden bijna geen enkele wagenvracht producten ter verkoop naar de Kaap werd gezonden. De dooden werden niet van de boerenplaatsen ter begraving verwijderd. De regering verschoonde de militie van het exerceeren, en zelfs werden de diensten in de kerken niet door lieden die veraf woonden bijgewoond.

Onder de Hottentotten veroorzaakte de ziekte groote woesting. Het is onmogelijk te verklaren hoe ver naar het binnenland zij zich uitstreckte, doch haar vernielende invloed werd gevoeld op eenigen afstand benoorden de Oranjerivier, en in het oosten tot over de Kei.

Men klaagde dikwijls over de kwaliteit van Kaapschen wijn, doch werd er geene verbetering ingebracht. De pakhuismeester der Compagnie beweerde dat de grootste zorg gebruikt werd om den slechtsten die tot verkoop gebracht werd te weigeren, en dat hij geen beteren dan die welke naar Batavia gezonden werd konde krijgen. De uitslag was dat in 1755 de raad van Indië weigerde meer dan een zeer kleine hoeveelheid ten gebruike van het garnizoen aldaar te nemen.

Juist in dezen tijd ook vonden de directeuren goed om wijn speciaal te belasten. De koloniale inkomsten en de winst op verkochte goederen bedroegen nu tusschen de £11,000 en £12,000 's jaars, doch het bedrag uit de kas der Compagnie aan de Kaap betaald was ongeveer £20,000 meer, het eene jaar door het andere genomen. Om de inkomsten te vermeerderen, werd in 1756 eene belasting van £1 de legger door de directeuren gelegd op alle wijnvaten aan vreemdelingen verkocht. Dit was boven de belasting reeds tevoren geheven.

In 1756 en 1757 legden slechts twaalf vreemde schepen aan, en ofschoon drie dezer uit Mauritius gezonden waren om provisie voor de Fransche troepen aldaar te halen, overtrof de voorraad wijn bij verre de aanvraag. Onder de wijnboeren heerschte er dus veel armoede. De zaken stonden op zijn slechtst toen in December 1758 eene groote vloot van Fransche oorlogschepen en transportschepen met troepen uit Mauritius

aankwam, met het uitdrukkelijk doel om ververschingen en eenen grooten voorraad provisie in te schepen. Onmiddellijk werd de prijs van landbouwproducten twee- en driemaal zoo hoog, en al de overblijvende voorraad werd van de hand gezet.

Van dezen datum af tot aan het einde van den oorlog in Indië tusschen de Engelschen en Franschen waren de boeren in eenen voorspoedigen toestand. Fransche oorlogschepen tot aan 1761, en daarna schepen van beide volken kwamen alhier om verversching en voorraad. De officieren van Fransche pakketbooten uit Mauritius en van Engelsche pakketbooten uit St. Helena boden tegen elkander op voor vee en meel en wijn. Dit tijdperk van voorspoed duurde tot Maart 1763, toen bericht ontvangen werd van het sluiten van vrede tusschen Frankrijk en Engeland.

In 1761 vermaakte de heer Joachim Nicolaas van Dessin, die gedurende bijna een kwart eeuw secretaris van de weeskamer was geweest, aan de kolonie zijne bibliotheek van drieduizend-achtthonderd boeken, en benoemde het consistorie van de Kaap tot opzieners over dit geschenk. Hij liet ook in verband met dit geschenk de som van £208 na, de renten waarvan gebruikt moesten worden om de boeken behoorlijk te bewaren en daaraan toe te voegen. Zij werden in een gebouw nabij de kerk geplaatst, en den koster werd gelast toezicht er over te houden, doch na verloop van tijd gingen vele deelen verloren. Die welke overbleven zijn bekend als de Dessiniaansche verzameling, thans een gedeelte der Zuid-Afrikaansche Openbare Bibliotheek uitmakende. Onder hen zijn vele werken van blijvende waarde.

In 1760 ging een burger genaamd Jacobus Coetsee met twaalf Hottentotten noordwaarts van zijne plaats te Piketberg, op de jacht op olifanten aan de overzijde der rivier aan ons bekend als de Oranjerivier, die men geloofde dat niemer tevoren door een bianke was overgegaan. Eenigen tijd na zijne terugkomst gaf hij bericht aan Kapitein Hendrik Hop, van de burgermilitie, dat hij gehoord had van een stam zwart volk Dumroquas genaamd, wonende tien dagen reizens verder dan het uiterste

punt dat hij bereikt had, en dat zij lang haar hadden en kleedden van linnen gemaakt droegen. In Juni 1761 gaf Kapitein Hop hiervan kennis aan de regeering, en bood aan eene ontdekkings-expeditie in die richting aan te voeren, welk aanbod aangenomen werd.

De diensten van dertien burgers werden verzekerd. Men kwam overeen dat zij op zekere plaats genaamd de Bakoven, nabij den mond der Olifantsrivier, zouden bijeenkomen, en van dat punt de reis beginnen. Op den 16den Augustus 1761 was alles gereed, en het gezelschap vertrok van de Bakoven naar het noorden. Behalve Kapitein Hop en de dertien burgers, was er een botanist, een chirurgijn, en een landmeter. Zij hadden vijftien wagens en acht-en-zestig Hottentot-bedienden.

Zij gingen voorbij den koperberg van Klein Namaqualand, die eerst door Europeanen in 1685 was bezocht geweest, en eene richting bijna recht noord houdende, gingen zij de Grooterivier over bij eene drift of doorwaadbare plaats waar de stroom bijna elfhonderd voeten breed was. Men vond de Kleine Namaquas in eenen ellendigen toestand. Zij waren door Boesmans van het grootste deel hunner kudden beroofd, en het scheen als of zij weldra geheel uitgeroeid zouden zijn. De Grootte Namaquas waren omtrent twintig jaren tevoren naar het noorden uitgeweken. De warme bron, thans bekend als Nisbetsbad, voorbijgaande, hielden zij langs de westelijke helling van de Karasbergen. Zij troffen kameelpardels aan kort na dat zij de Grooterivier waren overgegaan, en doodden verscheidene daarvan. Het vel van een hunner werd naar het museum te Leiden gezonden, en was het eerste dat naar Europa uit Zuid-Afrika gezonden werd.

Het geheele gezelschap bereikte een punt omtrent eenhonderden-tachtig mijlen in eene rechte lijn ten noorden van de drift door de Oranjerivier waardoor zij gegaan waren, en twee der burgers drongen een weinig verder voort. Maar de hitte was nu zeer sterk geworden, er bestond een schaarschte van voedsel voor het vee zoodat het snel wegstierf, en ofschoon vele rivierbodems gevonden werden, was er in geen hunner water behalve waar de inboorlingen diepe putten in het zand gegraven had-

den. Kapitein Hop raadpleegde met zijn gezelschap, en er werd slechts één gevoel uitgedrukt, dat het onmogelijk was verder te gaan.

Op den 7den December wendde zich het gezelschap zuidwaarts. Aan de Grooterivier bracht men eenigen tijd door in het voeren van het afgematte vee, hetwelk de burgers gelegenheid gaf het land over eenigen afstand na te gaan. In de bergen nabij de rivier vond men koper, doch het besluit waartoe Kapitein Hop en zijne medewerkers kwam was dat het niet betalen zoude om het nit te halen. De mond der rivier was te ver afgelegen om dien na te gaan.

Zeer weinig kennis werd omtrent de zwarten ten noorden, die toen Damroccuas werden genaamd, thans de Damaras, opgedaan, doch de wonderlijke verhalen die Jacobus Coetsee vernomen had aangaande hun lang haar en het dragen door hen van linnenkleeding werden bevonden onjuist te zijn, want de Groote Namaquas wisten van geen volk, behalve Europeanen, dat met die beschrijving overeen kwam. Eenige informatie werd verkregen omtrent de Betschuana die ten oosten van de Kalahari woonden. En men vernam dat de kinderpokken in 1755 zich verspreid hadden tot in Groot Namaqualand, en het verlies van vele menschenlevens veroorzaakt hadden.

Op den 27sten April 1762 bereikte de expeditie het kasteel, zijnde geene der leden ervan gestorven, noch hadden zij aan eenige ernstige ziekte gedurende de reis geleden.

In 1767 werden de kinderpokken wederom in de kolonie gebracht. Deze keer werden zij door een Deensch schip naar Europa terugkeerende ingevoerd. Van Mei tot November heerschten zij in Kaapstad, doch, tengevolge van voorzorgsmaatregelen die aangewend werden, werden slechts enkele gezinnen op het platteland er door aangetast. In 1713 en 1755 stierf deze ziekte geheel uit toen het warm weder begon; doch er waren enkele gevallen gedurende den zomer van 1767-8, en het was niet tot April 1769 dat zij geheel verdween. In 't geheel werden tusschen de achttien- en negentienhonderd personen aangetast, waarvan honderd-negen-en-zeventig Europeanen, honderdvijf-en-veertig vrije zwarten, en tweehonderd-en-vijftig slaven

stierven. De verwoesting der ziekte was dus gering in vergelijking met vroegere jaren.

Gedurende het tijdstip dat Gouverneur Tulbagh aan het hoofd der kolonie stond, werd de stad in de Tafelvallei veel vergroot, en vreemdelingen begonnen haar bij haren tegenwoordigen naam van Kaapstad te kennen, ofschoon zij door de kolonisten steeds de Kaap werd genoemd. Er werden verscheidene nieuwe straten uitgelegd. Het stadhuis—hetzelfde dat nog in gebruik is—werd door den burgerraad gebouwd. De toren der kerk werd eenige voeten hooger gemaakt, en een uurwerk erin geplaatst. In 1761 werd het getal predikanten tot drie vermeerderd. De begraafplaats om de kerk werd gesloten, en in 1770 werd het kerkhof tusschen Leeuwenstaart en het strand der baai gelegen tot gebruik geopend. De directeuren hadden besloten een nieuw hospitaal op te richten, doch het werk was nog niet begonnen, ofschoon men aan 't bijeenbrengen der materialen bezig was.

Aan Simonsstad werden kostbare werken aangelegd. Een hospitaal werd in 1760 begonnen en in 1765 voltooid. Stevige pakhuizen werden toen opgericht, en toen die klaar waren werd in 1768 een steenen havenhoofd gemaakt. Gebouwen voor werkplaatsen, een woonhuis voor den beambte die het bestuur over het station had, en kwartieren voor het garnizoen en de werklieden werden ook daargesteld.

Het dorp Stellenbosch werd vergroot en in voorkomen verbeterd. Op den 31sten October 1762 verbrandden de drostdijgebouwen, doch zij werden binnen korten tijd in beteren stijl herbouwd. Op den 30sten Mei 1768 werd vele schade aan het dorp door eenen vloed toegebracht die voor eenige uren met de geheele verwoesting der plaats dreigde. Hetzelfde was eens tevoren gebeurd—op den 18den October 1716. Om dergelijke ongelukken in de toekomst te voorkomen, werd de loop der rivier veranderd volgens plannen verschaft door den heemraad Martin Melk, onder wiens toezicht het werk uitgevoerd werd.

Swellendam bleef een zeer klein dorpje. Om toegang daaraan uit de Kaap te vergemakkelijken, werd in 1757 eene pont over de Breederivier, nabij de samenvloeiing der rivier Zonder-Einde, geplaatst.

Te dezen tijde gaven de Hottentotten de kolonisten geen last. De weinige stammen die nog binnen de grenspalen der Europeesche volkplanting overgebleven waren behielden hunne eigene regeering, ofschoon de benoeming hunner opperhoofden gewoonlijk door den politieken raad of gedaan of goedgekeurd werd. Slechts wanneer Europeanen of slaven ook betrokken waren, waren zij onderworpen aan de koloniale wetten. Maar het grootste deel van dit volk had hun oude stam-onderscheid verloren, en gehoorzaamde niemand van hun eigen ras. Velen leefden als onderhoorigen der boeren, of zwierven het land door, in dienst gaande wanneer zij zulks verkozen. Dezen waren noodzakelijkerwijze aan de koloniale wetten onderhevig.

Met de Boesmans was er dikwijls strijd. De kolonisten waren nu bezig de groote binnenlandsche bergketen over te trekken, en begonnen veeplaatsen aan te leggen aan het bovineinde der verschillende rivieren die noordwaarts vloeien. Door geheel het heuvelachtig land dat zij achter zich lieten werden Boesmans gevonden, die den voortgang der blanken trachtten te beletten door hun vee te rooven en hunne bedienden te vermoorden. Toen trokken gezelschappen burgers in het veld om de roovers te straffen. Dikwijls verdedigden de Boesmans zich dapper uit bergschansen, en bij verschillende gelegenheden verschenen zij ver van hunne gewone schuilplaatsen en vermoordden allen die zij tegenkwamen. Doch groote getallen hunner werden doodgeschoten. De wakkerste burger-officier die tegen hen in 1770 optrad was Adriaan van Jaarsveld, veldkornet van het district tusschen de tegenwoordige stad Beaufort en den Sneeuwberg, een man wiens naam later door geheel Zuid-Afrika welbekend zoude worden.

In December 1769 werd eene commissie, bestaande uit de landdrosten en secretarissen van Stellenbosch en Swellendam, met twee heemraden uit elk hof, bevolen eene grens tusschen de twee districten te bepalen. De Zwartbergsche bergketen werd als de grenslijn aangenomen, wordende de landstreek ten noorden aan Stellenbosch toegekend, en die ten zuiden aan Swellendam.

De commissie moest ook de verafgelegene plaatsen inspecteeren en zich vergewissen van den toestand van zaken op de grenzen. Zij rapporteerden dat zij tusschen de Gamtoos- en de Vischrivier

vele personen met groote troepen vee gevonden hadden die geen huur aan de Compagnie betaalden, en anderen die voor eene plaats betaalden doch met vee van de eene plaats naar de andere rondtrokken. Zij hadden ook reden te gelooven dat een groote handel met de Kosas gedreven werd, want er bestond eene goed-zichtbare wagenweg tusschen Swellendam en Kafferland.

De politieke raad besloot dus—13den Februari 1770—dat aan de noorder zijde der Zwartbergsche en Zuurbergsche bergketens de koloniale grens zoude zijn de heuvelen bekend als Bruintjes-hoogte, dat aan de zuider zijde de Gamtoosrivier dit zoude zijn, en dat alle personen die toen buiten deze grenzen waren opgeroepen moesten worden om erbinnen terug te keeren.

De uitvoer naar Indië bestond in dezen tijd jaarlijks uit ontrent twaalfduizend mudden graan, drie of vierhonderd mudden boonen en erwten, driehonderd-en-vijftig leggers wijn, en twee-en-twintigduizend ponden boter. Eene kleine hoeveelheid gedroogde vruchten en eenig ivoor werden ook naar Indië uitgevoerd. Naar Europa werden jaarlijks gezonden iets over de honderd leggers gewone wijn, en zoo veel Constantiawijn als verkregen konde worden, wat gewoonlijk niet meer dan veertien of vijftien leggers bedroeg. In 1761 werd de eerste aloë uit Zuid-Afrika uitgevoerd. Sedert dien datum werd eene zekere hoeveelheid ieder jaar naar Europa verzonden, doch daar de aanvraag ervoor gering is heeft dit niet tot groot voordeel der kolonie gestrekt.

Door de directeuren werd Gouverneur Tulbagh als een model-beambte beschouwd. In 1767 werd hij tot de eerepost van gewoon raadslid van Neerlands-Indië verheven, eene rang die geen voorgaande gouverneur, behalve Kolonel De Chavonnes, bepaald had. Op zijnen ouden dag werd hij dikwijls op het ziekbed geworpen. Eindelijk werd hij, in den winter van 1771, door eene ziekte aangetast die hij gevoelde dat zijne laatste zijn zoude, want bij andere kwalen werd gevoegd een pijalijke aanval van podagra. Hij werd aan zijn bed gekluisterd voor meer dan twee maanden, en stierf op den avond van den 11den Augustus, in den ouderdom van twee-en-zeventig jaren. Hij had geene kinderen, en zijne vrouw, die eene zuster was van Gouverneur Swellengrebel, stierf achtien jaren vóór hem.

hadden die geen
e voor eene plaats
naar de andere
n dat een groote
er bestond eene
en Kafferland.

ri 1770—dat aan
rgsche bergketens
end als Bruintjes-
rivier dit zoude
ze grenzen waren
g te keeren.

jaarlijks uit om-
erhonderd muiden
wijn, en twee-en-
veelheid gedroogde
uitgevoerd. Naar
e honderd leggers
verkregen konde
of vijftien leggers
Zuid-Afrika uit-
hoeveelheid ieder
raag ervoor gering
gestrekt.

gh als een model-
erepost van gewoon
ng die geen voor-
nnes, bepaald had.

ziekbed geworpen.
, door eene ziekte
n zoude, want bij
anval van podagra.
dan twee maanden,
s, in den ouderdom
kinderen, en zijne
Swallengrebel, stierf

Op den ochtend na den dood van den heer Tulbagh kwam de politieke raad bijeen om voorziening te maken tot het voortzetten der regeering. De voornaamste posten werden toen ter tijde bekleed door mannen die slechts waarnemende betrekkingen hadden. De raad besloot dat de heer Joachim van Plettenberg, die als secunde fungeerde, ook als gouverneur zoude optreden tot dat de directeuren den ledigen post konden aanvullen. Daarna besloten zij om met hunne gezinnen voor zes weken den vollen rouw aan te nemen. De voornaamste ingezetenen der stad deden hetzelfde. De begrafenis van den overleden gouverneur werd uitgesteld tot den 17den, om aan de bewoners van het platteland gelegenheid te geven die bij te wonen. Op dien dag was de stad gevuld zoo als zij nooit tevoren was, en met alle mogelijke plechtigheid en staatsie werd het stoffelijk overschot van den landsvader onder het plaveisel der kerk ter aarde besteld.

HOOFDSTUK XIII.

Toen het bericht van den dood van Gouverneur Tulbagh in Holland aankwam, werd eene afgetreden Kaapsch civiel ambtenaar—Pieter van Reede van Ondtshoorn—benoemd om hem op te volgen; doch die heer stierf op reis hierheen, en de betrekking werd toen aan den heer Van Plettenberg gegeven.

In 1771 begonnen boeren zich te vestigen ten oosten van Bruintjeshoogte, en in 1775 werden de grenzen der kolonie uitgestrekt tot aan de Vischrivier ten noorden van Zuurberg, en tot aan Boesmanrivier langs de kust.

In 1778 maakte Gouverneur Van Plettenberg eene reis binnenslands tot zoover als het tegenwoordig dorp Somerset Oost. Aldaar ontmoette hij eenige hoofden van den Kosastam, en trof eene overeenkomst met hen dat de Vischrivier tot aan de zee de grens zoude zijn tusschen de blanken en de Bantu. Hij reisde toen noordwaarts, en richtte een bazen aan de Zeekoerivier op om de grenzen der kolonie in die richting aan te wijzen. Bij zijne terugreis naar de Kaapstad bezocht hij de baai waarin de Keurboomsrivier valt, en gaf daaraan zijnen eigenen naam.

In 1779 bezocht Kapitein Gordon, een officier van het garnizoen, de Gariep- of Grootrivier bij hare monding, en noemde haar de Oranjerivier, ter eere van den stadhouder. Twee jaren tevoren was hij op haren zuidelijken oever bijna zeshonderd mijlen binnenslands geweest.

In 1780 werd de eerste Luthersche kerk in Kaapstad voor de openbare eredienst geopend.

In 1779 kwamen een aantal Kosas de Vischrivier over, en verspreidden zich over het land aan de koloniale zijde. Troepen van boeren trachtten hen terug te drijven, doch slaagden er niet volkomen in. De grenzen werden in eenen toestand van ongerustheid gehouden tot aan 1781, toen een burgermacht onder Kommandant Adriaan van Jaarsveld de Indringers aanviel en hen nijdreef, waardoor de eerste Kaffer oorlog geëindigd werd.

In December 1780 begon een oorlog tusschen Engeland en Holland. In 1781 werd eene Engelsche vloot gereed gemaakt om de Kaap Kolonie in bezit te nemen; doch de Franschen, die ook oorlog voerden met Engeland, zonden eene sterke zeemacht om haar tegen te gaan. De Fransche vloot kwam het eerst aan de Kaap aan, en een groot aantal troepen werd geland, die aanbleven tot aan het einde van den oorlog.

De Engelschen vielen de kolonie niet aan, doch namen eeuwige rijkbeladen Hollandsche schepen in Saldanababaai.

In 1782 was de regeering in zulke verlegenheid wegens gebrek aan geld dat papieren-noten uitgegeven werden. Deze konden gemakkelijk nagemaakt worden, en waren oorzaak van veel wilckeur en schade.

Gouverneur Van Plettenberg liet de beambten der Compagnie toe om bijna al wat zij verkozen te doen, met het gevolg dat zij de kolonisten beroofden en verdrukten. De fiscaal behandelde de boeren met minachting, en dwong hen om producten tegen zeer lage prijzen aan de Compagnie voor handelsdoeleinden te verkoopen, toen zij terzelfder tijde veel betere prijzen van vreemdelingen konden verkrijgen. Eene daad van grove geweldenaarigheid tegen een burger gepleegd bracht de zaken tot een uitbarsting. De kolonisten zonden vier afgevaardigden naar Holland om bij de directeuren te klagen, en om eene verandering van regeeringsstelsel te verzoeken. De zaak werd aan eene commissie opgedragen, die rapporteerde dat de beschuldigingen tegen de beambten niet bewezen waren, doch eenige tegemoetkomingen aanbeval. De directeuren handelden op dit rapport. De burgers beriepen zich toen op de Staten-Generaal der Nederlanden, doch dat lichaam trachtte de Oost-Indische Compagnie, die toen reeds aan 't vallen was, te ondersteunen. De uitslag was dat de directeuren beloofden andere ambtenaren aan de Kaap in plaats van de bestaande aan te stellen, en eenige verbeteringen te maken in het sijsteeam waarop de zaken bestuurd werden, en de Staten-Generaal weigerden toen eenige verdere verhelping te geven.

In 1785 werd Gouverneur Van Plettenberg vervangen door Luitenant-Kolonel Cornelis Jacob van de Graaff.

JOACHIM VAN PLETTENBERG, die de betrekking van fiscaal bekleedde, had ook voor eenigen tijd als secunde gefungeerd. Toen het bericht van den dood van den heer Tulbagh in Holland ontvangen werd, werd de heer Van Reede van Oudtshoorn, een cad-beambte van de Kaap die toen in Europa was, gekozen om hem op te volgen, en de heer Van Plettenberg werd als secunde bevestigd. De nieuw aangestelde gouverneur scheepde zich naar de Kaap in, doch werd ziek en stierf op zee. De heer Van Plettenberg werd toen als gouverneur benoemd, en werd op den 18den Mei 1774 als zoodanig geïnstalleerd.

De wettige oostelijke grens der kolonie was destijds Brintjes-hoogte en de Gamtoosrivier, doch reeds hadden Europeanen zich

neergezet op het hoogveld zoover als de Kleine Vischrivier. De eerste blanke die zich met der woon vestigde aan de oevers dezer rivier was een olifantjager genaamd Willem Prinsloo, die in Juni 1771 de plek waar het dorp Somerset Oost thans staat bewoonde. Verscheidene anderen volgden hem. Deze kolonisten zonden eene memorie vragende dat het hun toegelaten mocht worden te blijven waar zij waren, en om zich van de huur der gronden te verzekeren, besloot de politieke raad dat het district Stellenbosch oostwaarts tot aan de Vischrivier, en het district Swellendam tot aan de Boesmansrivier zoude uitgestrekt worden.

De grens tusschen de nieuwe gedeelten der twee districten werd ter beslissing aan de vereenigde landdrosten en heemraden opgedragen, die de bergketen op denzelfden afstand van de kust als de Zwartebergen bepaalden. Het district Swellendam werd dus duidelijk bepaald aan alle kanten, maar Stellenbosch had geene vaste grens ten noorden. In die richting waren de Kamiesberg, de Hantamscheberg in het tegenwoordig district Calvinia, de landstreek ongeveer bij den oorsprong der Zakrivier en de Nieuweveldbergen, en Sneeuwberg gedurende verscheidene jaren bewoond geweest.

In Maart 1778 werd een verzoekschrift door vier-en-dertig hoofden van huisgezinnen nabij de oostergrens wonende aan den raad gezonden, vragende om de invoering van een landdrost-hof en om eene kerk in dat deel van het land. Deze memorie, tezamen met berichten over diefstallen door Boesmans, bracht den gouverneur tot het besluit de oostergrens te bezoeken en den toestand van zaken voor zichzelve gade te slaan.

In September 1778 vertrok hij uit Knapstad, en ging naar de Kleine Vischrivier. Aldaar ontmoette hij de boeren die om een landdrost en een predikant gevraagd hadden, en maakte zich met hunne omstandigheden bekend. Zij verklaarden dat wegens hun afstand van Stellenbosch, zij geheel van een gerechtshof afgesneden waren, en zij konden ook aan de militie-exercities geen deel nemen zonder hun vee aan de diefstallen der Boesmans bloot te stellen. Om dezelfde reden waren zij niet in staat de godsdienstoefeningen bij te wonen, en hunne

Kleine Vischrivier. stigde aan de oevers Willem Prinsloo, die Somerset Oost thans volgden hem. Deze dat het hun toege- waren, en om zich besloot de politieke tot aan de Visch- n de Boesmansrivier

der twee districten landdrosten en hec- enzelfden afstand van et district Swellendam en, maar Stellenbosch die richting waren tegenwoordig district oorsprong der Zak- wberg gedurende ver-

ft door vier-en-dertig bergrens wonende aan ing van een landdrost- land. Deze memorie, door Boesmans, bracht bergrens te bezoeken en gade te slaan.

Kaapstad, en ging naar te hij de boeren die gd hadden, en maakte Zij verklaarden dat ij geheel van een ge- ook aan de militie- vee aan de diefstallen zelfde reden waren zij ij te wonen, en hunne

kinderen groeiden op zonder behoorlijk onderwezen te worden. Zij waren gewillig fondsen bijeen te brengen voor de oprichting van de gebouwen die voor den landdrost en predikant benooidigd zouden worden. De gouverneur beloofde hun verzoek naar de directieuren te zenden, en het ook te zullen aanbevelen, hetgeen hij op zijne terugkomst aan de Kaapstad deed.

Hij had ook een omdertoud met verscheidene kapiteins van den Kosastam, en kwam met hen overeen dat de Vischrivier tot aan de zee de grensscheiding tusschen de Europeanen en de Bantu zoude zijn. Hij trok toen noordwaarts voort tot aan de Zeekoerivier, en op den oever van dezen stroom deed hij een baak oprichten om de noordoostelijke grens der kolonie aan te wijzen. Van daar keerde hij huiswaarts terug.

Op den 3den November was de gouverneur aan de baai waarin de Keurboomsrivier valt. Aan deze baai gaf hij zijn eigen naam, en deed er een landpaal met het merk d.r Compagnie oprichten als een teeken van inbezitneming. De steen staat noch waar hij toen geplaatst werd. Op den 26sten November kwam hij wederom in de Kaapstad aan, zijnde hij bijna drie maanden lang afwezig geweest. In October 1777 verliet Kapitein Gordon, de tweede officier in rang van het garnizoen, de Kaapstad in gezelschap van Luitenant William Paterson, een Engelsch reiziger, om het land ten noorden der kolonie te onderzoeken. Hij ging langs den weg bij Sneeuwberg naar de Grooterivier, en reisde voor eenen dag langs haren zuidelijken oever eene drift zoekende, doch hij vondt er geen, en was dus niet in staat over te gaan.

Twee jaren daarna ondernamen dezelve heeren eene andere reis tezamen, dezen keer naar den mond der rivier. Kapitein Gordon had een boot bij zich, die hij op den stroom plaatste, zoodat hij beter in staat was den grooten stroom te onderzoeken dan in 1777, toen hij dien zag van een punt binnenslands bijna zeshonderd mijlen van den mond. Op den 17den Augustus 1779 heesch hij de Hollandsche kleuren aan eenen vlaggepaal in zijne boot, en terwijl hij in het midden van den stroom voer noemde hij haar de Oranjerivier, ter eere van den stadhouder. Hij en Luitenant Paterson gingen haar na van den mond af omtrent

dertig of veertig mijlen opwaarts. Sedert dien tijd is de rivier bekend als de Oranje, de Grootte, en de Gariep.

De schikking door den gouverneur in 1778 met de Kosa kapiteins getroffen werd door den raad in 1780 goedgekeurd, toen besloten werd dat de Vischrivier langs geheel zijnen zuidelijken loop de koloniale grens zoude zijn, alzoo bij de bezittingen der Compagnie voegende de landstreek toen bekend als het Zuurveld, thans de districten Albany en Bathurst.

Vóór dezen tijd werd geene openbare godsdiens oefening behalve die der Hollandsche Gereformeerde Kerk in de kolonie geoorloofd, maar nu kregen de Lutherschen verlof een predikant aan te stellen. De Eerw. Andrens Kolver, hun eerste pastoor, kwam in 1780 aan, en op den 10den van December begon hij godsdiens dienst te houden. De kerk in de Strandstraat was reeds gebouwd, en aan de gemeente geschonken door een rijken burger genaamd Martin Melk.

In 1772 nam de Compagnie eene proef met het zenden van eene lading koren en andere koloniale producten ter verkoop naar Holland. De inkoop prijzen waren laag, zoodat de winsten voldoende waren om de directeuren tevreden te stellen. De uitvoer naar de Nederlanden werd dus voortgezet gedurende de eerstvolgende negen jaren, dat wil zeggen tot den oorlog met Engeland.

De gemiddelde jaarlijkse uitvoer door de Compagnie naar Europa en Indië bedroeg nu vijftien leggers Constantiawijn, bijna vierhonderd leggers anderen wijn, iets over de vijf-en-twintig-duizend mud koren, vijf-en-dertig-duizend pond talk, zes-en-dertig-honderd pond aloë, bijna veertienduizend pond boter, en eene kleine hoeveelheid andere producten.

De vermeerdering van uitgevoerde artikelen boven die van vorige jaren was echter geene aanwinst voor de kolonisten. De prijzen door de Compagnie betaald waren zeer laag. Voor het koren naar Indië gezonden ontvingen de boeren nog geen tien shillings, en voor dat naar Europa gezonden iets meer dan zes shillings en zeven pence het mud, waaruit de tiende betaald moest worden. De boter werd tegen zes tot acht pence gekocht, en de talk tegen omtrent twee pence het pond.

RIKA.

dien tijd is de rivier
Gariop.

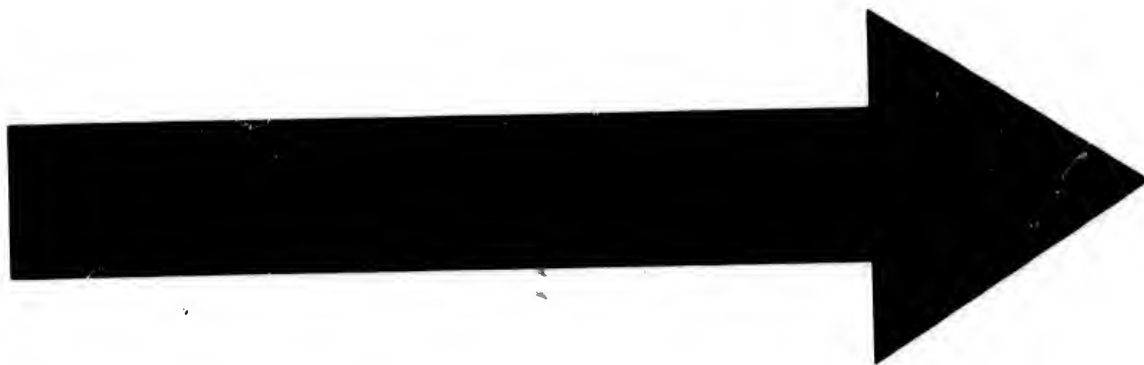
78 met de Kosa kap:
80 goedgekeurd, toen
eel zijnen zuidelijken
bij de bezittingen der
kend als het Zuurveld,

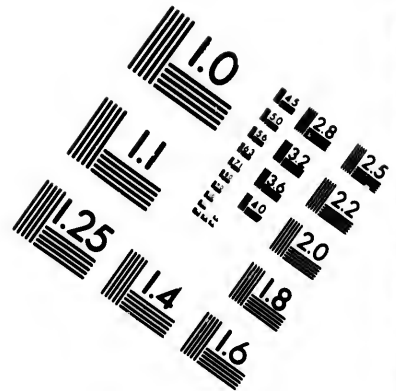
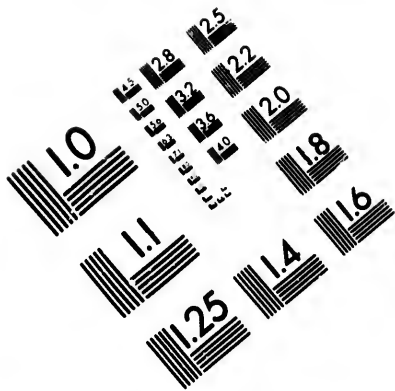
alsdientoefening behalve
in de kolonie geoor-
rlof een predikant aan
hun eerste pastoor,
n December begon hij
Strandstraat was reeds
door een rijken burger

ef met het zenden van
producten ter verkoop
aag, zoodat de winsten
en te stellen. De uit-
voortgezet gedurende de
en tot den oorlog met

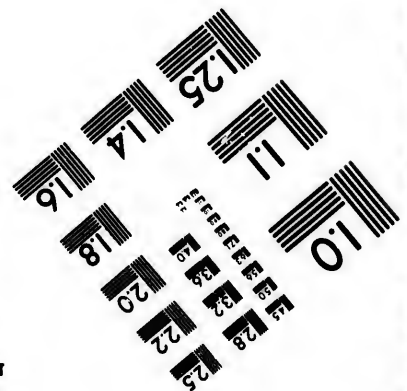
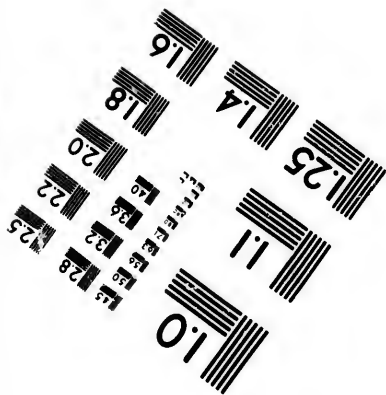
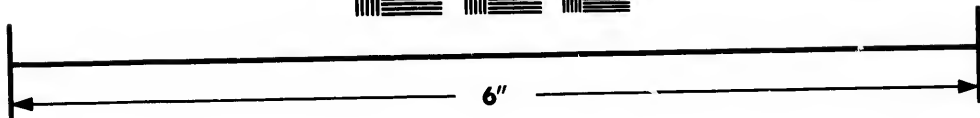
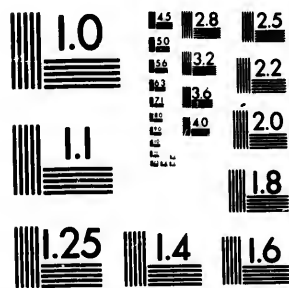
r de Compagnie naar
leggers Constantiawijn,
iets over de vijf-en-
duizend pond talk, zes-
duizend pond boter,
cten.

artikelen boven die van
voor de kolonisten. De
zeer laag. Voor het
e boeren nog geen tien
nden iets meer dan zes
aruit de tiende betaald
tot acht pence gekocht,
et pond.

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

28
25
22
20

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

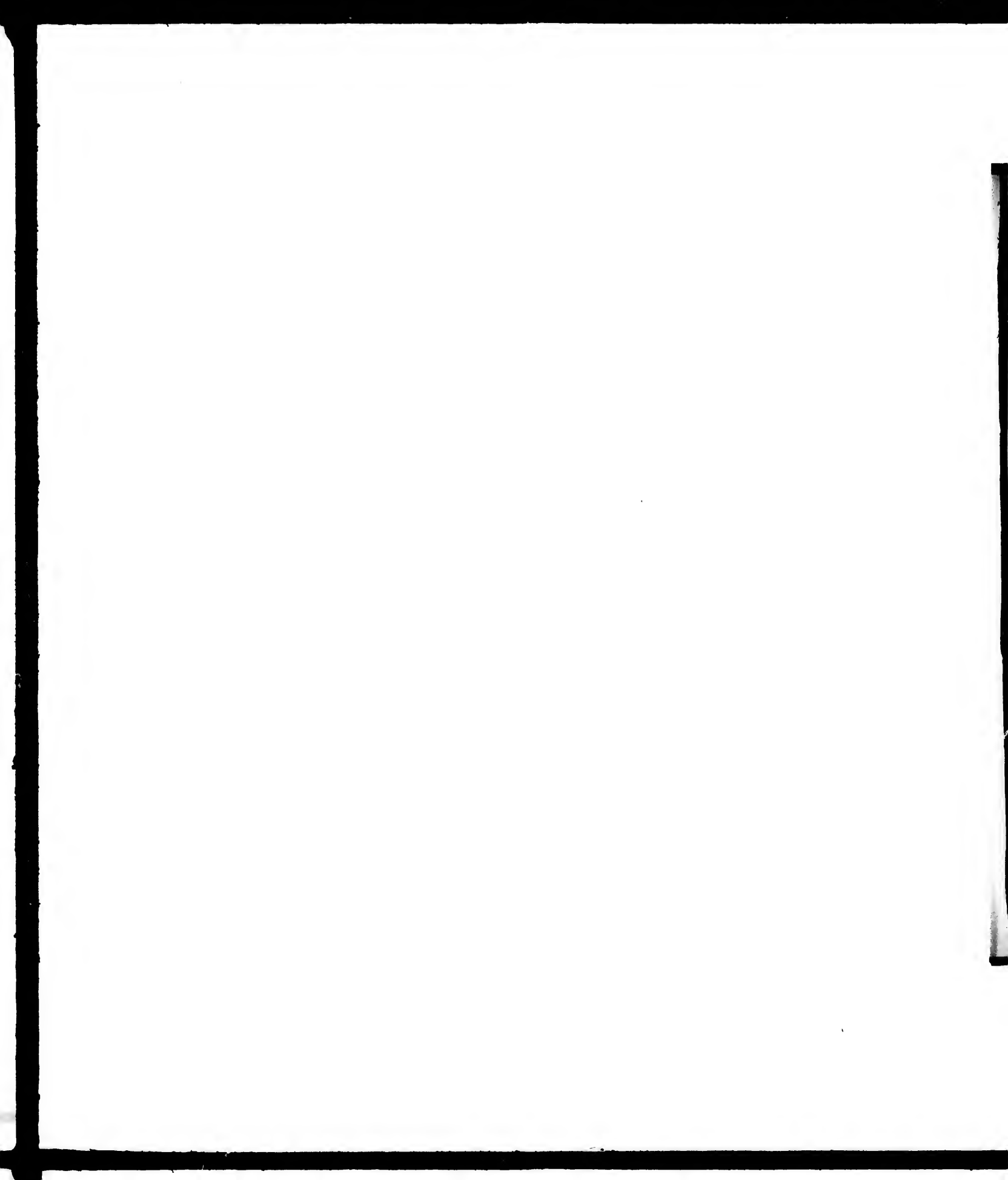
**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

10

© 1983

Ter zelfder tijd was er gedurig aanvraag naar alle soorten van landbouwproducten tegen meer dan dubbel de prijzen die de Compagnie gaf. In het jaar 1772 was er plotseling eene groote vermeerdering van het aantal vreemde schepen die de Zuid-Afrikaansche havens aandeden, en dit getal verminderde niet weder tot aan den oorlog met Engeland. Al deze schepen hadden versehe provisie noodig. Sommige der Fransche schepen werden inderdaad uit Mauritius gezonden met het nitdrukkelyk doel om ladingen graan, vleesch, en wijn te halen; en nu en dan kwam een Engelsch schip uit St. Helena met hetzelfde doel aan.

Dientengevolge kon het contract voor het verschaffen van vleesch aan de Compagnie thans tegen minder dan een halve penny het pond aangenomen worden, want de pachter had het voorrecht om van vreemdelingen twee pence te vorderen. En op velerlei wijzen vermeerderden zij de inkomsten. De gemiddelde opbrengst van wijn was boven de drieduizend leggers, waarvan de Compagnie noch geen duizend noodig had. De directeuren waren dus maar zeer verblijd te weten dat het overblijvend gedeelte tegen hooge prijzen aan de Kaap konde verkocht worden.

Met graan was het anders gesteld. Zooveel hiervan als geproduceerd konde worden kon men in Europa met profijt verkoopen, en het werd dus een doel van de beambten der Compagnie om zoo veel graan als mogelijk was te verkrijgen zonder vreemdelingen te verdrijven. De fiscaal nam het bestuur over den handel, en liet niet toe dat iets aan vreemdelingen verkocht zoude worden zonder zijn verlof. De burgers protesteerden tegen deze inbreuk op hunne rechten, doch te vergeefs. De deur werd dus opengezet voor omkoopery op groote schaal. Het stelsel van hoogere prijzen aan de pakhuizen der Compagnie te betalen voor producten die naar Indië verzonden werden dan die welke naar Europa ingescheept werden, gaf ook aanleiding tot groote misbruiken. In plaats van een streng opzicht over de bedienden der Compagnie te houden, liet de gouverneur hun toe te doen bijna wat zij verkozen. De uitslag was dat vele der beambten openlyk handel dreven.

Van de vroegste dagen der volkplanting had de regeering het recht uitgeoefend van personen het land uit te zenden die van lui of onzedelijk gedrag waren, zonder voorafgaande terechtstelling voor een gerechtshof. Doch van dit recht had men altijd met voorzichtigheid gebruik gemaakt.

In Januari 1779 werd een burger die zich aan dronkenschap overgaf en die op zulke tijden onstuimig van gedrag was, doch zich toen goed gedroeg, in zijn eigen huis in Kaapstad op last van den fiscaal gevat, door de zwarte straatvegers door de straten gesleept, en aan boord van een schip dat naar Batavia zeilen zou gezonden. Zijne vrouw en kinderen volgden tot aan het strand, weenende en om hulp smeekende, doch er was geen tijd om hem te redden.

Deze daad bracht de zaken tot een keerpunt. Een aantal der fatsoenlijkste burgers in de stad en buiten raadpleegden tezamen, en besloten afgevaardigden naar de Nederlanden te zenden om te trachten herstel hunner grieven te verkrijgen en waarborgen tegen wanbestuur in de toekomst. Tot dit doel kozen zij Jacobus van Reenen, Barend Artois, Tieleman Roos, en Nicolaas Heijns. Deze personen trokken eene memorie van grieven op en stelden verbeteringen voor, die de goedkeuring der burgers die hen gekozen hadden wegdroegen. De vier afgevaardigden gingen toen naar Holland, een document met zich nemende om te bewijzen dat zij namens de personen handelden die het onderteekend hadden, zijnde vierhonderd-en-vier in getal.

In het verzoekschrift werden verschillende regeringsbeamten, en in 't bijzonder de fiscaal Willem Cornelis Boers, beschuldigd van bedriegelijk gedrag en van verdrukking. Vele der jongere ambtenaren werden beschuldigd dat zij zoo openlijk handelden dat winkels gehouden en rekeningen op hun eigen naam uitgemaakt werden. De burgers van de stad die van den handel een bestaan maakten, konden, zoo werd beweerd, met deze handelaren niet concurreren, en waren op weg verarmd te worden.

De voornaamste middelen tot herstel waarom gevraagd werd waren dat de bevelen in 1706 nitgevaardigd, waarbij aan beamten verboden werd te boeren of in landbouwproducten te

handelen, stipt toegepast zouden worden; dat het aan de burgers zoude vrijstaan om 's lands producten aan vreemdelingen te verkoopen, zonder vooraf verlot van den fiskaal daartoe te vragen; dat personen uit de kolonie verbannen naar Holland, en niet naar Indië, zouden gezonden worden; dat zeven burgerleden zitting in den politieken raad zouden hebben; dat het hooge gerechtshof zoude bestaan uit een gelijk getal ambtenaren en burgers; dat er een recht van appèl op de hoven van het vaderland, in plaats van op het hof te Batavia, zoude bestaan; en dat de burgers zouden worden toegelaten met de Nederlanden en met Indië te handelen.

In October 1779 verschenen de afgevaardigden voor de Vergadering van Zeventien. Zij maakten eene verklaring over de onrechtmatige daden der beambten en leverden het verzoekschrift in, tezamen met een groot aantal stukken waardoor het ondersteund werd. In de volgende week werden al de papieren naar eene commissie gerefereerd om die te onderzoeken, de getuigenissen na te gaan, en te rapporteeren. Een afschrift van de memorie en hare aanhangsels werd naar de Kaap gezonden, opdat de verschillende daarbij betrokken beambten er op konden antwoorden.

Gouverneur Van Plettenberg's antwoord is gedagteekend den 21sten Maart 1781. Hij gaf te kennen dat het verzoekschrift niet beschouwd konde worden als de zienswijze van het geheele lichaam der kolonisten uitdrukkende, daar er bijna drieduizend burgers waren, en de afgevaardigden door slechts vierhonderden-vier gekozen waren. Het land, zeide hij, droeg alle blijken van voorspoed, en geheel het volk scheen in welvaart te leven. Een groot aantal dienaren van de Compagnie, die met den toestand van zaken bekend waren, namen jaarlijks hun ontslag en werden kolonisten, liever dan naar Europa terug te keeren. Hij ontkende dat hij iets had gedaan om de vijandigheid der burgers op zich te laden, en ten slotte vroeg hij uit zijne betrekking ontslagen te worden.

Het antwoord van den heer Boers was zeer uitvoerig. Hij was een man met vele goede hoedanigheden, doch zijne gevoelens waren alle ten gunste van de regeerende klassen der

maatschappij. Zijne verdediging bestond uit weinig meer dan eene poging om aan te toonen dat de kolonisten ruwe ongetletterde menschen waren, die niet wisten hoe ten nutte van het land te handelen, en die met de sterke hand moesten geleid en geregeerd worden. Zij hadden geene politieke rechten, zeide hij, dan die welke de Compagnie goed vond hun te vergunnen.

De andere ambtenaren die van verkeerd gedrag beschuldigd waren stelden ook verklaringen op waarin sommige der beschuldigingen erkend, sommige ontkend, en aan andere een uitleg gegeven werd. Deze papieren konden echter toen niet naar de Nederlanden gezonden worden, tengevolge van de staking van het verkeer door het ontstaan van oorlog veroorzaakt.

Op den 31sten Maart 1781 kwam een schip de Tafelbaai binnen met het bericht dat, op den 20sten van de voorgaande December, Groot Britanje aan de Vereenigde Provinciën den oorlog had verklaard, en dat de Staten met Frankrijk in een verbond getreden waren.

De kolonie was in dezen tijd bijna weerloos. De uitgaven overtroffen de inkomsten met omtrent £25,000 's jaars, en de Oost-Indische Compagnie, die in rijkdom en macht aan 't afnemen was, kon de kosten van een groot garnizoen niet dragen. Zij vertrouwde voornaamlijk op de burgers om het land te verdedigen, doch de Zuid-Afrikaansche militie, ofschoon bijna drieduizend man sterk op het papier, kon geen vierde van dat getal manschappen leveren tot bescherming van de Kaapstad. De burgers waren over eene zeer groote uitgestrektheid lands verspreid, en langs de grenzen, oost en noord, waren zij bijna altijd in de wapenen om aan Kosas en Boesmans het hoofd te bieden, die slechts gereed stonden de kans waar te nemen om hun klein- en grootvee te rooven.

De strijd tusschen de boeren langs de noordelijke grens en de Boesmans werd bijna zonder tusschenpoozen gevoerd, want de twee rassen konden niet naast elkander wonen. Ofschoon er vele Boesmans doodgeschoten werden, schenen zij gedurig vermeteler te worden, en op het laatst schroomden zij niet bij helder daglicht de boerenwoningen aan te vallen. Hoorn-

t weinig meer dan
onisten ruwe onge-
hoe ten nutte van
hand moesten ge-
e politieke rechten,
goed vond hun te

gedrag beschuldigd
mmige der beschul-
andere een uitleg
toen niet naar de
an de staking van
veroorzaakt.

schip de Tafelbaai
van de voorgaande
de Provinciën den
et Frankrijk in een

eloos. De uitgaven
000 's jaars, en de
en macht aan 't
root garnizoen niet
de burgers om het
che militie, ofschoon
er, kon geen vierde
bescherming van de
zeer groote uitge-
nzen, oost en noord,
aan Kosas en Boes-
eed stonden de kans
e te rooven.

noordelijke grens en
oozen gevoerd, want
er wonen. Ofschoon
schenen zij gedurig
schroomden zij niet
te vallen. Hoorn-

vee, schapen, en bokken werden bij honderden te gelijk weg-
gedreven, de wachters werden vermoord, en van verschillende
plaatsen waren de Europeanen verplicht terug te trekken. In
Mei 1774 werd Godlieb Rudolf Opperman als kommandant be-
noemd van de geheele noordelijke grens van Piketberg tot
Sneeuwberg, en een plan werd beraamd om de stroopers te
straffen en de boeren naar de plaatsen van waar zij verdreven
waren terug te brengen.

In het begin van den zomer trokken drie gezelschappen van
burgers, personen van gemengd ras en Hottentotten, met
elkander in overleg handelende, te velde. Het land werd voor
een afstand van meer dan driehonderd mijlen langs de groote
bergketen van Zuid-Afrika doorzocht, en alle Boesmans die
men aantrof en die zich niet wilden overgeven werden dood-
geschoten. Volgens de verslagen aan de regeering verschaft,
werden er vijfhonderd-en-drie gedood en tweehonderd-negen-en-
dertig gevangen genomen. Sommige daarvan werden later vrij-
gelaten, en andere werden bij boeren voor een bepaalden tijd
als bedienden ingeschreven.

Men hoopte dat deze straf de Boesmans het stelen zoude
afleeren, doch het had geenszins dit gevolg. Zij werden zelfs
noch lastiger dan tevoren, en jaar na jaar werd het noodig
kommandos tegen hen op te roepen. De mannen der noorde-
lijke grens beschouwden het als hun eersten plicht hunne ge-
zinnen tegen de wilden te verdedigen, en sloegen bijna geen
acht op de belangen der Compagnie in den verleggen zetel
der regeering.

Op de oostelijke grens waren de zaken in een dergelijken
toestand. De kolonisten aldaar hadden te doen met afdeelingen
van den Kosastam, een volk dat in vergelijking met de Boes-
mans beschaafd konde genoemd worden, doch die bijna even
behendige veedieven waren.

In 1779 kwamen de Imidange onder den kapitein Mahuta, de
Amambala onder den kapitein Langa, en eenige andere afdee-
lingen van minder belang de Vischrivier over, en verspreidden
zich over de tegenwoordige districten Somerset-Oost en Albany.
Zij zeiden dat zij geen strijd met de Europeanen wilden hebben,

en om de waarheid hunne beweringen te bewijzen, vermoordden zij een aantal Hottentotten, en namen hun vee weg zonder de kolonisten te molesteeren. Doch kort daarna begonnen zij ook het vee der blanken weg te voeren, en in September 1779 werden de boeren van het Zuurveld of de tegenwoordige districten Albany en Bathurst, tezamen met die langs den rechteroever der Boesmansrivier, verplicht naar eene veiliger plaats terug te trekken.

Twce kommandos trokken toen tegen de indringers in het veld. De Imidange werden aangevallen en bij verscheidene gelegenheden overwonnen, doch niet geheel naar hunne eigene zijde der Vischrivier verdreven. In den winter kwamen zij die verondersteld werden ten onder te zijn gebracht, tezamen met vele anderen, wederom de kolonie binnen, en het werd blijkbaar dat eene krachtige poging gedaan moest worden om hen uit te drijven.

In October 1780 benoemde de politieke raad Adriaan van Jaarsveld als kommandant der oostergrens, en gaf hem militaire macht over al de grensboeren. Er bestond geen man in het land die beter geschikt was voor dezen post. Hij was in 1776 uit den Sneeuwberg naar Bruintjeshoogte teruggetrokken om van de diefstallen der Boesmans bevrijd te zijn, en was vast besloten niet weder te verhuizen zoo hij zich op eenige wijze kon staande houden.

Vroeg in den zomer trok het opperhoofd Langa naar den westelijken oever van de Boesmansrivier. Hij zond een kleine troep vee en eenige paarden die van de boeren in het Zuurveld genomen waren naar het naaste Europeesche kamp, met verzoek een korten tijd te mogen blijven waar hij was. Kommandant Van Jaarsveld bood hem de keuze aan van of naar zijn eigen land terug te keeren, of aangevallen te worden. Langa verkoos terug te trekken, en deed zulks onmiddellijk. Hij werd dientengevolge niet aangevallen, doch van al de opperhoofden die de kolonie waren binnengedrongen was hij de eenige die gewillig was terug te gaan. De anderen weigerden te vertrekken.

De kommandant verzamelde al de aan de grens wonende Europeesche en Hottentotsche gezinnen in een paar lagers of

gewijzen, vermoordden
n vee weg zonder de
na begonnen zij ook
September 1779 wer-
renwoordige districten
ngs den rechteroever
iliger plaats terug te

de indringers in het
bij verscheidene gele-
er hunne eigene zijde
kwamen zij die ver-
nt, tezamen met vele
et werd blijkbaar dat
den om hen uit te

ke raad Adriaan van
en gaf hem militaire
nd geen man in het
t. Hij was in 1776
teruggetrokken om
e zijn, en was vast
zich op eenige wijze

ofd Langa naar den
Hij zond een kleine
boeren in het Zuurveld
ne kamp, met verzoek
j was. Kommandant
n of naar zijn eigen
den. Langa verkoos
ijk. Hij werd dien-
e opperhoofden die de
de eenige die gewillig
en te vertrekken.
n de grens wonende
n een paar lagers of

kampen gevormd door wagens in een kring te trekken en de openingen tusschen de wielen met doortakken te sluiten. Een klein aantal manschappen achterlatende om de lagers te verdedigen, viel hij met twee-en-negentig burgers en veertig Hottentotten, allen te paard en goed gewapend, de Kosas aan, en versloeg hen totaal. Het kommando was in het veld van den 23sten Mei tot den 19den Juli 1781, en werd slechts ontbonden toen de laatste der indringers wederom aan de overzijde der Vischrivier was, en dus kwam de eerste Kafferoorlog tot een einde.

Terwijl deze gebeurtenissen plaats vonden, konden de boeren der oostergrens hunne gezinnen en eigendom niet onbeschermd laten, en naar de Kaapstad, vier of vijfhonderd mijlen van hun woonplaats gelegen, gaan, om tegen eenen vreemden vijand te waken.

Zoodra, echter, als bericht ontvangen werd dat het vaderland in oorlog was gewikkeld, verklaarden de burgers binnen de oudgevestigde districten zich gereed om alles in hun vermogen tot verdediging der kolonie te doen. Hunne ontevredenheid met het bestuur van den heer Van Plettenberg belemmerde hunne getrouwheid aan de Nederlanden niet. Na den 2den April losten detachementen der Stellenbosche militie elkander iedere maand aan het kasteel af.

Er lagen in Tafelbaai verscheidene rijkgeladen schepen die huiswaarts keerden, en hunne officieren zoowel als de Kaapsche raad achtten het meer geraden de reis niet voort te zetten, tot dat zij onder de bescherming eener oorlogsvloot zeilen konden. Doch daar de winter aan 't naderen was, konden zij niet in Tafelbaai blijven, en in Simonsbaai waren er geene middelen om ze te verdedigen ingeval zij door eene Engelsche vloot aangevallen werden. Men besloot dus om vier der schepen naar Houtbaai en zes andere naar Saldanhabaai te zenden.

Zeven weken gingen dus in twijfel en ongerustheid voorbij, zonder eenig verder bericht van wat in de buitenwereld plaats vond. Eindelijk kwam op den 20sten Mei bericht dat eene Fransche vloot met eene sterke troepenmacht binnen kort verwacht konde worden om de Kaap te verdedigen.

Zoodra de oorlog tegen de Nederlanden verklaard was, maakte de Engelsche regeering eene krijgsmacht gereed om de kolonie in bezit te nemen. De Fransche regeering kwam dit te weten, en maakte in alle haast eene vloot en een leger gereed om dit plan te verijdelen. Op den 31sten Maart 1781 zeilden negen Engelsche oorlogschepen en zeven-en-dertig andere schepen, onder bevel van den schout-bij-nacht George Johnstone, uit Spithead. De schout-bij-nacht deed Porto Praya aan om een voorraad versch water in te nemen, en aldaar werd hij op den 16den April door de Fransche vloot, die onder bevel van Admiraal Pierre André de Suffren was, en die uit vijf lineschepen, een korvet, en acht transportschepen bestond, aangevallen. De Franschen werden afgeslagen, doch zetteden hun koers naar de Kaap voort, en kwamen veilig in Simonsbaai aan. Eene sterke troepenmacht werd aan wal gebracht, en marcheerde overland naar de Kaapstad, alwaar zij op den 3den Juli aankwam. Een der regimenten was ingekwartierd in een vleugel van het hospitaal—thans de kazerne—die destijds bijna voltooid was.

De schout-bij-nacht Johnstone zette intusschen alle zeilen bij ten einde de Kaap vóór Suffren te bereiken, doch van de bemanning van een buitgemaakt schip vernemende dat de Fransche vloot in Simonsbaai lag en dat een sterk Fransch garnizoen in de Kaapstad was, liet hij het voornemen om de kolonie aan te vallen varen, en besloot hij de Hollandsche schepen in Saldanhabaai in bezit te nemen. Op den 22sten Juli vielen deze alle in zijne handen, met uitzondering van een dat door de officieren aan brand gestoken werd.

De Kaapsche regeering was in dezen tijd erg in het nauw wegens gebrek aan geld, daar de schatkist leeg was. In November 1781 besloot de politieke raad om zooveel als dringend benoodigd was tegen rente van de kolonisten te leenen; doch daar op deze wijze geen geld genoeg verkrijgbaar was, begon men in April 1782 papiergeld uit te geven. In den loop van tijd werden het meeste daarvan afbetaald, doch werd weder ander uitgegeven, totdat in 1795 het bedrag van zulk papier dat uitstaande was, zonder waarborg, £122,782 bedroeg. De noten boden groote verzoeking aan schelmen om de boeren van

verklaard was, maakte gereed om de kolonie kwam dit te weten, een leger gereed om t 1781 zeilden negen tig andere schepen, George Johnstone, uit Praya aan om een maar werd hij op den onder bevel van Ad- uit vijf linieschepen, d, aangevallen. De hun koers naar de i aan. Eene sterkte marcheerde overland Juli aankwam. Een vleugel van het hos- a voltooid was.

sschen alle zeilen bij en, doch van de be- mende dat de Fran- rk Fransch garnizoen om de kolonie aan sche schepen in Sal- sten Juli vielen deze n een dat door de

ijd erg in het nauw eeg was. In Novem- zooveel als dringend sten te leenen; doch krijgbaar was, begon n. In den loop van l, doch werd weder rag van zulk papier 22,782 bedroeg. De en om de boeren van

het binnenland te bedriegen. Zij konden gemakkelijk vervalscht worden, en op deze wijze werden vele personen de slachtoffers van bedriegers.

Tengevolge van den oorlog, was er meer dan een jaar lang geene communicatie met Holland, doch in April 1782 werden de antwoorden der beambten van de Kaapsche regeering op de beschuldigingen tegen hen door de burgers gemaakt weggezonden. Deze documenten werden door de directeuren naar de commissie die de zaak in behandeling had verwezen. De verklaring van den fiscaal trok vooral de aandacht, daar de toon er van de directeuren overtuigde dat de heer Boers geen ambtenaar was die veilig aan 't hoofd konde gelaten worden. Hem werd toegelaten zijne betrekking neer te leggen, doch werd hij genoodzaakt hooge securiteit te stellen ingeval hij de kolonie verliet vóór dat op de beschuldigingen tegen hem beslist zoude zijn.

Intusschen was de afgevaardigde Roos gestorven, maar de heeren Van Reenen, Artois, en Heijns waren noch in Amsterdam, en bleven bij de beschuldigingen tegen de Kaapsche beambten volharden.

Tegen het einde van 1783, vier jaren na dat de zaak in hunne handen was gesteld, zond de commissie een rapport in. Zij waren tot het besluit gekomen dat de klagers niet konden beschouwd worden het geheele lichaam der burgers aan de Kaap te vertegenwoordigen, en dat de beschuldigingen tegen de beambten niet bewezen waren. Zij bevalen aan dat de kolonisten geene vrijheid zoude worden toegestaan om voor eigene rekening handel met Europa en Indië te drijven. Zij hadden bezwaar tegen het toelaten van rechtstreeksch appèl van het hooge hof van justitie aan de Kaap op het hoogste gerechtshof in de Nederlanden in plaats van op het hof te Batavia; doch zij keurden het goed dat het hooge hof van justitie zoude bestaan uit den voorzitter, zes beambten, en zes burgers, in plaats van uit negen beambten der Compagnie en drie burgers, zooals vroeger het geval was. Zij achtten het niet wenschelijk dat burgers leden van den politieken raad zouden zijn. Zij waren er voor dat de beambten der Com-

pagnie tuinen voor eigen gebruik zouden hebben, doch niet dat zij in landbouwproducten zouden handel drijven. Zij namen heel weinig van de macht van den fiskaal weg.

In December 1783 werd dit rapport door de Vergadering van Zeventien aangenomen, en kennis daarvan werd aan de Kaapsche regeering gegeven met de eerstvolgende uitzeilende schepen.

Te dezer tijde ging het met de kolonisten voorspoedig, en het werd door de directeuren verondersteld dat zij geene ernstige poging zouden doen om een toestand van zaken waaronder zij gemakkelijk geld konden maken te veranderen. Er was nimmer tevoren zulk een aanvraag naar producten geweest als die veroorzaakt door het groote garnizoen en de Fransche troepen in het Oosten. De behoeften der Compagnie waren zeer klein gedurende den oorlog, zoodat weinig tegen lage prijzen genomen werd. Vele nieuwe handelshuizen waren door burgers geopend. In de Kaapstad was er een vertoon van voorspoed dat vreemdelingen verbaasde. Europeesche en Indische goederen, in de grootste verscheidenheid en van de kostbaarste soort, werden in groote hoeveelheden in Deensche schepen ingevoerd, en ofschoon de prijzen die gevraagd werden zeer groot waren, werden zij gereedelijk van de hand gezet.

De burgers van Zuid-Afrika, echter, ofschoon het genot van geld te maken sterk in hun smaak valt, hebben in ieder tijdperk hunner geschiedenis eene noch sterkere gehechtheid getoond aan hetgeen zij als hunne politieke rechten en vrijheid beschouwden. Indien er soms eenigen der mannen gevonden werden die in twijfel schenen te zijn of zij de voorkeur zouden geven aan geld of aan vrijheid, hebben de vrouwen althans nimmer gearzeld om rijkdom te verwerpen wanneer onderwerping aan onrecht er mede gepaard zoude gaan. Dezen keer wilden noch de mannen noch de vrouwen de zaak er bij laten berusten. De regeering nam de toevlucht tot verschillende daden van verdrukking, doch de tegenpartij werd steeds sterker en besloot nu zich op de Staten-Generaal te beroepen.

Met dit doel werden in December 1784 twee documenten, bevattende eene uiteenzetting hunner klachten, en geteekend

hebben, doch niet drijven. Zij namen weg.

door de Vergadering daarvan werd aan de volgende nitzeilende

ten voorspoedig, en dat zij geene ernstige zaken waaronder zij n. Er was nimmer geweest als die verfransche troepen in e waren zeer klein en lage prijzen ge- waren door burgers rtoon van voorspoed en Indische goederen, e kostbaarste soort, e schepen ingevoerd, en zeer groot waren,

choon het genot van hebben in ieder tijd- ere gehechtheid ge- rechten en vrijheid er mannen gevonden j de voorkeur zouden de vrouwen althans pen wanneer onder- e gaan. Dezen keer de zaak er bij laten cht tot verschillende j werd steeds sterker te beroepen.

84 twee documenten, achten, en geteekend

door tien burgers tot dat doel gekozen, aan de afgevaardigden die noch in Holland waren verzonden.

Doch de toestand van zaken in het vaderland was nu heel anders dan hij geweest was in den tijd van Wilhem Adriaan van der Stel. De Oost-Indische Compagnie waggelde reeds haren val te gemoet, en in plaats dat er eene partij in de Staten-Generaal bestond die gereed was haar aan te vallen, was een ieder verlangend al het mogelijke te doen om haar te ondersteunen en den grooten schok die het gevolg van haren val zoude zijn te verhinderen. Toen, dus, de directeuren bekend maakten dat zij de voornaamste beambten aan de Kaap door anderen zouden vervangen, en eenige geringe wijzigingen in het regeeringsstelsel en het drijven van handel zouden maken, weigerden de Staten-Generaal de zaak van de burgers in overweging te nemen totdat de uitwerking dezer veranderingen gezien konde worden.

Er was vrede met Engeland gesloten, en de Fransche troepen hadden de kolonie verlaten. De directeuren verlangden de Kaapstad in zulken staat van verdediging te stellen dat, indien de oorlog wederom uitbreken zoude, zij niet wederom zooals het geval was in 1781 aan in bezit neming blootgesteld zoude zijn. Zij waren in staat eene groote geldleening te sluiten. Zij besloten dus eenen officier van rang en ervaring als gouverneur uit te zenden, om alhier eene groote troepenmacht als een depôt voor Indië te plaatsen, en de troepen te bezigen tot het oprichten der noodige verdedigingswerken. In samenwerking met de Staten-Generaal kozen zij als gouverneur Luitenant-Kolonel Cornelis Jacob van de Graaff, een officier van de genie, die het vertrouwen van den stadhouder genoot. Overste Van de Graaff kwam in Januari 1785 met zijn gezin in Zuid-Afrika aan, en op den 14den Februari nam hij het bestuur van zaken over.

HOOFDSTUK XIV.

Gouverneur Van de Graaff kreeg twist met bijna alle beambten der Compagnie aan de Kaap. Hij leefde op een heel kostbare wijze, verwistte veel van het geld der Compagnie, en deed niets om zich door de kolonisten te doen respecteeren.

In 1785 werden de oostelijke gedeelten van Stellenbosch en Swollendam tot een nieuw district gevormd, genaamd Graaff-Reinet. In 1786 werd nabij den oorsprong der Zondagsrivier eene plek voor een dorp gekozen, en een hof van landdrost en heemraden aldaar gevestigd. Eene school werd onmiddellijk geopend, en in 1792 werd een predikant voor het district benoemd.

In 1788 werd een pakhuis voor de Compagnie te Mosselbaai gebouwd, alwaar koren gekocht en bewaard konden worden totdat het over zee naar de Kaap kon gezonden worden. Ter zelfder tijd werd een pakhuis voor timmerhout te Plettenbergsbaai gebouwd.

In 1790 vond de Oost-Indische Compagnie dat zij noch geld noch krediet meer bezat, en werd zij dus verplicht hare uitgaven grootelijks te verminderen. Bijna alle soldaten werden van de Kaap weggenomen, en op vele andere wijzen werden de onkosten verminderd. In 1791 keerde de gouverneur naar Holland terug, den secretre Johan Isaac Rhenius aan het hoofd der zaken latende.

In 1792 kwamen twee commissarissen—de heeren Nederburgh en Frijkenius—in Zuid-Afrika aan, met macht om alle veranderingen die zij goedvonden te maken. Zij legden vele nieuwe belastingen op, zeer tegen den zin der kolonisten, en zij verminderden de uitgaven der Compagnie zooveel mogelijk. Zij gaven den burgers vrijheid de lands-producten naar Holland en de Indische eilanden tot verkoop te zenden, doch slechts in Hollandse bodems; en zij richtten eene bank op, waardoor zij veel papierenge'd uitzetteden aan personen die het tegen verband op goederen ter leen nemen konden.

In 1791 en daarna werd het land genaamd Groot Namaqualand, ten noorden der Oranjerivier, onderzocht door gezelschappen die uitgerust werden door eenige burgers Van Reenen genaamd, die de hoop hadden aldaar goud te zullen vinden, doch niet daarin slaagden. In 1793 deed de regering bakens die als bewijs van eigendom moesten strekken te Possessie-eiland, Augra Pequena, en Walvischbaai oprichten.

In 1789 begon de tweede Kafferoorlog door dat een aantal der afdeelingen van den Kosaatam een inval in de kolonie deden. De regeering was zoo arm, en vreesde kosten en beroering zoozeer, dat zij niet toelaten wilde dat eene burgermacht te velde zoude trekken, maar trachtte door middel van geschenken de indringers te bewegen naar hun eigen land terug te keeren. Dit plan gelukte niet, en de Kosas bleven in de kolonie en gingen voort met vee te stelen tot Mei 1793, toen een burger genaamd Lindeque met een partij zijner vrienden de bevelen der regeering in den wind slaande, als weerwraak eene kraal aanviel. Ecnige dagen daarna deden de Kosas eenen inval tot aan de Zwartkopsrivier, voerden vele duizenden stuks horenvee mede, en vermoordden verscheidene boeren. Eene burgermacht trok toen tegen hen op, doch Landdrost Maynier, van Graaff-Reinet, die het bevel had, voerde den oorlog op zulk een slappe wijze dat het eene mislukking werd. In November 1793 maakte de regeering vrede met de Kosas, zonder de indringers uit de kolonie te jagen of het vee dat weggevoerd was terug te krijgen. De burgers waren verantwoordigd over deze gedragswijze, en stonden bijna gereed tot opstand tegen de Oost-Indische Compagnie.

In 1792 verkregen de Moravische Broeders dezelfde vrijheid van openbare godsdienst als de Lutherschen, en drie zendelingen van hun genootschap vestigden het station Genadendal ten nutte der Hottentotten.

In den winter van 1793 kreeg men in Zuid-Afrika bericht dat de Fransche republiek oorlog tegen Engeland en Holland verklaard had. De commissarissen trachtten de middelen tot verdediging der kolonie te vermeerderen door uit de klerken en jongere beambten in dienst der Compagnie een militaircorps te vormen, hetwelk zij het pennistencorps noemden, en door het bijeenbrengen en drillen van een corps Hottentotten, die pandours genoemd werden.

In 1793 stelden de commissarissen Nederburgh en Frijkenius aan het hoofd der Kaapsche regeering een oud-officier genaamd Abraham Josias Slnijsken, en daarna vertrokken zij naar Java.

KOLONEL VAN DE GRAAFF was ongeschikt voor zulk eene betrekking als die van gouverneur der Kaap Kolonie. Hij was driftig van karakter, en was niet lang hier voor dat hij twist kreeg met al de voornaamste beambten met uitzondering van den fiscaal, met wien hij door huwelijk verwant was. Hij scheen te denken dat daar de Compagnie toch haren ondergang te gemoet ging het geen verschil kon maken indien hij haar eigendom verkwistte. Niemand aan de Kaap

bijna alle beambten der
veel kostbare wijze, ver-
reed niets om zich door

llenbosch en Swellendam
Reinet. In 1786 werd
voor een dorp gekozen,
gevestigd. Eene school
een predikant voor het

te Mosselbaai gebouwd,
den totdat het over zee
er tijd werd een pakhuis

dat zij noch geld noch
nare uitgaven grootelijks
n de Kaap weggenomen,
n verminderd. In 1791
n seerde Johan Isaac

heeren Nederburgh en
alle veranderingen die zij
belastingen op, zeer tegen
uitgaven der Compagnie
d de lands-producten naar
zenden, doch slechts in
uk op, waardoor zij veel
gen verband op goederen

Groot Namaqualand, ten
zelschappen die uitgerust
md, die de hoop hadden
a slaagden. In 1793 deed
dom moesten strekken te
ai oprichten.

had ooit in zulken stijl geleefd. De paarden, rijtuigen, en bedienden aan zijne stads- en buitenwoningen zouden zelfs voor den stadhouder voldoende zijn geweest. Er was roeklooze verkwisting in alles wat hij ondernam. Gedurende den tijd waarin hij aan het hoofd van zaken stond gingen de uitgaven de inkomsten te boven tot een bedrag van bijna £92,000 's jaars, en ofschoon veel hiervan voor militaire doeleinden gebruikt werd, werd het meeste totaal verkwist.

Het doel waartoe hij benoemd werd was hoofdzakelijk het beramen van plannen en het uitvoeren van verdedigingswerken aan het strand van Tafelbaai. Toen hij aankwam, was men bezig de batterij Amsterdam te bouwen, en in 1787 werd deze voltooid. Al de andere forten die opgericht of veranderd werden onder zijn toezicht zijn sedert dien tijd afgebroken geworden, maar de aarden wal tusschen Fort Knokke en Duivelskop, door de Franschen in 1781 opgeworpen en in dezen tijd vergroot, blijft noch bestaan. Eene sterke troepenmacht, hoofdzakelijk Switzersche of Duitsche regimenten in dienst der Compagnie, werd aan de Kaap geplaatst.

Een der hervormingen die de directeuren zich bereid verklaarden te maken was dat de burgers eene stem in de regeling van zekere zaken zouden hebben. De Compagnie zoude koopen en naar Europa verzenden alle graan, wijn, en andere producten der kolonie die niet aan uitlanders konden verkocht worden, nadat in de behoeften van de Kaap en Indië was voorzien. De prijzen moesten jaarlijks vastgesteld worden door een commissie door den politieken raad te worden benoemd uit de leden van het hooge hof van justitie, en die zoude bestaan uit drie beambten der Compagnie en drie burgers. De commissie moest ook aan den politieken raad de wijze en het bedrag van belasting voorstellen; zij zoude zorg dragen voor de wegen, bruggen, en andere koloniale werken; zij moest de publieke molens verpachten, wachten voor de stad aanstellen, en verschillende andere plichten vervullen.

In Maart 1786 werd eene commissie zooals hierboven beschreven opgericht. Doch het was van het begin af aan eene mislukking. De beambten en burgers konden niet in vrede

den, rijtuigen, en
 gen zouden zelfs
 Er was roekelooze
 edurende den tijd
 d gingen de uit-
 van bijna £92,000
 militaire doeleinden
 vist.

hoofdzakelijk het
 verdedigingswerken
 ank kwam, was men
 en in 1787 werd
 ericht of veranderd
 n tijd afgebroken
 t Knokke en Dui-
 rpen en in dezen
 erke troepenmacht,
 nten in dienst der

n zich bereid ver-
 tem in de regeling
 agnie zoude koopen
 n, en andere pro-
 konden verkocht
 aap en Indië was
 gesteld worden door
 e worden benoemd
 e, en die zoude be-
 drie burgers. De
 d de wijze en het
 zorg dragen voor
 ken; zij moest de
 de stad aanstellen,

soals hierboven be-
 begin af aan eene
 den niet in vrede

samenwerken, en wat door de ééne partij voorgesteld werd door de andere werd verworpen. Wat betrof het vaststellen der prijzen van producten, had zij niet eens eene kans om te beproeven wat zij doen konde. Een schip werd uit Amsterdam gezonden om eene lading te halen, doch tengevolge van eene hevige droogte kon men geen enkel mud graan verschaffen. Daarop liet men het plan varen.

Insteede daarvan, gaven de directeuren in October 1789 de kolonisten verlof om wijn voor eigene rekening naar Holland uit te voeren, mits hij in schepen der Compagnie verzonden en vrachtlon er op betaald werd. Den buitenlandschen handel in koren behielden zij in hunne eigene handen. Om het verbouwen er van in het district Swellendam aan te moedigen, werd in 1788 een pakhuis te Mosselbaai gebouwd, alwaar het graan ontvangen werd, zoodat de lange reis overland naar de Kaap aan de boeren bespaard was. Het werd naar Tafelbaai gebracht in schepen uitdrukkelijk voor dat doel gezonden. In hetzelfde jaar, en met hetzelfde oogmerk, werd een pakhuis tot bewaring van timmerhout te Plettenbergsbaai opgericht.

Aan het verzoek der grens-kolonisten om eenen landdrost onder hen geplaatst te hebben werd in dezen tijd voldaan. In December 1785 stelde de politieke raad den heer Maurits Woeke als landdrost aan, en gaf hem last eene geschikte plek voor zijn hof uit te kiezen. Aan het nieuwe district werd de naam Graaff-Reinet gegeven. Er werd besloten dat het begrensd zoude zijn ten westen door de Gamkarivier van haren oorsprong tot aan de Zwartbergen, door die bergketen tot aan de Gamtoosrivier, en van daar door de Gamtoos tot aan de zee; ten oosten door de Tarka-, Baviaans-, en Vischrivier; en ten zuiden door den oceaan. Aan het noorden werd de grens niet bepaald, zijnde het eenig vastgestelde punt het baken dat door Gouverneur Van Plettenberg op den oever der Zeekoerivier was geplaatst.

Als de beste plek voor de publieke kantoren en voor een dorp koos de heer Woeke twee boerenplaatsen nabij den oorsprong der Zondagsrivier, destijds in bezit van eenen burger genaamd Dirk Coetsee, die toestemde om de gebouwen er op af te staan

voor omtrent £530, en om grond van dezelfde uitgestrektheid elders aan te nemen. Deze schikking werd door den raad bekrachtigd. In Juli 1786 werden zes heemraden benoemd, en in October opende de landdrost zijn hof voor de eerste maal. Fondsen uitsluitend voor districts doeleinden werden bijeengebracht, evenals in Stellenbosch en Swellendam, door middel van eene jaarlijksche belasting op de burgers van een shilling en vier pence voor ieder honderdtal schapen en een penny voor ieder stuk horenvœe, behalve belastingen voor speciale doeleinden. Eene school werd onmiddellijk opgericht. De onderwijzer nam godsdienstoefening aan de drostdij waar tot 1792, toen ouderlingen en diakenen gekozen werden, en een predikant, de Eerw. Jan Hendrik von Manger, benoemd werd.

In 1790 waren de middelen der Compagnie uitgeput, en daar het niet mogelijk was meer geld op krediet op te nemen, moest men besluiten tot eene groote vermindering van uitgaven. Last werd gegeven dat bijna alle troepen aan de Kaap en alle ambachtslieden en matrozen die gemist konden worden naar Java moesten gezonden worden, en dat het werk aan de forten en verdedigingen gestaakt moest worden. De buitenposten op het platteland moesten teruggetrokken, en de stations verkocht worden. De buitenwoning door den gouverneur te Nieuwland gebruikt en de paarden en rijtuigen van alle soorten in de stallen der Compagnie moesten onmiddellijk van de hand gezet, en de opbrengst in de schatkist gestort worden.

De directeuren wenschten den gouverneur te ontslaan, doch de stadhouder, van wien hij een gunsteling was, wilde alleen in zijne terugroeping toestemmen onder voorwendsel dat zijne tegenwoordigheid in het vaderland noodig was om inlichtingen aangaande de kolonie te geven. En daar sedert 1749 de stadhouder de betrekking had van hoofdbestuurder en gouverneur-generaal der Oost-Indische Compagnie, kon geene aanstelling van belang of terugroeping plaats vinden zonder zijne toestemming. Kolonel Van de Graaff werd dus verzocht naar Holland terug te gaan om met de directeuren te raadplegen, en nadat hij instructies aan den secunde Johan Isaac Rhenius had gegeven hoe gedurende zijne afwezigheid te handelen,

zelfde uitgestrektheid door den raad benoemd, en in door de eerste maal. den werden bijeen- landam, door middel yers van een shilling n en een penny voor r speciale doeleinden. De onderwijzer nam t 1792, toen onder- a predikant, de Eerw.

mpagnie nitgeput, en krediet op te nemen, erminderung van uit- alle troepen aan de n die gemist konden en, en dat het werk moest worden. De eruggetrokken, en de ing door den gouver- en rijtuigen van alle sten onmiddellijk van hatkist gestort worden. eur te ontslaan, doch ing was, wilde alleen voorwendsel dat zijne g was om inlichtingen daar sedert 1749 de stuurder en gouverneur- kon geene aanstelling den zonder zijne toer- dus verzocht naar ecteuren te raadplegen, e Johan Isaac Rhenius vezigheid te handelen,

scheepte hij zich op den 24sten Juni 1791 naar Europa in. Ofschoon er geene bedoeling was dat hij ooit Zuid-Afrika zonde wederzien, behield hij den titel van gouverneur der Kaap Kolonie en ontving hij zijn salaris als zoodanig tot 1794.

De fiscaal, Jan Nicolaas van Lijnden, die door de burgers beschouwd werd als zelfs meer bedorven en als een grooter dwingeland dan de heer Boers, verstak zich op hetzelfde schip waarin de gouverneur zeilde, en keerde naar Europa terug zonder verlof of van de directeuren of van den Kaapschen raad. Bij zijne aankomst in de Nederlanden, verklaarde hij dat hij niet in Zuid-Afrika durfde blijven na het vertrek van Van de Graaff, daar zijn leven, of ten minste zijne leden, in gevaar zouden zijn.

Reeds vele jaren had men verondersteld dat goud in groote hoeveelheid in de woeste landstreek ten noorden van de Oranje-rivier en grenzende aan den Atlantischen oceaen te vinden was. Om eene poging te doen tot ontdekking daarvan rustte een burger genaamd Willem van Reenen in September 1791 een ontdekkingsgezelschap op eigene kosten uit, en vertrok naar het noorden. Op den 18den November was hij aan het verste punt gekomen dat door de expeditie van Kapitein Hop in 1761 bereikt was. Het land was verdord door de hitte en droogte, de Boesmans en leeuwen waren zeer lastig, en de ossen begonnen af te sterven; doch Van Reenen en zijne reisgezellen drongen steeds voort. Eindelijk bereikten zij eenen berg niet heel ver verwijderd van Walvischbaai, alwaar men koper-erts vond.

De berg was tot kort tevoren in bezit der Damaras geweest, doch de Namaquas waren er toen eigenaars van. Te dezer plaatse werd een kamp gevestigd, terwijl het omliggende land doorzocht werd. Pieter Brand, Van Reenens voornaamste assistent, met een partij Hottentotten drong vijftien dagen reizens verder voort, en maakte zich goed bekend met den toestand der Damaras. Hij vond dat dit volk door de Namaquas overwonnen, en van bijna al zijn hoornvee, schapen, en bokken ontbloot was. De heer Brand trof ook zwarten aan die even als de Boesmans van niets als wild en wortels leefden, doch die

een dialect der Hottentottaal spraken. Dit is het eerste bericht omtrent het volk thans gewoonlijk Berg-Damaras genoemd.

Zijne wagens met koper-erts beladen hebbende, keerde Van Reenen huiswaarts terug, en kwam wederom op zijne boerenplaats aan in Juni 1792, na eene afwezigheid van negen maanden.

Ten gevolge van den hulpeloozen toestand waartoe de Oost-Indische Compagnie gebracht was, benoemden de Staten-Generaal eene commissie van vier leden om hare zaken te onderzoeken, rapporten daarover uit te brengen, en verdere misbruiken te voorkomen. Deze commissie zond rapporten in Februari en wederom in Juli 1791, waarvan één gevolg was dat eene commissie met zeer uitgestrekte macht aangesteld werd om de zaken in Indië te onderzoeken en om alles dat bevonden mocht worden verkeerd te zijn te verbeteren.

Slechts twee leden dezer commissie—de heer Sebastiaan Cornelis Nederburgh, hoofd-advokaat der Oost-Indische Compagnie, en Kapitein Simon Hendrik Frijkenius, van de nationale zee-macht—konden de Kaap bezoeken, en in Augustus 1791 werd hun door den stadhouder en de directeuren, handelende in overleg met de commissie door de Staten-Generaal benoemd, onbepaalde macht verleend. Zij kwamen in Simonsbaai aan op den 18den Juni 1792, en op den 3den Juli namen zij het opperbestuur van zaken op zich.

De eerste zaak waarop de commissarissen hunne aandacht vestigden was de toestand der koloniale inkomsten, die het hun gelast was te vermeederen. Dit beviel den burgers geenszins, die van oordeel waren dat de inkomsten meer dan voldoende waren voor zuiver koloniale doeleinden, en die niet wilden erkennen dat de kolonisten iets behoorden bij te dragen tot de algemeene onkosten der Compagnie. De zes burgerradsleden verschenen voor hen om de zienswijze der kolonisten voor te dragen, doch zij weigerden deze heeren te ontvangen tenzij als private burgers, en verklaarden dat zij over publieke zaken slechts met de gemengde commissie in 1786 aangesteld wilden raadplegen. Doch na eenen korten tijd werden zij verplicht op dit punt toe te geven, daar de kolonisten niet alleen hen

is het eerste bericht
amaras genoemd.

lebbende, keerde Van
om op zijne boeren-
vezigheid van negen

nd waartoe de Oost-
n de Staten-Generaal
aken te onderzoeken,
erdere misbruiken te
cten in Februari en
g was dat eene com-
d werd om de zaken
vonden mocht worden

eer Sebastiaan Corne-
Indische Compagnie,
an de nationale zee-
Augustus 1791 werd
uren, handelende in
n-Generaal benoemd,
in Simonsbaai aan
den Juli namen zij

sen hunne aandacht
komsten, die het hun
en burgers geenszins,
meer dan voldoende
en die niet wilden
bij te dragen tot
zes burgerraadsleden
r kolonisten voor te
te ontvangen tenzij
over publieke zaken
86 aangesteld wilden
werden zij verplicht
sten niet alleen hen

vermeden tot dat zij zulks deden, maar ook de buitenlieden
geen graan ter verkoop naar de Kaapstad wilden zenden, en de
voorraad koren aldaar slechts voor eenige dagen genoeg was.

De kolonisten echter konden er niet in slagen te verhinderen
dat nieuwe belastingen opgelegd werden. In 't bijzonder hadden
zij sterk bezwaar tegen stempels op rekeningen voor goederen
gekocht op vendutie, en zij besloten zelfs niets op venduties te
koopen totdat deze belasting ingetrokken zoude worden; doch
eindelijk waren zij verplicht zich te onderwerpen. Door som-
mige der oude imposten te vermeerderen en nieuwe in te voeren
vermeerderden de commissarissen de inkomsten tot iets boven de
£30,000 's jaars. De blanke bevolking in Zuid-Afrika van alle
leeftijden bedroeg omtrent vijftien duizend, zoodat een ieder
gemiddeld £2 's jaars aan de regeering betaalde. Door deze
vermeerdering van inkomsten, en door de kosten der regeering
op iedere wijze die als mogelijk voorkwam te verminderen, werd
het nadeelig saldo tegen de Compagnie verminderd tot £27,000
's jaars.

De commissarissen beweerden dat de voordeelen die zij aan
de kolonisten gaven de lasten die zij oplegden grootelijks over-
troffen, doch dit werd niet door het volk in 't algemeen
erkend.

In de eerste plaats, verhoogden zij den prijs door de Com-
pagnie voor koren betaald tot 11s. 4d. het mud, waarvan echter
de tiende moest afgetrokken worden. Tegen dezen prijs behield
de Compagnie het recht om zoo veel als zij noodig had te
vorderen. De boeren konden het overschot zoonals zij verkozen
van de hand zetten, of konden het naar Indië of de Nederlanden
uitvoeren, mits het in Hollandsche schepen verzonden werd.
De tiende werd nu slechts op graan dat naar de stad gebracht
werd geheven, en werd geind als de wagens het kasteel voor-
bijgingen. Eenige andere producten der kolonie konden naar
de Nederlanden of naar Indië ten verkoop gezonden worden.
Den kolonisten werd toegelaten walvisschen op de kust te
vangen, en de olie uit te voeren. De handel in slaven met
Madagascar en de oostkust van Afrika werd voor hen ook
vrijgelaten.

Terzelfder tijd verboden de commissarissen dat eenige goederen hoegenaamd uit vreemde schepen aan wal zouden worden gebracht. De handel met uitlanders werd beperkt tot het verkoopen van voedsel voor geld, tenzij uitdrukkelijk verlof eerst van de regeering werd verkregen.

De inwoners der Kaapstad verklaarden dat zoo zij niet met uitlanders konden handel drijven zij geruineerd zouden zijn. Meer dan eene eeuw lang was de Kaap eene plaats geweest alwaar personen uit Europa komende Indische waren, en die uit Indië Europeesche waren konden koopen, waarvan een groot gedeelte van vreemdelingen verkregen werd. Ofschoon de handel onwettig was, werd hij openlijk gedreven, en in latere jaren was hij zeer toegenomen. Van het midden der eeuw tot 1771 was het getal Hollandsche schepen die jaarlijks de Kaap aandeden een-en-vijftig en onder andere vlaggen negentien. Van 1772 tot het uitbreken van den oorlog met Engeland was het getal twee-en-vijftig Hollandsche en vijf-en-zestig onder andere vlaggen, gedurende den oorlog met Engeland negen-en-twintig Hollandsche en eenhonderd-en-zes onder andere vlaggen, en van 1785 tot het uitbreken van den volgenden oorlog negen-en-zestig Hollandsche en vijf-en-negentig onder andere vlaggen.

De nood, die het gevolg was der vermindering van het garnizoen en eener bijna volslagene staking van den handel, werd nu algemeen. Om dien te verlichten, en te gelijktijd de inkomsten te vermeerdereu, richtten de commissarissen in Maart 1793 eene leeningsbank op. Eene hoeveelheid papier gestempeld om verschillende sommen te vertegenwoordigen, bedragende te zamen £135,000, werd als wettig koopmiddel verklaard, en werd door deze bank aan aanzoekers op verband van vast-eigendom uitgegeven. Door dit middel werd verlichting van de schulden waaronder zij gebukt gingen door vele grondeigenaars verkregen; doch het gevolg van het uitgeven van zooveel papierengeld, zonder eenig goud om het mede te lossen, was dat de algemeene nood grootelijks werd vermeerdert.

Het geloof in het bestaan van goud in Groot Namaqualand was noch niet uitgestorven. Een burger genaamd Sebastiaan Valentijn van Reenen, die een bemiddeld man was, stelde voor

A.
t enige goederen
uden worden ge-
erkt tot het ver-
kelijk verlot eerst

zoo zij niet met
eerd zouden zijn.
ene plaats geweest
waren, en die uit
nvan een groot
Ofschoon de handel
en in latere jaren
der eeuw tot 1771
ijks de Kaap aan-
n negentien. Van
Engeland was het
vestig onder andere
nd negen-en-twintig
ndere vlaggen, en
nden oorlog negen-
der andere vlaggen.
ering van het gar-
den handel, werd
te gelijktijd de
nissarissen in Maart
heid papier gestem-
oordigen, bedragende
middel verklaard, en
verband van vast-
erd verlichting van
door vele grond-
het uitgeven van
het mede te lossen,
d vermeerderd.

Groot Namaqualand
genaamd Sebastiaan
man was, stelde voor

een ander ontdekkingsgezelschap uit te rusten om ernaar te zoeken. De commissarissen waren van voornemen formeel bezit te nemen van alle baaien op de kust van Namaqualand die waarschijnlijk door walvischvaarders bezocht zouden worden, en het plan werd dus gevormd dat een schip met dat doel noordwaarts zoude gezonden worden, en dat de heer Van Reenen met zijn gezelschap met dat schip naar eene baai zoude gaan alwaar een aantal wagens die hij overland zenden zoude hem zouden ontmoeten.

In Januari 1793 zeilde het schip uit Tafelbaai. Het deed Possessie-eiland en Angra Pequena aan, aan welke plaatsen bakens van steen met het merk der Compagnie erop opgericht werden. Het ankerde vervolgens in Walvischbaai. De landstreek werd tot op eenigen afstand binnenslands door leden van den heer Van Reenen's gezelschap onderzocht, doch men kon geen goud vinden. Eene kaart der baai werd vervaardigd, en een baken van bezitneming werd opgericht. Zonder wagens kon niets meer gedaan worden, doch de wagens die reeds lang tevoren uit de Kaap vertrokken waren werden door eene hevige droogte verhinderd het land door te gaan, en na dat men te Walvischbaai gewacht had tot dat alle hoop verdwenen was, keerden de heer Van Reenen en zijne metgezellen derhalve in het schip naar de Kaap terug.

In 1792 werd de strijd tegen de Boesmans langs het binnenslandsche gebergte met buitengewone kracht van beide zijden voortgezet. Op een tijd werden de kolonisten van omtrent honderd plaatsen teruggedreven, maar een groot aantal Boesmans werd door de burgermacht doodgeschoten, en de grond dien men verloren had werd na verloop van tijd teruggenomen.

Gedurende eenige jaren was er twist geweest tusschen verschillende afdelingen van den Kosastam. Sedert den eersten Kafferoorlog was het opperhoofd Rarabe, zoon van Palo, in een veldslag tegen een Tembu leger gedood. De zoon die zijn opvolger moest geweest zijn, Umlawu genaamd, was toen dood, doch had eenen knaap van jeugdigen ouderdom als zijnen erfgenaam nagelaten. Toen Rarabe stierf, kozen de raadslieden van zijn volk zijnen zoon Ndlambe als regent totdat Gaika,

de erfgenaam van Umlawn, opgegroeid zoude zijn; doch sommige der afdeelingen weigerden zich aan Ndlambe te onderwerpen. In Maart 1789 trokken deze afdeelingen, aangevoerd door de kapiteins Langa, Cungwa, en anderen van minder belang, plotseling de Vischrivier over, en verspreidden zich over het Zuurveld. De boeren vluchtten voor de invallers, doch waren niet instaat al hun vee te redden. Landdrost Woeko gelastte toen den burgerkapitein Daniel Kuhne om een commando op te roepen, en zond een boodschapper naar de Kaapstad met verzoek dat de raad honderd soldaten tot zijne hulp zoude zenden.

De raad berispte den landdrost omdat hij een commando opgeroepen had, en kwam tot het besluit dat oorlog met de Kosas, op welke wijze dan ook, vermeden moest worden. Eene commissie, bestaande uit den landdrost en de heeren Maynier en Wagener, werd aangesteld om de zaken te regelen, en er werd duidelijk bevolen de vriendschap der indringers te koopen. Intusschen had Kapitein Kuhne eene burgermacht bijeen gebracht, en zoodra die te velde trok gingen de Kosas, zonder te wachten of zij aangevallen werden, naar de Vischrivier, die zij vol vonden, zoodat zij niet instaat waren haar over te gaan. Zij lagen op den oever, en de burgers waren aan 't nadere, toen de bevelen van den raad door den landdrost ontvangen werden. Het commando ging onmiddellijk uiteen. Geen enkel schot had men gelost, en geen enkel stuk vee werd teruggenomen, en dus waren de burgers verontwaardigd en bijna oproerig toen van hen gevorderd werd dat zij zich zouden ontbinden.

De commissie zocht toen een onderhoud met de Kosakapiteins te hebben, en trachtte door middel van groote geschenken en zachte woorden hen te bewegen naar hun eigen land terug te keeren, doch zonder gevolg. De zaak werd toen in handen van den heer Wagener gelaten, die eene schikking trof dat de Kosas het land tusschen de Vischrivier en de Kowie mochten bewonen, zoolang de regeering dat zoude goedvinden. De indringers begonnen nu wijd en zijd vee te stelen. Deze toestand van zaken duurde voort tot Mei 1793, toen een aanval nit weerwraak gedaan werd op eene kraal door een gezelschap

le zijn; doch som-
Ndlambe te onder-
eelingen, aangevoerd
ren van minder be-
rspreidden zich over
de invallers, doch
landdrost Woeke ge-
om een commando
ar de Kaapstad met
e hulp zoude zenden.

hij een commando
dat oorlog met de
moest worden. Eene
de heeren Maynier
en te regelen, en er
indringers te koopen.
germacht bijeen ge-
gen de Kosas, zonder
de Vischrivier, die
waren haar over te
burgers waren aan 't
door den landdrost
onmiddellijk uiteen.
een enkel stuk vee
rgers verontwaardigd
d werd dat zij zich

met de Kosakapiteins
grote geschenken en
eigen land terug te
erd toen in handen
schikking trof dat
en de Kowie mochten
goedvinden. De in-
tellen. Deze toestand
toen een aanval uit
door een gezelschap

boeren aangevoerd door Barend Lindeque. Eenige dagen daarna verspreidden de Kosas zich over al de kuststreken tot aan de Zwartkopsrivier, de huizen verbrandende, het vee wegvoerende, en alle boeren die zij tegenkwamen vermoordende.

Honoratus Maynier, die den heer Woeke als landdrost was opgevolgd, trachtte de orde te herstellen door geschenken en vriendschappelijke boodschappen te zenden aan de kapiteins, doch dit had geen goed gevolg. De Kosas, ofschoon in onvrede met elkander, waren tegen de blanken vereenigd, en er waren niet minder dan zesduizend krijgers ten westen van de Kei. Meer dan vijf-en-zestig-duizend stuks hoornvee, van de kolonisten genomen, waren over de rivier weggevoerd.

De regeering gaf nu last aan den heer Anthony Faure, landdrost van Swellendam, om eene sterke macht bijeen te brengen, en de Kosas naar hun eigen land terug te drijven, doch verder dan dit te doen en hen te dwingen het vee van de boeren terug te geven, moest hij hen niet straffen. Toen Landdrost Maynier, van Graaff-Reinet, vernam dat de regeering besloten had de wapenen te gebruiken, bracht hij ook eene zoo groote macht als hij kon krijgen bijeen en trok te velde. De twee commandos, tezamen omtrent vijfhonderd burgers en eenhonderd Hottentotten in getal, vereenigden zich nabij waar Grahamstad thans staat. Landdrost Maynier—ofschoon de burgers geen vertrouwen in hem hadden—nam het opperbevel op zich, en in September en October voerde hij eene sterke patrouille in het land der Kosas met het doel om het vee der boeren terug te nemen.

In eene schermutseling aan de Buffelsrivier werd een klein aantal der Kosas gedood, en enig vee genomen; doch door het verkeerde vertrouwen door Maynier gesteld in iederen zwarte die zich voor vriendschappelijk verklaarde liep het geheele commando eens gevaar van afgesneden te worden, en het keerde naar de kolonie terug met bijna ledige handen. Er bestond het klaarblijkelijkste bewijs dat het volk onder den regent Ndlambe een ijverig deel aan den oorlog nam, doch Maynier wilde niet gelooven dat dit opperhoofd bedriegelijk handelde, en bezocht hem als vriend.

Eene poging werd nu gemaakt om den vijand uit het Zuurveld te verdrijven. De Kosas waren te voorzichtig om zich aan een strijd in het open veld te wagen, en boden zelfs geen weerstand in natuurlijke schansen. Indien men bij toeval eenigen tegenkwam, gaven zij voor vriendschappelijk te zijn, en enkel op eene belofte om over de Vischrivier te gaan, werden zij op last van Maynier ongestoord gelaten. Na twee of drie weken heen en weer marcheeren van het ééne bosch naar het ander, om slechts te vernemen dat iedere plek wederom in bezit werd genomen zoodra zij die verlaten hadden, vonden de burgers zich met paarden en ossen geheel uitgeput, met zeer weinig voedsel van eenige soort verkrijgbaar, en geen vooruitzicht van beter geluk in de toekomst.

Het was aan een ieder blijkbaar dat er slechts twee wijzen bestonden om den oorlog tot een einde te brengen. De eene was het plan door Adriaan van Jaarsveld twaalf jaren te voren aangewend: geen genade, laten indringers het land verlaten of doodgeschoten worden. De andere was dat de Europeanen zich met de beste voorwaarden die zij verkrijgen konden vergenoegen moesten. Een krijgsraad nam het laatstgenoemde middel aan. In November 1793 slaagden de twee landdrosten er in eene bijeenkomst met de kapiteins die de kolonie aangevallen hadden te verkrijgen, toen men overeenkwam dat er vrede zoude zijn. De kapiteins beloofden slechts de nog in leven zijnde paarden en hoornvee der kolonisten over te leveren, zoodra zij die verzamelen konden. De regent Ndlambe, bij het onderhoud dat de heer Maynier met hem had, erkende de Vischrivier als de grens, en dit werd als verbindend voor de anderen beschouwd.

De burgers waren verontwaardigd over wat er plaats vond. Zij wilden iemand als aanvoerder hebben in wien zij vertrouwen konden stellen, en dat de oorlog voortgezet zoude worden totdat de kolonie van indringers gezuiverd zoude zijn. Zij ontkenden ten sterkste de bewering van Maynier dat men op Ndlambes vriendschap en belofte om de grens te eerbiedigen kon staat maken, en drongen er op aan dat daar zijn volk deel genomen had aan den inval in de kolonie en daar hij hun vee verstak, hij als een vijand moest behandeld worden. Zij gingen niteen

ijand uit het Zuur-
 rchtig om zich aan
 den zelfs geen weer-
 n bij toeval eenigen
 k te zijn, en enkel
 gaan, werden zij op
 twee of drie weken
 sch naar het ander,
 erom in bezit werd
 den de burgers zich
 e zeer weinig voedsel
 oruitzicht van beter

slechts twee wijzen
 brengen. De eene
 waalf jaren te voren
 het land verlaten of
 de Europeanen zich
 konden vergenoegen
 enoemde middel aan.
 ddrosten er in eene
 e aangevallen hadden
 er vrede zoude zijn.
 leven zijnde paarden
 , zoodra zij die ver-
 j het onderhoud dat
 de Vischrivier als de
 e anderen beschouwd.
 wat er plaats vond.
 n wien zij vertrouwen
 zoude worden totdat
 zijn. Zij ontkenden
 at men op Ndlambes
 eerbiedigen kon staat
 jn volk deel genomen
 hij hun vee verstak,
 n. Zij gingen niteen

in eenen geest die slechts heel weinig noodig had om aanleiding te geven tot open opstand tegen de Oost-Indische Compagnie en hare beambten.

Zoover van werkelijk den vrede te herstellen was de schikking, die de regeering plucht te noemen het ten einde brengen van den tweeden Kafferorlog, dat binnen eene maand drie blanken vermoord werden en noch één ernstig verwond werd door rond-zwervende henden Kosas op een grooten afstand van de koloniale grens. Geen acht werd hierop echter door de regeering geslagen, doch er werden bevelen gegeven, waarbij den Europeanen op zware straffen verboden werd de Vischrivier over te gaan of eenig onderhoud met de Kosas te hebben. Den landdrost werd gelast de indringers in het Zuurveld door geschenken welgezind te maken, en hen op vriendschappelijke wijze te bewegen naar hun eigen land terug te keeren.

In de westelijke districten werden in dezen tijd door verscheidene kolonisten pogingen aangewend om de huisdieren van het land te verbeteren. In 1792 voerde de heer Jan Kirsten acht paarden en drie bullen uit Engeland voor aantel-doeleinden in. In het zelfde jaar voerde de heer Jacobus Kirsten vijf paarden uit Noord-Amerika in. Eenige schippers van Amerikaansche schepen, vindende dat anderen genegen waren het voorbeeld der Kirstens te volgen, maakten schikkingen om vee van goede kwaliteit over te brengen, en in 1793 kwam er een aanzienlijk aantal paarden, merries, bullen, en kocien van de Nieuw-Engeland Staten aan. Een genootschap, waarvan de heer Sebastiaan van Reenen de hoofdbestuurder was, deed eene poging om merino schapen in te voeren. In 1793 importeerden zij een klein aantal Spaansche rammen, en toonden aan dat wol van goede kwaliteit gemakkelijk konde gekweekt worden.

Vóór 1791 waren de eenige kerken die in de kolonie geoorloofd waren die der Hollandsch-Gereformeerde en Luthersche gemeenten. In dat jaar gaven de directeuren aan de Moravische Broeders verlof om twee of drie zendelingen naar Zuid-Afrika te zenden, en de sacramenten te bedienen aan bekeerlingen die zij maken mochten. In November 1792 kwamen drie zendelingen aan, en kozen Baviaanskloof—thans Genadendal—

als eene geschikte plek voor een station. De raad schonk hnu het gebruik van zooveel grond als zij noodig mochten hebben. Zij slaagden er weldra in een aantal Hottentotten te vergaderen, en een groot dorp te stichten, hetwelk noch als het hoofdstation van het Moravische Genootschap in Zuid-Afrika blijft bestaan.

Het volk der Nederlanden was voor eenen langen tijd verdeeld geweest in twee partijen, waarvan de ééne ten gunste van eene zuivere republiek was, terwijl de andere ten gunste was van den prins van Oranje als stadhouder. Eerstgenoemde partij was Fransch- laatstgenoemde Engelschgezind, met welk volk de stadhouder sedert 1788 in nauw bondgenootschap had gestaan. Frankrijk was eene republiek geworden. Sedert eenigen tijd had eene vredebreuk bedreigd, toen op den 1sten Februari 1793 eene oorlogsverklaring tegen Engeland en de Vereenigde Nederlanden te Parijs werd uitgevaardigd. Van dezen datum nam het overzeesche vervoer naar Indië zeer af.

Toen het bericht van het uitbreken van oorlog de Kaap bereikte, wisten de commissarissen niet wat te doen tót verdediging der kolonie. Men kon geene geregelde troepen tot versterking van het garnizoen verwachten. Zij namen alle de klerken en jongere beamtben in dienst der Maatschappij op in een militair corps, hetwelk zij het pennistencorps noemden, en benoemden het raadslid Willem Ferdinand van Reede van Oudtshoorn als kommandant ervan. Verder brachten zij bijeen een corps van personen van gemengd ras en Hottentotten, staken ze in uniform, en drilden hen als soldaten. Dit corps werd pandours genoemd. Men kon geen ander middel beramen om de kolonie te versterken.

De heeren Nederburgh en Frijkenius maakten zich nu gereed om naar Java voort te gaan. Inist in dezen tijd kwam een oud-beamte der Compagnie, Abraham Josias Sluijsken genaamd, aan de Kaap op zijne reis naar Europa nit Surat, alwaar hij sedert eenige jaren handelsbestuurder was geweest. De commissarissen boden hem de betrekking aan van hoofd der Kaapsche regeering, met dezelfde macht en denzelfden titel die zijzelve bezaten, en na eenige overreding stemde hij er in toe

De raad schonk hun
dig mochten hebben.
totten te vergaderen,
noch als het hoofd-
in Zuid-Afrika blijft

nen langen tijd ver-
de ééne ten gunste
de andere ten gunste
uder. Eerstgenoemde
schgezind, met welk
bondgenootschap had
worden. Sedert eeni-
toen op den 1sten
gen Engeland en de
evaarligd. Van dezen
Indië zeer af.

van oorlog de Kaap
vat te doen tot ver-
geregelde troepen tot
. Zij namen alle de
der Maatschappij op
nnistencorps noemden,
inand van Reede van
er brachten zij bijeen
ras en Hottentotten,
s soldaten. Dit corps
ander middel teramen

maakten zich nu gereed
dezen tijd kwam een
ias Sluijsken genaamd,
uit Surat, alwaar hij
as geweest. De com-
van hoofd der Kaap-
denzelfden titel die
stemde hij er in toe

de taak op zich te nemen. Hem werd meer gezag gegeven
dan ooit aan een gouverneur was toegekend, want hij konde
in eenige zaak handelen zonder den raad te raadplegen, indien
hij zulks verkoos.

De heer Sluijsken werd tot den ecerang van gewoon raadslid
van Nederlands-Indië verheven, en werd formeel als hoofd der
Kaapsche regeering bevestigd op den 2den September 1793.
Zoodra de plichten aan hem overgedragen waren, zeilden de
heeren Nederburgh en Frijkenius naar Java.

HOOFDSTUK XV.

In dezen tijd was de Oost-Indische Compagnie bankroet, ofschoon hare kantoren nog open bleven. Haar val veroorzaakte eene groote mate van verlegenheid in de kolonie, want haar papierengeld had geheel de plaats van goud en zilvermunt ingenomen.

De burgers van Graaff-Reinet klaagden zeer over de wijze waarop zij geregeerd werden, en daar zij geen herstel krijgen konden, stonden zij in het begin van 1795 tegen de Compagnie op en richtten eene eigene regeering op. Zij beweerden, echter, dat zij aan het vaderland getrouw bleven. De burgers van Swellendam volgden het voorbeeld van die van Graaff-Reinet, verdreven hunnen landdrost, en stichtten eene nieuwe regeering voor zichzelf.

Terwijl de helft der kolonie aldus in oproer tegen de Oost-Indische Compagnie verkeerde, en de andere helft genegen was denzelfden weg te volgen, kwam eene Engelsche vloot met eene troepenmacht aan boord de Simonsbaai binnen. De bevelhebbende officieren verklaarden dat zij gekomen waren om de kolonie tegen een aanval der Franschen te beschermen, en zij brachten een bevel van den Prins van Oranje waarin den heer Sluijsken gelast werd om hunne troepen in de forten en baven binnen te laten. Doch dit bevel was in Engeland geschreven, want de stadhouder was toen een vluchteling. De Fransche legers waren Holland binnen gekomen, en waren door zijne tegenstanders verwelkomd, zoodat hij verplicht was geweest het land te verlaten. De twee republieken van Frankrijk en Holland hadden toen een bondgenootschap aangegaan.

De beambten der Oost-Indische Compagnie in Zuid-Afrika en een klein aantal burgers waren ten gunste van de zaak van den stadhouder of Oranjegezind, doch de groote meerderheid der kolooisten was sterk voor de tegenovergestelde partij in het vaderland, die de Patriotten-partij genoemd werd. Bijna alle officieren van het garnizoen waren zoo sterk Oranjegezind dat zij geen lust hadden tegen de Engelsche troepen te vechten.

De regeering kon het bevel van eenen voortvluchtigen prins niet gehoorzamen, ofschoon de leden van den raad sterke aanhangers van hem waren. Zij liet dus de Engelsche troepen niet toe, en zij sprak dapper over den plicht om de kolonie te verdedigen, ofschoon het verzet dat zij werkelijk bood slechts zeer flauw was.

Na gedurende acht weken zonder gevolg brieven te hebben gewisseld, viel de Engelsche macht het Hollandsche kamp te Muizenburg, eene zeer

sterke positie op den weg tusschen Simonsstad en Kaapstad, aan. Kolonel De Lille, die het bevel over het kamp had, vluchtte zonder eenige poging om het te verdedigen, en de Engelschen kregen bezit van de stelling. Vijf weken daarna trok een sterk Engelsch leger van Muizenburg naar Kaapstad op. De eenige personen die in ernst de overgave van het land trachtten te verhinderen, waren de burgers en de ingenieurs van het garnizoen, en zij waren niet sterk genoeg om met goed gevolg weerstand te bieden. Dientengevolge werd de kolonie op den 16den September 1795 overgegeven, waarna een bestuur door Engelsche ambtenaren dat der Oost-Indische Compagnie verving.

WOEN de heer Sluijsken de regeering der Kaap Kolonie overnam, was de Oost-Indische Compagnie bankroet, ofschoon hare kantoren noch open bleven. Hare schuld bedroeg tien millioen pond sterling, en zij was niet instaat zelfs de renten op het door haar geleende geld te betalen. Er bestond geen gouden of zilveren munt in de kolonie, en voor het papiergeld was er geen andere waarborg dan de belofte der Compagnie om het op een lateren tijd te lossen. Schulden konden met papier betaald worden, want het was een wettig betaalmiddel, en dus wilde niemand uitstel geven. Het verbod tegen den handel met uitlanders had zooveel armoede veroorzaakt dat het voor de drie aanstaande jaren herroepen was; doch nu kwamen er zeer weinige uitlanders aan. Er was schaars eenige markt voor overschietende producten. Niets noemenswaardig kon naar Europa uitgevoerd worden, en de regeering vond het moeilijk naar Indië het koren, den wijn, de boter, en de talk te zenden dat aldaar kon gebruikt worden. De kolonisten waren noch niet instaat geweest eenen buitenlandischen handel voor eigene rekening op touw te zetten.

De heer Sluijsken was verplicht zijn aandacht onmiddellijk te veatigen op verdedigingsmiddelen in geval van een aanval door de Franschen. Hij deed twee kleine forten in Simonsstad, voornamelijk door middel van bandieten- en slavenarbeid, oprichten. Hij liet ook eenige verdedigingswerken op het strand van Houtbaai maken. Men stelde een groote mate van vertrouwen in het nut van gloeiende kanonskogels, en werktuigen om de kogels heet te maken werden bij alle batterijen gevoegd.

Gedurende 1794 hielden de klachten der burgers van Graaff-Reinet niet op aangaande het papierengeld, de verslapping van den handel, de nieuwe belastingen, het gedrag van den landdrost, de schikking met de Kosas die door de regeering vrede werd genoemd, en eenige andere zaken van minder belang. De landdrost sloeg geen acht op hunne klachten, en terwijl de kolonisten geplunderd en lastig gevallen werden, rapporteerde hij dat alles in eenen vroedzamen en ordelijken toestand verkeerde. De burgers zonden toen afgevaardigden naar de Kaapstad, met een menigte van getuigenis om aan te toonen hoe de zaken stonden, en om te verzoeken dat Maynier teruggeroepen mocht worden en iemand anders in zijne plaats gesteld; doch de commissaris Sluijsken wilde niet aanhooren wat zij te zeggen hadden. Door deze behandeling werd het geduld der kolonisten eindelijk uitgeput.

In Februari 1795 vergaderde een aantal burgers aan het dorp Graaff-Reinet, en verdreef den landdrost en zijne aanhangers uit het district. Daar de beamtten der Compagnie oranje-kleurige kokardes droegen, vertoonden de burgers de driekleur, en noemden zij zich de Nationalen. Zij verklaarden dat zij niet tegen de Staten-Generaal, maar wel tegen de bedorvene beamtten der Oost-Indische Compagnie, handelden.

De heer Sluijsken zond toen eene commissie om te trachten hen tevreden te stellen. In April ontmoette deze commissie de leidslieden der Nationalen te Graaff-Reinet, en, na eene korte discussie, stemde zij toe het district van den heer Maynier te bevrijden. Een ander beambte, genaamd Van der Poel, werd als landdrost bevestigd. De commissie werd toen door de burgers verzocht eene reis langs de grenzen van het Zuurveld te maken, opdat een waar verslag van den toestand van het district aan de regeering konde gegeven worden. Doch dit was juist wat de regeering niet wilde weten, dus weigerden de leden der commissie. De zaak werd dikwijls besproken gedurende de volgende zes weken; doch vindende dat er niet volgens hun verlangen zoude gehandeld worden, dwong een aantal gewapenden de commissie om op den 14den Juni het district te verlaten.

burgers van Graaff-
l, de verslapping van
drag van den land-
or de regeering vrede
minder belang. De
chten, en terwijl de
werden, rapporteerde
lelijken toestand ver-
digden naar de Kaap-
n aan te toonen hoe
dat Maynier terugge-
zjne plaats gesteld;
t aanhooren wat zij
ng werd het geduld

burgers aan het dorp
en zijne aanhangers
er Compagnie oranje-
burgers de driekleur,
j verklaarden dat zij
l tegen de bedorvene
handelden.
missie om te trachten
noette deze commissie
Reinet, en, na eene
van den heer Maynier
naamd Van der Poel,
missie werd toen door
grenzen van het Zuur-
van den toestand van
gegeven worden. Doch
e weten, dus weigerden
erd dikwijls besproken
vindende dat er niet
l worden, dwong een
o den 14den Juni het

Op den 6den Juli werd eene bijeenkomst der dienstdoende en afgetredene heemraden gehouden, toen zes burgers, door het volk gekozen, hunne plaatsen aan eene afzonderlijke tafel innamen. Verscheidene beambten werden toen aangesteld in overeenkomst met den wensch van het publiek, doch er werd geene verandering in den regeeringsvorm van het district gemaakt. In de volgende maand werd Carel David Gerotz landdrost, en Adriaan van Jaarsveld voorzitter van den krijgsraad.

Deze handelingen werden aan den heer Sluijsken en den politieken raad bekend gemaakt, als of zij geheel volgens regel waren, en de brieven eindigden met het uitdrukken van het vertrouwen der leidslieden van het volk dat hun gedrag goed-gekeurd zoude worden; doch het was aan een ieder blijkbaar dat het district Graaff-Reinet voor de Oost-Indische Compagnie verloren was.

In Swellendam handelde het volk op dergelijke wijze. De landdrost Faure was niet in onmin met het volk, zooals met Maynier het geval was; doch hij werd beschuldigd van een ijverig agent der Oost-Indische Compagnie te zijn, en dat hij zich in den veldtocht van 1793 door Maynier had laten leiden.

In Juni 1795 verdreef een aantal gewapende burgers onder hunnen gekozen kommandant, Petrus Jacobus Delpont, den landdrost en eenige andere beambten. De heer Hermanus Steijn werd gekozen om de plaats van den heer Faure in te nemen, en een raad, genoemd de Nationale Vergadering, werd gekozen. Er was eene partij in het district die tegen deze handelingen objecteerde, doch eene meerderheid van de inwoners van Swellendam had het bestuur der Oost-Indische Compagnie verworpen.

In Stellenbosch en in de Kaapstad zelve waren er velen die deze bewegingen goedkeurden, ofschoon zij niet zoo ver als open opstand gingen.

De troepen in de kolonie bestonden uit zeshonderd-acht-entwintig man voetvolk, vierhonderd-en-dertig van de genie, en tweehonderd-en-tien pandours. De bevelhebber der geheele macht was Kolonel Robert Jacob Gordon. Het regiment voetvolk werd genoemd het nationaal bataljon, ofschoon het bestond uit

soldaten van bijna ieder land in het noorden van Europa. Het was onder bevel van Luitenant-Kolonel De Lille.

Op den avond van den 11den Juni 1795 werd aan de Kaapstad het bericht aangebracht dat negen oorlogschepen in Simonsbaai geankerd waren, doch het was onbekend tot welke natie zij behoorden. De commissaris riep den politieken raad op, en om half elf kwamen de leden aan het kasteel bijeen. Zij besloten alarmteekenen te doen maken om de burgers der buitendistricten op te roepen zich naar de Kaapstad te spoeden. Aan Luitenant-Kolonel De Lille werd last gegeven zonder verzuim naar Simonsstad te gaan met tweehonderd man voetvolk en eenhonderd van de genie, om het garnizoen aldaar te versterken. De raad ging iets na middernacht uiteen, doch de leden bleven aan het kasteel, en om half drie 's ochtends van den 12den riep de commissaris hen wederom bijeen. Een heer genaamd Ross was pas uit Simonsstad aangekomen met een brief van de Engelsche officieren Admiraal Elphinstone en Majoor-Generaal Craig aan het hoofd der regeering, hem en Kolonel Gordon uitnoodigende het schip van den admiraal te bezoeken om belangrijke informatie alsook een bevel van den stadhouder te ontvangen.

In antwoord hierop berichtte de raad den Engelschen officieren dat noch Commissaris Sluijsken noch Kolonel Gordon de Kaapstad kon verlaten, en verzocht hun iemand met de informatie en het bevel te zenden. Aan den resident te Simonsstad werd last gegeven de Engelsche vloot toe te laten provisie in te nemen, doch geen gewapende manschappen aan wal toe te laten.

In den namiddag van den volgenden dag kwamen drie Engelsche officieren aan het kasteel aan, en overhandigden aan Commissaris Sluijsken een bevelschrift van den prins van Oranje, gedateerd te Kew op den 7den Februari 1795, hem gelastende de troepen van den koning van Engeland in de forten en elders in de kolonie toe te laten, alsook Britsche oorlogschepen in de havens toe te laten, en zulke troepen en oorlogschepen te beschouwen als de krijgsmacht van eene bevriende mogendheid, gezonden om de kolonie tegen een inval van de Franschen te beschermen. Zij gaven den commissaris ook eenen brief

van Europa. Het
Lille.

werd aan de Kaap-
oorlogschepen in
onbekend tot welke
den politieken raad
het kasteel bijeen.
om de burgers der
Kaapstad te spoeden.
gegeven zonder ver-
derd man voetvolk
voozen aldaar te ver-
t niteen, doch de
drie 's ochtands van
erom bijeen. Een
ad aangekomen met
iraal Elphinstone en
regeering, hem en
an den admiraal te
een bevel van den

Engelschen officieren
el Gordon de Kaap-
l met de informatie
te Simonsstad weru
laten provisie in te
aan wal toe te laten.
dag kwamen drie
n overhandigden aan
en prins van Oranje,
1795, hem gelastende
d in de forten en
ritsche oorlogschepen
en en oorlogschepen
e bevriende mogend-
al van de Franschen
ris ook eenen brief

van Admiraal Elphinstone en Generaal Craig, een verhaal van
den toestand der Nederlanden bevattende. De winter in Europa
was, zoo werd hem medegeedeeld, zeer gestreng geweest, en tegen
het einde van Januari waren de rivieren zoo hard bevroren
dat de Fransche legers ze in Utrecht en Gelderland overgingen,
de Engelsche troepen verplichtende om naar Duitschland terug
te trekken, en de Hollandsche macht om zich over te geven.
Binnen weinige dagen was het geheele land in bezit der Fran-
schen, en was de stadhouder genoodzaakt naar Engeland te
vluchten. De indruk dien de Engelsche officieren trachtten
te geven was dat de Nederlanden veroverd waren en door de
Franschen met groote gestrengheid behandeld werden. Zij maak-
ten niet bekend dat er nog eene volksregeering bestond, en
dat de meerderheid van het volk de Franschen als vrienden
beschouwde.

Ieder lid van den raad was goedgezind tegenover de Oranje-
partij, doch zij konden het bevelschrift niet als van eenige
kracht beschouwen, want het was in een vreemd land door eenen
prins geschreven die een vluchteling was. Zij schreven dus
aan Admiraal Elphinstone dat de vloot van provisie voorzien
zoude worden, en verzochten dat telkens slechts een klein aantal
ongewapende mannen aan wal zoude gezonden worden. Ingeval
de kolonie door de Franschen mocht aangevallen worden, zeiden
zij, zouden zij om hulp vragen, doch zij hadden die toen
niet noodig.

Een antwoord werd gezonden dat Generaal Craig zich naar
de Kaapstad zoude begeven en hun verder bericht geven. In-
tusschen begonnen de burgertroepen uit Stellenbosch aan te
komen, en op den 15den Juni werden tweehonderd mannen
te paard gezonden om een post die te Muizenburg gevestigd
was te versterken.

Op den 18den Juni kwam Generaal Craig in de Kaapstad aan,
en den volgenden dag verklaarde hij aan den politieken raad
het doel zijner zending en de wijze waarop hem gelast was die
uit te voeren. De vloot en troepen, zeide hij, waren door den
koning van Engeland gezonden om de kolonie te beschermen
tотdat het oude regeeringsstelsel in de Nederlanden hersteld

konde worden. Geene veranderingen zouden in de wetten en gebruiken van het land gemaakt worden zonder den uitdrukkelijken wensch der inwoners, noch zouden er eenige nieuwe belastingen opgelegd worden. Het zoude aan het volk vrijstaan om met Engeland en de Engelsche bezittingen in Indië te handelen. De regeering zoude gevoerd worden in naam van den koning van Engeland, doch de civiele beambten zouden hunne betrekkingen behouden totdat de wil van zijne Majesteit bekend zoude worden.

De raad wees, bij een schriftelijk antwoord, het voorstel af, en verklaarde dat zij de kolonie met hunne eigene troepen tegen eenige macht die haar mocht aanvallen zouden beschermen.

De Engelsche officieren vaardigden toen eene proclamatie uit waarin de regeering en de bevolking uitgenoodigd en gelust werden zich onder bescherming van den koning van Engeland te stellen, ten einde de Franschen te beletten de kolonie in hun bezit te krijgen. En drie dagen later publiceerden zij een oproeping, waarbij eene commissie der inwoners uitgenoodigd werd naar Simonsstad te komen om met hen te raadplegen.

Op den 26sten schreven de admiraal en de generaal eenen langen brief aan de regeering, waarvan het hoofdpunt was dat de Nederlanden door Frankrijk waren ingelijfd, en dat, daar de Kaap Kolonie, indien zij aan zichzelf werd overgelaten, ook ingelijfd zoude worden, de koning van Engeland niet kon toelaten dat zij in handen van den vijand zoude vallen.

De raad antwoordde dat er een groot verschil bestond tusschen het aanbieden van hulp tegen een aanvaller en het vorderen dat zij de kolonie aan de Britsche regeering zouden overleveren.

Op dit tijdstip werd het verschaffen van provisie aan de vloot gestaakt.

Zoodra het voornemen der Britsche officieren bekend werd, hielden die burgers van de Kaap en Stellenbosch die genegen waren geweest opstand te maken op met zich tegen de regeering te verzetten, en verklaarden zij zich bereid tot verdediging der kolonie met al hunne krachten mede te werken. Toen de commissaris bekend maakte dat het land niet overgegeven zoude

worde
en w
Ec
kolon
politi
te ve
parti
en ('
genoo
waren
de K
voort
bedoo
twijf
scher
mach
kolon
door
regim
kom
Op
Simo
werd
wach
zaam
sche
Gen
sone
eed
wer
en
over
geze
stul
eige
sche
T

worden werd hij met luide juichtkreten op de straten begroet, en werd genoemd Vader Sluijsaken.

Echter was er een groot verschil tusschen de zienswijze der kolonisten en die van den commissaris en de leden van den politieken raad. De kolonisten waren zeer verlangend het land te verdedigen, omdat zij een sterk medegevoel hadden voor de partij in de Nederlanden die de Patriotten-partij genoemd werd, en die tegen den prins van Oranje en zijne Engelsche bondgenooten gekant was. De leden der regeering, integendeel, waren gehecht aan de Oranjepartij, en hadden bezwaar tegen de Engelschen, voornaamlijk omdat dezen gekomen waren onder voorgeven vrienden te zijn, doch in werkelijkheid met de bedoeling meesters van het land te worden. En er kan geen twijfel zijn dat verscheidene hunner in hunne harten de Engelschen voortrokken, omdat zij bevreesd waren dat eene Fransche macht konde aankomen, of dat de Nationalen van de geheele kolonie bezit konden krijgen. Dit was de zienswijze beaamd door Kolonel De Lille en de meeste der officieren van het regiment voetvolk, die nimmer eenigen wensch hadden de inkomst der Britsche troepen te verhinderen.

Op den 28sten Juni kwam een schip uit Amsterdam in Simonsbaai aan, met dépêches voor de Kaap en Batavia. Het werd onmiddellijk door den Engelschen admiraal onder eene wacht geplaatst. Een courant ontsnapte, echter, aan de waakzaamheid der wachten, en kwam in het bezit van een Kaapschen burger. Zij bevatte eene kennisgeving van de Staten-Generaal, gedateerd den 4den Maart 1795, waarbij alle personen in de Nederlanden en in de Hollandsche koloniën van den eed van getrouwheid aan den prins van Oranje ontslagen werden. De brieven werden door Britsche officieren gelezen, en gedeelten van vele daarvan werden teruggehouden. De overige werden door den admiraal ter aflevering naar Kaapstad gezonden. Poch uit de kennisgeving in het nieuwsblad en de stukken der brieven werd het bekend dat het vaderland zijne eigene regeering had, en dat de Franschen als vrienden beschouwd werden.

Ten einde te beletten dat een voorraad provisie de vloot

zoude bereiken, werd op den 29sten Juni bevel gegeven dat de troepen en inwoners Simonsstad moesten verlaten. Die nacht werd alle provisie in de plaats vernield, de kanonnen in de butterijen werden vernageld, al het kruut dat niet weggevoerd konde worden werd in zee geworpen, en de troepen en de meeste der inwoners trokken zich terug. De troepen vereenigden zich met de andere te Muizenburg.

Aan het eerste sein waardoor de burgers naar de Kaap geroepen werden gehoorzaamden slechts zeventig manschappen uit het district Swellendam. Op den 16den Juli kwam de Nationale Vergadering bijeen, en schreef aan Commissaris Sluijsken dat zij bereid waren met hem te onderhandelen en hulp te verleenen, indien hij hun vrijheid van directe belasting, vrijen handel, het terugtrekken van het papierengeld, verlof om alle Boesmans die gevangen genomen waren als slaven te houden, en verscheidene andere vergunningen van minder belang wilde waarborgen.

De brief was, echter, nauwelijks verzonden, of vele der burgers begonnen te overwegen dat hunne eischen ongetwijfeld geweigerd zouden worden indien de Engelschen bezit van het land kregen. Zij besloten dus aan de verdediging deel te nemen, en eenhonderd-acht-en-zestig man onder Kommandant Delport, vertrokken naar de Kaap. Op den 26sten Juli kwamen zij aan het kasteel aan.

Ongeveer veertig of vijftig personen, hoofdzakelijk ontslagene soldaten en lieden van weinig beteekenis, kozen toen een man genaamd Louis Almore Pisani als hun kommandant, en dreigden het eigendom van hen die de Compagnie ondersteunden verbeurd te verklaren. Deze niterste partij der Nationalen werd, echter, weldra ontbonden, en Pisani zelf werd gearresteerd en in de gevangenis geplaatst, waaruit hij slechts eenige maanden later ontkwam om levenslang uit de kolonie verbannen te worden.

Tezamen waren er nu in 't veld elfhonderd-en-veertig burgermanschappen te paard. Geene waren uit het district Graaff-Reinet gekomen. Omtrent tweehonderd waren gedurig te Muizenburg, zijnde de anderen te Kaapstad gestationneerd, met wachtposten langs den weg naar het kamp.

Op den 9den Juli nam Admiraal Elphinstone bezit der drie Hollandsche schepen in de Simonsbaai, en op den 14den werden achthonderd soldaten geland en namen zij bezit van Simonsstad.

In den ochtend van den 7den Augustus waren er aan het kamp te Muizenburg tweehonderd manschappen van het nationaal bataljon, eenhonderd-en-twintig van de genie, tweehonderd burger-ruiterij, en eenhonderd-en-vijftig pandours. Luitenant-Kolonel De Lille had het bevel. Er was eene kleine wacht aan de Kalkbaai. Omtrent één uur na den middag kwam nog eenhonderd burgerruiterij aan. Juist toen zij het kamp bereikten bemerkte men dat sommige der Engelsche schepen onder zeil waren, doch hierop werd vooreerst heel weinig acht geslagen.

Binnen weinige minuten, echter, werd het duidelijk dat de Britsche troepen op het punt stonden van een aanval te maken. Tot dit doel was eene colonne bijeengetrokken bestaande uit soldaten, mariniers, en matrozen, tezamen zestienhonderd man, onder bevel van Majoor-Generaal Craig. Deze colonne marcheerde langs den weg van Simonsstad. De zee in Valschbaai was stil, maar er blies een zachte wind uit het noordwesten. Vier schepen waren aan 't zeilen naar het Muizenburgstrand.

Langs den oever van Valschbaai, van Kalkbaai tot aan Muizenburg, verheft zich eene steile berg slechts eenige passen van den rand van het water. Op de enge strook effen grond liep de weg, toen zooals heden nog de eenige doorgang waarlangs troepen van Simonsstad naar de Kaapstad konden optrekken. Te Muizenburg eindigt de berg plotseling, en wordt vervangen door de zandvlakte bekend als de Kaapsche Vlake. Het Hollandsche kamp was aan den voet van den berg, die recht tegenover Valschbaai staat, en elf stuks kanon bestreken den weg.

De Engelsche schepen vuurden eenige schoten op den buitenpost te Kalkbaai, hetwelk het gevolg had dat het geposteerde piket aldaar over den berg terugtrok. Voortzeilende tot recht over Muizenburg, begonnen zij het vuur op het kamp te openen; doch nauwelijks was het eerste schot gelost toen De Lille met het voetvolk de stelling verliet, en langs den weg naar de Kaapstad vluchtte.

Sommige van de genie volgden, een corps onder Luitenant Marnitz achterlatende om twee kanonnen die naar zee konden gericht worden te belien. Luitenant Marnitz was weldra overtuigd dat het kamp niet te houden was. Hij vernagelde dus de twee kanonnen, en trok terug toen de Engelsche colonne langs den weg kwam aanrukken. Niets werd door de terugtrekkende troepen uit het kamp genomen behalve vijf kleine veldstukken.

Het is geen blaam op de burgerruiterij en de pandours dat zij in wanorde om den berg gedrongen werden door het vuur uit de schepen, en de aanrukkende colonne niet afwachten. De Engelschen volgden met juichkreten; doch op de eerste plaats die buiten bereik van het scheepsgeschut was, boden de genie en de burgers tegenstand. Van daar werden zij teruggedreven door een aanval der Engelsche soldaten. Achter den berg, echter, keerden zij weder om tegen hunne vervolgers, en met zulk goed gevolg dat de Engelschen naar Muizenburg terugtrokken.

De Lille hield niet stil tot hij Dieprivier bereikte. Den volgenden ochtend trok hij met een gedeelte van het voetvolk in de richting van Muizenburg terug, doch vluchtte toen eene afdeling Engelsche matrozen en mariniers oprukte om hem aan te vallen. Dien avond sloeg hij een kamp op aan of heel nabij de plek alwaar de tegenwoordige militaire gebouwen te Wijnberg staan, omtrent eene mijl van de boerenplaats waar hij den vorigen nacht had doorgebracht.

De burgerofficieren stelden nu een document op waarin De Lille van verraad beschuldigd werd, en zonden het naar den commissaris. Hij werd daarop onder arrest naar het kasteel gezonden, en op den 10den Augustus werd aan Kapitein Van Baalen het bevel over het kamp te Wijnberg gegeven.

Op den 9den Augustus werd de Britsche macht versterkt door de aankomst van driehonderd-en-vijftig soldaten uit St. Helena, met negen stukken geschut. Drie dagen later schreven Admiraal Elphinstone en Generaal Craig weder aan Commissaris Sluijsken. Zij verklaarden dat zij Engeland in haast hadden verlaten ten einde de Kaap vóór de Franschen te bereiken,

en slechts zoovele soldaten medegebracht hadden als in de oorlogschepen konden vervoerd worden. Doch toen zij wegzeilden was men bezig een aantal schepen gerced te maken, ten einde drieduizend man troepen uit te zenden, en die kon men nu verwachten. Zij herhaalden het aanbod om de Kaap onder Britsche bescherming te nemen op dezelfde voorwaarden welke zij steeds sedert hunne aankomst aangeboden hadden.

De commissaris legde dezen brief aan den politieken raad en de burgerraadsleden voor, met verzoek dat zij hunne zienswijze zouden bekend maken. In den politieken raad stemden zeven tegen overgave der kolonie zoolang tegenstand geboden kon worden, en slechts één was voor aanneming der aangeboden voorwaarden. De burgerraadsleden namen eenparig het besluit dat de kolonie tot het laatste toe verdedigd moest worden. De burgers werden bijeengeroepen, en de brief werd hun voorgelezen. Zij waren van hetzelfde gevoelen als de raadsleden, en de militie-officieren, zonder eene enkele uitzondering, teekenden een document in denzelfden geest.

Doch in weerwil van deze dappere woorden, werden de verdedigingsmiddelen dagelijks minder. Er liepen geruchten dat de Boesmans in het binnenland meer last dan gewoonlijk gaven, en dat de Hottentotten in het district Swellendam en de slaven elders zich gereed maakten om tegen de blanken op te staan. Hetzij deze geruchten gegrond of ongegrond waren, vele burgers keerden naar huis terug om hunne gezinnen te beschermen. Uit elfhonderd-en-veertig man, hetwelk het getal der burgers was gedurende Juli en Augustus, verminderden zij tot omtrent negenhonderd in het begin van September. De burger-infanterie, driehonderd-en-vijftig in getal, die samengesteld was uit ingezetenen der stad, bleef voltallig.

Op den 1sten September brak er munitie onder het Hottentotcorps uit. Eenhonderd-en-zeventig der pandours trokken met hunne wapenen naar het kasteel op, verklarende dat zij niet langer dienen wilden. Zij verklaarden dat sommige hunner gezinnen door de kolonisten slecht behandeld waren gedurende hunne afwezigheid, dat hunne soldij te gering was, dat zij aan beledigende aanmerkingen blootgesteld waren, dat £40 hun als

belooning voor goed gedrag toegezegd hun noch niet gegeven was, en dat hunne rantsoenen drank onvoldoende waren. Commissaris Sluijsken beloofde hunne soldij te vermeerderen van acht tot twaalf shillings in de maand, toe te zien dat hunne gezinnen goed behandeld werden, en hun eene vermeerdering van sterken drank en wijn toe te staan. Hij slaagde er in hen te bewegen naar het kamp terug te keeren, doch zij gingen norsch en in hunne ontevredenheid volhardend terug, en men had van hen daarna weinig dienst meer.

Op den 4den September kwam eene vloot van vijftien Engelsche schepen de Simonsbaai binnen. Zij hadden drieduizend troepen aan boord onder bevel van den Generaal-Majoor Alured Clarke. Velen van de burgerruiterij gaven nu alle hoop op, en keerden naar hunne woonsteden terug, zoodat tien dagen later er slechts vijfhonderd-een-en-twintig man van deze macht overbleef.

Om negen uur op den ochtend van den 14den September trok eene Engelsche macht, tusschen de vier en vijfduizend man sterk, in twee kolommen, van Muizenburg naar Kaapstad op. Zoodra de seinen gegeven werden, werd de geheele burgerruiterij met uitzondering van één corps tot hulp van de geregelde troepen gezonden. Sommigen voegden zich bij het kamp te Wijnberg, anderen traehtten de kolommen in hunnen aantocht te belemmeren, waarin zij in zooverre slaagden dat zij één matroos doodden en zeventien soldaten verwonden. Doch de macht waartegen zij kampen moesten was te sterk om door eenigen tegenstand van hunne zijde gestuit te worden.

Van Baalen, die bevel had over het kamp te Wijnberg, stelde zijne manschappen in 't gelid op alsof hij van plan was tegenstand te bieden; doch zoodra de Engelschen binnen het bereik zijner kanonnen kwamen, trok hij met het grootste deel van het nationaal bataljon terug. De burgers verklaarden dat zij verraden en verkocht werden. Het was een tooneel van verrassing. Een corps infanterie en de meesten van de genie boden eenige minuten tegenstand, en retireerden toen naar de Kaapstad, het kamp met alles wat er in was in den steek latende. De burgerruiterij, vol van den indruk dat Commis-

saris Sluijsken en Kolonel Gordon, zoowel als de officieren van het nationaal bataljon, verraders waren, en van oordeel zijnde dat als zij naar de Kaapstad terugtrokken zij in den val zouden loopen, gingen uiteen en keerden naar hunne woningen terug.

Om zes ure in den avond van den 14den September kwam de politieke raad bijeen. De toestand van zaken was als volgt: Een Britsch leger, over de vierduizend man sterk en geheel uit geregelde troepen bestaande, was te Nieuwland gelegerd. De macht die in naam nog ter beschikking der regeering was bestond uit omtrent eenduizend zevenhonderd-en-twintig man van alle klassen. Bijna de helft daarvan had zich gedurende den dag uit het kamp te Wijnberg terug getrokken, en tegen schemer werd bericht gebracht dat zij te Driekopjes—thans Mowbray—waren. De anderen hielden wacht aan de verschillende forten. Zelfs indien allen getrouw waren geweest en besloten tot het laatste te vechten, konden zij op den duur geen weerstand geboden hebben; doch zij waren zonder aanvoerder in wien zij vertrouwen konden stellen, en vele der geregelde soldaten waren niet genegen den Engelschen op het slagveld het hoofd te bieden.

Verder verzet was onmogelijk; maar één lid van den raad—de heer Van Reede van Oudtshoorn—verklaarde dat met zijne toestemming de kolonie nimmer zoude overgegeven worden. De anderen waren van oordeel dat, om te voorkomen dat de stad stormender hand zoude ingenomen worden, zij op de beste voorwaarden die zij verkrijgen konden zich moesten overgeven. Met dit doel werd een bode met eenen brief naar de Engelsche officieren gezonden om een wapenstilstand voor acht-en-voertig uren te verzoeken, ten einde aangaande de voorwaarden overeen te komen. Te middernacht stemde Generaal Clarke in een wapenstilstand van vier-en-twintig uren toe.

Op den ochtend van den 15den werden de heeren J. J. le Sueur en W. S. van Rijnveld gezonden met de voorwaarden door den raad voorgesteld om te confereeren met Generaal Craig, die voor dat doel naar Rustenburg, de buitenwoning der vroegere Hollandsche gouverneurs te Rondebosch, gekomen was. Sommige der voorgestelde artikelen werden goedgekeurd, doch

andere werden gewijzigd. Laat in den nacht teekenden de commissaris en de raad de voorwaarden zoo als men het er eindelijk over eens gekomen was.

Deze maakten voorziening voor de overgave der Hollandsche troepen, maar de officieren zouden vrijheid hebben om of in Kaapstad te blijven of naar Europa terug te keeren, indien zij hun eerewoord gaven om niet tegen Engeland te dienen zoolang de oorlog duurde. De kolonisten zouden al hunne voorrechten behouden, insluitende den bestaanden godsdienstvorm. Geene nieuwe belastingen zouden opgelegd worden, maar de oude zouden zooveel mogelijk verminderd worden. Alles wat aan de Oost-Indische Compagnie behoorde moest aan de Engelsche officieren overhandigd worden, doch alle ander eigendom moest geëerbiedigd worden. De landerijen en huizen aan de Oost-Indische Compagnie behoorende zouden in pand gehouden worden als waarborg voor de terugbetaling van dat gedeelte van het papierengeld dat niet op schepenkennis van vasteigendom verzekerd was.

Om drie ure in den namiddag van Woensdag, den 16den September 1795, kwamen veertienhonderd man Britsche troepen onder bevel van Generaal Craig aan het kasteel aan, en schaarden zich in gelid op den open grond ervoor. De Hollandsche troepen trokken met vliegende vaandels en slaande trom het kasteel uit, gingen de Engelschen voorbij, en legden de wapenen neer, zich als krijgsgevangenen overgevend. In den avond kwam Generaal Clarke met tweeduizend man voetvolk en een batterij artillerie aan.

Op den 18den bracht een schip het bericht dat in de vorige maand Mei een tractaat van bondgenootschap gesloten was tussehen de republieken Frankrijk en de Nederlanden, waarbij oorlog met Groot Britanje een der uitgedrukte oogmerken was. De inbezitneming der kolonie werd dus door alle partijen als eene wettige daad beschouwd.

KA.

nacht teekenden de
o als men het er

ve der Hollandsche
ben om of in Kaap-
eren, indien zij hun
e dienen zoolang de
hunne voorrechten
dienstvorm. Geene
en, maar de oude

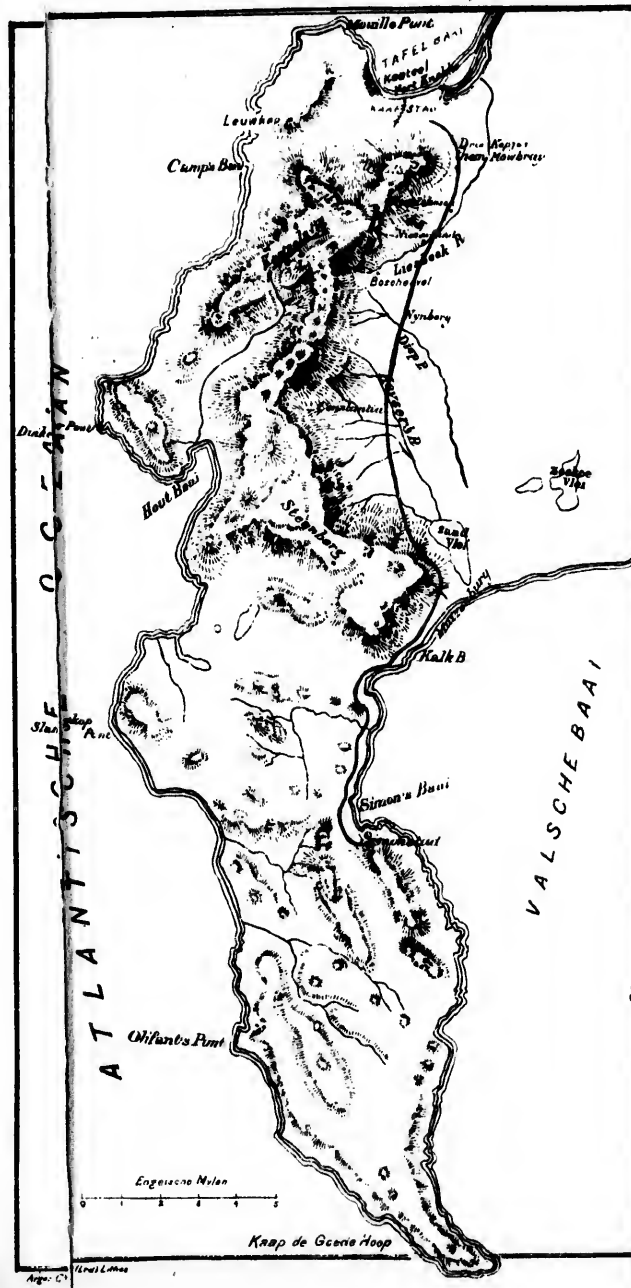
Alles wat aan de
aan de Engelsche
der eigendom moest
huizen aan de Oost-
pand gehouden wor-
an dat gedeelte van
is van vasteigendom

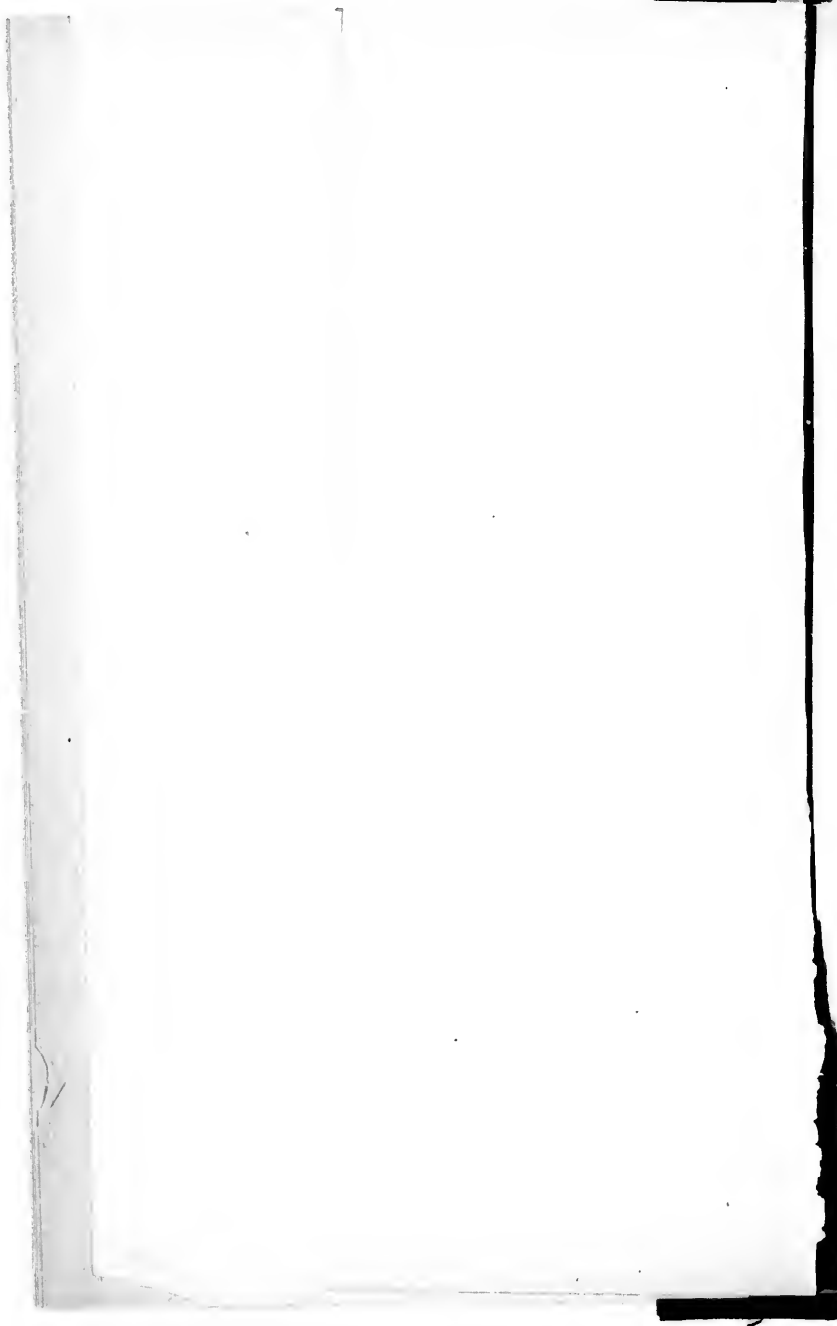
Voensdag, den 16den
man Britsche troepen
teel aan, en schaarden
or. De Hollandsche
en slaande trom het
en legden de wapenen
de. In den avond
man voetvolk en een

richt dat in de vorige
botschap gesloten was
Nederlanden, waarbij
drukte oogmerken was.
door alle partijen als

GESCHIEDENIS VAN ZUID-AFRIKA.—KAART V.

De roode lijn op deze kaart geeft de marschlinie der Engelsche troepen aan van Simonsstad naar Kaapstad in Augustus en September 1795. Het kruis X wijst de ligging aan van het Hollandsche kamp te Muizenburg, van waar luitenant-Kolonel De Lille terugtrok bij de nadering van Generaal Craig op den 7den Augustus.

k
r
c
t
r
c
t

HOOFDSTUK XVI.

De Engelsche officieren deden alles in hun vermogen om de gunst der kolonisten te verwerven. In één of twee opzichten hebben zij verbeteringen ingevoerd, waaraan groote behoefte bestond, en zij beloofden vele andere hervormingen. Hierdoor werden de burgers woonachtig in de districten van de Kaap, Stellenbosch, en Swellendam bewogen zich al aan de nieuwe regeering te onderwerpen.

Twee maanden nadat de Engelsche troepen de Kaapstad in bezit genomen hadden, en terwijl een gedeelte van het leger en van de vloot op het punt stond naar Indië te vertrekken, werd Generaal Craig door zijne mede-officieren aan het hoofd van zaken gesteld, met eene vrij sterke legermacht om hem te ondersteunen. Hij was rechtvaardig en eerlijk, en werd om die reden door de kolonisten hoog geacht, ofschoon zij den man niet konden liefhebben die hun land veroverd had.

De bevolking van het groote district van Graaff-Reinet wilde in het begin de nieuwe regeering niet gehoorzamer, en weigerde den landdrost te ontvangen haar door Generaal Craig toegezonden; tegen het einde van het jaar 1796, echter, was zij verplicht zich te onderwerpen, daar zij niets te koop kon verkrijgen zoo'lang zij weerstand bood. Pogingen werden door de Franschen en Hollanders in Indië aangewend om haar door de haven van Algoabaai kruit, lood, en kleeding toe te zenden; maar deze pogingen waren mislukkingen.

In Augustus 1796 kwam er een Hollandsche vloot, bestaande uit negen schepen, in de Saldanhabaai aan, maar deze werd gevangen genomen door eene veel sterkere Engelsche zee-macht.

In 1797 kwam de Graaf van Macartney als gouverneur alhier aan. Hij was zeer vriendelijk jegens allen die zich ten gunste van Engeland verklaarden, maar handelde gestreng met degenen die anders gezind waren. Hij liet niet toe dat iemand zijne gevoelens vrij uitsprak, en verbande uit het land allen die aan den koning van Engeland geen trouw wilden zweren. Vrije handel, door Generaal Craig beloofd en toegelaten, werd omtrent dezen tijd gestrukt, en van nu voortaan bevonden zich de boeren onder denzelfden dwang als in den tijd der Oost-Indische Compagnie.

In andere opzichten was de regeering van den Graaf van Macartney prijzenswaardig. Hij gedoogde geene omkooprij of oneerlijke handelingen van den kant der burgerlijke beambten, en hij hervormde de gerechts-hoven. Op zijn bevel, werd eene poging aangewend om de Kossas te bewegen de kolonie te verlaten, maar te vergeefs.

Een groot aantal soldaten werd in het land aangehouden, en vele oorlogschepen deden de Kaap aan ten einde provisie in te schepen, dus was er een goede markt voor boerenproducten, die tot hooge prijzen verkocht werden. Uit een geldelijk opzicht, was het land nooit tevoren in beter toestand.

In 1798 werd Swellendam van eene kerk en eenen leeraar voorzien. Na de kolonie achttien maanden geregeerd te hebben, trad de Graaf van Macartney, wegens zijnen zwakken gezondheidstoestand, uit den dienst, toen Generaal Dundas ageerend gouverneur werd.

Op den 16den September 1795 hebben de Engelsche troepen de Kaapstad in bezit genomen, en voor zooverre het de Oost-Indische Compagnie betrof was de kolonie aan de Engelsche regeering overgegeven; maar de bevolking der buitendistricten was niet geneigd het nieuwe gezag te erkennen. De meeste boeren keerden tot hunne woningen terug, verklarende dat zij zich niet gebonden achtten door de daden der afgetredene regeering.

Onder deze omstandigheden werd ieder middel door de Engelsche bevelhebbers aangewend om de kolonisten te bevredigen. De bevolking van de Kaapstad werd op zulk eene wijze behandeld dat alle bezorgdheid moest verbannen worden, terwijl haar de verzekering gegeven werd dat zij weldra in het bezit van zoo veel vrijheid en voorspoed zou gesteld worden als zij nimmer tevoren gekend had. Admiraal Elphinstone en de Generalen Clarke en Craig maakten gezamenlijk de regeering uit. Vele oude dienaren der Oost-Indische Compagnie, die gewillig waren den eed van getrouwheid aan den koning van Engeland af te leggen voor zoo lang de kolonie Engelsch bleef, werden in hunne betrekkingen aangehouden, en de meeste klerken op de verschillende kantoren behielden eveneens hunne posten.

Het papiergeld in omloop bedroeg de som van £258,255. Op den 1sten October besloten de Britsche bevelhebbers dat men papiergeld ter waarde van twaalf stuivers voor éenen Engelschen zilveren shilling kon verruilen. Maar het was onmogelijk om op deze wijze zulk papiergeld zijne waarde te doen behouden, en in den alledaagschen handel kon men toen zelfs voor drie shillings

zoo veel inkoopten als voor een rijksdaalder in papiergeld. Koperen munt, waarmede de troepen uitbetaald werden, was zeer in aanvraag bij de winkeliers, en de penny werd in gangbare munt van dezelfde waarde beschouwd als twee stuivers, in plaats van één. Eenige jaren later werd deze waarde der pennies door de wet vastgesteld, en van daar dat zij tot op den huidigen dag dubbeltjes worden genoemd, een naam dien zij toen ontvingen. Tijdelijk, echter, had de poging der Engelsche bevelhebbers om de waarde van het papiergeld met klinkende munt gelijk te stellen de gewenschte uitwerking om de kolonisten te verzoenen.

Eene andere populaire proklamatie werd uitgevaardigd op den 30sten October. Hierdoor werden koopers van goederen op publieke venduties voor minder dan £20 van zegelbelasting vrij gesteld.

Het comité van den hoogen raad van justitie werd ontbonden, en in dezelfs plaats een lichaam gevormd genaamd de raad der gemeente. Dit lichaam bestond uit zes leden, zijnde het oudste de voorzitter. Open gevallen plaatsen werden door het hoofd der regeering aangevuld, en wel uit eene viervoudige lijst door den raad zelve opgesteld. De plichten van den raad der gemeente waren om zaken de kolonisten rakende onder de aandacht der regeering te brengen, de wegen in reparatie te houden, de stad van wachters te voorzien, aan het hoofd der regeering voor te stellen wat de beste wijze zou zijn om belastingen voor deze doeleinden te heffen, de publieke windmolens te verhuren, den prijs van vleesch en brood te regelen, het huurloon van handwerkslieden vast te stellen, in het kort, om al de plichten te vervullen—behalve de uitoefening van het recht—van den burgerraad en het comité van den hoogen raad van justitie van vroegero dagen.

Twee dagen na de capitulatie werd een document door Generaal Craig onderteekend het land door gezonden, waarin de belofte gedaan werd dat een ieder mocht koopen van wien hij wilde, verkoopen aan wien hij wilde, in zijnen dienst nemen wien hij wilde, en te land en te water gaan wanneer en waarheen hij verkoos. De boeren werden uitgenoodigd hun vee en producten naar de Kaapstad te zenden, alwaar zij konden verkoopen wat

zij wilden, en wel op zoodanige wijze als hun de voordeeligste scheen. Nieuwe belastingen zouden er niet geheven worden, en de oude die drukkend waren zouden afgeschafft worden. Het papiergeld zou zijne waarde blijven behouden, maar de Engelschen zouden in klinkende munt uitbetalen. Eindelijk werden de burgers nitgenoodigd, indien er eenige zaak was waarvan zij eene verklaring verlangden, om personen af te vaardigen ten einde met den Engelschen bevelhebber te onderhandelen.

Deze maatregelen hadden eene even goede uitwerking te Stellenbosch als in de Kaapstad, en in dit district werd aan de nieuwe regeering geen tegenstand geboden.

Swellendam onderwierp zich ook gedwee. De heer Faure werd als landdrost terug gezonden, en eene belofte gedaan dat de vorige daden der Nationalen in het vergeetboek zouden komen indien zij slechts het Britsche gezag wilden erkennen. Op den 4den November werd er eene buitengewone vergadering gehouden van heemraden en leden der Nationale Vergadering, waarop zij besloten zich te zullen onderwerpen, en tevens legden zij den vereischten eed af. De heer Steijn gaf de drostdij aan den heer Faure over, en nam daarna zijne plaats in bij de heemraden.

Op den 15den November zeilden Admiraal Elphinstone en Generaal Clarke naar Indië, terwijl Generaal Craig achtergelaten werd met den titel van "Kommandant van de stad en de volkplanting van de Knap de Goede Hoop."

De bevolking van Graaff-Reinet had zich vooralsnog niet onderworpen, maar op den 27sten October werd er aan de Britsche bevelhebbers door de aanvoorders der Nationalen een brief geschreven, waarin haar gedrag werd verklaard, en waaruit men meende te mogen opmaken dat zij tot schikkingen zouden komen. Generaal Craig stelde als landdrost eenen kolonist aan, Frans Reinhard Bresler genaamd, en beval hem de boeren te bevredigen.

Op den 9den Februari 1796 kwam de heer Bresler te Graaff-Reinet aan. Hij werd vergezeld door den Eerw. heer Von Manger, die eenigen tijd tevoren zich te Kaapstad gevestigd had. Toen hij het dorp bereikte, werd hem logies gegeven in de drostdij door den Nationalen landdrost Gerotz. Het werd hem echter niet veroorloofd in de hofzaal te gaan, en hij ontving

tevens kennisgeving dat de landdrost, secretaris, en de mindere beambten door de volks-vertegenwoordigers gelast waren hunne posten te blijven bekleeden en aan niemand toegang tot de boeken te verleenen dan na de volgende zitting.

Op den 22sten Februari kwamen er in de drostdij bijeen vier heemraden, vijf officieren der burgermacht, en vier vertegenwoordigers des volks. De heer Bresler werd uitgenoodigd aan de vergadering bekend te maken met welk doel hij naar Graaff-Reinet gekomen was. Hij deed zulks, en, na den brief, zijne aanstelling inhoudende, gelezen te hebben, maakte hij bekend dat hij die namiddag eene vergadering van heemraden te leggen zou waarop hij den voorzittersstoel zou bekleeden. Toen hij gevraagd werd of de vertegenwoordigers des volks zouden toegelaten worden, gaf hij ten antwoord dat hij hen niet erkennen kon.

Om twee uur in den namiddag liet de heer Bresler de drostdij klok luiden en de Engelsche vlag hijschen. Eenige oogenblikken later werd hij omringd door een aantal opgewonden lieden, terwijl tevens de vlag werd neergehaald. Te midden van veel oproer, eischte de heer Bresler te willen weten of zij den koning van Engeland als hun soeverein wilden erkennen, Generaal Craig als hun gouverneur, en hemzelven als hun landdrost, als oock of zij den eed der getrouwheid wilden afleggen. Niemand was gewillig zulks te doen. Men berichtte den heer Bresler dat Marthinus Prinsloo gekozen was als "beschermmer van de stem des volks," en dat hij alle personen verboden had den eed van getrouwheid aan den koning van Engeland af te leggen. Eene andere vergadering zou echter op den 22sten Maart gehouden worden, waarop men tot eindbeslissingen zou komen.

De heer Bresler vertoefde ten einde den uitslag dezer vergadering te weten te komen. Op den dag voor dat zij gehouden werd keerde een zeker man, Jan Pieter Woyer genaamd, naar het dorp terug, na het geheele district doorreisid te hebben. Woyer was niet lang in Zuid-Afrika geweest, maar had de betrekking van districtsdokter sedert December 1794 bekleed, en langs dezen weg invloed verworven. Hij was een warme voorstander van Fransche beginselen, en deed nu alles in zijn vermogen om de boeren te bewegen zich niet aan het Engelsch gezag te onderwerpen.

Op den 22sten Maart was er eene groote bijeenkomst in de drostdij, toen Adriaan van Jaarsveld, die voor allen sprak, te kennen gaf dat zij voornemens waren hunne eigene regeering te behouden, dat zij slechts zouden toestemmen om zulke artikelen ten verkoop naar de Knapstad te nemen als hun land opbracht, maar dat zij alle redelijke bevelen en wetten zouden nakomen, op voorwaarde dat de Engelsche gouverneur hen zou voorzien van buskruit, lood, kleeding, en zoodanige verdere artikelen als zij behoefden.

Hendrik Krugel voegde hierbij dat de burgers van Graaff-Reinet niet eenen oorlog tegen de Engelschen zouden beginnen, en dat de eenige reden waarom zij weigerden den eed af te leggen deze was dat zij zich niet zouden kunnen regtvaardigen in geval de Staten-Generaal der Nederlanden het land terug kregen.

Met deze voorstellingen stemden al de tegenwoordig zijnde personen overeen. Hierop ging de menigte uiteen. Op den volgende morgen deden Van Jaarsveld en eenige anderen aan den Eerw. heer Von Manger het voorstel om onder hunne regeering te blijven, hetwelk hij echter weigerde. Op den 25sten verlieten hij en de heer Bresler de drostdij om naar de Knapstad terug te keeren.

Zoodra hem deze handelwijze bekend werd, zond Generaal Craig driehonderd soldaten naar Stellenbosch, om in gereedheid te zijn op korte kennisgeving voorwaarts te trekken. Voorziening van krigsbehoefden en goederen van iederen aard werd aan het district Graaff-Reinet onthouden, en met allen spoed werd eene krijgsbende van Hottentotten op de been gebracht om in de binnenlanden dienst te doen.

Intusschen ontstond er verschil onder de bevolking van Graaff-Reinet. De boeren aan de zee kust en te Bruintjes-hoogte bleven getrouw aan de Nationale belangen, maar de anderen bealoten dat het beter zou zijn zich aan de Engelschen te onderwerpen dan beroofd te worden van eene markt alwaar zij konden koopen en verkoopen. Woyer, wien de regeering voornemens was gevangen te nemen, verdween plotseling.

Op den 22sten Augustus werd er aan de drostdij eene bijeenkomst gehouden, waarbij echter niemand tegenwoordig was van

de bijeenkomst in de
oor allen sprak, te
eigene regeering te
om zulke artikelen
hun land opbracht,
zouden nakomen, op
n zou voorzien van
ere artikelen als zij

burgers van Graaff-
en zouden beginnen,
en den eed af te
men regtvaardigen in
t land terug kregen.
tegenwoordig zijnde
uiteen. Op den vol-
ge anderen aan den
der hunne regeering
den 25sten verlieten
de Kaapstad terug

verd, zond Generaal
e, om in gereedheid
te trekken. Voor-
a iederen aard werd
en met allen spoed
e been gebracht om

evolking van Graaff-
bruintjes-hoogte bleven
de anderen besloten
hen te onderwerpen
r zij konden koopen
voornemens was ge-

drostdij eene bijeen-
tegenwoordig was van

Zwartkopsrivier, het Zuurveld, of Bruintjes-hoogte, met uit-
zondering van Adriaan van Jaarsveld. De landdrost Gerotz en
de secretaris Oertel beijverden zich om onderwerping aan de
overheid te Kaapstad te bewerkstelligen, en het gevolg was dat
alle mannen van beteekenis, waaronder ook Van Jaarsveld, een
document teekenden, waarin zij beloofden aan de Engelsche re-
geering getrouw te zijn.

Twee dagen voordat dit document de Kaapstad bereikte, was
eene sterke legermacht van Stellenbosch op weg naar Graaff-
Reinet vertrokken. Een bode werd gezonden om deze macht te
doen terugkeeren, en achterhaalde haar aan het Roodezand.
Generaal Craig gaf volmacht aan den heer Gerotz om als land-
drost, en aan den heer Oertel om als secretaris, tot nadere
bevelen dienst te doen. Hij beloofde dat het voorledene zou ver-
geten worden, en vaardigde eene amnestie uit, waarvan slechts
Weyer buitengesloten werd.

De andere partij hield vol tot November, toen zij afgevaar-
digden naar de Kaapstad zond ten einde om zekere vergunningen
te vragen. Generaal Craig weigerde hun bijzondere voorrechten
toe te staan, en waarschuwde hen tegen verderen tegenstand. De
afgevaardigden verklaarden toen dat zij gewillig waren zich te
onderwerpen, en hiermede was de zaak voor eenen tijd geschikt.
De heer Gerotz bleef als landdrost dienst doen, en handhaafde
de wet in den naam van den koning van Engeland, ofschoon
hij op het volk weinig invloed had. De Nationale partij was
geenzins uitgestorven, maar erkende dat het te vergeefs was het
Britsche gezag te trotseeren. Velen hunner hoopten dat hulp
uit het buitenland spoedig zou opdagen, want Weyer had ver-
zekerd dat de Franschen hulp zouden zenden zoodra zij wisten
hoe de zaken stonden, en hij was naar Batavia gegaan in een
Deensch schip dat Algoabaai aangedaan had.

Er waren zes Fransche fregatten te Batavia toen hij aldaar
aankwam. De admiraal zond één met een voorraad kruut en
lood voor de boeren van Graaff-Reinet, maar toen het schip
Algoabaai bereikte was er ook een Engelsch oorlogschip in de
haven, en na een kort gevecht was het fregat verplicht de wijk
te nemen. De regeering van Java zond ook een schip beladen

met krijgsbehoefsten, kleeding, suiker, en koffie voor het gebruik der boeren. Het plan was dat de vrucht te Algoabaai zou aan land gebracht worden, maar het schip had in eenen storm zoo veel schade geleden dat het verplicht was Delagoabaai aan te doen ten einde reparatie te ondergaan, en viel aldaar in de handen van eene vereenigde macht van Engelschen en Portugeesen.

Eene vloot van negen schepen, van Holland gezonden onder aanvoering van Admiraal Lucas, is het ook niet gelukt aan de kolonisten tegenover de Engelschen hulp te verleen. De admiraal was de Saldanhabaai binnengeloopen, maar werd daar als in eenen val gevangen door eene veel sterkere Britsche vloot aan den éenen, en een groot Britsch leger aan den anderen kant. Op den 17den Augustus 1796 was hij verplicht zijne schepen met nagenoeg tweeduizend soldaten en matrozen over te geven, zonder zelfs eene enkele poging tot weerstand aan te wenden.

Generaal Craig beijverde zich ten uiterste om de Engelsche regeering in een zoo gunstig mogelijk daglicht aan de kolonisten te doen voorkomen, en ofschoon hij als overwinnaar niet kon bemind worden, droeg men hem als mensch hooge achting toe. Hij was rechtvaardig zonder gestreng te zijn, en gedoogde noch omkooperij noch onderdrukking. Veel van zijn aandacht werd gewijd aan het versterken van oude vestingen, en den opbouw van nieuwe. Eenige blokhuzen door hem aan de helling van den Duivelakop gebouwd bestaan nog, en een toren aan den mond van Zoutrivier, naar zijnen naam genoemd, bleef bestaan tot 1868.

In ééne zaak, slechts, beging hij eene groote fout. Bij de overgave der kolonie waren er meer dan zes-en-dertig duizend mud koren in de pakhuizen, en de oogst eenige maanden later ingezameld was de beste dien men hier in jaren gekend had. Tegen den raad van mannen van ondervinding in Zuid-Afrika, zond Generaal Craig een groot gedeelte van het buitgemaakte koren naar Engeland, volhoudende dat de vermeerderde opbrengst des lands zou voorzien in de aanvraag voor de troepen en de zeemacht. De volgende oogst echter was slecht uitgevallen, en hongersnood werd ter nauwernood afgewend door met den meesten spoed koren en rijst uit Indië en meel uit Europa te ontbieden.

Het was noodzakelijk om zeer gestrengte maatregelen te nemen om voor de troepen brood te verkrijgen, en waar een boer eenigszins traag was in het leveren van graan, kon hij er op rekenen dat soldaten bij hem zouden ingekwartierd worden.

De kolonie was door de Britsche regeering in beslag genomen onder voorwendsel dat zij haar uit het bezit der Franschen wilde houden, en haar als in pand houden voor den prins van Oranje. In 1796 heeft echter het Engelsch ministerie openlijk verklaard dat het niet voornemens was het land weder af te staan. Een hooge burgerlijk rechtsgeleerde zou aan het hoofd der regeering geplaatst worden, en naast hem een officier van hoogen rang, het bevel voerende over eene sterke krijgsmacht. De ministers des konings verkozen als gouverneur den graaf van Macartney, en als luitenant-gouverneur en bevelhebber der troepen Majoor-Generaal Francis Dundas.

Graaf Macartney kwam aan de Kaap op den 4den Mei 1797, en werd den volgenden morgen te tien ure in zijn ambt ingezworen. Generaal Dundas had Zuid-Afrika eenige maanden vroeger bereikt, maar zijn ambt niet voor den 23sten Mei aangevaard, toen Generaal Craig naar Bengalen vertrok.

De regeering van Lord Macartney was onberispelijk wat betreft omkooprij, maar werd met strenge partijdigheid gevoerd. Die kolonisten, die voorgaven aan Groot-Britannie gehecht te zijn, werden met veel gunst behandeld, terwijl zij die eene republiek boven eene monarchie verkozen verplicht waren hunne denkbeelden te verbergen, ten einde aan ruwe behandeling te ontkomen. Nooit was er een tijdstip in de geschiedenis der Kaap Kolonie waarin men minder vrijheid bezat om zijne gevoelens uit te spreken dan het toenmalige.

Eene zaak die den kolonisten veel ergernis veroorzaakte was dat al de voornaamste posten vervuld werden door mannen die de Hollandsche taal niet konden spreken, en die uit de openbare schatkist grootere salarissen trokken dan ooit te voren betaald waren.

Daar het besloten was dat de kolonie eene Engelsche bezitting zou blijven, werd er ook een nieuwe eed van getrouwheid aan den koning van de burgers geëischt. Velen hadden hier-

tegen bezwaar, en eenigen verschenen niet toen zij opgeroepen werden hem af te leggen. De gouverneur was standvastig. Dragonders werden bij vele der wederstrevenden ingekwartierd, terwijl anderen uit het land verbannen werden.

Generaal Craig had aan de kolonisten vrijen handel beloofd, en zijn woord gehouden voor zoo verre hij het doen kon. Het spreekt van zelf dat door vrijen handel mocht verstaan worden wat die woorden in die dagen beteekenden, niet wat men nu er onder verstaat. Er werd eene belasting geheven van vijf percent op goederen die ingevoerd of uitgevoerd werden, even als onder de Oost-Indische Compagnie. Men gedoogde niet dat eenige koopmanswaren geland werden uit een schip onder eene vreemde vlag, tenzij met bijzonder verlof onder dringende omstandigheden, terwijl dubbele invoer-belasting op zoodanige goederen moest betaald worden. De eenige uitzondering op dezen regel was in het geval van een Portugeesch schip, dat met drie honderd en vijftig slaven de Tafelbaai binnengeloopen was. Generaal Craig was van gevoelen dat er zoo groote behoefte was aan slaven om den landbouw uit te breiden dat hij toestond dat deze lading mocht geland en bij veiling verkocht worden tegen de gewone belasting van £2 per hoofd. Wat de regeering noodig had van de opbrengst des lands zou voor vastgestelde prijzen gekocht worden. Voor de aankomst van Lord Macartney was er geen rechtstreeksch verkeer met Engeland, maar goederen werden verkregen van schepen die de Kaap aandeden om voorraad in te schepen.

Lord Macartney bracht de voorschriften des konings aangaande den handel met zich, en handhaafde die ook. Goederen uit het Vereenigd Koninkrijk van Groot-Britannie en Ierland ingevoerd, moesten zonder belasting toegelaten worden. Deze bepaling schijnt duidelijk genoeg, maar in de uitoefening gaf zij aanleiding tot gedurige geschillen. In 1801 werd een ander bevel uit Engeland gezonden, namelijk dat Britsche goederen uit Britsche havens in Britsche schepen gebracht vrij van belasting moesten zijn, maar dat uitheemsche goederen uit Britsche havens en in Britsche schepen, of Britsche goederen in vreemde schepen aangebracht, aan eene belasting van vijf percent op

t toen zij opgeroepen
neur was standvastig.
evenden ingekwartierd,
werden.

vrijen handel beloofd,
ij het doen kon. Het
moet verstaan worden
en, niet wat men nu
ting geheven van vijf
tgevoerd werden, even
Men gedoogde niet dat
een schip onder eene
erlot onder dringende
belasting op zoodanige
enige uitzondering op
Portugeesch schip, dat
afelbaai binnengeloopt
en dat er zoo groote
niet te breiden dat hij
en bij veiling verkocht
2 per hoofd. Wat de
t des lands zou voor
Voor de aankomst van
sch verkeer met Enge-
van schepen die de
pen.

ften des konings aan-
afde die ook. Goederen
ot-Britannie en Ierland
egelaten worden. Deze
in de uitoefening gaf
In 1801 werd een ander
dat Britsche goederen
gebracht vrij van belas-
e goederen uit Britsche
che goederen in vreemde
g van vijf procent op

hunne waarde onderhevig zouden zijn. De onderdanen van
vriendschappelijkgezinde mogendheden moesten toegelaten worden
handel in de kolonie te drijven; maar voor alle goederen die
niet in Groot-Britannie en Ierland aangekweekt, voortgebracht,
of gemaakt waren, moest eene belasting van tien percent op
hunne waarde betaald worden. Geene goederen mochten van
eenige plaats ten oosten van de Kaap de Goede Hoop inge-
voerd worden dan door de Engelsche Oost-Indische Compagnie.

Geene veranderingen werden er gemaakt in eenige der pu-
blike inrichtingen behalve in de gerechtshoven. Het hooge hof
werd nu verminderd tot een president en zeven leden, vijf
waarvan een quorum vormden. De president—die het oudste
lid was—ontving een salaris van £400 's jaars, de drie leden
na hem in ouderdom £200 elk in het jaar, en de vier jongere
leden ieder £100 per jaar. In civiele zaken, als de betwiste
som meer dan £200 bedroeg, was er beroep op een hof be-
staande uit den gouverneur en den luitenant-gouverneur, en
indien de betwiste som £500 te boven ging, was er beroep op
den koning in rade. De pijniging van misdadigers en de uit-
voering van de doodstraf anders dan door ophangen was door
Generaal Craig verboden geworden, en zijn bevel hieromtrent
werd nu bekrachtigd. De macht der lagere hoven om in
civiele zaken te beslissen werd uitgebreid; die van het hof van
commissarissen te Kaapstad tot sommen niet te bovengaande
£40, die van de hoven van landdrosten en heemraden te Stel-
lenbosch en Swellendam tot sommen niet te bovengaande £30,
en die van het hof van landdrost en heemraden te Graaff-Reinet,
wegens den grooten afstand van den zetel der regeering, tot
sommen niet te bovengaande £66 13s. 4d.

De heer Bresler werd gelast naar Graaff-Reinet terug te
keeren om het landdrostschap aldaar te aanvaarden. Een lijf-
wacht van twaalf dragonders werd met hem gezonden, om de
drostdij te bewaken en als brieven-dragers dienst te doen. Alle
achterstallige erfpacht-gelden tot op den 16den September 1795
werden kwijtgescholden. De vorige bewoners van de wijken
Zuurveld, Tarka, Zwagers Hoek, Sneeuwberg, en Nieuwveld, die
door Boesmans of Kaffers uit hunne woningen verdreven

waren, konden hunne plaatsen vrij van belasting voor de eerstvolgende zes jaren hebben, op voorwaarde dat zij binnen vier maanden terugkeerden en haar in bezit namen.

De landdrost had bevel pogingen aan te wenden om de Kaffers die in de kolonie waren te bewegen naar hun eigen land terug te keeren; hij moest toezien dat geen inbreuk gemaakt werd door Europeanen op gronden aan de overzijde der Vischrivier, dat de blanken die toen daar woonden naar de koloniale zijde moesten terug keeren, dat alle Kaffers in dienst bij kolonisten moesten ontslagen worden, en dat niemand zonder bijzonder verlot van de eene naar de andere zijde der Vischrivier mocht overgaan.

Op den 30sten Juli kwam de heer Bresler op de drostdij aan, en werd vriendelijk ontvangen door een aantal boeren, die opzettelijk gekomen waren om hem te verwelkomen. Op den volgenden dag maakte de heer Gerotz aan hem het kantoor en de boeken over, en aanvaardde hij zijne ambtsplichten als landdrost.

Nadat hij op de drostdij de zaken in orde gebracht had, ging de heer Bresler op eene reis van onderzoek door het district. Het eerst bezocht hij de wijk in de nabijheid van Algoabaai, en reisde toen oostwaarts door het Zuurveld. Aan de Kariëgarivier ontmoetten hem verscheidene Kosas behoorende tot die afdeelingen van den stam die aan den jongsten oorlog deel genomen hadden. Verder oostwaarts was er eene afdeeling die zich onlangs aldaar had neêrgezet, onder een kapitein genaamd Jalusa, die een halve broeder was van Ndlambe. Deze allen, toen zij verzocht werden naar hun eigen land terug te keeren, gaven ten antwoord dat zij gewillig waren zulks te doen, maar Gaika vreesden. Het opperhoofd waarvan zij aldus spraken was de zoon van Umlawu en kleinzoon van Rarabe in de voornaamste lijn. Hij was onlangs mondig geworden, volgens inzichten der Kosas, en had aanspraak gemaakt op die afdeeling van het volk waarover zijn grootvader geregeerd had. Eene groote partij, echter, was begeerig dat de regent Ndlambe aan het bewind van zaken zou blijven. Met behulp van Kawuta, opperhoofd der Galekas en opperste van den geheelen stam, had

deze partij aan Gaika weerstand geboden, doch zij werd verslagen, en Ndlambe werd gevangen genomen. De afdeelingen in het Zuurveld wilden noch Gaika noch Ndlambe als opperhoofd erkennen, en ontkenden dat zij van iemand anders dan van Kawuta onderdanen waren.

De heer Bresler bezocht Gaika aan zijne woning op de oevers van eene kleine rivier die zich in de Keiskama ontlast. Tusschen de Vischrivier en de Keiskama vond hij geene bewoners, daar degenen die er vroeger woonden onlangs overgegaan waren naar het Zuurveld. Gaika gaf te kennen dat hij verblijd zou zijn de afdeelingen die in de kolonie waren vriendschappelijk te ontvangen, indien zij tot hunne vorige woningen wilden terugkeeren. Het gevangen opperhoofd Ndlambe had toen met zijne vrouwen en gevolg zijn verblijf in Gaikas kraal, en werd goed behandeld, ofschoon het hem niet toegestaan werd zich vrij te bewegen.

Eene overeenkomst werd met Gaika getroffen dat hij aan de kapitein in de kolonie eenen bode zou zenden, met aanbieding van vriendschap, en dat geen enkel zijner onderdanen, onder welk voorwendsel ook, verkeer zou hebben met de boeren, of over de scheidslijn gaan, tenzij speciaal daartoe door hemzelve bevolen.

De heer Bresler zond vervolgens boden naar Cungwa, die aan de Boesmansrivier woonde, om te trachten hem te bewegen over de Kei te trekken. Maar de Kaffers die in het Zuurveld woonden waren niet voornemens het te verlaten, en al de bijeenkomsten en boodschappen waren vruchteloos. In Februari 1798 ontvingen de landdrosten van Swellendam en Graaff-Reinet bevelen de pogingen te hervatten om hen te doen terugkeeren, en hen te waarschuwen dat indien zij niet vrijwillig heengingen zij door de macht van wapenen zouden uitgedreven worden; maar op deze waarschuwing gaf men even weinig acht als op de vorige verzoeken.

In Maart 1798 werd er een postkantoor in de Kaapstad geopend. Het was bestemd voor brieven die over zee zouden gezonden worden, daar men nog geene gedachte had aan een post naar de binnenlanden.

De noordelijke grenslijn der kolonie was nooit door de Oost-Indische Compagnie bepaald geworden. Op den 14den Mei 1798 werd er eene lijn door Lord Macartney geproklameerd, en aan de andere zijde hiervan mocht niemand zijn vee weiden, of doen reizen zonder een pas van den gouverneur. Maar, inderdaad, waren er toen kolonisten die ten noorden dezer lijn woonden en er huurgelden voor plaatsen betaalden, en die ongemoeid gelaten werden. Uit de beschrijving zoo als die gegeven werd was het niet heel duidelijk waar de grenslijn eigenlijk was, zoodat het eenige jaren later noodzakelijk was haar op nieuw te bepalen.

De korenoogst van 1797 was goed, maar de regeering liet niet toe dat mondbehoefden, van welke soort ook, uitgevoerd werden zonder verlot; en de prijzen van vee en koren, van vleesch en brood, werden vastgesteld zoo als in de oude tijden. Er was een uitmuntende markt, namelijk de schepen en eene krijgsmacht van vijfduizend soldaten, terwijl betaling voor de waren dadelijk plaats vond. De boeren, echter, hadden even weinig vrijheid om te koopen of te verkoopen als onder de Oost-Indische Compagnie.

Omtrent dezen tijd, en tot aan het einde van 1802, was de gemiddelde invoer van goederen van allerlei soort ter waarde van £253,927, en van slaven van £44,950 's jaars. De gemiddelde opbrengst van uitvoer beliep slechts de som van £15,047. Er was dus een balans in den handel tegen de kolonie van £283,830 per jaar, dat grootendeels gedekt werd door het geld dat voor de troepen en de zeemacht in het land gebracht werd. De landsinkomsten stegen snel na 1796. Gedurende het tijdperk van 1797 tot 1802 was het inkomen gemiddeld £73,518 in het jaar.

In Juni 1798 werd het district Swellendam voor het eerst van eenen predikant voorzien. De Eerw. heer Von Manger, die zijne bediening te Graaff-Reinet neergelegd had; weigerde daarheen terug te keeren, en werd vervolgens naar Swellendam verplaatst. Een kerkgebouw werd op het dorp opgetrokken, en een kerkeraad op de gewone wijze zamengesteld.

Lord Macartney was over de zestig jaren oud, en onderworpen aan hevige aanvallen van jicht en andere kwalen. Voor dat hij Engeland verliet had hij schikkingen gemaakt dat indien hij het

nooit door de Oost-
 op den 14den Mei
 tney geproklameerd,
 nd zijn vee weiden,
 rneur. Maar, inder-
 noorden dezer lijn
 taalden, en die on-
 ijving zoo als die
 waar de grenslijn
 er noodzakelijk was

noodig achtte voor zijne gezondheid, hij te eeniger tijd mocht terugkeeren zonder op eenen opvolger te wachten. Gedurende den eersten zomer van zijn verblijf alhier had hij veel geleden, en daar het zomergetij andermaal naderde besloot hij Zuid-Afrika te verlaten. Op den 20sten November 1798 scheepte hij zich in op een oorlogschip, en zeilde den volgenden morgen naar Engeland.

Op den 21sten November aanvaardde Generaal Dundas zijne plichten als dienstdoende gouverneur, totdat de opvolger van Lord Macartney zou aankomen.

de regeering liet niet
 ook, nitgevoerd wer-
 n koren, van vleesch
 oude tijden. Er was
 en eene krijgsmacht
 or de waren dadelijk
 n weinig vrijheid om
 -Indische Compagnie.
 le van 1802, was de
 soort ter waarde van
 ars. De gemiddelde
 n van £15,047. Er
 kolonie van £283,830
 or het geld dat voor
 icht werd. De lands-
 le het tijdperk van
 £73,518 in het jaar.
 m voor het eerst van
 r Von Manger, die
 had, weigerde daar-
 naar Swellendam ver-
 o opgetrokken, en een

oud, en onderworpen
 kwalen. Voor dat hij
 kkt dat indien hij het

HOOFDSTUK XVII.

Vroeg in het jaar 1799 geraakten honderd en zestig boeren van de Nationale partij te Graaff-Reinet in opstand tegen de regeering. Troepen werden dadelijk naar hen heen gezonden, zoodat zij verplicht waren zich over te geven. Velen hunner werden behoet en vrijgelaten, maar twintig werden naar de Kaapstad gezonden, alwaar zij over de drie jaren gevangen gehouden werden.

De derde Kaffercoorlog brak uit in Februari 1799, toen eene bende Kosas onder aanvoering van het opperhoofd Ndlambe de kolonie binnen trok. De afdelingen van den stam die ten westen der Vischrivier woonden voegden zich bij de aanvallers, wier macht vermeerderd werd door een aantal oproerige Hottentotten die zich met hen vereenigden. Een groot gedeelte van het district Graaff-Reinet werd verwoest en geplunderd, zonder dat de boeren veel tegenstand konden bieden. Nadat veel schade aangericht was, werd er eene sterke macht van burgers en soldaten op de been gebracht; maar in stede van de Kosas aan te vallen, bood de regeering hun vrede aan, en liet hun toe in het bezit te blijven van een strek lands aan de kust ten oosten van de Boesmansrivier.

In 1799 heeft het Londensche Zending Genootschap zijne eerste arbeiders naar Zuid-Afrika gezonden om te trachten de inboorlingen tot het Christelijk geloof te bekeeren.

In hetzelfde jaar kwam Sir George Yonge als gouverneur hier aan. Alle klassen der samenleving hadden van hem eenen afkeer, en daar vele klachten tegen zijne onrechtvaardigheid en slecht gedrag ingediend waren, werd hij in 1801 teruggeroepen, en Generaal Dundas werd andermaal dienstdoende gouverneur.

In 1801 ontstond er een algemeene opstand onder de boeren van Graaff-Reinet tegen den heer Maynier, die, met groote macht bekleed, aldaar geplaatst was. Hieraan kwam echter een einde toen de troepen aldaar aankwamen, en Maynier teruggeroepen werd.

Ofschoon de Hottentotten en Kosas die in de kolonie waren beloofd hadden zich rustig te gedragen, bielde zij niet op de blanke bevolking te berooven. In 1802 werd er eene burgermacht uitgezonden tegen de Kosas en die Hottentotten die zich niet op eene zendingstatie in de nabijheid van Algoabaai wilden neerzetten. Een zeer dapper en bekwaam man, genaamd Tjaart van der Walt, voerde over deze macht het bevel, maar hij werd in eenen slag gedood, en de burgers, den moed

verloren hebbende, gingen uiteen. Vroeg in het jaar 1803 kwamen zij weder tezamen, maar daar de Kosas en Hottentotten toen gewillig waren tot schikkingen te komen, werd er zonder verder vechten vrede gesloten. De Kosas beloofden zoo spoedig mogelijk naar hun eigen land terug te keeren, terwijl en zij en de Hottentotten zich verbonden om niet meer rond te zwerven en te plunderen. Hiermede liep de derde Kafferoorlog ten einde.

In 1801 werden de stammen in de nabijheid der Kurumanrivier woonachtig voor het eerst door eenige reizigers bezocht die in staat waren een nauwkeurig verslag te geven van het volk en het land.

In 1802 werd de vrede tuschen Groot-Britannie en Frankrijk gesloten. Eene der voorwaarden was dat de Kaap Kolonie aan de Nederlanden, of, zooals zij toen genoemd werden, aan de Bataafsche Republiek, zou terug gegeven worden. Ten gevolge hiervan werd in Februari 1803 de regeering aan Hollandse ambtenaren overgemaakt, terwijl de Engelsche soldaten en burgerlijke beambten het land verlieten.

IN Januari 1799 stond er te Graaff-Reinet een aantal boeren tegen de regeering op. Een groote brand in de Kaapstad had bijna al den voorraad voor de schepen en troepen vernield, en het ongeval werd door geruchten zoo vergroot dat menschen op de grenzen geloofden dat het leger schier machteloos was.

De gevangenneming van Adriaan van Jaarsveld, die beschuldigd stond van valsche handteekening en verzet tegen eene dagvaarding van het hooge hof van justitie, was de oorspronkelijke oorzaak dezer uitbarsting. De oude kommandant werd gevangen genomen toen hij op bezoek was aan de drostdij, en was op weg naar de Kaapstad ten einde aldaar te recht te staan toen hij door eene bende, onder aanvoering van Martinus Prinsloo, ontzet werd. De opstandelingen sloegen in de nabijheid van het dorp een kamp op. Zij gaven den heer Bresler te kennen dat de vrees dat zij gevangen genomen en heimelijk weggezonden zouden worden de reden was waarom zij de wapenen opgenomen hadden, tevens bewerende dat de eigenlijke oorzaak van Van Jaarsvelds gevangenneming was hetgeen hij in vroeger jaren gedaan had. De boeren van het noordelijk gedeelte van het district weigerden aan de opstandelingen hulp te verleen, waarop zij dertig mannen in het kamp achter-

lieten, en op verschillende plaatsen vergaderingen gingen houden, ten einde plannen te beramen hoe zij gezamenlijk stappen zouden nemen.

Op den 16den Februari werd aan den dienstdoenden gouverneur bericht gebracht van de vrijzetting van Van Jaarsveld, en den volgenden morgen verliet Generaal Vandeleur met een troep dragonders de Kaapstad om overland naar Graaff-Reinet op te trekken. Vijfhonderd man Europeesch voetvolk en het Hottentotten regiment werden over zee naar Algoabaai gezonden.

Generaal Vandeleur vond dat de kustbewoners ten oosten van de Keurboomrivier sterk met de opstandelingen medegevoelden. Hij gaf derhalve bevel dat een ieder te huis moest blijven, en plaatste eenige dragonders zoo dat zij den algemeenen weg konden overzien. Oprukkende met het overige zijner afdeling, ontmoette hij de troepen te Algoabaai geland, en bereikte op den 20sten Maart de drostdij te Graaff-Reinet. Hij kwam geen opstandelingen tegen, ofschoon omtrent honderden-dertig eenige dagen te voren aan de Koega gelegerd waren.

Het bericht van de aankomst van het Hottentotten regiment verspreidde zich spoedig door het district heen. Hunne stamgenooten die in dienst waren bij de boeren, hoorende dat Hottentotten met de witte soldaten tegen de kolonisten vereenigd waren, stonden tegen hunne heeren op, en grepen al de geweren, kruut, en kleeding die zij in handen konden krijgen. Omtrent een honderdtal jonge lieden nam dienst in het Hottentotten regiment, en vijf of zes malen zoo vele mannen, vrouwen, en kinderen voegden zich bij het Britsche leger. Dit strekte zoo zeer om de opstandige boeren te ontmoedigen dat zij alle gedachte aan weerstand lieten varen en een smeekschrift om vergeving inzonden.

Generaal Vandeleur antwoordde schriftelijk dat zij hunne wapenen moesten nederleggen voor dat hij met hen onderhandelen zou, en degenen die dit wilden doen konden hem op den 6den April ten huize van Willem Prinsloo aan den Boschberg ontmoeten.

Honderd-en-dertien mannen verschenen op de bepaalde plaats, en gaven hunne wapenen over. Er was hoegenaamd

geene belofte in het document dat hun gezonden werd, maar zij waren onder den indruk dat vergeving er onder begrepen was, weshalve zij protesteerden toen zij gevangen genomen werden. Na de betaling van geld-boeten werden drie-en-negentig losgelaten, maar de overige twintig werden naar de Kaapstad gezonden, en in het kasteel in bewaring gezet.

Later gaven twee-en-veertig anderen zich over, en ontvingen vergiffenis; zeven, echter, van de meest woedende—waaronder een der belhamels Coenraad du Buis genaamd—vluchtten naar Kafferland. Generaal Vandeleur loofde eene belooning uit van £200 voor eenen ieder hunner, dood of levend, maar allen ontkwamen. In Kafferland sloten zich eenige deserteurs uit het Engelsch leger bij hen aan, en bleven daar een aantal jaren onder bescherming van Gaika.

Terwijl deze dingen plaats vonden, werd er een inval op de kolonie gedaan door eene bende Kosas. In Februari 1799 ontkwam Ndlambe uit de kraal van zijns broeders zoon Gaika, en werd door veel volks gevolgd, dat met hem de Vischrivier overtrok en zich in het Zuurveld verspreidde. Al de afdeelingen van den Kosa stam in die wijk, met uitzondering van die onder Cungwa, sloten zich bij den machtigen vluchteling aan.

Voor dezen inval werden sommige gedeelten van het Zuurveld door boeren bewoond, en de grens ten noorden en ten westen was in het bezit van de blanken. Terwijl de bende onder Ndlambe nader kwam, vluchtten allen die nabij den weg woonden dien hij nemen moest. Sommigen verloren alles; anderen, die hun vee konden verzamelen, dreven het weg, alles anders achterlatende.

Generaal Vandeleur was niet voornemens de Britsche soldaten tegen de Kosas te gebruiken, en trok naar Algoabaai, om naar de Kaapstad terug te keeren. Aan de Zondagrivier werd hij aangevallen door de volgelingen van Cungwa, die meenden dat eene poging zou aangewend worden om hen over de Vischrivier te verdrijven. De Gunukwebes waren in dichte bosschen verborgen aan den weg waarlangs de troepen moesten trekken, en wierpen eenen stortvloed assagaaijen op hen, maar zonder zich te vertoonen of den strijd lang vol te houden.

Twintig Engelsche soldaten, onder bevel van Luitenant Chumney, waren op wacht achtergelaten, om welke reden Generaal Vandeleur tot aan de Boesmansrivier terug ging, opdat zij zich bij hem konden aansluiten. Nauwelijks had men aldaar een kamp opgeslagen toen er een aanval op gemaakt werd door Cingwas volk, dat bij deze gelegenheid in groote menigten voortholde, terwijl het zijne assagnaijen kort afgebroken had zoodat men ze als steekwapenen kon gebruiken. Bij deze aanvallen vielen er hagelbuien van kogels en schroot, zoodat de grond rondom met doode lichamen bedekt werd, tot dat de Gnuukwebes zich keerden en vluchtten.

Intusschen werden de manschappen van Luitenant Chumney omsingeld, en, nadat zij zich dapper verdedigd hadden, werden allen gedood met uitzondering van vier die in eenen wagen ontkwamen. Toen dezen de hoofd-afdeeling des legers bereikt hadden, hervatte de generaal zijnen tocht naar Algoabaai, en nadat hij het grooter deel zijner krijgsmacht naar de Kaapstad gezonden had, legerde hij zich aan den oever der Zwartkopsrivier. Hij riep toen een burger kommando op om de Kosas te verdrijven.

Terwijl de boeren bijeen kwamen, achtte Generaal Vandeleur het raadzaam om aan de Hottentotten die onder zijne bescherming waren de geweeren te ontnemen die zij van hunne heeren gestolen hadden. Dit wekte achterdocht dat hij op het punt stond hen te verraden, en zoo vluchtten zij om zich bij de invallende Kosas aan te sluiten.

In het begin van Juni kwam er een burgerkommando aan de Boesmansrivier bijeen, maar in stede van de Kosas aan te vallen, trachtte Generaal Vandeleur, op bevel van Generaal Dundas, hen te bewegen om terug te gaan. Dit lange wachten maakte de boeren moedeloos. Velen trokken terug, en de Kosas begonnen te denken dat de witte man hen vreesde. Zij en de oproerige Hottentotten overstroonden het land, en roofden overal aan de grenzen. Tegen het einde van Juni hadden negen en-twintig blanken het leven verloren, en ten oosten van de Gamtoos was er nauwelijks één huis blijven staan, terwijl al het vee in handen was der stroopers.

In Augustus werd er eene groote legermacht op de been gebracht, en vijfhonderd soldaten werden naar Algoabaai gezonden. Generaal Dundas was zeer verlangend om met de Kosas en Hottentotten tot eene verstandhouding te komen. Hij wilde trachten tot eene minnelijke schikking te komen, en ging in eigen persoon naar de grenzen, vergezeld van den heer Honoratus Maynier, die voorgaf dat hij zoo groote invloed bezat over Ndlambe en de Hottentotten van Graaff-Reinet dat hij overtuigd was hen tot vrede te zullen kunnen bewegen. In September ontmoette de heer Maynier de hoofden van die beneden die zoo groote schade aangericht hadden. Zes- of zeventienhonderd soldaten en drie sterke afdeelingen burgers waren toen te velde. Er was niets overgelaten om te plunderen. Derhalve was het eene gemakkelijke taak om de kapiteins der Hottentotten en Kosas tot de belofte te bewegen dat zij buiten het Zuurveld geene overschrijding zouden doen. Hun werd de belofte gedaan dat zij aldaar niet zouden lastig gevallen worden, terwijl hun groote geschenken gegeven werden.

Aan den toestand van zaken aldus tot stand gebracht gaf de heer Maynier den naam van vrede, en de regeering stemde volgaarne toe dat het als zoodanig moest beschouwd worden. Op den 16den October werd het bekend gemaakt dat de oorlog ten einde was. De harten der boeren bezweken, maar zij waren verplicht zich aan de beslissing hunner regeerders te onderwerpen. Voor eenen tijd althans was er dus een soort van vredesverdrag, waaraan slechts op gebrekkige wijze voldaan werd.

Op de hoogten boven de landingsplaats te Algoabaai werd er eene vesting gebouwd, die den naam ontving van Fort Frederick. Hier werden driehonderd-en-vijftig soldaten als eene bezetting geplaatst, en te Graaff-Reinet werden eenige dragonders en een aantal manschappen van het Hottentot regiment achtergelaten. De andere troepen keerden naar de Kaapstad terug. De heer Maynier werd als commissaris aangesteld, en bezat als zoodanig bijna onbepaalde macht over de oostelijke helft der kolonie. Generaal Dundas gaf hem macht om zoodanige bevelen en voorschriften uit te vaardigen als hij mocht noodig

achten om eene behoorlijke rechtsoefening en eene goede regering in de districten van Swellendam en Graaff-Reinet te verzekeren.

Aan de noordergrens waren er ook onlusten. Een Hottentot kapitein, Afrikaner genaamd, had eenige jaren vroeger oorlog gemaakt tegen al zijne naburen van welke er iets te rooven was. Bij zijnen oorspronkelijken stam had hij sedert eenigen tijd een groot getal landloopers gevoegd die door het vooruitzicht op roof tot hem gelokt waren. Hij werd aldus, heinde en ver, de schrik des lands. Zijne eigenlijke sterkte was een eiland in de Oranjerivier. Benden zijner volgelingen maakten aanvallen op plaatsen zelfs tweehonderd-en-vijftig mijlen vandaar verwijderd, en voerden met zich mede alles wat eenige waarde bezat. Wie ook hem, tegenstand bood, hetzij blanke, bastaard, Hottentot, of slaaf, moest met zijn leven hiervoor boeten.

Met sommige der Boesmans aan de noordelijke grens was er omtrent dezen tijd een vredesverdrag gesloten. In Juli 1798 had Lord Macartney twee veldkornetten gelast om pogingen aan te wenden den vrede te verzekeren op grond dat de Boesmans van aanteevee zouden voorzien worden en op gezette tijden geschenken ontvangen. De veldkornetten brachten gevolglijk een groot aantal koeien en schapen bijeen, de geschenken der boeren, verzamelden zoo vele Boesmans als mogelijk, en maakten hen met het voorstel bekend. Het wilde volk nam het aanbod aan, en werd van aanteevee voorzien, zoodat zij op eigene rekening konden beginnen te boeren.

Het bleek spoedig dat dit plan eene mislukking was. Daar de Boesmans zonder regering waren, achtte niemand zich door deze schikkingen gebonden dan degenen die eene overeenkomst getroffen en vee ontvangen hadden, en ofschoon het voor eenigen tijd mogelijk was in de behoeften te voorzien van degenen die konden gevonden worden, was het voorraad koeien en ooiën weldra uitgeput. Bovendien waren de nieuwe veeboeren zeer verkwistend, en wat dit plan geheel verijdelde was dat de barbaren die landwaarts in woonden de anderen aanvielen die niet leefden naar de overleveringen van hun geslacht, en hen van alles beroofden.

In Maart 1799 zijn de eerste arbeiders van het Londensch Zending Genootschap in Zuid-Afrika aangekomen. Eén hunner, de Eerw. Dr. Van der Kemp, ging naar Kafferland, en trachtte eene statie te stichten in de nabijheid van Gaika's kraal. De Kosas waren echter niet geneigd naar zijn onderwijs te luisteren. Ziende dat hij aldaar geen nut kon stichten, vertrok hij het volgend jaar naar Graaff-Reinet. Twee anderen, de heeren Kicherer en Edwards, gingen naar de Zakrivier, ten einde de Boesmans aldaar te onderwijzen. Deze eerstelingen werden spoedig door vele anderen gevolgd. Ook werd er een Zuid-Afrikaansch Zending Genootschap gevormd, dat nog bestaat, welks doel het was om de behulpzame hand te bieden om de heidenen te bekeeren. Een genootschap te Rotterdam zond eveneens mannen uit om in overleg met de Londense zending te arbeiden, en spoedig waren er verschillende statien aan de overzijde der noordergrens, en een vrij aanzienlijk getal mannen onderwees de gekleurde bevolking binnen de kolonie.

Bij het aftreden van Lord Macartney, benoemden de ministers des konings een ouden landsbeambte, Sir George Yonge, tot gouverneur der Kuap Kolonie. Op den 9den December 1799 kwam hij in de Tafelbaai aan, en legde den volgenden morgen den eed af aan zijn ambt verbonden.

In Augustus 1800 werden negentien van de gevangenen die in April 1799 van den Boschberg weggezonden waren voor het hooge hof van justitie ter terechtstelling gebracht. Eén was gestorven. Marthinus Prinsloo en Adriaan van Jaarsveld werden ter dood veroordeeld. Elf werden veroordeeld levenslang uit de kolonie verbannen te worden, behalve noch andere straffen te moeten ondergaan. Vier werden minder zwaar gevonnist, en twee op vrijen voet gesteld. Eén slechts, een man genaamd Cornelis Edeman, onderging de straf hem door het hof van justitie opgelegd. Hij werd gegeeseld, en toen naar New South Wales verbannen. De anderen werden gevangen gehouden, terwijl de volvoering hunner vonnissen tot Februari 1803 uitgesteld werd.

In Augustus 1800 werd voor het eerst een officieele *Gazette* gedrukt. In het begin werd het genoemd de *Kaapsche Stads*

Courant en Afrikaansche Berigter, en werd wekelijks uitgegeven. Van toen af tot op den tegenwoordigen tijd is de uitgave van dat blad onafgebroken voortgezet.

In dit jaar werd er eene model boerenplaats door de regeering te Klapmuts aangelegd, om aan te toonen wat de beste wijze was om den grond te bewerken. Deze proef werd in eenen slechten tijd genomen. Sedert 1798 was de oogst steeds slecht uitgevallen, en zoo groot was het gebrek aan koren dat er in December 1800 een streng bevel door Sir George Yonge gegeven werd, verbiedende het koren uit te voeren of te verkwisten. De droogte duurde voort, en in 1801 werd het noodig gevonden meel en rijst in te voeren ten einde hongersnood af te weeren. In het volgende jaar was het evenzoo gesteld. Op de modelplaats werd niet genoeg voedsel gewonnen tot verbruik van het groot aantal mannen die er op arbeidden. Men liet deze proefneming als eene mislukking varen, ofschoon het het middel was om op eene kleine schaal het gebruik der Engelsche ploegen in te voeren.

Nooit was er een man aan het hoofd der Kaapsche regeering tegen wien men meer gekant was dan tegen Sir George Yonge. Zoo vele klachten rakende zijne verdorvenheid werden naar Engeland gezonden dat het ministerie besloot hem terug te roepen en een onderzoek naar zijn gedrag in te stellen. Op den 20sten April kwam er een schrijven hem berichtende dat Lord Glenbervie benoemd was hem als gouverneur op te volgen, dat hij dadelijk zijne ambtsplichten aan Generaal Dundas moest overmaken, en naar Engeland terugkeeren. Door een ander schrijven werd Generaal Dundas gelast als gouverneur dienst te doen totdat Lord Glenbervie zou aankomen. Den volgenden morgen kwamen al de burgerlijke en militaire beambten op het kasteel tezamen, toen Generaal Dundas zijne lastgevingen liet voorlezen, en de eeden aflegde als dienstdoende gouverneur.

Eene commissie werd in Engeland aangesteld om onderzoek te doen naar de klachten tegen Sir George Yonge, toen stelselmatige knoeijerij, zonder weerga behalve in de donkerste dagen van de regeering der Oost-Indische Compagnie, aan het licht kwam. De eenige wijze waarop eene uitspraak van den gou-

IKA.

wekelijks uitgegeven.
is de uitgave van

plaats door de rege-
eonen wat de beste
proef werd in eenen
e oogst steeds slecht
aan koren dat er in
eorge Yonge gegeven
f te verkwisten. De
moedig gevonden meel
d af te weeren. In

Op de modelplaats
bruik van het groot
liet deze proefneming
et middel was om op
elsche ploegen in te

er Kaapsche regeering
en Sir George Yonge.
eid werden naar Enge-
m terug te roepen en
llen. Op den 20sten
tende dat Lord Glen-
op te volgen, dat hij
Dundas moest over-
or een ander schrijven
ur dienst te doen tot-
en volgenden morgen
ambten op het kasteel
evingen liet voorlezen,
verneur.

gesteld om onderzoek
e Yonge, toen stelsel-
in de donkerste dagen
pagnie, aan het licht
tspraak van den gou-

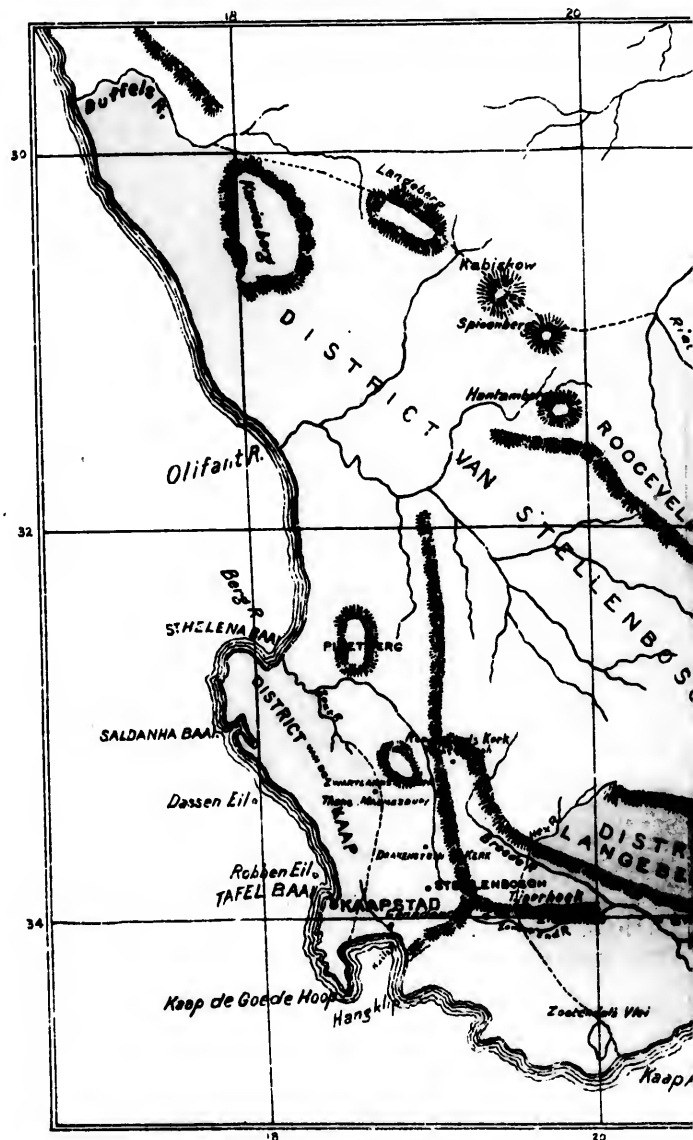
GESCHIEDENIS VAN ZUID-AFRIKA.—KAART VI.

Deze kaart wijst de uitgestrektheid der volkplanting in 1800 aan, toen de grenzen aan alle kanten bepaald waren.

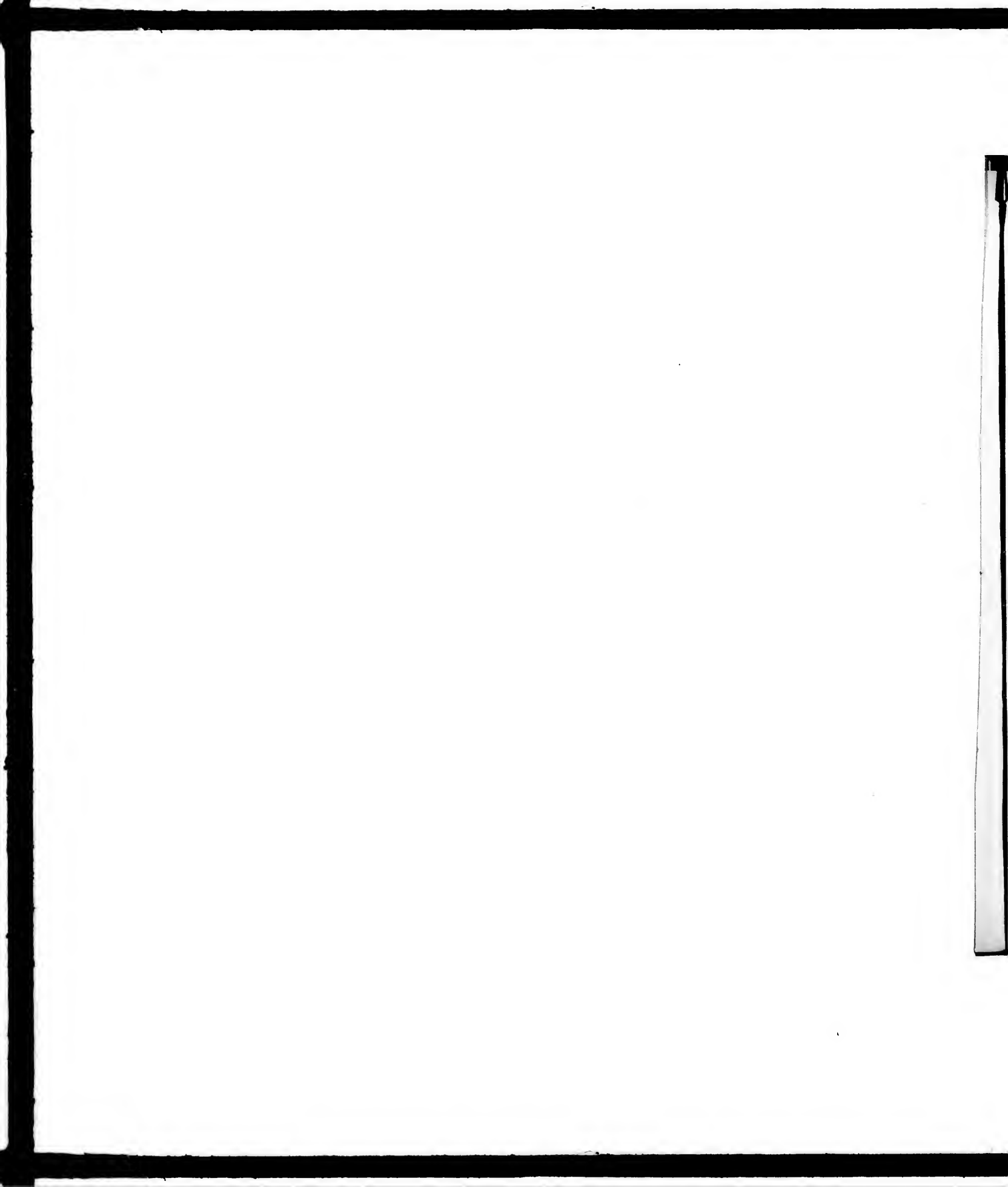
In de volgende plaatsen waren gerechtshoven :—
 Kaapstad, gesticht in April 1652,
 Stellenbosch, dorp gesticht in December 1679,
 Swellendam, dorp gesticht in October 1746,
 Graaff-Reinet, dorp gesticht in October 1786

De kerken waren te

Ned. Geref.	}	Kaapstad, gevestigd in Augustus 1665,
		Stellenbosch, gevestigd in Januari 1687,
		Drakenstein, gevestigd in Juni 1691,
		Roodezand (thans Tulbagh), gevestigd in October 1743,
		Zwartland (thans Malmesbury), gevestigd in Juli 1745,
		Graaff-Reinet, gevestigd in October 1792.
		Swellendam, gevestigd in Juni 1798.
Luthersche	—	Kaapstad, gevestigd in December 1780.
Moravische	—	Genadendal, gevestigd in December 1792.

vernem kon verkregen worden was door het omkopen van de gunstelingen die hem omringden. Zij konden van hem het recht verkrijgen om alleen handel te drijven, licentieën om onwettige daden te doen, bescherming tegenover straffen op misdaden, in het kort, alles wat kon verleend worden door iemand die eene ontzaggenlijke macht uitoefende. Dat zij den gouverneur misleid hadden werd als genoegzame grond beschouwd om hem van misdadig gedrag vrij te spreken, maar men oordeelde hem onbekwaam om hooge posten te bekleeden.

Na de schikkingen door den heer Maynier gemaakt die de regeering als het sluiten van den vrede beschouwde, bleef het district van Graaff-Reinet in een ellendigen toestand. Het bovengedeelte was weder door boeren bezet, maar daar er geene vergoeding gegeven was voor de zware verliezen aan vee, heerschte er overal armoede, en de nood steeg hoog. In de nabijheid van de kralen der Kosas en Hottentotten was niemand zijn leven zeker, en waren niemands bezittingen veilig. De kolonisten beschuldigden den heer Maynier als oorzaak van al de ellende die zij verduurden, en voorzeker hebben zij hem meer ten laste gelegd dan zij moesten, ofschoon het waarheid was dat in geschillen tusschen hen en de gekleurde bevolking zij van hem geen recht verkregen.

In Juli 1801 werden de hoofden van huisgezinnen in het district opgeroepen om aan de drostdij de gebruikelijke opgaven te doen der volkstelling. Insteede van dit te doen, verscheen er op den 20sten der maand eene groote gewapende macht, de verplaatsing van Maynier en van de Hottentotten soldaten eischende. De dragonders en de pandours waren op hen wachtende, en gedurende den dag werden er van beide kanten schoten gelost, doch zonder dat iemand getroffen werd. 's Avonds bood Maynier aan allen die zich wilden onttrekken vergiffenis aan, en in den nacht maakten de opstandelingen zich uit de voeten.

Vroeg in October verschenen zij andermaal aan de drostdij, en omsingelden haar, met het doel om de bezetting uit te hongeren. De officier die het bevel voerde over de troepen verschanste zijne manschappen en had besloten vol te houden totdat hulp kwam opdagen. Hierop zond Generaal Dundas

Majoor Sherlock met driehonderd soldaten over zee naar Algoabaai, en beval hem met allen mogelijken spoed naar Graaff-Reinet op te trekken.

Intusschen werden er zoo vele petitien en brieven door de regeering ontvangen smeekende om de verplaatsing van Maynier dat Generaal Dundas hem terug riep, kennisgevende dat er een onderzoek zou ingesteld worden naar de klachten tegen hem.

Op den 29sten November kwam Majoor Sherlock te Graaff-Reinet aan. Hij vond het land tusschen Algoabaai en de drostdij verlaten, en de bevolking van het district als één man onder de wapenen. De bezetting op het dorp bleef nog uithouden, maar was reeds vier dagen zonder brood geweest.

De majoor zond een dragonder naar het kamp der boeren, aan allen volle pardon aanbiedende die tot hunne getrouwheid aan den koning zouden terugkeeren, tevens bescherming belovende aan hunne personen en eigendommen, en uit den weg ruiming van werkelijke grieven. Toen de boeren vernamen dat Maynier niet langer aan het hoofd van zaken stond, gaven zij ten antwoord dat zij tegen hem alleen de wapenen opgevat hadden. Zij begonnen dadelijk uiteen te gaan, en eer dat het avond was op den 30sten waren allen vertrokken en was de opstand ten einde.

Eene commissie werd aangesteld om de klachten tegen Maynier te onderzoeken. Maar hij was voor ongeletterde boeren verreweg te slim, zoodat de commissie hem niet alleen vrijsprak, maar ook besliste dat hij zich bij iedere gelegenheid als oprecht en eerlijk mensch gedragen had.

De regeering achtte het nu raadzaam om een einde te maken aan het rondzwerven der Hottentotten door het land. Zij maakte eene schikking met Dr. Van der Kemp dat er aan degenen die wilden terugkeeren en een ordelijk leven leiden een stuk gronds zou worden aangewezen, waarop hij het zendingwerk onder deze lieden kon voortzetten. Zaadkoren en gereedschap zouden hun verschaft worden, terwijl zij ook van het noodige zouden voorzien worden totdat zij zichzelf uit de opbrengst hunner tuinen konden onderhouden.

Eene plaats aan de Zwartkopsrivier werd als tijdelijke lokatie gekozen, waarop Dr. Van der Kemp een groot aantal Hotten-

over zee naar Algoa-
spoed naar Graaff-

en brieven door de
laatsing van Maynier
isgevende dat er een
nachten tegen hem.

Sherlock te Graaff-
n Algoabaai en de
district als één. man
dorp bleef nog uit-
r brood geweest.

et kamp der boeren,
unne getrouwheid aan
bescherming belovende
uit den weg ruiming
ernamen dat Maynier
l, gaven zij ten ant-
opgevat hadden. Zij
dat het avond was op
de opstand ten einde.
nachten tegen Maynier
eletterde boeren verre-
niet alleen vrijsprak,
gelegenheid als oprecht

m een einde te maken
door het land. Zij
er Kemp dat er aan
delijk leven leiden een
op hij het zendingwerk
dkoren en gereedschap
ook van het noodige
elven uit de opbrengst

ed als tijdelijke lokatie
groot aantal Hotten-

totten te Graaff-Reinet bijebracht, en met hen naar de aan-
gewezene plaats vertrok. Op weg daarheen drosten velen
hunner, zoodat hij op de plaats aankwam met eenige honderden
vrouwen en kinderen, maar met slechts weinige mannen.

Tegelijkertijd werd er eene burgermacht opgeroepen, die onder
aanvoering van Kommandant Tjaart van der Walt die roovers
moest straffen die niet naar de lokatie wilden gaan. Het aan-
tal mannen dat aan de oproeping tot den burgerdienst gehoor-
gaf was beneden de negentig. Op den 13den Februari 1802
viel Van der Walt de rooverbenden aan op den linker
oever der Zondagrivier, en versloeg hen, maar zijn zoon werd
in den slag gedood. Spoedig kwamen de Hottentotten op nieuw
in zoo grooten getal tezamen dat de burgers verplicht waren
terug te trekken, en daar men hun geen hulp verleende, werd
deze kleine bende op den 23sten ontbonden.

Schrik heerschte overal door de kolonie heen. Men vreesde
dat de pandours den dienst zouden verlaten om zich bij hunne
landslieden aan te sluiten, en de geringste gebeurtenis was
genoeg om ontsteltenis te veroorzaken.

Op den 1sten October 1801 werden er te Londen vredes-
voorwaarden tusschen Frankrijk en Engeland geteekend, en ééne
dezer voorwaarden was dat de kolonie aan de Nederlanden
moest terug gegeven worden. Generaal Dundas was derhalve
verlangend dat het land in zulk een toestand van orde zou
gebracht worden dat de Britsche overheid het eervol kon over-
maken. Hiertoe werden op nieuw pogingen aangewend om de
Hottentotten te bewegen zich op de lokatie neer te zetten,
maar zij mislukten.

Al de burgers uit de districten van Swellendam en Graaff-
Reinet werden toen opgeroepen, en in Juni 1802 vielen zij,
onder aanvoering van Kommandant Tjaart van der Walt, de
vereenigde benden der Kosas en Hottentotten aan, die zich in
de dichte bosschen aan de oevers der Zondagrivier ophielden.
Gedurende acht weken waren er onophoudelijk schermutselingen.
De burgers leden ook wel verliezen, maar nagenoeg tweehonderd-
en-dertig der roovers werden gedood, terwijl over de dertien-
duizend stuks hoornvee teruggenomen werden.

Op den 8sten Augustus, echter, namen de zaken een keer. Op dien dag werd Kommandant Tjaart van der Walt in een slag aan de Kougahoogten gedood. Nooit was het verlies van één enkelen man noodlottiger voor het welslag eener onderneming. Vroeg op den volgenden morgen trokken de boeren terug, en op den 14den gingen zij niteen en begaven zich huiswaarts.

Toen bericht hiervan Generaal Dundas bereikte, begaf hij zich dadelijk naar de grenzen, den heer Honoratus Maynier met zich nemende. Maynier werd naar de Hottentotten gezonden, om hen te bewegen de wapenen neer te leggen, maar slaagde slechts in het geval van zeven onder-kapiteins, die met hun volk overland naar de Kaapstad gingen. Er was geen andere uitweg dan om andermaal een burgerkommando op te roepen, en de noodige bevelen werden aan de burgers door geheel de kolonie gegeven.

Intusschen was het land aan de kust geheel en al aan de genade der roovers overgelaten, die al de boerenplaatsen verwoestten zoo ver naar het westen als aan de Kaaimansrivier, nabij het tegenwoordig bestaande dorp George.

In Januari 1803 trok eene groote burgermacht te veld. De Hottentotten en Kosas twistten onderling over de verdeling van den buit, en van weerszijden gaf men voor naar vrede met de blanken te verlangen. Op den 20sten Februari werd er tusschen de kommandanten en de Kosa opperhoofden eene schikking getroffen dat zij van geene zijde elkander zouden hinderen, dat de Kosas zoo spoedig mogelijk naar hun eigen land moesten terugkeeren, en dat zij intusschen niet aan deze zijde van het Zuurveld zich vertoonen zouden. De Hottentot kapiteins beloofden zich van landlooperij en roof te onthouden, op voorwaarde dat zij niet aangevallen werden. Zoodra deze schikkingen getroffen waren, gingen de burgers niteen.

Wegens de verwoesting van het district Graaff-Reinet, werd vleesch zoo schaarsch dat Generaal Dundas in October 1801 een gezantschap zond, onder aanvoering van den heer Pieter Jan Truter en Dr. William Somerville, om te vernemen of er geen slachtvee in Betsuanaland kon verkregen worden.

de zaken een keer.
an der Walt in een
t was het verlies van
welslag eener onder-
n trokken de boeren
en en begaven zich

bereikte, begaf hij
Honoratus Maynier
de Hottentotten ge-
meêr te leggen, maar
onder-kapiteins, die
ad gingen. Er was
een burgerkommando
rden aan de burgers

geheel en al aan de
e boerenplaatsen ver-
an de Kaaimansrivier,
eorge.

burgermacht te velde.
ng over de verdeling
men voor naar vrede
20sten Februari werd
sa opperhoofden eene
rijde elkander zouden
elijk naar hun eigen
usschen niet aan deze
ouden. De Hottentot
en roof te onthou-
llen werden. Zoodra
de burgers uiteen.

et Graaff-Reinet, werd
las in October 1801
van den heer Pieter
m te vernemen of er
kregen worden.

Aan de Oranjerivier sloot zich de Eerw. heer Edwards bij de reizigers aan, en vergezeld hen. Een weinig verder ontmoetten zij een kolonist, Jan Kock, die toen als zendeling werkzaam was; en te Rietfontein troffen zij een aantal menschen aan van het Hottentotsch geslacht, die daar onder de leiding waren van de zendingen Kicherer, Anderson, en Kramer, die bijgestaan werden door twee jonge kolonisten.

Aan de Kurumanrivier werden de eerste kralen van den Batlapin stam der Betschuana gezien. De Eerw. heer Edwards bleef daar om zendingwerk te beginnen, en binnen weinige dagen sloot zich Jan Kock bij hem aan. Van de Kuruman gingen de reizigers voort naar Lithako, eene groote kraal gedeeltelijk door de Batlapin en gedeeltelijk door de Barolong bezet. In de nabijheid waren er uitgebreide tuinen, waaruit het volk het meerendeel van zijn voedsel haalde. De reizigers berekenden dat er tusschen de tien en vijftien duizend bewoners te Lithako waren. Zij bleven hier ettelijke dagen om kennis van zaken op te doen, maar daar zij geen noemenswaardig vee konden verkrijgen, zijn zij niet verder gegaan.

De heeren Truter en Somerville brachten bericht terug dat de Betschuana eene vertakking waren van hetzelfde geslacht als de Kosas die aan de oostelijke grens der kolonie woonden, maar dat zij in sommige opzichten in taal en zeden van hen verschilden. De Kosas waren oorlogzuchtiger, maar minder bedreven dan de Betschuana.

De finale vredes-voorwaarden tusschen Groot-Britannie, Frankrijk, en de Nederlanden—toen de Bataafsche Republiek—werden ondertekend te Amiens op den 27sten Maart 1802. Het zesde artikel hield in dat de Kaap Kolonie aan de Bataafsche Republiek moest terug gegeven worden, en dat schepen behoorende aan de andere machten in dit kontrakt begrepen het recht zouden hebben de Kaap aan te doen en te koopen wat zij noodig hadden, zonder eenige andere belastingen te betalen dan die waaraan de Hollandsche schepen onderworpen waren.

De Staten-Generaal besloten dat het uitvoerend en wetgevend gezag der kolonie zou herusten bij een gouverneur en een raad van vier leden, van welke één ten minste door geboorte of

lang verblijf een kolonist moest zijn. De gouverneur moest tevens bevelhebber der troepen zijn. Het hooge hof van justitie moest bestaan uit een president en zes leden, allen in de wetten bedreven. Handel met de bezittingen der Bataafsche Republiek, waar ook, moest slechts aan eene kleine belasting onderworpen zijn. Met deze beginselen als grondslag, werd de taak om een plan ter uitvoering er van te beramen opgedragen aan den heer Jacob Abraham de Mist, een advokaat van groote bekwaamheid.

Het document door den heer De Mist opgetrokken gaf zoo veel voldoening dat hij uitgezonden werd om de kolonie van de Engelschen over te nemen, de Hollandsche beambten in hunne posten te bevestigen, en de zaken zoodanig te regelen als hij mocht noodig achten. Een zeer bekwaam krijgs-officier, en een man tevens van hooge zedelijke waarde—Luitenant-Generaal Jan Willem Janssens—werd tot gouverneur benoemd, terwijl ook de raadsleden en rechters gekozen werden. Er werd voorziening gemaakt dat de bezetting zou bestaan uit drieduizend eenhonderd-en-vijftig soldaten.

De heer De Mist bereikte de Kaapstad op den 23sten December, en ging den volgenden morgen zijn verblijf op het kasteel nemen. Op den 30sten vaardigde Generaal Dundas eene proclamatie uit, de inwoners der kolonie van hunnen eed van getrouwheid aan zijne Britsche Majesteit ontslaande op en na den 1sten Januari 1803.

De Engelsche troepen waren bijna alle ingescheept, toen op den middag van den 31sten eene pakketboot aankwam met een schrijven van den secretaris van staat, den dienstdoenden gouverneur gelastende de kolonie niet over te geven totdat hij nadere bevelen ontvangen had. De soldaten werden met spoed aan gene zijde der schepen in schuiten nedergelaten, zoodat dit niet van het land kon gezien worden, en eene sterke macht werd geland en was binnen de muren van het kasteel voordat de Hollandsche officieren wisten dat er iets kwaads gaande was. Slechts de helft der Bataafsche troepen was aangekomen, en degenen die geland waren hadden geene wapenen. Er werd derhalve geene enkele poging aangewend om op de overgave

des lands aan te dringen. Men kwam overeen dat de Hollandsche soldaten in tenten moesten gelegerd worden op de vlakte nabij Rondebosch, welke plaats dan ook tot op dezen dag als de kampgrond bekend staat.

Zaken bleven in onzekerheid tot op den 19den Februari, toen Generaal Dundas uit Engeland bevel kreeg de kolonie dadelijk over te maken. Tegen zons ondergang in den avond van Zondag den 20sten Februari 1803 werden de Engelsche wachten door Hollandsche soldaten afgelost, en den volgenden morgen werd de Bataafsche vlag op het kasteel geheschen.

De Britsche soldaten gingen naar andere standplaatsen, de burgerlijke beambten koerden naar Engeland terug, en slechts twee officieren bleven achter om met het nieuwe gouvernement de rekeningen te vereffenen. Het voornaamste item was het papiergeld, ter waarde van £50,000, dat in den tijd door Generaal Craig in omloop gebracht werd ten einde mondbehoeften voor zijne troepen aan te koopen. Na de overmaking van de kolonie in September 1795 werd er door het leger en de scheepsmacht aanspraak gemaakt op de slaven van de Hollandsche Oost-Indische Compagnie als buit hun toekomende. Deze eisch werd toegelaten, en de slaven werden gekocht voor "Zijner Majesteits dienst" voor den prijs van £30 per hoofd. Zij werden nu voor denzelfden prijs aan de Bataafsche overheids-persoenen overgemaakt, terwijl het overschot met krijgsvoorraad uitbetaald werd.

KA.
gouverneur moest
ge hof van justitie
leden, allen in de
ren der Bataafsche
ne kleine belasting
grondslag, werd de
eramen opgedragen
advokaat van groote

ppetrokken gaf zoo
om de kolonie van
sche beambten in
danig te regelen als
m krijgs-officier, en
-Luitenant-Generaal
r benoemd, terwijl
n. Er werd voor-
aan uit drieduizend

d op den 23sten
zijn verblijf op het
e Generaal Dundas
nie van hunnen eed
it ontlaande op en

ingscheept, toen
boot aankwam met
, den dienstdoenden
te geven totdat hij
n werden met spoed
ergelaten, zoodat dit
n eene sterke macht
het kasteel voordat
kwaads gaande was.
was aangekomen, en
wapenen. Er werd
om op de overgave

HOOFDSTUK XVIII.

De heer De Mist en Generaal Janssens waren de hoofd-beambten van het nieuwe Hollandsche gouvernement. Eerstgenoemde was aangesteld om zoodanige bepalingen te maken als hij noodig vond; en laatstgenoemde, die den titel van gouverneur droeg, moest de wetten handhaven.

Aan de Hottentotten die in het land omgezworven hadden, werden stukken lands gegeven waarop zij konden wonen, terwijl de vredesvoorwaarden met de Koesas binnen de kolonie nader bevestigd werden.

In Mei 1803, minder dan drie maanden nadat de kolonie aan de Hollanders teruggegeven was, ontstond er oorlog tusschen Engeland en Holland, en de beste soldaten in Zuid-Afrika werden naar Java gezonden om dat eiland te beschermen. In dit land werd er slechts eene kleine bezetting achtergelaten.

In 1804 werd de Kaap Kolonie in zes, in plaats van vier districten, verdeeld, ten einde een grooter aantal magistraten te verkrijgen. De twee nieuwe districten werden Uitenhage en Tulbagh genoemd.

In hetzelfde jaar werd een wet gemaakt dat gelijke rechten aan alle godsdienstige gezindheden zouden toegestaan worden.

Het gouvernement wendde eene poging aan om staats-scholen in het land te stichten, maar is er niet in geslaagd, daar het volk meer ten gunste was van scholen aan de kerk verbonden.

In 1804 deed de heer De Mist van zijn gezag afstand, waardoor Generaal Janssens alleen aan het hoofd van zaken gelaten werd.

In 1805 werd er voor het eerst een post tot stand gebracht om brieven en nieuwsbladen binnen de kolonie te vervoeren.

In dit jaar werd ook bepaald dat de noordelijke grens der kolonie eene kromme lijn zou zijn van de Koussierivier langs de Zakrivier en de inlandsche bergketen tot op een punt in de Zeekoerivier.

De kolonie telde omtrent dezen tijd bijna zeven-en-twintig-duizend blanken en dertigduizend slaven.

In Januari 1806 kwam er eene groote Engelsche vloot aan met over de zesduizend soldaten, met het doel om het land aan de Hollandsche regering te ontrukken. De troepen, onder bevel van Generaal Baird, landden op het strand beneden Blauwberg, met de Kaapstad in gezicht. Generaal Janssens was verplicht eenige Hollandsche soldaten en burgers achter te laten om de vestingen te bewaren, zoodat hij met slechts tweeduizend manschappen de Engelsche kon tegenstaan. In een slag, op

den 8ten Januari 1806 op de vlakte aan den voet van den Blauwberg geleverd, werd het Hollandsche leger verslagen, en het gevolg was dat Groot-Britannië andermaal de Kaap Kolonie in bezit kroeg.

DE 1ste Maart 1803 werd als een dag van dankzegging gevierd tot God den Almachtige omdat Hij de Kaap Kolonie aan hare oude bezitters teruggegeven had. In den morgen werd er in al de kerken godsdienstoefening gehouden, en in den middag werd Luitenant-Generaal Janssens door den commissaris De Mist in zijn amt als gouverneur bevestigd. Ook aan de andere beambten die uit Europa overgekomen waren werden hunne plichten formeel aangewezen. De landdrosten en de meeste klerken onder de Engelsche regeering bleven hunne posten behouden.

De heer De Mist gaf kennis dat, zoodra hij met den toestand des lands bekend geworden was, het zijn plicht zou zijn de grondwet op te stellen, die echter door de Staten-Generaal zou moeten goedgekeurd worden. Alle personen die om politieke redenen door de vorige regeering gevangen gezet of verbannen waren werden op vrijen voet gesteld.

Dit gold echter niet de Graaff-Reinetsche boeren die reeds bijna vier jaren gevangen gezeten hadden, en door een wettig gerechtshof veroordeeld waren. Maar zij bleven niet lung in onzekerheid aangaande hun lot. Adriaan van Jaarsveld was in de gevangenis gestorven. De anderen werden op den 30sten Maart vrijgelaten.

In April verliet Gouverneur Janssens de Kaapstad om het oostelijk deel der kolonie te bezoeken, en te vernemen hoe het gesteld was met de blanke bevolking, de Kosas, en de Hottentotten. Te Fort Frederick trof hij Dr. Van der Kemp aan met de Hottentotten onder zijne zorg, die eenigen tijd tevoren hun tijdelijk verblijf verlaten hadden. Hij keurde ten volle goed het plan dat Generaal Dundas zich voorgesteld had, om aan de Hottentotten eene streek lands tot eigen gebruik te geven, alwaar zij onder het bestier der zendelingen konden zijn; en hij bood ook aan eenig stuk open land te schenken dat

door Dr. Van der Kemp en zijne medearbeiders mocht uitgezocht worden. Hunne keuze viel op een stuk onbebouwd grond niet ver van Algoabaai gelegen. De gouverneur gaf aan het Londensche Genootschap verlof om het te gebruiken, en Dr. Van der Kemp noemde de plaats Bethelsdorp. De zending gemeente trok dadelijk er heen.

Twee benden Hottentotten woonden nabij de Zondagrivier. De gouverneur zond vriendschappelijke boodschappen aan hunne kapiteins, Klaas Stuurman en Boezak. De eerste hunner bezocht Fort Frederick, toen er besloten werd dat het verledene aan beide zijden zou vergeten worden, of, indien men het zich in herinnering bracht, dat de misdaden der Hottentotten gedurende den oorlog gepleegd dan moesten beschouwd worden enkel als verzet tegen de wreede behandeling die, zoo als sommigen hunner beweerden, hun door kolonisten aangedaan was. De Hottentotten kregen de verzekering dat hun personen en eigendom ten volle zouden beschermd worden. Verder werd besloten dat indien zij ergens in dienst gingen, er eene aantekening van de huurvoorwaarden door den landdrost zou gehouden worden, en dat deze zou moeten toezien dat hun recht gedaan werd.

De gouverneur glastte Kapitein Alberti, den tweeden officier in rang van de bezetting te Fort Frederick, om eene geschikte streek lands aan de Gamtoosrivier te kiezen, en die aan Stuurman te geven, tot gebruik zijns volks. Voor dat dit ten uitvoer kon gebracht worden, stierf Klaas Stuurman, waarna zijn broeder David kapitein van den stam werd. De lokatie werd derhalve aan hem gegeven.

Boezak en zijne volgelingen zwierven eenigen tijd om, maar zonder iemand te hinderen, en eindelijk zetten ook zij zich stil neder.

Toen de kolonie afgegeven werd, werd ook het Hottentotten regiment in dienst bij de Engelschen aan de Bataafsche overheid overgemaakt. Het regiment, dat uit driehonderd-enzes man bestond, werd geplaatst te Rietvlei, in de Kaapsche vlakke. Op dezelfde plaats bevonden zich ook de zeven kapiteins die zich hadden laten bewegen van de grenzen op te trek-

ken, met zeshonderd-vier-en-zestig volgelingen, mannen, vrouwen, en kinderen. Deze werden op kosten der regeering onderhouden, en hunne tegenwoordigheid had een slechten invloed op de pandours. Derhalve gaf hun de gouverneur lokaties van genoegzame grootte op een afstand van de grenzen, en voorzag hen met een weinig vee om er veeteelt mede te beginnen.

Door deze schikkingen werd er een einde gemaakt aan de moeijelikheden met de Hottentotten.

In Mei hield de gouverneur eene bijeenkomst met de Kosa opperhoofden in het Zuurveld. Ndlambe, Cungwa, Jalusa, 'Ishatshu, en eenige anderen van minder beteekenis, waren er met een groot aantal volgelingen tegenwoordig. De opperhoofden drukten hun vurig verlangen uit om met de blanken in vrede en vriendschap te leven, en zoo bestond er weinig bezwaar om zaken van minder aanbelang te regelen. Maar het belangrijkste, namelijk, het vertrek van de Kosas uit het Zuurveld, kon niet zoo gemakkelijk geschikt worden. De opperhoofden stemden toe dat de Vischriever de grenslijn was, maar verklaarden tevens dat zij er niet konden over trekken uit vrees voor Gaika. De gouverneur trachtte hen te bewegen met Gaika vrede te maken, en na veel spreken verklaarden allen met uitzondering van Ndlambe zich hiertoe gewillig, op voorwaarde dat hij zelf den voorslag deed.

Geschenken werden aan de opperhoofden gegeven, die op hunne beurt eenige ossen den gouverneur toezonden; en met verzekeringen van wederzijdsche vriendschap gingen de partijen uiteen. De gouverneur vaardigde nu eene proklamatie uit, den kolonisten verbiedende Kaffers als arbeiders in dienst te nemen, en gelastte tevens dat allen van die natie die in dienst waren dadelijk moesten ontslagen worden, tenzij zij meer dan een jaar bij hunne heeren geweest waren en den wensch uitdrukten er te blijven.

In Juni had de gouverneur eene samenkomst met Gaika aan de Katrivier, toen het opperhoofd zich verbond dat niemand zijner volgelingen over de grenslijn zou gaan, en beloofde dat indien de Kosas uit het Zuurveld tot hun eigen land zouden terugkeeren hij hen ongehinderd zou laten. Hij stemde ook er

in toe om de afvallige Europeanen in zijn land woonachtig te verdrijven.

Binnen kort hebben Cungwa en Jalusa zich bij Gaika aangesloten, en gezamenlijk eenen aanval op Ndlambe gemaakt, maar zonder hem te kunnen verjagen. De boeren werden weerhouden het land aan de kust ten oosten van de Boesmansrivier weder in bezit te nemen, maar het overige gedeelte van het district Graaff-Reinet was vrij rustig.

Op den 12den Mei, minder dan drie maanden na de teruggave der kolonie, ontstond er oorlog tusschen Groot-Britannie en de Bataafsche Republiek. Toen Generaal Janssens hiervan bericht kreeg, wijdde hij al zijne aandacht er aan om het Kaapsche schiereiland in een behoorlijken staat van verdediging te brengen. Maar spoedig kwamen er bevelen uit Holland dat hij zijn beste regiment naar Batavia moest zenden, daar het vaderland niet meer manschappen kon verschaffen, en er in Java groote behoefte aan troepen bestond. Het eenige dat de gouverneur kon doen om dit verlies goed te maken was om het Hottentotten korps tot zeshonderd te vermeerderen.

Op den 28sten December 1803 brak er brand uit in het dorp Stellenbosch, waardoor de molen, de pastorie, vier-en-twintig private woonhuizen, en veertien pakhuizen en winkels geheel vernield werden.

In Februari 1804 vaardigde de heer De Mist te Graaff-Reinet eene proclamatie uit, waardoor hij van dit district afsneed de wijken Zwarterruggens, Bruintjeshoogte, Zuurveld, Boesmansrivier, en Zwartkopsrivier. Deze wijken zouden een afzonderlijk district nitmaken, terwijl Kapitein Alberti, die het bevel voerde over de bezetting te Fort Frederick, last ontving om als landdrosst dienst te doen. In April gaf Generaal Janssens aan het nieuwe district den naam Uitenhage, naar een naam in de familie van den heer De Mist.

Aan de landdrosten van Swellendam, Graaff-Reinet, en Uitenhage werd opgedragen met elkander te raadplegen en dan een verslag te doen aangaande de grenslijn. Zij bevalen aan dat de wijk Winterhoek van Graaff-Reinet, en de wijken Zitzikama, Krommerivier, en Baviaanskloof van Swellendam moesten ge-

nomen, en bij Uitenhage gevoegd worden. In elk district zou er een landdrost met zes heemraden zijn. De heer De Mist keurde dit goed, en de noodige bevelen werden dientengevolge gegeven.

Voor de oprichting der nieuwe drostdij werd eene boerenplaats gekozen die aan de weduwe Elizabeth Scheepers behoord had, maar door de Kosas vernield, en niet weder in bezit genomen was. De plaats werd gekocht, met den opbouw der drostdij kort daarna een aanvang gemaakt, en aan de plaats alwaar de drostdij stond dezelfde naam gegeven als aan het district. De eerste zitting van landdrost en heemraden werd op den 15den November gehouden.

In Juli 1804 vaardigde de heer De Mist eene andere proclamatie uit, waardoor hij van Stellenbosch afsneed eene streek lands ten noorden eener provisioneele lijn. Aan het district tusschen deze lijn, de noordelijke grenslijn der kolonie, en de Gamkarivier of westelijke grenslijn van Graaff-Reinet, gaf Generaal Janssens den naam Tulbagh, ter eere van den hooggeachten gouverneur van vroegere dagen. In het begin dacht men dat de drostdij moest zijn te Jan-Disselsvlei, waar eenige jaren later het dorp Clanwilliam gesticht werd; maar daar het waarschijnlijk was dat er eene betere plaats kon gevonden worden, werd er last gegeven aan den heer Bletterman, voorheen landdrost van Stellenbosch, om de omgeving nauwkeurig te onderzoeken en van zijne bevindingen verslag te doen. Op den 1sten Augustus werd de heer Hendrik van de Graaff tot landdrost van Tulbagh benoemd.

De heer Bletterman had er bezwaar tegen dat Jan-Disselsvlei een magistraatszetel zou zijn, omdat zij door een zeer woest stuk lands afgesneden was van het oostelijk gedeelte van het district. Hij beval inste'e hiervan aan de plaats Rietvlei, nabij de kerkplaats van het Roodezand. Deze plaats behoorde aan een man Hercules du Pré genaamd, die gewillig was haar te verkoopen. De regeering volgde den raad op van den heer Bletterman, en bepaalde tot grenslijn tusschen de districten Stellenbosch en Tulbagh de Breederivier van hare vereeniging met de Hexrivier, opwaarts tot de westelijke punt van het

zoogenaamd eiland, van daar de westelijke bergketen tot naar Pikenierskloof, en verder eene lijn tot Verlorenvlei aan de kust van den Atlantischen oceaen.

Op lastgeving van het gouvernement, werden er omtrent dezen tijd te Grootte Post proeven genomen om den landbouw te verbeteren, maar niets werd hierbij gewonnen. Ook werden er pogingen aangewend om wolgevende schapen in te voeren en de hoedanigheid der Kaapsche wijnen te verbeteren. Een Hollandsche heer, genaamd Van Hogendorp, ontwierp een plan om menschen uit Holland te zenden ten einde zich met ter woon te Plettenbergsbaai neer te zetten, en zoo kwamen er eenige immigranten aan. Door het uitbreken van den oorlog kwam er hieraan een einde.

In Juli, 1804 werd er door den heer De Mist eene ordonnantie uitgevaardigd, verklarende dat alle godsdienstige genootschappen die een Almachtig opperwezen aanbaden op gelijke wijze door de wet zouden beschermd worden, en dat geene burgerlijke voorrechten aan eenige bijzondere geloofsbelijdenis verbonden waren. Tot nog toe behoorde de geheele boerenbevolking van Europeeschen bloede aan de Nederduitsch Gereformeerde kerk. In de Kaapstad waren er inwoners die bijna iedere geloofsbelijdenis vertegenwoordigden, en in het kasteel zelf werd er in 1805 eene kamer als een kapel ingericht, waarin een Roomsch-Katholieke priester dienst deed voor de soldaten die aan zijne kerk behoorden. De Hollandsch Gereformeerde bleef echter de gevestigde kerk des lands, in zooverre dat hare predikanten door de regeering aangesteld werden, en zij hunne salarissen uit de publieke schatkist trokken.

De ordonnantie die aan alle personen, van wat geloofsbelijdenis ook, burgerlijke rechten toekende maakte ook voorziening voor scholen onder het bestuur der regeering en niet aan eenig godsdienstig genootschap behorende. Deze maatregel was zijn tijd vooruit, en vond overal bij de boeren zoo veel tegenstand dat zoodanige scholen slechts in de Kaapstad konden gesticht worden. De uitroep door geheel de kolonie was: liever geene opvoeding hoegenaamd uit boeken dan een onderwijs dat niet op den godsdienst gegrond was.

Eene andere ordonnantie van den heer De Mist had betrekking op huwelijken. Voor dezen tijd moesten allen die zich in het huwelijk wilden begeven voor het huwelijks-hof in de Kaapstad verschijnen, om aan te toonen dat er geene wettige veranderingen bestonden. Eene licentie werd van het hof verkregen, en men kon of door een predikant in de Kaapstad getrouwd worden, of naar zijn eigen district gaan om in het huwelijk bevestigd te worden door den predikant van wiens gemeente men lidmaat was. De ordonnantie van den heer De Mist maakte voorziening dat na den 1sten Januari 1805 huwelijken moesten bevestigd worden voor den landdrost en twee heemraden van het district waarin de bruid minstens drie maanden gewoond had. Hiermede werd het bezwaar van eene reize naar de Kaapstad uit den weg geruimd.

Het gangbare papiergeld werd door den heer De Mist vermeerderd om loopende kosten te dekken, en aan het einde van 1805 beliepen de noten de som van twee millioen zes-en-tachtig duizend rijksdaalders. De regeering waardeerde den papieren rijksdaalder op drie shillings en vier pence in Engelsche munt.

Op den 25sten September 1804 deed de heer De Mist formeel afstand van zijne betrekking als commissaris-generaal, zoodat de gouverneur meer vrijheid bezat om krachtig te handelen. De groote vraag van dien tijd was hoe de kolonie behoorlijk te verdedigen, daar niemand er aan twijfelde dat zij vroeger of later door de Engelschen zou aangevallen worden. De heer De Mist gaf niet voor eenige kennis te bezitten van krijgzsaken, en dacht dat daar de verantwoordelijkheid op den gouverneur alleen rustte, bij nitsluitend gezag moest hebben, ofschoon zij steeds in volmaakte eensgezindheid tezamen gewerkt hadden. Op den 26sten Februari 1805 zeilde hij naar Amerika. De Hollandsche handel op zee was zoo geheel te niet geraakt dat hij langs geen anderen weg naar Europa kon terugkeeren.

In Januari 1805 kwam er een post tot stand voor het vervoer van brieven en de *Gouvernements Gazette* tusschen de Kaapstad en de verschillende drostdijen. Een postzak werd wekelijks door postrijders naar Stellenbosch en Tulbagh vervoerd, en naar de andere drostdijen zoo dikwijls de regeering

berichten wilde zenden. In dit geval gingen boeren langs den weg een kontrakt aan om den postzak van de ééne statie naar de andere te zenden, en de landdrosten zonden de brieven en nieuwsbladen naar de veldkornetten met de eerste gelegenheid.

Daar het, op ééne plaats vooral, niet duidelijk was wat de noordelijke grenslijn was door Lord Macartney bepaald, besloot de raad op den 20sten Februari dat zij zou zijn als volgt: eene lijn van den Atlantischen oceaen langs de Kousierivier tot aan de Koperbergen, van daar naar de vereeniging van Zakrivier en Rietrivier, verder de Zakrivier tot aan haren oorsprong in de Nieuwveldbergen, van daar de bergketen zoo ver als de Sneeuwberg, en van daar eene kromme lijn naar Plettenbergs bakken aan de Zeekoerivier. De oostelijke grenslijn werd vastgesteld als de Zuurberg, en van daar een lijn aan den voet van de Bamboes- en Tarkabergen tot aan den samenloop van de Baviaansrivier en Vischrivier, en van daar de Vischrivier tot aan de zee.

In 1805 werden Landdrost Van de Graaff en Dr. Henry Lichtenstein door de regeering gezonden om zaken te onderzoeken op de staties van het Londensch Zending Genootschap aan de andere zijde der noordelijke grenslijn. Op de statie van den heer Kieherer aan de Zakrivier, vonden zij eene kleine gemeente van bastaards en Hottentotten, maar de Boesmans, voor wie eigenlijk het zendingwerk alhier bestemd was waren uiteengegaan. Ten noorden der Oranjerivier, in het district dat sedert 1880 de afdeeling Hay genoemd wordt, vonden zij omtrent eenduizend menschen van Hottentotsche afkomst in zes dorpen wonende onder opzicht van de zendelingen Anderson en Kramer. Het land in de omgeving was van onheuchelijke tijden af slechts door Koranas en Boesmans bezet, en bijna al de lieden op de statie waren nieuwe aankomelingen. Aan de Kuruanrivier woonden de Batlapin. De voornaamste kraal van dezen stam was toen nabij den oorsprong der rivier, en telde slechts omtrent vijfduizend menschen, daar de Barolong sedert het bezoek van de heeren Truter en Somerville vertrokken waren. Verscheidene zendelingen hadden onder deze menschen gewoond, maar zij waren allen heengegaan, en niemand dan

KA.

boeren langs den
de ééne statie naar
den de brieven en
erste gelegenheid.
thuidelijk was wat
Macartney bepaald,
dat zij zou zijn als
n langs de Kousie-
aar de vereeniging
vier tot aan haren
de bergketen zoo
kromme lijn naar
oostelijke grenslijn
daar een lijn aan
tot aan den samen-
r, en van daar de

raaff en Dr. Henry
in zaken te onder-
vending Genootschap
lijn. Op de statie
onden zij eene kleine
maar de Boesmans,
bestemd was waren
vier, in het district
l wordt, vonden zij
tsche afkomst in zes
elingen Anderson en
s van onheuchelijke
ans bezet, en bijna
aankomelingen. Aan
De voornaamste kraal
prong der rivier, en
1, daar de Barolong
Somerville vertrokken
onder deze menschen
an, en niemand dan

GESCHIEDENIS VAN ZUID-APRIKA.—RAART VII.

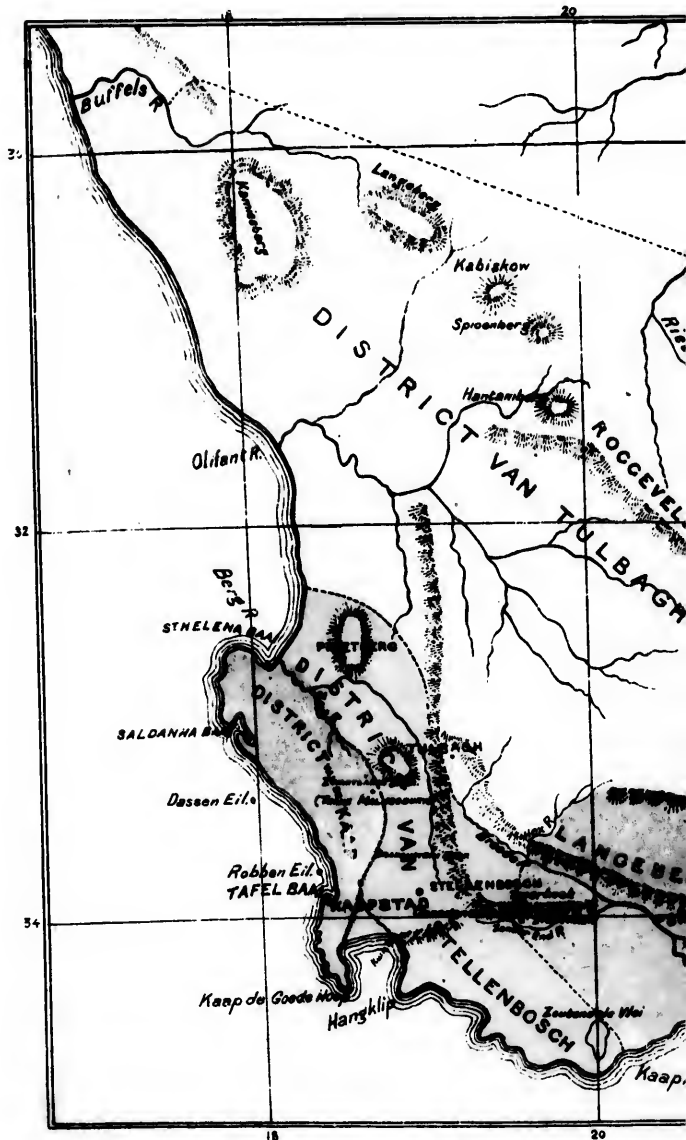
Deze kaart toont de uitgestrektheid en verdelingen der volkplanting in 1805 onder het bewind van de Bataafsche Republiek.

In de volgende plaatsen waren gerechtshoven:—

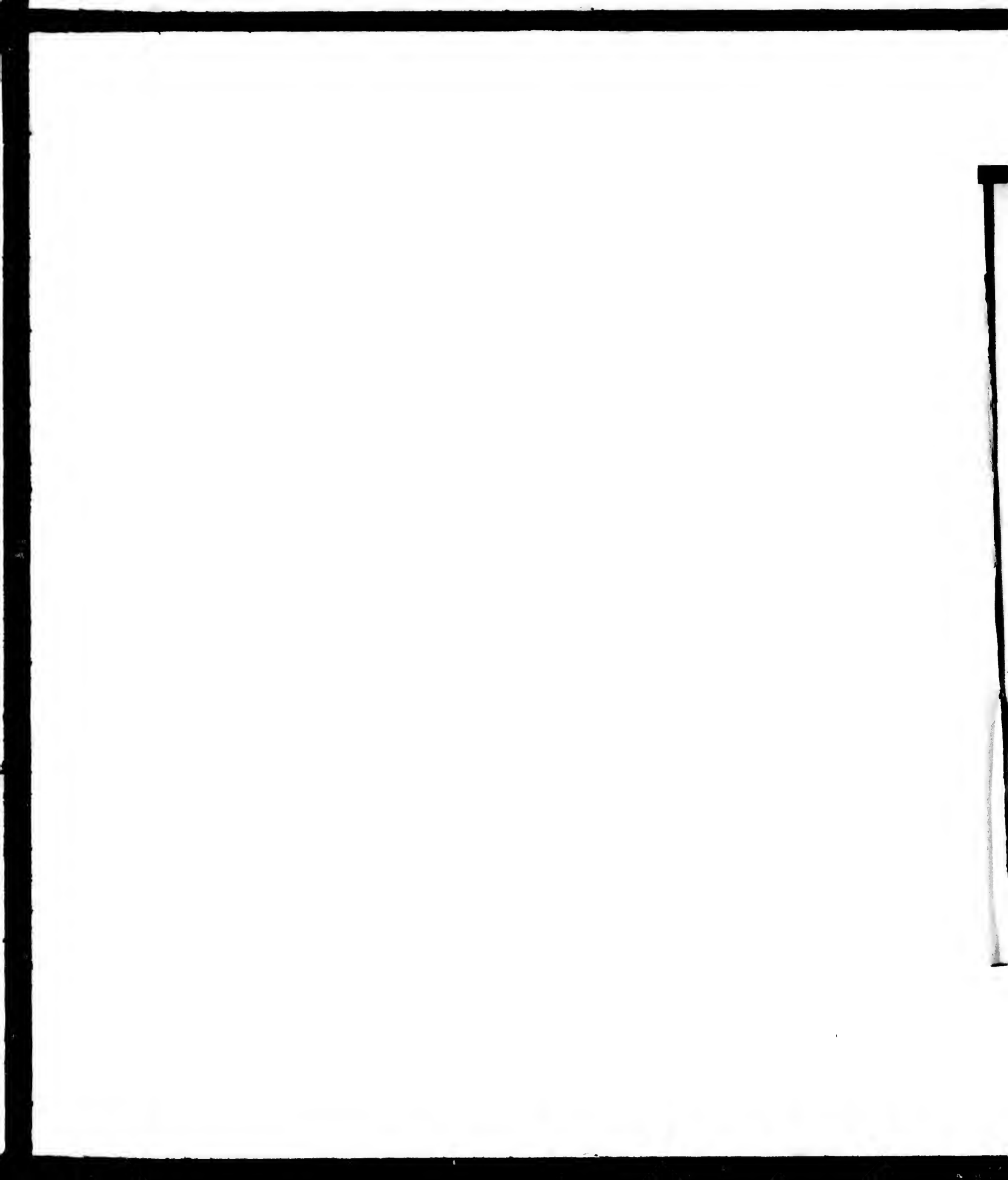
- Kaapstad, gesticht in April 1652,
- Stellenbosch, dorp gesticht in December 1679,
- Swellendam, dorp gesticht in October 1746,
- Graaff-Reinet, dorp gesticht in October 1786,
- Tulbagh, dorp gesticht in October 1743, hof van landdrost en heemraden opgericht in Augustus 1804,
- Uitenhage, dorp gesticht in November 1804.

De kerken waren te

	} Kaapstad, gevestigd in Augustus 1665, Stellenbosch, gevestigd in Januari 1687, Drakenstein, gevestigd in Juni 1691, Tulbagh, gevestigd in October 1743, Zwartland (thans Malmesbury), gevestigd in July 1745, Graaff-Reinet, gevestigd in October 1792, Swellendam, gevestigd in Juni 1798.
Ned. Geref. ..	
Luthersche ..	
Moravische ..	
Lond. Zend. Gen.—	
Bethelsdorp, gevestigd in Mei 1804.	

Jan Koek had het voornemen om terug te keeren. De reizigers gingen niet verder. Bij hunne terugkomst konden zij vele bijzonderheden mededeelen, en zij waren de eersten om de stelselmatige slavernij bloot te stellen die er bij de Betshuana in zwang is.

In 1805 bestond de Europeesche bevolking der geheele kolonie, volgens volkstelling, uit vijf-en-twintigduizend-zevenhonderd-zeven-en-vijftig personen, behalve de soldaten. Zij waren de eigenaren van bijna dertigduizend slaven, en hadden bovendien in hunnen dienst omtrent twintigduizend Hottentotten, bastaards, en Boesmans. Het is onmogelijk te zeggen hoe vele Hottentotten toen in hunne eigene kralen woonden, of vele Boesmans omzvierven, want deze menschen betaalden geene belastingen, en daarom hebben de volkstellers geen acht op hen gegeven. De bevolking van de Kaapstad was zoo wat over de zesduizend Europeanen en bijna elfduizend gekleurden.

Sedert de ontvangst van het bericht dat de oorlog hervat was, wendde Generaal Janssens onvermoeide pogingen aan om zich op de verdediging der kolonie voor te bereiden. Het Hottentotten regiment werd goed geoefend, en de Aziaten in en nabij de Kaapstad werden als vrijwilligers ingeschreven in een korps genaamd de Maleische Artillerie. Men was voornemens een voorraad graan achter de bergen van Hottentots-Holland te verzamelen, zoodat indien de Kaapstad ingenomen werd, het leger zich kon terugtrekken en mondbehoeften van den invaller afsnijden; maar de oogst was jaar na jaar zoo schraal dat niets over bleef. Aan het einde van 1805 was de schaarschheid in de Kaapstad zoo groot dat er nooit meer meel voorhanden was dan wat noodig was voor verbruik voor twee dagen, en de oogst, waarvan men het koren verwachtte, was schraler dan gewoonlijk. De geregelde Europeesche troepen van allerlei wapenen waren tusschen de vijftien- en zestienhonderd in getal. Deze werden allen op het Kaapsche schiereiland geplaatst, met uitzondering van eene afdeeling van tachtig man te Fort Frederick.

Langen tijd had men een aanval verwacht, en in de laatste week van 1805 werd het bekend dat eene vloot—verondersteld

eene Engelsche te zijn—aan het naderen was. Deze vloot stond onder het bevel van den schout-bij-nacht Home Popham, en had aan boord zeven regimenten voetvolk, een regiment lichte dragonders, driehonderd-en-twintig Kanoniers, en vijfhonderd-zes-en-veertig rekruten voor het Engelsche leger in Indië. De troepen—zesduizend zeshonderd vier-en-vijftig zonder officieren—stonden onder het bevel van Majoor-Generaal David Baird, een officier die wel bekend was met de Kaap en hare vestingen daar hij alhier in 1798 gediend had.

Op den avond van den 4den Januari 1806 wierpen de schepen—drie-en-zestig in getal—het anker tusschen Robben-eiland en het Blauwbergsche strand. Generaal Baird was voornemens zijn leger den volgenden morgen te ontschepen in de kreek genaamd Laubschersbaai, en het dan over de vlakke naar de Kaapstad te doen oprukken; maar in den nacht begon de wind sterk te waaien, en in den morgen van den 5den was de branding op het strand zoo sterk dat er aan landen niet te denken was.

De generaal besloot toen zijne troepen in Saldanhabaai te ontschepen, ofschoon zijne manschappen van die haven verplicht worden zijn een langen en vermoeienden tocht te doen, en het noodig zou zijn om gemeenschap open te houden met de vloot door middel van afdeelingen op verschillende plaatsen langs den weg achter te laten. Gedurende den nacht van den 5den werd een gedeelte van het leger naar Saldanhabaai gezonden, en het overige zou den volgenden morgen achteraan gegaan zijn, maar bij het aanbreeken van den dag werd opgemerkt dat de branding zoo verminderd was dat het mogelijk zou zijn om te landen. Dien namiddag werden drie Schotsche regimenten aan wal gebracht, met het verlies, echter, van vijf-en-dertig man, die verdronken. Op den 7den werden drie andere regimenten geland, met geschut en mondbehoeften.

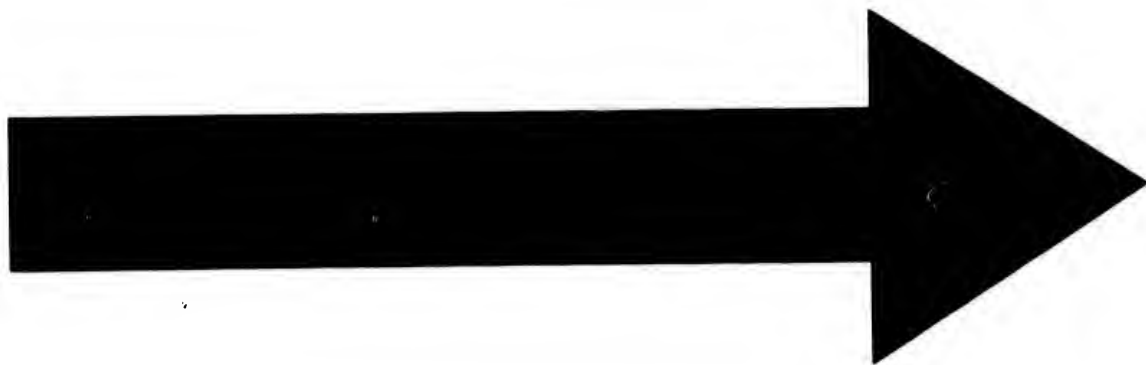
Zoodra het bekend werd dat de Engelschen te Blauwberg strand aan het landen waren, ging Generaal Janssens hen te ontmoet, eene aanzienlijke burgermacht en eenige soldaten onder Luitenant-Kolonel Von Propalow achterlatende om de vestingen te bewaken. Hij had een leger van zoo wat over de twee

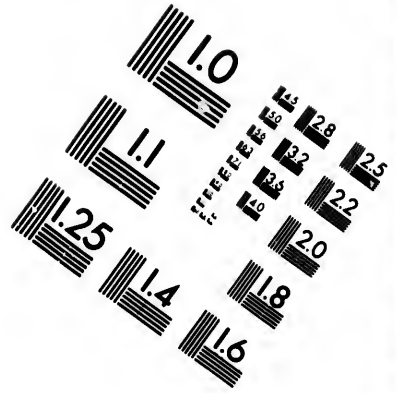
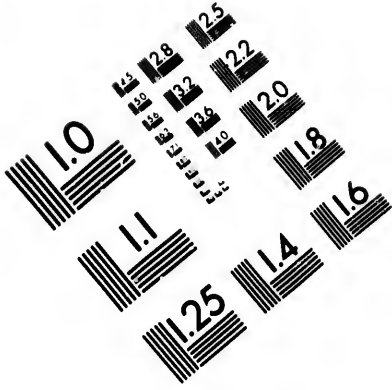
AFRIKA.

was. Deze vloot stond
lome Popham, en had
n regiment lichte dra-
n, en vijfhonderd-zes-
leger in Indië. De
ftig zonder officieren—
neraal David Baird, een
ap en hare vestingen

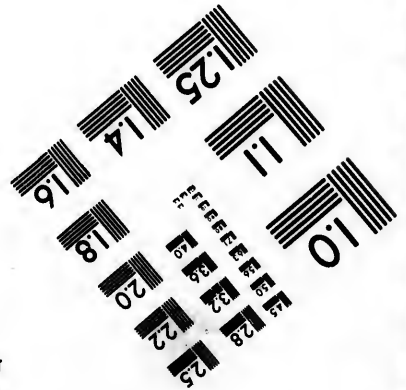
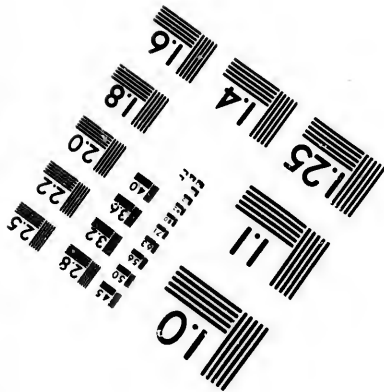
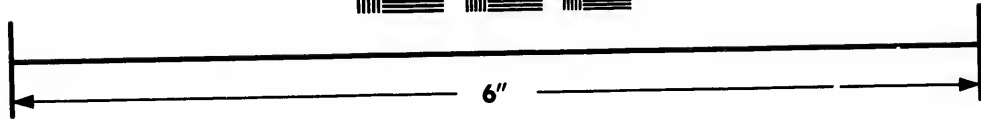
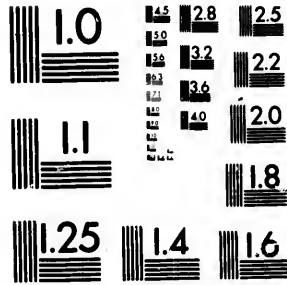
ari 1806 wierpen de
ker tusschen Robben-
neraal Baird was voor-
n te ontschepen in de
an over de vlakke naar
n den nacht begon de
zen van den 5den was
er aan landen niet te

in Saldanhabaai te ont-
an die haven verplicht
len tocht te doen, en
pen te houden met de
p verschillende plaatsen
nde den nacht van den
ger naar Saldanhabaai
enden morgen achteraan
n van den dag werd
rd was dat het mogelijk
g werden drie Schotsche
verlies, echter, van vijf-
den 7den werden drie
en mondbehoefden.
ngelschen te Blauwberg
eneraal Janssens hen te
en eenige soldaten onder
rlatende om de vestingen
zoo wat over de twee

**IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)**

**Photographic
Sciences
Corporation**

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

28 25
22 20

**CIHM/ICMH
Microfiche
Series.**

**CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.**

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

10
01

© 1983

dui
zan
te
wa
hor
hor
en
Hi
186
dui
doe
wa
wa
jui
voe
du
Ma
en
de
En
tro
doe
Fr
ge
op
het
het
ble
en
Ja
vol
offi
ach
tro

duizend man sterk, maar uit een vreemdsortig mengsel te zamen gesteld. Er waren tweehonderd vier-en-twintig burgers te paard, onder Kommandanten Linde, Human, en Wium. Er waren tweehonderd acht-en-negentig Hollandsche soldaten, negenhonderd-en-zestig soldaten uit iedere natie in Europa, tweehonderd-en-veertig Franschen aan gestrande schepen behoorende, en driehonderd negen-en-dertig Maleiers, Hottentotten, en slaven. Hij had zestien veldkanonnen.

Te drie ure in den morgen van Woensdag den 8sten Januari 1806 was deze gemengde macht te wapen, oprukkende van de duinen aan de andere zijde van Rietvlei, waar men den nacht doorgebracht had, naar het Blauwberg strand, toen de schildwachten tijding brachten dat de Engelschen aan het naderen waren. Te vijf ure kwamen de Britsche troepen in 't gezicht, juist toen zij een heuvel afdaalden naar de vlakte aan den voet van den Blauwberg. Generaal Baird had onder zich vierduizend man voetvolk, behalve kanoniers, een sterk korps der Marine, en vijf of zeshonderd matrozen met spiesen gewapend en acht veldkanonnen met zich voerende.

Zoodra de legers binnen bereik van kanongeschut waren, begon de artillerie van beide kanten te vuren. Eenige kogels van het Engelsche geschut vielen onder eene afdeeling Duitsche huurtroepen, die dadelijk begonnen af te trekken, terwijl zij spoedig door andere nitlandsche troepen gevolgd werden. De burgers, het Fransche korps, de overige troepen, en de gekleurde hulpstroepen gedroegen zich goed. Zwaar werd er met kanonnen en geweren op hen gevuurd, maar zij deden op hunne beurt hetzelfde. Doch het vluchten van het grooter deel der geregelde troepen mankte het onmogelijk voor de gemengde macht die nog op het slagveld bleef om de aanvallen der Bergschotten regimenten te weerstaan, en zoo trok het overblijfsel des legers, op bevel van Generaal Janssens, zich terug.

Het verlies der Engelschen in den slag te Blauwberg was het volgende: één officier en veertien manschappen gedood, negen officieren en eenhonderd-en-tachtig manschappen gewond, terwijl acht der manschappen vermist werden. De lijst der Hollandsche troepen toont de gedooden, gewonden, en vermisten tezamen aan.

Toen deze in den namiddag afgeroepen werd, hebben driehonderd zeven-en-dertig niet op hunne namen geantwoord.

Te Rietvlei werd het verslagen leger weder bijeenverzameld. De meeste uitlanders die er waren werden naar de Kaapstad gezonden, en met het overige zijner macht trok Generaal Janssens zich terug in de bergen van Hottentots-Holland.

De Britsche troepen bleven den nacht over te Rietvlei, en in den morgen van den 9den hervatten zij hunnen tocht naar de Kaapstad. Te Zoutrivier was het gemakkelijk met de schepen gemeenschap te hebben, en toebereidselen werden gemaakt om zwaargeschut en mondbehoefden te landden. Maar Kolonel Von Prophalow wachtte niet totdat hij aangevallen werd, omdat het niet in zijne macht was om met eenig vooruitzicht op wel-slagen weerstand te bieden. Hij zond een vredesvlag met het verzoek om een wapenstilstand voor twee dagen, ten einde de voorwaarden van overgave te regelen. Nabij den mond van Zoutrivier ontmoette de vredebode Generaal Baird, die slechts zes-en-dertig uren uitstel wilde verleenen, en verder eischte dat hij binnen zes uren in het bezit moest gesteld worden van de verdedigingslijnen en van het Fort Knokke. Zijn eisch kon niet van de hand gewezen worden, en dien avond nam een Engelsch regiment bezit van het Fort Knokke. Te vier ure in den namiddag van den 10den werden de voorwaarden van overgave te Papendorp, nu Woodstock, onderteekend door Luitenant-Kolonel Von Prophalow, Majoor-Generaal Baird, en Commodore Home Popham.

Deze voorwaarden bepaalden dat het kasteel en de andere vestingen aan de troepen zijner Britsche Majesteit moesten afgegeven worden. De geregelde troepen en de Franschen uit de gestrande schepen moesten krijgsgevangenen zijn. Kolonisten die te wapen waren moesten tot hunne vorige beroepen terugkeeren. Privaat eigendom van allerlei aard zou geëerbiedigd worden, maar alle eigendom der Bataafsche regeering moest afgegeven worden. De burgers en andere inwoners zouden blijven in het genot van al hunne rechten en voorrechten, en de publieke eeredienst, zoo als hij toen bestond, moest onderhouden worden. Het papiergeld dat in omloop was zou gangbaar blijven tot dat zijner Majesteits besluit daaromtrent be-

kend werd, en de publieke landerijen en gebouwen moesten als waarborg gelden voor dat gedeelte dat niet uitgeleend was. De inwoners van de Kaapstad zouden er van verschoond worden dat soldaten bij hen ingekwartierd werden.

De vijandelijke macht tegenover Generaal Janssens was zoo groot dat hij geene hoop koesterde lang weerstand te kunnen bieden, maar zijne schuilplaats in de bergen van Hottentots-Holland was gunstiger om gewenschte voorwaarden te verkrijgen dan indien hij na zijne nederlaag te Blauwberg naar de Kaapstad de wijk genomen had.

Binnen weinige dagen vernam hij dat twee Engelsche regimenten bezit genomen hadden van het dorp Stellenbosch en de kloof aan het Roodezand, en dat een ander regiment op het punt stond naar Mosselbaai te vertrekken, met het doel om zich van de Attaqua pas te verzekeren. Hij had ook bericht ontvangen dat de Engelsche generaal voor den krijgsdienst beslag gelegd had op al de rijpaarden in de stad.

Op den 13den deed Generaal Baird het voorstel dat het Hollandsche leger zich op eervolle termen moest overgeven, en Generaal Janssens stemde er in toe de vredesvoorwaarden te bespreken. Er vond eenig oponthoud plaats, dat te wijten was aan sommige voorstellen door de ééne partij gedaan die de andere verwierp, maar ten slotte deed Generaal Janssens een voorstel dat door Generaal Baird eenigzins gewijzigd werd, en daarna, te Hottentots-Holland op den 18den Januari, aangenomen en onderteekend werd.

Het voorstel behelsde dat de geheele kolonie dadelijk aan zijne Britsche Majesteit moest afgestaan worden; dat de Bataafsche troepen al hun privaat eigendom konden behouden, en de officieren hunne paarden en zwaarden, maar hunne wapenen, hun kas, en publiek eigendom van allerlei aard moesten overhandigd worden; dat de troepen niet als krijgsgevangenen zouden beschouwd, maar op kosten der Britsche regeering naar Holland gezonden worden; dat het aan de Hottentotsche soldaten zou vrij staan naar hunne woningen terug te keeren, of, indien zij goeddachten, in den Britschen dienst te treden, en dat de bewoners der kolonie dezelfde rechten en voorrechten

zouden genieten als bij de overgave aan die van de Kaapstad toegestaan waren, met uitzondering van het inkwartieren van soldaten, daar het platteland niet dezelfde uitkomst bood als de stad.

De Europeesche troepen die aan de legermacht van Generaal Janssens behoorden waren zeshonderd-negen-en-vijftig personen, behalve eenige staf-officieren, die naar Holland moesten gezonden worden. Generaal Baird gelastte dat zoo velen der Hottentotten als er toe konden bewogen worden in den Britschen dienst moesten genomen worden. De mees'en werden gewillig bevonden.

Zeven transportschepen werden in gereedheid gebracht, en de troepen—vier-en-negentig officieren en vijfhonderd-drie-en-zestig soldaten—werden ingescheept. Een der beste schepen werd ter beschikking van Generaal Janssens gesteld, terwijl het hem vrijstond zijn eigen gezelschap te kiezen. Een-en-dertig van de burgerlijke beambten onder de Bataafsche regeering begeerden naar Europa terug te keeren, en hun werd passage gegeven. Drie-en-vijftig vrouwen en een gelijk getal kinderen gingen met dezelfde gelegenheid heen. Toen alles gereed was, vertrok het eskader op den 6den Maart 1806, met zich nemende den laatsten vertegenwoordiger van het beheer der Nederlanden over de Kaap Kolonie.

van de Kaapstad
inkwartieren van
omst bood als de

ocht van Generaal
vijftig personen,
moesten gezonden
der Hottentotten
Britschen dienst
gewillig bevonden.
gebracht, en de
derd-drie-en-zestig
schepen werd ter
terwijl het hem
en-dertig van de
geering begeerden
passage gegeven.
kinderen gingen
gereed was, ver-
niet zich nemende
der Nederlanden

GESCHIEDENIS VAN ZUID-APRIKA.—KAART III.

In deze kaart wordt de uitgestrektheid der volkplanting in het jaar 1700 aangewezen. Het gedeelte van het land dat door Europeanen en Hottentotten gezamenlijk bewoond werd is rood gekleurd, het overige werd slechts door Hottentotten gebruikt. In 1700 vestigden blanken zich voor het eerst te Riebeeks-Kasteel en in de vallei van Tulbagh, die toen het Land van Waveren genoemd werd. In dit jaar ook werd het weiland te Groenekloof voor het eerst gebruikt.

Behalve de zee was er toen nergens een vaste grens der kolonie, en er was ook geen grenslijn tusschen de districten van de Kaap en Stellenbosch; maar in de praktijk oefende de landdrost van Stellenbosch rechtsmacht uit over al het land buiten het Kaapsche schiereiland, behalve den gouvernements post aan Saldanhabaai.

In de volgende plaatsen waren gerechtshoven. —

Kaapstad, gesticht in April 1652,

Stellenbosch, gesticht in December 1679, hof van landdrost en heemraden opgericht in Juli 1685.

De kerken waren te

Kaapstad, gevestigd in Augustus 1665,

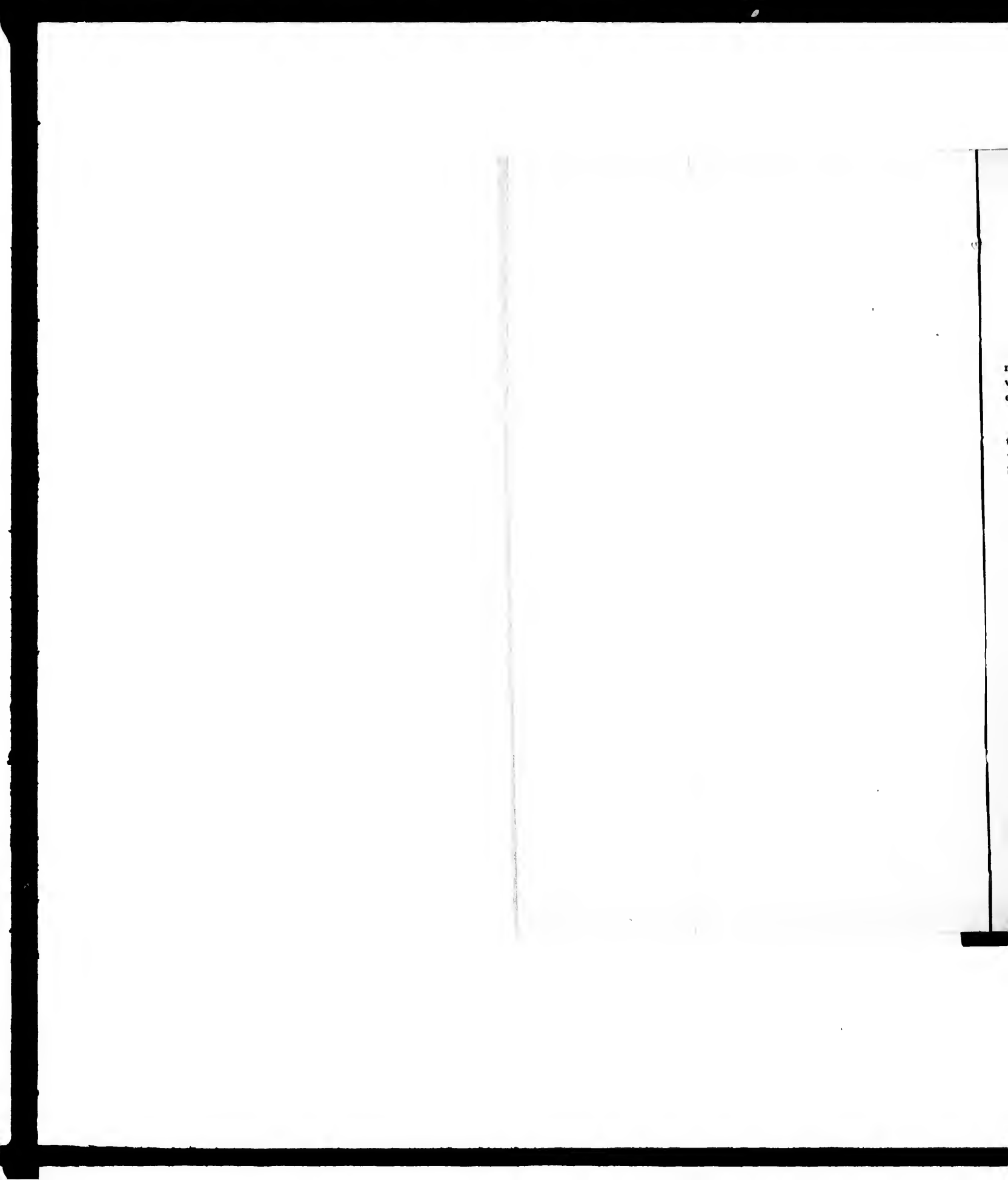
Stellenbosch, gevestigd in Januari 1687,

Drakenstein, gevestigd in Juni 1691.

HOOFDSTUK XIX.

Generaal Baird fungeerde voor een jaar als gouverneur, en vond het gemakkelijk de orde te bewaren. Er heerschte toen eene groote schaarschte van brood, doch hongersnood werd afgewoord door naar Indië om koren en rijst te zenden.

In 1807 kwam de Graaf van Caledon als gouverneur aan.

In dit jaar werd eene wet in Engeland gemakt om Britsche schepen te beletten slaven van of naar eenig deel der kust van Afrika te vervoeren, en om het landen van slaven uit andere schepen in de Britsche bezittingen te verbieden. Sedert 1807, dus, zijn geene negers naar de Kaap Kolonie tot verkoop gebracht.

In 1809 werd eene groote verandering in den toestand der Hottentotten gebracht. Voor dien tijd werden zij verondersteld onder het bestuur van opperhoofden of kapiteins van hun eigen ras te zijn, ofschoon de kapiteins in werkelijkheid zeer weinig macht hadden. Nu werden zij allen onder de koloniale wetten gebracht, en het opperhoofdschap werd afgeschaft.

In 1811 werd het district Swellendam in tweeën verdeeld, en het oostelijk gedeelte George genaamd.

In dit jaar trad de Graaf van Caledon af, en werd als gouverneur opgevolgd door Sir John Cradock.

Daar de Kosas, die de landstreek langs de kust tusschen de Zondag- en de Vischrivier gelegen bewoonden, nooh naar hun eigen land wilden terugkeeren noch zich onthouden van het stelen van vee, zoo werden zij vroeg in 1812 door eene sterke macht van burgers en soldaten uit de kolonie verdreven. Deze vierde Kafferoorlog duurde slechts eenige weken. Aan het einde ervan werd eene lijn van versterkte posten gemaakt van de zee tot aan de tweede bergketen, en werd die bewaakt door een commando van kolonisten en het Kaapsche regiment. Het hoofdkwartier der troepen op de grenzen was op eene plaats waaraan de naam Grahamstad gegeven werd.

In 1811 deden voor het eerst rechters van het hooge hof van justitie op een rondgang om zaken aan alle de drosdijen te verhooren. In 1812 werden zoovele valsche beschuldigingen tegen de kolonisten door een zending namens de kleinlingen voor het hof gebracht dat er een algemeen gevoel van verontwaardiging door het geheele land bestond, en deze zitting werd bekend als de zwarte rondgang.

In 1811 werd een predikant te Caledon geplaatst, en in 1812 werd een ander te George aangesteld. In 1811 werd de Engelsche kerk in de Kaapstad voor het eerst van een predikant voorzien.

In 1813 werd het recht der boeren op den grond door hen bewoond veranderd, en werd jaarlijksche huur veranderd in eeuwigdurende erfpacht.

In 1814 trad Sir John Cradock af, en werd Lord Charles Somerset gouverneur.

In dit jaar werd een tractaat tusschen Groot-Britannie en de regering der Nederlanden gesloten, waarbij laatstgenoemde tegen betaling eener zekere som gelds afstand deed van hare aanspraak op de Kaap Kolonie.

GENERAAL BAIRD, die waarnemend-gouverneur was, liet de meeste der ambtenaren toe hunne betrekkingen te behouden, indien zij den eed van getrouwheid aan den koning van Engeland aflegden. Kapitein Jacob Cuijler werd naar Algoabaai gezonden om in plaats van Kapitein Alberti kommandant van Fort Frederick en waarnemend-landdrost van Uitenhage te zijn, en eenige betrekkingen in de Kaapstad werden voor een korten tijd door militairen bekleed. Al de rechters van het hooge hof van justitie behalve de heeren Strubberg en Hiddingh bedankten, en nieuwe leden werden benoemd om de ledige plaatsen aan te vullen.

Eene poging om de waarde van het papierengeld te verhoogen werd door eene proclamatie die op den 23sten Januari uitgevaardigd werd, aangewend, waarin de wisselkoers bepaald werd tegen vier Engelsche shillings voor den papieren rijksdaalder; doch dit had weinig of geen gevolg.

De schaarschte van graan gedurende eenigen tijd veroorzaakte groot bezwaar. In Maart bood de regeering vijf-en-dertig shillings het mud voor graan, zonder in staat te zijn zooveel te verkrijgen als noodig was. Den bakkers was verboden aan huisgezinnen meer dan een pond brood per dag voor elken man en een half pond voor iedere vrouw en kind te verkoopen. Na weinige maanden kwamen eenige schepen die naar Indië gezonden waren met koren en rijst terug, en voorraadschepen kwamen uit Engeland met beschuit en meel voor de troepen aan, zoodat werkelijke hongersnood afgewend werd.

De volgende oogst viel zeer goed uit, en terwijl het koren aan 't rijpen was wendde Generaal Baird het oude plan der Oost-Indische Compagnie aan en richtte eene graanschuur te Kaapstad op, met het doel om altijd twintigduizend mudden in voorraad te hebben. Papierengeld tot de nominale waarde van £16,000 werd voor dit doel vervaardigd, terwijl de prijs den boeren aangeboden zestien shillings het mud was. Men was er nu reeds toe gekomen om deze wijze van zich geld te verschaffen als geheel behoorlijk te beschouwen, ofschoon er niets van het papierengeld dat binnen de laatste jaren was gemaakt afgelost was.

In April schafte Generaal Baird de huwelijks-ordonnantie van den heer De Mist af, en vaardigde eene andere uit waardoor de landdrost en heemraden van elk district als een hof voor huwelijken handelen moesten met het doel om te vernemen of er geene wettige hinderpalen tegen het huwelijk waren en om certificaten dienovereenkomstig te verleenen, doch de huwelijken moesten slechts door geordende Evangeliedienaren bevestigd worden.

De invoerrechten op Britsche goederen in Britsche schepen ingevoerd werden vastgesteld op drie percent der waarde, hetzelfde bedrag dat de vorige regeering op Hollandsche goederen in Hollandsche schepen aangebracht, opgelegd had, en die op vreemde goederen in vreemde schepen aangebracht, op tien percent. Eene invoerbelasting van £5 werd geheven op ieder slaaf boven den ouderdom van twaalf jaren, van £4 op iedere slavin boven den ouderdom van twaalf jaren, en van £3 op ieder slavenkind. Eene regulatie door den heer De Mist gemaakt dat slaven niet geland mochten worden behalve op uitdrukkelijk verlof der regeering werd niet formeel afgeschaft, doch feitelijk hield die op van kracht te zijn zooals onder de Batavische Republiek, want in November gaf de waarnemend gouverneur aan een Engelschen koopman in de Kaapstad verlof om vijf-honderd slaven uit Mozambique in te voeren.

Op ontvangst van het bericht der verovering van de kolonie, besloot het Britsche gouvernement dat zij tot aan het sluiten van vrede stipt op dezelfde wijze geregeerd moest worden als toen Lord Macartney gouverneur was. De hoofden van

departementen moesten uit Engeland gezonden worden, en moesten dezelfde salarissen ontfangen als die welke in 1797 betaald werden. Du Pré Alexander, Graaf van Caledon, een man toen slechts negen-en-twintig jaar oud, doch die uitnemende begaafdheden bezat, werd als gouverneur benoemd. Als bevelhebber over de troepen werd Luitenant-Generaal Henry George Grey aangesteld. Generaal Grey kwam het eerst in Zuid-Afrika aan, en op den 17den Januari 1807 verving hij Generaal Baird als waarnemend gouverneur. Op den 21sten Mei kwam de Graaf van Caledon aan, en op den volgenden ochtend legde hij den ambtseed af.

Van nu voortaan werd de kolonie geregeerd door een gouverneur die niet door een raad beperkt werd, maar die in alle belangrijke zaken volgens bevelen uit Engeland handelde. Hij kon de prijzen van alle levensmiddelen voor het leger benooidigd vaststellen, en de hoeveelheid die ieder boer verplicht was te leveren bepalen. Hij bestuurde en regelde de verschillende departementen. Met den luitenant-gouverneur maakte hij een hof van appèl in civiele zaken van boven de waarde van £200 uit, en met twee assessoren besliste hij in hooger beroep in crimineele zaken. Hij had ook de macht om vonnissen door de lagere hoven geveld te verminderen of op te heffen.

Eene verandering werd nu in de door Generaal Baird vastgestelde invoerrechten gemaakt. Britsche goederen in Britsche schepen ingevoerd moesten vrij toegelaten worden. Vreemde goederen in Britsche schepen ingevoerd, of Britsche goederen in vreemde schepen ingevoerd, werden onderworpen aan eene belasting van vijf percent, die in 1809 vermeerderd werd tot tien percent der waarde. Op vreemde goederen in vreemde schepen ingevoerd werd eene belasting van vijftien percent der waarde geheven.

In Maart 1807 schafte het Parlement van Groot-Britannie den slavenhandel naar of van enig deel der kust van Afrika af, welke bepaling van kracht zou zijn van den eersten Mei af. Tegen het einde van het jaar kwam een schip in Tafelbaai aan met eenige slaven aan boord, tot wier invoer verlof was gegeven in 1806; dus liet de gouverneur toe dat zij aan wal

gebracht werden. Zij waren de laatste die openlijk ingevoerd werden, doch het werd later ontdekt dat er eenige binnenge-smokkeld waren.

In Juli stelde Lord Caledon aan de gezaghebbers in Engeland voor dat de slaven die aan de regeering toebehoorden verkocht zouden worden, en het slavenhuis in publieke kantoren veranderd zoude worden. Dit voorstel werd goedgekeurd, en aan fatsoenlijke lieden—vooral officieren—werd toegelaten slaven uit te zoeken tegen betaling van £30 voor ieder, ofschoon de toestemming van den gouverneur noodig was in elk bijzonderlijk geval. Op deze wijze werd het getal verminderd tot in Augustus 1810, toen zij die overbleven tot een gedeelte van het slavenlogement beperkt werden, en de ontruimde plaats werd veranderd in eene zaal en kamers voor het hooge hof van justitie. In Maart 1811 werd aan de overblijvende bewoners—die meestal door ouderdom verzwakt waren—een ander gebouw tot hun gebruik toegewezen. Eenige veranderingen werden toen in de vertrekken gemaakt, en het oude slavenlogement werd wat het tot heden noch blijft: kantoren voor de verschillende departementen van het gouvernement.

Bijna drie jaren lang heerschte er de grootste rust en vrede in het westelijk deel der kolonie, maar in October 1808 vond er eene kleine rustverstoring plaats. Een aantal slaven in het Kaapsche district, door twee blanken daartoe aangespoord, deden eene poging om hunne vrijheid te verkrijgen. Zij plunderden vier-en-dertig boerenhuizen, en namen de eigenaars gevangen, doch onthielden zich van bloedvergieten. Drie dagen na de uitbarsting werden de oproerlingen, zonder tegenstand te bieden, door eene sterke macht soldaten gearresteerd. Na voor het hooge hof van justitie in verhoor te zijn gebracht, ondergingen vijf hunner de doodstraf en zeventien anderen verschillende andere straffen.

Door den Graaf van Caledon werd het getal magistraten vermeerderd, daar volgens zijne beschouwing de districten te groot waren om er behoorlijk opzicht te kunnen uitoefenen.

In Februari 1808 werd een klein gedeelte van het district Stellenbosch afgesneden en aan Tulbagh gevoegd. Te Jan-

Disselsvlei—sedert Januari 1814 Clanwilliam genoemd—werd een onder-landdrost gevestigd om de inkomsten in te zamelen en in kleinere zaken te beslissen. Hij was aan de bevelen van den landdrost van het district onderworpen.

In Maart 1809 werd het hof van commissarissen voor kleinere zaken in het Kaapsche district afgeschaft, en de fiakaal werd ontslagen van de plichten van een politic-magistraat, behalve voor misdaden binnen de stad gepleegd. In plaats van dezen werd een hof van landdrost en heemraden opgericht, waardoor de wijze van rechtspleging in het Kaapsche district gelijkvormig gemaakt werd aan die in het overige der kolonie.

In April 1811 werd het deel van Swellendam ten oosten van de Gauritsrivier voor een afzonderlijk district verklaard, en werd het, naar den regeerenden koning, George genaamd. De plek voor de drostdij gekozen was een gouvernementspost, alwaar een aantal houtkappers in vorige jaren was gevestigd.

Ter zelfder tijd werd Swellendam in de tegenovergestelde richting vergroot door dat een gedeelte van het district Stellenbosch er bijgevoegd werd, en een onder-landdrost werd aan het Zwartberg bad—sedert 1813 Caledon genaamd—geplaatst.

In Juni 1810 werd het kapitaal der bank met vijfhonderd-duizend papieren rijksdaalders vermeerderd, dóór de regeering gestempeld. Vóór 1814 werd een gelijk bedrag, in sommen die van tijd tot tijd daarbij gevoegd werden, uitgevaardigd, met het doel om publieke gebouwen op te richten en te repareeren. De wisselkoers was destijds twee shillings en twee pence tot twee shillings en zes pence voor den rijksdaalder.

In de groote landstreek genaamd Groenkloof was er van vroegere dagen eene locatie uitgehouden voor de Hottentotten die in het bezit van het Kaapsche district gevonden waren toen de blanken zich voor het eerst in Zuid-Afrika vestigden. De kinderpokken en brandewijn hadden de meesten dezer lieden nitgeroeid, doch enkelen bleven noch over, met wier bloed dat van Europeanen en van neger-slaven genoegzaam vermengd was om aan hen eenige levenskracht te geven. Hunne reserve grensde aan de gouvernementsplaats genaamd Kleine Post, waarop een goed woonhuis en eenige buitengebouwen stonden. In

December 1807 bood Lord Caledon aan om aan de Moravische Broeders Kleine Post en de locatie toe te kennen, indien zij er eene zending wilden vestigen. Het aanbod werd aangenomen, en de zending werd in Maart 1808 begonnen. Het nieuwe station werd Mamre genaamd.

In 1809 werd Luitenant-Kolonel Richard Collins door Lord Caledon gezonden om het land ten noordoosten der kolonie na te sporen, en een onderzoek naar den toestand der verschillende takken van den Kosastam in te stellen. Uit het dorp Graaff-Reinet reisde hij bijna recht noordwaarts naar de Oranjerivier. Hij ging toen den stroom opwaarts na, en op den 3den Februari zag hij eene rivier van aanmerkelijke grootte hare wateren in de Oranjerivier ontlasten aan de overzijde van waar hij stond. Hij noemde haar de Caledon, ter eere van den gouverneur. Op den 7den kwam hij aan een stroom vloeijende van het zuiden, dien hij de Greyrivier noemde, doch zij is thans bekend als Kraairivier. Hij wendde zich toen naar de Tarka. In de landstreek tusschen de Oranjerivier en de groote bergketen waren er geene bewoners behalve eenige Boesmans en eene kleine beude Kosas die van hunne andere stamgenooten afgedwaald waren.

Van de Tarka ging Kolonel Collins voort naar de kraal van Hintsa, grootopperhoofd van den Kosastam, die in 't gezicht van de zee woonde, omtrent half-weg tusschen de Kei- en Basheerivier. Hij keerde naar de kolonie terug langs de boven Keiskama, alwaar hij een onderhoud met Gaika had, dien hij zeer arm vond, daar zijne vijanden bijna al zijn vee weggevoerd hadden. Het land van de Kei tot aan de grens der kolonie was zonder inwoners, behalve in de valleien van de boven-Keiskama- en Katrivier. In het Zuurveld bezocht Kolonel Collins Ndlambe en zijnen zoon Umhala, en vernam dat er bij hen geene de minste bedoeling was om te vertrekken.

Vóór 1809 werden de Hottentotten beschouwd als volgens wet gerechtigd zichzelven te regeeren, en om te gaan en te komen wanneer en waar zij verkozen, behalve op privaat eigendom, ofschoon aan de koloniale hoven onderworpen in gevallen waarbij de belangen van Europeanen betrokken waren. Zij

betaalden geene belasting, en werden niet tot gewone publieke diensten opgeroepen. De stammen-regeering der Hottentotten echter had binnen de koloniale grenzen reeds lang opgehouden te bestaan. Er waren noch stukken gronds tot hun gebruik uitgehouden, en op iedere reserve was er een kapitein door de Europeesche gezaghebbers erkend, doch hij had feitelijk geene macht over zijn volk. De groote meerderheid der Hottentotten woonden uit eigene beweging tusschen de boeren, en betoonden grooteren eerbied voor den armsten blanke dan aan hoofden van hun eigen ras. De koloniale hoven namen somtijds kennis van den moord van een Hottentot door den ander; doch in 't algemeen bleven andere misdaden tegen elkaar gepleegd ongestraft.

Op den 1sten November 1809 vaardigde de Graaf van Caledon eene proclamatie uit die aan alle overblijfselen van opperhoofdschap tusschen de Hottentotten in de kolonie een einde maakte, en dit volk belette naar willekeur rond te zwerven. Zij maakte het verplichtend dat ieder Hottentot eene verblijfplaats moest hebben, die geregistreerd moest zijn; dat niemand zonder toestemming van den landdrost van het district zich verplaatsen mocht; dat alle dienstcontracten voor eene maand of langer in geschrift voor den fiscaal, een landdrost, of veldkornet, opgesteld en ook geregistreerd moesten worden; dat dienstloon stiptelijk betaald moest worden, de Hottentot moest worden ontslagen na verloop van zijnen diensttijd, en niet mishandeld moest worden; en dat een ieder die in het land rondreisde voorzien moest zijn van een pas van hem in wiens dienst hij was, of van den landdrost van het district, onder straffe van als een landlooper beschouwd en behandeld te worden. Sedert dezen datum werden Hottentotten in elk geval beschouwd als onderworpen aan de koloniale gerechtshoven en aan belasting, en konden zij opgeroepen worden om publieke diensten te verrichten.

De locaties door Generaal Janssens aan het volk van dit ras toegekend hadden in geen geval aan hun doel beantwoord. Geen enkel gezin uit Rietvlei in 1803 gezonden bleef op den grond aan hen toegewezen, daar hunne voorliefde voor afwisseling en voor een zwervend leven elk verlangen dat zij ooit

mogen gehad hebben naar iets dat voor hen een tehuis kon genoemd worden, uitgedelgd had. Na 1800 dus werd de grond niet vermeld of beschouwd als uitgehouden tot hun gebruik. De locatie van Stuurman aan de Gamtoosrivier werd eenige jaren langer bewoond, doch van het begin was zij een toevluchtsoord voor luiaards en lieden van een slecht karakter. Eindelijk slot Stuurman een offensief en defensief verbond met den Kosakapitein Cungwa tegen de kolonie, en in 1810 troosceerde hij de Europeesche gezaghebbers. Een gewapende troep werd toen tegen hem uitgezonden, en hij werd na eenige moeite gevangen. Hij werd voor het hooge hof van justitie in verhoor gebracht en gevonnist tot levenslange gevangenisstraf, en toen werd de locatie opgebroken.

Op den 4den December 1809 werden verschillende duidelijke schokken eener aardbeving in de Kaapstad gevoeld, die aanmerkelijke schade aan vele huizen veroorzaakten. In 1811, op den 2den en wederom op den 19den Juni, werden schokken op dezelfde plek waargenomen. Bij deze gelegenheid barstten de muren van sommige huizen van boven tot onder, doch geene groote schade werd veroorzaakt.

Vroeg in 1811 verzocht de Graaf van Caledon verlof om het bestuur neer te leggen en naar Engeland terug te keeren, daar hij op het punt stond van te trouwen. Zijne bedanking werd aangenomen, en op den 4den Juli zeilde hij uit Simonsbaai. Generaal Grey werd toen waarnemend gouverneur. Als opvolger van den Graaf van Caledon werd Sir John Francis Cradock benoemd. Op den 5den September 1811 kwam hij aan, en legde op den volgenden ochtend den ambtseed af.

Steeds sedert 1806 had het district Uitenhage in een rusteloozen toestand verkeerd. De Kosas in het Zuurveld wilden niet rustig blijven, en zoodra de blanken in hunne buurt eenig vee bij elkaar kregen, werden de diefstallen weder voortgezet.

Lord Caledon wilde juist strenge maatregelen tegen de indringers nemen, toen hij eene dépêche ontving die hem verlof gaf naar Engeland terug te keeren. Generaal Grey gevoelde zich niet gerechtigd om den oorlog te beginnen, zoo liet hij de zaak overstaan tot de aankomst van Sir John Cradock. Toen

de nieuwe gouverneur in Zuid-Afrika aankwam, vond hij dat er rapporten van den landdrost van Uitenhage op hem wachtende waren, waarin hem bericht werd dat er slechts noch ééne boerenplaats bewoond was ten oosten van de drostdij, en dat er geen andere keuze overbleef dan om óf de Kosas met geweld nit te drijven óf het district te verlaten.

Op den 8sten October 1811 werd door Sir John Cradock aan de landdrosten van Swellendam, George, Uitenhage, en Graaff-Reinet bevel gegeven de burgers hunner districten op te roepen om de stroopers over de Vischrivier te drijven. Luitenant-Kolonel John Graham, van het Kaapsche regiment, werd als kommandant-generaal der troepen aangesteld. Hem werd bevolen om te trachten de Kosas te bewegen om zich vreedzaam terug te trekken; doch indien zij zulks niet doen wilden moest hij de meest doortastende maatregelen aanwenden om hen binnen hunne eigene grenzen terug te drijven. Tot dit doel moest hij de burgers en het Kaapsche regiment bezigen, en hij moest de andere troepen die onder zijn bevel gesteld waren gebruiken om de posten op zijne achterhoede te bewaken.

In December trokken de burgers in het veld. De boeren van Swellendam, onder Kommandant Jacobus Linde, die van George, onder Kommandant Jacobus Botha, en die van Uitenhage, onder Kommandant Gabriel Stolz, vergaderden nabij den mond der Zondagrivier. De boeren van Graaff-Reinet, onder Landdrost Stockenstrom en Veldkornet Pieter Pretorius, bezetten Bruintjeshoogte, om het land noordelijk van de Zuurbergen te beschermen.

Op den 28sten December reed Majoor Cuijler met vijf-entwintig boeren en een Hottentot tolk naar de kraal van Cungwa, met het doel hem te bewegen om zich terug te trekken. Nabij de kraal zag men een aantal Kaffers, en Majoor Cuijler trachtte met hen te spreken, doch het oude opperhoofd Ndlambe kwam eenige treden vóór de anderen uit, en met zijnen voet op den grond stappende, schreeuwde hij: "Dit land behoort aan mij; ik heb het in den oorlog gewonnen, en ben van voornemen het te behouden." Toen, terwijl hij een assagaai met de eene hand schudde, bracht hij met de andere een horen aan zijnen

mond. Toen hij er op bles, stormden twee- of driehonderd Kaffers op de manschappen van Majoor Cuijler af, die hunne ontkoming slechts aan de snelheid hunner paarden te danken hadden.

Op den 29sten vertrokken Landdrost Stockenstrom en vijftien-twintig man van Bruintjeshoogte om een onderhoud met Kolonel Graham te hebben, die toen nabij de Addohoogten was. Toen zij omtrent halfweg naar de plaats hunner bestemming waren, ontmoetten zij een aantal Imidange op de opene vlakke, en in strijd met den raad der boeren, hield de heer Stockenstrom stil om met hen te spreken. Hij wilde hen bewegen zonder bloedvergieting naar hun eigen land terug te keeren, en mogelijk maakte hij voor zijne veiligheid staat op zijne repntatie als een vriend en weldoener der kleurlingrassen. De heer Stockenstrom sprak omtrent een half uur met hen, waarbij de Kosas den schijn van vriendschap aannamen terwijl zij den geheelen tijd langzamerhand de blanken omringden. Toen stormden zij van alle kanten op hen in, en de landdrost, acht boeren, en de Hottentot tolk werden doodgestoken. Nog vier boeren werden gewond, maar de anderen ontkwamen, terwijl zij vijf of zes hunner aanvallers doodden.

Op den 3den Jannari 1812 gingen zes afdelingen, ieder bestaande uit zestig boeren en twintig manschappen van het Kaapsche regiment, het gebroken boschveld ten zuiden van de Addohoogten in, met het doel om de Kaffers er uit te drijven. Zij kwamen er op den 7den uit met tweeduizend-vijfhonderd stuks horenvee, na twaalf of veertien Kosas, waaronder het opperhoofd Cungwa, te hebben gedood. Aan den kant der Europeanen verloor slechts één man—Veldkornet Nortjé—het leven.

Het goed gevolg dezer onderneming ontmoedigde het opperhoofd Ndlambe, en op den 14den en 15den Januari ging zijn volk de Vischrivier over. Zij werden onmiddellijk gevolgd door de Gunukwebes onder Pato, die zijn vader Cungwa opvolgde. Habana en Kasa, van de Imidange, en verscheidene kleine hoofden der Amagwali bleven in de schuilhoeken der bergen. Op den 13den Februari gingen twee afdelingen der burgers

en Hottentotsoldaten de gebrokene landstreek der Rietbergen in, en onderzocht die van west tot oost. Binnen twaalf dagen waren de kloven en bosschen van Kosas gezuiverd, die naar hun eigen land vluchtten. Omtrent dertig werden gelood of gewond. Meer dan honderd vrouwen en kinderen werden gevangen genomen, en zeshonderd stuks horendvee buit gemaakt. Toen de burgers den 24sten naar het lager terugkeerden, bleef er schaars een enkele Kaffer in de kolonie over.

De vrouwen en kinderen die gevangen genomen waren werden nu aan hunne vrienden teruggegeven. Een genoegzame hoeveelheid koorn om te zaaien werd opgezonden en zelfs een aantal van het horendvee werd over de Vischrivier gezonden en aan de kapiteins van wie zij genomen waren teruggegeven. Aan de Kosas werd te kennen gegeven dat op hunne eigene zijde van de grens men zich niet met hen zoude bemoeien, maar dat indien zij in de kolonie terugkwamen, zij doodgeschoten zouden worden.

Tegen het begin van Maart was de vierde Kafferoorlog over, en was die geëindigd—zoo als noch met den tweeden noch met den derden het geval was geweest—ten gunste van de Europeanen. Aan het einde er van waren er in 't veld achthonderd burgers en twaalfhonderd-twee-en-vijftig soldaten, met inbegrip van het Hottentot regiment. De Kosas die over de Vischrivier gedreven waren telden omtrent twintigduizend.

Eene rij militaire posten, gedeeltelijk door soldaten en gedeeltelijk door burgers bewaakt, werd nu gevormd van de zee tot aan de tweede bergketen, ten einde de terugkomst van het uitgedreven volk te beletten. Alle rechten op vroegere leenplaatsen in het Zuurveld werden opgeheven, maar het werd bekend gemaakt dat grond binnen kort aldaar op erfpacht zoude worden uitgegeven.

De gouverneur besloot om een paar magistraten nabij de oostgrens te vestigen, en in Juli 1812 werd Vaandrig Andries Stockenstrom, van het Kaapsche regiment, als onder-landdrost van Graaff-Reinet benoemd, en Kapitein Fraser, van hetzelfde corps, als onder-landdrost van Uitenhage. Vaandrig Stockenstrom werd gevestigd op eene plaats die sedert Januari 1814 Cradock

der Rietbergen
 men twaalf dagen
 quiverd, die naar
 werden gelood of
 leren werden ge-
 ee buit gemaakt.
 terugkeerden, bleef
 ver.

omen waren wer-
 Een genoegzame
 den en zelfs een
 chrivier gezonden
 aren teruggegeven.
 op hunne eigene
 zoude bemoeien,
 zij doodgeschoten

Kafferoorlog over,
 en tweeden noch
 n gunste van de
 er in 't veld acht-
 ftig soldaten, met
 Kosas die over de
 vintigduizend.

soldaten en ge-
 vormd van de zee
 terugkomst van het
 op vroegere leen-
 t, maar het werd
 aldaar op erfpacht

gistraten nabij de
 Vaandrig Andries
 als onder-landdrost
 aser, van hetzelfde
 andrig Stockenstrom
 nuari 1814 Cradock

genaamd wordt. Kapitein Fraser werd bevolen om aan het hoofdkwartier der troepen op de grens te wonen, aan welken post in Augustus 1812 de naam Grahamstad gegeven werd, ten eere van den bevelhebbenden officier.

In 1812 vertoonden zich de kinderpokken in de Kaapstad. Op den 5den Maart vond men dat een neger die pas in een Portugeesch schip was aangekomen daaraan lijdende was. Weldra werden andere gevallen ontdekt in huizen waar hij geweest was, en de ziekte verspreidde zich snel. De stad werd nu door de bewoners van het platteland vermeden, en gemenschap met het binnenland hield op. De scholen en plaatsen voor openbare godsdienstoefening werden gesloten, algemeene bezigheid werd gestaakt, en onnoodige samenkomst werd verboden. Zoodra de ziekte in een huis verscheen, werd een witte vlag uitgestoken, en van een ieder die uit zulk een huis kwam werd gevorderd dat hij een stuk wit linnen om den arm moest dragen. De benauwdheid van het volk was zeer groot; doch er waren slechts een paar honderd gevallen, en de meesten dergenen die aangetast werden herstelden. Tegen September verdween de ziekte geheel en al.

Gedurende de laatste jaren hadden verscheidene gouverneurs de bedoeling gehad om een rondgaand hof op te richten, doch de verschillende veranderingen die plaats gevonden hadden verhinderden de uitvoering van dit plan. Aan Lord Caledon werd door het Britsche gouvernement verlof gegeven om het uit te voeren. In Mei 1811 vaardigde hij eene proclamatie uit dat eene commissie van twee of meer leden van het hooge hof van justitie van tijd tot tijd een rondgang door de kolonie zoude maken, ten einde belangrijke zaken te verhooren, te vernemen of de landdrosten hunne plichten behoorlijk en onpartijdig uitoefenden, de districts-kassen en gebouwen te inspecteeren, en omtrent den toestand van het volk en alle zaken de publieke belangen betreffende te rapporteeren.

In October 1811 vertrokken drie rechters uit de Kaapstad op den eersten rondgang. Zij gingen naar de verschillende drostdijken, en verhoorden in 't geheel een-en-twintig crimineele zaken, acht waarvan klachten waren door kleurlingen tegen

kolonisten ingebracht. De verrichtingen vonden met opene deuren plaats, en er werd geen verschil tusschen personen van verschillende rassen of kleur hetzij als aanklagers, aangeklaagden, of getuigen, gemaakt. Geheel Zuid-Afrika door werd tevredenheid met het oprichten van een rondgaand hof op deze wijze betoond.

Ongelukkig, echter, hadden de Eerw. heeren Van der Kemp en Read, zendelingen van het Londensche Genootschap, geloof geslagen aan een aantal verhalen over moorden van Hottentotten en andere gewelddadigheden beweerd te zijn gepleegd door kolonisten, en hunne verslagen—waarin deze verhalen als feiten voorkwamen—werden in Engeland gepubliceerd. Op last van het Britsche gouvernement, werden de beschuldigingen aldus gemaakt voor het tweede rondgaande hof gebracht, hetwelk zijne zittingen hield te Graaff-Reinet, Uitenhage, en George in de laatste maanden van 1812.

In dezen, den zwarten rondgang, zooals die sedert genoemd werd, stonden niet minder dan acht-en-vijftig blanke mannen en vrouwen terecht wegens misdaden beweerd te zijn gepleegd tegen Hottentotten of slaven, en meer dan eenduizend getuigen—Europeanen, zwarten, en Hottentotten—werden gedagvaard om getuigenis af te leggen. Het geheele land verkeerde in een toestand van opgewondenheid. De beschuldigingen van meer ernstigen aard werden bijna allen bewezen ongegrond te zijn; doch verscheidene personen werden schuldig gevonden aan aandrang, en gestraft. De verbittering der betrekkingen en vrienden van degenen die zonder voldoende oorzaak aangeklaagd waren, was zeer groot, en deze gebeurtenis veroorzaakte meer dan alles wat tevoren had plaats gevonden, een blijvend gevoel van onvriendschappelijkheid tusschen de grenskolonisten en de zendelingen van het Londensche Genootschap.

In October 1811 werd een bevel door het Britsche gouvernement gegeven waarbij de handel naar en van de Kaap Kolonie in vreemde schepen na den 12den April 1812 verboden werd. Schepen behoorende aan landen in vriendschappelijke betrekking met Groot-Britannie mochten zich ververschingen verschaffen, en indien zij in verlegenheid waren konde genoeg van de vracht

den met opene
men personen van
s, aangeklaagden,
or werd tevreden-
of op deze wijze

Van der Kemp
enootschap, geloof
den van Hotten-
te zijn gepleegd
deze verhalen als
bliceerd. Op last
schuldigen aldus
cht, hetwelk zijne
en George in de

e sedert genoemd
g blanke mannen
te zijn gepleegd
duizend getuigen
en gedagvaard om
verkeerde in een
gingen van meer
ngegrond te zijn ;
gevonden aan aan-
betrekkingen en
orzaak aangeklaagd
veroorzaakte meer
een blijvend ge-
grenskolonisten en
chap.

t Britsche gouver-
n de Kaap Kolonie
12 verboden werd.
ppelijke betrekking
hingen verschaffen,
noeg van de vracht

GESCHIEDENIS VAN ZUID-APRIKA.— KAART IX.

Deze kaart vertoont de uitgestrektheid en verdeelingen der volkplanting in 1814, toen zij aan Groot-Brittannië overgemaakt werd.

In de volgende plaatsen waren gerechtshoven: —

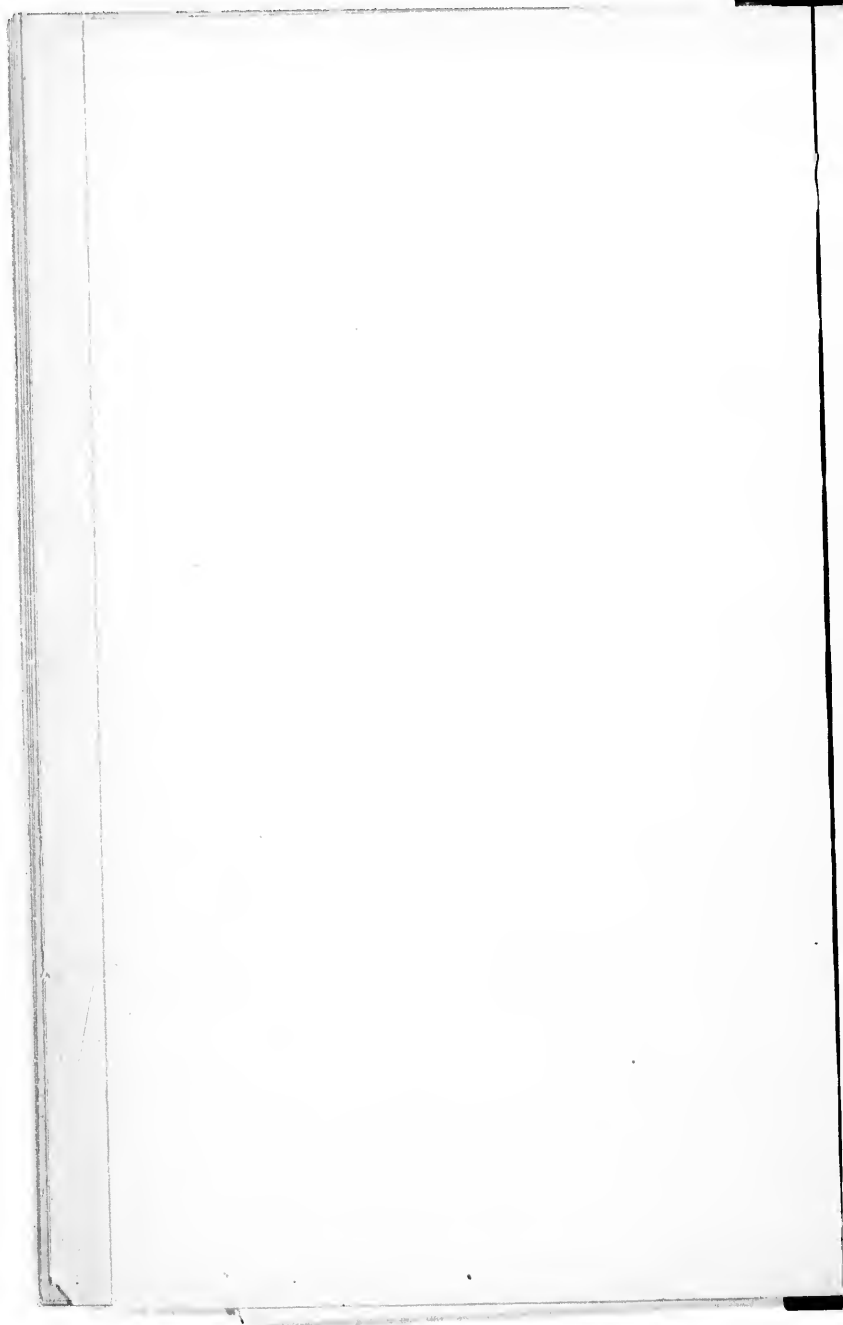
Hoofdplaatsen van Districten.	}	Kaapstad, gesticht in April 1652,
		Stellenbosch, dorp gesticht in December 1679,
		Swellendam, dorp gesticht in October 1746,
		Graaff-Reinet, dorp gesticht in October 1786,
		Tulbagh, dorp gesticht (als kerkplaats) in October 1743,
Sub Drostdijen .	}	Uitenhage, dorp gesticht in November 1804,
		George, dorp gesticht in April 1811.
		Clanwilliam, hof opgericht in Februari 1808,
Zeehaven	}	Caledon, hof opgericht in April 1811,
		Grahamsstad, hof opgericht in Juli 1812,
		Cradoek, hof opgericht in Juli 1812,
		Simonsstad, hof opgericht in Maart 1809.

De kerken waren te

Ned. Geref.	}	Kaapstad, gevestigd in Augustus 1665,
		Stellenbosch, gevestigd in Januari 1687,
		Drakenstein, gevestigd in Juni 1691,
		Tulbagh, gevestigd in October 1743,
		Zwartland (thans Malmesbury), gevestigd in Juli 1745,
Luthersche.	}	Graaff-Reinet, gevestigd in October 1792,
		Swellendam, gevestigd in Juni 1798,
		Caledon, gevestigd in Februari 1811,
Eng. Episcopale.	}	George, gevestigd in December 1812.
		Kaapstad, gevestigd in December 1780.
Moravische.	}	Kaapstad, gevestigd in October 1811,
		Simonstad, gevestigd in September 1813.
Lond. Zend. Geu.	}	Genadendal, gevestigd in December 1792,
		Mamre, gevestigd in Maart 1808.
		Bethelsdorp, gevestigd in Mei 1804,
		Zuurbraak, gevestigd in 1812,
		Pacaltsdorp, gevestigd in 1813,
		Theopolis, gevestigd in 1814.

verkocht worden om de onkosten te dekken; doch, met deze uitzondering, moest de handel van het land uitsluitelijk in Britsche schepen gevoerd worden.

In Augustus 1813 werd eene proclamatie door Sir John Cradock uitgevaardigd, waardoor de bewoners van leenplaatsen genoodzaakt werden om het recht waarop zij die hielden in eeuwigdurende erfpacht te doen veranderen. De grootte der plaatsen was tot drieduizend morgen beperkt, tenzij het in ieder afzonderlijk geval anders door den gouverneur werd toegelaten. De recognitie moest verschillend zijn naar mate van de ligging en geaardheid van den grond.

Sir John Cradock stelde een warm belang in de opvoeding. De gewone scholen in de Kaapstad en, aan de verschillende drostdijken werden door hem aangemoedigd, en hij bevorderde het oprichten van vrije scholen in de Kaapstad tot opvoeding van arme Europeesche kinderen. Scholen voor kleurlingkinderen werden in de Kaapstad, Stellenbosch, en Tulbagh door zendingen van de Londensche en Zuid-Afrikaansche genootschappen opgericht.

Gedurende dit tijdperk werden twee nieuwe gemeenten op het platteland gesticht. In Februari 1811 werd er eene te Caledon gesticht, met den Eerw. M. C. Vos als eersten predikant; en in December 1812 werd eene andere te George gesticht, waarvan de Eerw. T. Herholdt als predikant benoemd werd. In October 1811 werd de gemeente der Engelsche kerk in de Kaapstad voor het eerst voorzien van een predikant die geen militair kapelaan was. De Eerw. R. Jones kreeg de betrekking.

In 1814 had het Londensche Genootschap twintig zendingen in Zuid-Afrika. Behalve Bethelsdorp, had het binnen de kolonie stations te Zuurbraak in het district Swellendam, te Pacaltsdorp in het district George, en te Theopolis in het Zuurveld.

In 1813 vroeg Sir John Cradock verlof om naar Engeland terug te keeren, en Lord Charles Henry Somerset werd benoemd om hem op te volgen. De nieuwe gouverneur kwam op den 5den April 1814 aan, en op den volgenden ochtend legde hij den ambtseed af.

In 1813 leden de Franschen in Europa groote nederlagen, en een der eerste gevolgen daarvan was de vestiging van een onafhankelijk koninkrijk der Nederlanden. De prins van Oranje, die sedert 1795 een balling in Engeland was geweest, landde te Scheveningen op den 1sten December, en werd door het volk als hun vorst ontvangen.

Tot op dezen tijd beschouwde de Britsche regeering de Kaap Kolonie niet als eene nationale bezitting, maar wel als een veroverd land dat bij het sluiten van vrede aan zijn oorspronkelijken eigenaar kon teruggegeven worden. Doch nu werd eene overeenkomst met den souverainen vorst der Nederlanden getroffen dat hij voor een bedrag van zes millicoen pond sterling de Kaap Kolonie en eenige Hollandsche gewesten in Zuid-Amerika van Groot-Britannie zoude overmaken. Deze overeenkomst werd formeel gesloten bij eene conventie geteekend te Londen op den 13den Augustus 1814, en hierbij verviel de aanspraak der Nederlanden op Zuid-Afrika voor altijd.

649 . . . 17
33

KA.

groote nederlagen,
vessiging van een
prins van Oranje,
as geweest, landde
n werd door het

regeering de Kaap
maar wel als een
aan zijn oorspron-

Doch nu werd
er Nederlanden ge-
lioen pond sterling
gewesten in Zuid-
en. Deze overeen-
entie geteekend te
hierbij verviel de
voor altijd.

